

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ HADİS ANA BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİNİN HAYATA

AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI:

ÖĞRETİCİLER - BURSA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT KOÇAK

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ HADİS ANA BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİNİN HAYATA
AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI:
ÖĞRETİCİLER - BURSA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜMİT KOÇAK

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET EŞER

BALIKESİR, 2025

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 202212573020 numaralı Ümit Koçak'ın hazırladığı "*Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler -Bursa İli Örneği-*" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 15/09/2025 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Danışman Üye (Başkan) Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Eşer

İmza

Üye Doç. Dr. Recep Emin Gül

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Tatlı

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

15/09/2025

İmza

Ümit KOÇAK

ÖNSÖZ

Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından insanlığa bırakılan en kıymetli miras “ilim” diyebiliriz. Ebu'd-Derdâ'dan nakledildiği üzeri: “Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, miras olarak ne altın ne de gümüş bırakırlar; onların bıraktığı miras ancak ilimdir. Kim bu mirası alırsa, büyük bir pay almış olur.” (Tirmizî, İlim, 19) hadisi doğrultusunda, öğreticiler olarak bizler, Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetlerini birer rehber olarak kabul etmekteyiz. Bu miras, çağımızın bireysel ve toplumsal meselelerine ışık tutan temel bir kaynaktır. Bu ilhamdan istifade edebilmek için Efendimizin fiillerini ve değer yüklü örnekliğini çağın ihtiyaçları doğrultusunda yeniden değerlendirmek ve anlamlandırmak gerekmektedir. Hadislerin amacına, ilkesine ve içerdiği değere göre sınıflandırılması; ise bu çerçevede önemli bir yönetsel yaklaşım sunmaktadır.

Bu çalışma, İlçe Müftülüğü bünyesinde gençlik koordinatörlüğü ve Diyanet Gençlik Merkezi'nde edindiğimiz tecrübelerle şekillenmiş, Millî Eğitim Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortak yürüttüğü faaliyetler ve ÇEDES Projesi'nin Bursa'da pilot uygulama alanı olmasıyla yön kazanmıştır. Hz. Peygamber'in sünnet ve hadislerinin değerler eğitimi bağlamında hayata aktarılmasına yönelik pek çok makale ve çalışma incelendiğinde, beklenen sonuçlara ulaşmada zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak *ÇEDES Kılavuzu* perspektifinde, öğreticilerin tecrübeleri merkeze alınarak yürütülen bu araştırma, konunun hem akademik hem de pratik boyutunu derinleştirmiş ve başlangıçtaki güçlüklerin aşılmasına katkı sağlamıştır. Böylece tez, sünnet ve hadislerin eğitimdeki işlevini ÇEDES Projesi bağlamında ortaya koymayı hedefleyen bütüncül bir çalışmaya dönüşmüştür.

Çalışma giriş ve sonuç hariç iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ana bölümde, "Sünnetin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi" başlığı altında projenin tanıtımı, projenin hadis ve sünnet temelli dayanakları, ÇEDES eğitici kılavuları ve Bursa ilindeki uygulama alanlarına dair bilgilere yer verilecektir. İkinci ana bölümde ise “Sünnetin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi Bursa Örnek Uygulamaları” başlığı altında Bursa ilinde görev yapan öğreticiler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar doğrultusunda elde edilen veriler analiz edilecektir. Bu kapsamda öğreticilerin demografik özellikleri, temel hadis bilgilerini ölçecek sorular

sorulacağı gibi, ÇEDES Projesi'nin hadis ve sünnetin uygulanmasına katkıları ve kök değerler üzerinden hayata aktarımı konulu öğretilere yönelik Bursa ili üzerinden sorular yönlendirilecektir. Ayrıca bu tezde öğretilere başlıklar altında sorular sorulacak sorulara verilen cevaplar analiz edilecek olup; veriler içerik analizi yöntemiyle nitel araştırma yöntemiyle ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle gerçekleştirilecektir.

Tez sürecinde; sürecinde, maddi-manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Eşer'e teşekkürü bir borç bilirim. Değerli görüş, öneriler ve katkılarından ötürü Doç. Dr. Recep Emin Gül hocamıza şükran duyuyorum. Ayrıca çıktığım bu ilim yolculuğunda tavsiye, yönlendirme ve desteklerini üzerimden esirgemeyen Bursa Kestel Müftüsü Dr. Faruk Çelik hocamıza ve mülakata katılıp çalışmamızda yer alan eğitimcilerimize en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum. Özellikle ilim yolculuğuna başlamama vesile olan rahmetli anneme, bu zor süreçte desteklerini esirgemeyen kıymetli eşime ve ihmal ettiğim oğlularına şükranlarımı sunuyorum.

BALIKESİR 2025

ÜMİT KOÇAK

ÖZET

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI: ÖĞRETİCİLER - BURSA İLİ ÖRNEĞİ

KOÇAK, Ümit

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Eşer

2025, 191 Sayfa

Bu çalışma, günümüz dünyasında ahlaki ve manevi değerlerin dejenerasyonu gibi toplumsal sorunlar karşısında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünnetinin sunduğu çözüm önerilerini ortaya koymayı ve bu bağlamda “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum” (ÇEDES) Projesi kapsamında görev yapan öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Bursa ilinde ÇEDES Projesi'nde görev yapan 10 Millî Eğitim Bakanlığı öğretmeni ve 10 Diyanet personeli oluşturmaktadır. Öğreticiler, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup, bu doğrultuda kriter ve maksimum çeşitlilik örnekleme esas alınmıştır. Böylece proje sürecine farklı kurumsal perspektiflerden katılan öğretmenlerin görüşleri bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin hadis ve sünnet bilgisi düzeyleri, bu bilginin yanlış anlaşılmasının toplumsal etkileri ve söz konusu etkilerin nasıl giderilebileceği örneklerle analiz edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, kök değerler ve Hz. Peygamber'in sünneti ışığında toplumsal problemlere yönelik çözüm üretme potansiyeli de değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçları, ÇEDES Projesi'nde yer alan değerlerin hayata aktarılmasında hadis ve sünnetin temel kaynak işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Projenin uygulayıcıları ve rehberleri olan öğretmenlerin, öğrencilerin yaş aralığı,

kültürel yapısı, eğitim süreci ve aile çevresi gibi sosyal faktörleri dikkate alarak Hz. Peygamber'in sünnet ve hadislerini aktarmaları hâlinde, projenin uzun vadede başarılı sonuçlar doğurabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, hem değerler eğitimi literatürüne hem de din eğitimi uygulamalarına katkı sağlayacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, ÇEDES Projesi, Değerler, Kök Değerler

ABSTRACT

THE ROLE AND CONTRIBUTION OF THE CHEDES PROJECT IN TRANSFERRING THE PROPHET'S SUNNAH TO LIFE: BASED ON THE INSTRUCTORS -THE CITY OF BURSA EXAMPLE-

KOÇAK, Ümit

Master Thesis, Department of Basic Islamic Sciences

Advisor: Assist. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Eşer

2025, 191 Pages

This study aims to explore the solutions proposed by the Sunnah of the Prophet Muhammad (peace be upon him) to contemporary social problems such as the degeneration of moral and spiritual values, and to evaluate the perspectives of instructors involved in the project “I Am Sensitive to My Environment, I Protect My Values” (ÇEDES). The research group consists of 10 teachers from the Ministry of National Education and 10 personnel from the Presidency of Religious Affairs (Diyanet) working in the province of Bursa. The participants were selected through purposeful sampling, a method frequently employed in qualitative research, specifically utilizing criterion and maximum variation sampling strategies. In this way, the views of instructors from different institutional backgrounds were examined in a comprehensive manner.

Data were collected through a semi-structured interview technique. The study analyzed the instructors’ knowledge of hadith and Sunnah, the social implications of possible misinterpretations of this knowledge, and the ways in which such challenges might be addressed, supported by practical examples. In addition, the instructors’ potential to generate solutions to social problems in light of core values and the Sunnah of the Prophet was evaluated.

The findings indicate that hadith and Sunnah serve as fundamental sources in transferring the values emphasized in the ÇEDES Project into practice. It was concluded that if the instructors, as the implementers and guides of the project, convey the Prophet’s Sunnah and hadith while taking into account social factors such as

students' age range, cultural background, educational process, and family environment, the project could achieve sustainable and long-term success. These results provide valuable contributions to both the literature on values education and to practical applications in religious education.

Keywords: Hadith, ÇEDES Project, Values, Core Values

İTHAF

Fedakârlık ve merhametin timsali olan sevgili annem *Nazife Koçak'a*
ve sabır, sevgi, şefkatleriyle hayatı güzelleştiren tüm annelere...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İTHAF	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER TABLOSU	xvi
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
RESİMLER LİSTESİ	xviii
KISALTMALAR.....	xxi
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Problemi (Konusu)	2
2. Araştırmanın Amacı.....	3
3. Araştırmanın Önemi	4
4. Araştırmanın Kaynakları / Araştırmayla İlgili Literatür.....	5
5. Araştırmanın Varsayımları.....	7
6. Araştırmanın Yöntemi	8
7. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	13
SÜNNETİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ	13
1.1. ÇEDES Projesi	14
1.1.1. ÇEDES Projesin’de Görev Alan Öğreticiler.....	16
1.1.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı ve İl/İlçe Müftülüklerinin Görevlileri	17
1.1.1.1.1. Vaizler.....	18

1.1.1.1.2. Kur'an Kursu Öğreticileri	18
1.1.1.1.3. İmam-Hatipler ve Müezzin-Kayyımlar	18
1.1.1.1.4. Manevi Danışmanlar	19
1.1.1.2. Millî Eğitim Bakanlığı ve İl/İlçe Milli Eğitim Bakanlığının Görevlileri	20
1.1.1.2.1. Öğretmenler	21
1.1.1.2.2. Okul Yöneticileri (Müdür ve Müdür Yardımcıları)	21
1.2. ÇEDES Projesinin Hadis ve Sünnet Temelli Dayanakları	21
1.2.1. Değerler, Kök Değerler ve Değerler Eğitimi	22
1.2.2. Değerler, Ahlak ve ÇEDES Projesi İlişkisi.....	25
1.2.3. ÇEDES Projesi'nin Hadis ve Sünnet ile İlişkisi	26
1.3. ÇEDES Eğitici Kılavuzu	26
1.3.1. ÇEDES Kılavuzunda Geçen Kök Değerler	26
1.3.1.1. ÇEDES Kılavuzun'da Geçen Hadisler.....	30
1.4.1.1.1. 'Edep- Saygı- Nezaket' Değerine Dair Hadisler	31
1.4.1.1.2. 'Sorumluluk-Özdenetim' Değerine Dair Hadisler	36
1.4.1.1.3. 'Yardımsızlık Merhamet' Değerine Dair Hadisler	37
1.4.1.1.4. 'Sabır' Değerine Dair Hadisler.....	40
1.4.1.1.5. 'Vatanseverlik (Şehitlik)' Değerine Dair Hadisler	42
1.4.1.1.7. 'Dürüstlük-Adalet-Özgürlük' Değerine Dair Hadisler	47
1.4.1.1.8. 'Mütevazılık-Saygı-Estetik' Değerine Dair Hadisler	48
1.4.1.1.9. 'Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam' Değerine Dair Hadisler	49
1.4.1.1.10. 'Tasarruf-Duyarlılık' Değerine Dair Hadisler	50
1.4.1.1.11. 'Aile Bütünlüğü-Mahremiyet' Değerine Dair Hadisler	52
1.3.1.2. ÇEDES Kılavuzun'da Geçen Hadislerin Değerlendirilmesi.....	53
1.4. Bursa'da ÇEDES Projesi.....	56

İKİNCİ BÖLÜM	58
SÜNNETİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ BURSA	
ÖRNEK UYGULAMALARI	58
2.1. Eğitimcilerle Ait Demografik Bilgiler.....	58
2.2. ÇEDES Projesini Yürüten Öğreticilerin Temel Hadis Bilgileri	61
2.2.1. Hadis ve Sünnetin Tanımı.....	61
2.2.2. Hatemül Enbiya	64
2.2.3. Üsve-i Hasene	65
2.2.4. Kütüb-i Sitte Tanımı ve Eserleri Hakkında Bilgi.....	67
2.2.5. Sened/İsnad ve Rivayet.....	68
2.2.6. Sıhhat ve Sünneti Nebeviyye.....	70
2.3. ÇEDES Projesi ve Hz. Peygamberin Sünnetinin Günümüze Yansıması	72
2.3.1. Hadis ve Sünnet Bağlamında ÇEDES Projesi	72
2.3.2. Hadis ve Sünnetin Yanlış/Eksik Uygulanması ve ÇEDES Projesinin Düzeltici Rolü	76
2.3.3. ÇEDES Projesinde Kullanılan Hadislerin Öğrenci Yaş Grubuna ve Ders Kitabı İçeriğine Uygunluğu	82
2.3.4. ÇEDES Kılavuzlardaki Hadislerden Yararlanma	87
2.3.5. ÇEDES Projesinde Alternatif Kaynak ve Materyal Önerileri: Uygunluk ve Yeterlilik Değerlendirmesi.....	92
2.3.6. ÇEDES Kılavuzda Hadis Kullanımı ve Değerlendirmesi	98
2.3.7. Hadis ve Sünnetlerin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı.....	104
2.3.8. ÇEDES Projesinde Kullanıma Uygun Görülen İlave Hadisler: Tematik Sınıflama ve Çözüm Önerileri	107
2.3.9. ÇEDES Kılavuzundaki Hadislerin Kullanımı: Eleştiriler ve Öneriler ...	113
2.3.10. Hadislerin Kök Değerlerle İlişkisi ve Uygulamadaki Rolü	116

2.3.11. Kök Değerlerinin Öğrenciye Aktarımında ÇEDES Projesi'nin Katkısı	119
2.3.12. ÇEDES Projesinde Geçen Kök Değerlerin Hadisler Bağlamında Değerlendirilmesi.....	122
2.3.12.1. Edep-Saygı-Nezaket Örnek Hadisi	122
2.3.12.2. Sorumluluk-Özdenetim Örnek Hadisi.....	123
2.3.13. ÇEDES Projesinde Geçen Kök Değerler Kapsamında Hadislerin Teoriden Pratiğe Aktarılması	126
2.3.13.1. Hadis ve “Sevgi-Dostluk-Vefa” Kök Değerleri Etkinlikleri	128
2.3.13.2. Hadis ve “Yardımseverlik-Merhamet” Kök Değerleri Etkinlikleri	137
2.3.13.3. Hadis ve “Vatanseverlik” Kök Değerleri Etkinlikleri	144
2.3.13.4. Hadis ve “Sağlıklı Yaşam” Kök Değerleri Etkinlikleri.....	147
2.3.13.5. Hadis ve ÇEDES Kılavuzunda Geçen Diğer Kök Değerler Etkinlikleri	147
2.3.14. Bursa’da Dinî, Sosyal ve Kültürel Değerlerin Değişimi ve ÇEDES Projesi'nin Rolü	156
2.3.15. Hadis ve Sünnetin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesinin Rolü ve Katkısı Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....	157
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	160
Sonuçlar.....	160
Öneriler.....	162
KAYNAKÇA	165
EKLER.....	174

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. ÇEDES Öğretici Kılavuzları	27
Tablo 2. 2024-2025 Yılı ÇEDES Kılavuzu İçerik Rehberi/Etkinlik Havuzu Bölümleri	28
Tablo 3. ‘Edep- Saygı- Nezaket’ Değerine Dair Hadisler	31
Tablo 4. ‘Sorumluluk-Özdenetim’ Değerine Dair Hadisler	36
Tablo 5. ‘Yardımseverlik Merhamet’ Değerine Dair Hadisler	37
Tablo 6. ‘Sabır’ Değerine Dair Hadisler.....	40
Tablo 7. ‘Vatanseverlik (Şehitlik)’ Değerine Dair Hadisler	42
Tablo 8. 2024 Mart Kılavuzu.....	43
Tablo 9. 2025 Şubat Kılavuzu	44
Tablo 10. Etkinlik	45
Tablo 11. Etkinlik	46
Tablo 12. ‘Dürüstlük-Adalet-Özgürlük’ Değerine Dair Hadisler	47
Tablo 13. ‘Mütevazılık-Saygı-Estetik’ Değerine Dair Hadisler	48
Tablo 14. Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam’ Değerine Dair Hadisler.....	49
Tablo 15. ‘Tasarruf-Duyarlılık’ Değerine Dair Hadisler	50
Tablo 16. ‘Aile Bütünlüğü-Mahremiyet’ Değerine Dair Hadisler.....	52
Tablo 17. ÇEDES Eğitici Kılavuzları ve Kök Değerlerde Verilen Hadis Sayıları	53
Tablo 18. ÇEDES Projesinin Bursa’da Uygulandığı İlçelere Ait Bilgiler.....	57
Tablo 19. ÇEDES Projesinde Görev Alan Öğreticilerin Demografik Bilgiler	60
Tablo 20. Kütüb-i Sitte Tanımı ve Eserleri Hakkında Öğreticilerin Vediti Bilgiler .	67
Tablo 21. Sened/İsnad ve Rivayet Hakkında Bilgi.....	69
Tablo 22. “Sıhhat ve Sünneti Nebeviyye” Hakkında Bilgi	70

Tablo 23. ÇEDES Projesi Kapsamında Önerilen Kaynak ve Materyallerin 97

Tablo 24. El-Lü'lüü ve'l-mercân'daki Hadislerin Konu Başlıkları ve İçerikleri ... 107

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi	23

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 1. ÇEDES Kılavuzlarında Geçen Toplam Hadis Eserleri.....	55
Grafik 2. Mesajı Güçlendir Bölümünde Geçen Hadis Eserleri.....	56
Grafik 3. Müftülük Eğitimcilerinin Meslek Bilgileri Personeli.....	58
Grafik 4. ÇEDES Projesinde Görev Alan Öğretmenlerin Branşı	59
Grafik 5. ÇEDES Projesinde Öğreticilerin Görev Aldıkları Okulları.....	59
Grafik 6. Eğitimcilerin Hadis Bilgileri	62
Grafik 7. Eğitimcilerin Sünnet Bilgisi	64
Grafik 8. Eğitimcilerin Hâtemü'l-Enbiyâ Bilgisi	65
Grafik 9. Eğitimcilerin “Üsve-i Hasene” Bilgisi	66
Grafik 10. ÇEDES Projesinde Kullanılan Hadislerin Öğrenci Yaş Grubuna ve Ders Kitabı İçeriğine Uygunluğu.....	83
Grafik 11. Alternatif Kaynaklar ve Materyaller Önerisi	92
Grafik 12. ÇEDES Kılavuzundan Yararlanma.....	98
Grafik 13. Eğitimcilerin Kullandığı Başka Eser ve K	102
Grafik 14. ÇEDES Projesinde Kullanıma Uygun Görülen İlave Hadisler: Tematik Sınıflama ve Çözüm.....	109
Grafik 15. ÇEDES Kılavuzundaki Hadislerin Kullanımı: Eleştiriler ve Öneriler ..	113
Grafik 16. Kök Değerlerinin Öğrenciye Aktarımında ÇEDES Projesi'nin Katkısı	120
Grafik 17. Bursa'da Dinî, Sosyal ve Kültürel Zayıflama/Çözülme.....	156

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 1. ÇEDES Projesi'ndeki Değerler Kulübünün "Merhamet Temasıyla" Ziyaret Ettiği Hayvan Barınağı	129
Resim 2. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyaretleri.....	129
Resim 3. Değerler Kulübü Öğrencileri ve Mustafa Tunalı'nın Ailesi ile Birlikte Mustafa Tunalı'yı Anma Programı.....	130
Resim 4. "Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi" Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 1	131
Resim 5. "Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi" Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 2.....	132
Resim 6. "Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi" Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 3.....	132
Resim 7. "Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi" Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 4.....	133
Resim 8. ÇEDES Projesi Kapsamında "Değerler Kulübü" Öğrencilerinden Büyüklere Vefa	133
Resim 9. ÇEDES Projesi Kapsamında İhtiyaç Sahiplerine Ramazan Kolisi Desteği	134
Resim 10. ÇEDES Projesi kapsamında İhtiyaç Sahibi Velilere Ramazan Kolisi Desteği	135
Resim 11. ÇEDES Projesi Kapsamında "Değerler Kulübü" Öğrencileri ile Birlikte Hayvan Barınağı Ziyareti.....	135
Resim 12. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyareti.....	136
Resim 13. ÇEDES Projesi Kapsamında Darül Şifa Bakım Merkezi Ziyareti	136
Resim 14. ÇEDES Projesindeki Değerler Kulübü Öğrencileriyle Yardım Faaliyetleri	138

Resim 15. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 1	139
Resim 16. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyareti.....	140
Resim 17. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü İle “Sevgi Bankası” Temalı Yardımsever ve Merhamet Temalı Etkinlik	141
Resim 18. ÇEDES Projesi Kapsamında Yardımseverlilik ve Merhamet Konulu Etkinlik.....	141
Resim 19. ÇEDES Projesinde Yer Alan “Değerler Kulübü” ile Sünnete Uygun Kabristan Ziyaretleri 1	142
Resim 20. ÇEDES Projesinde Yer Alan “Değerler Kulübü” ile Sünnete Uygun Kabristan Ziyaretleri 2	142
Resim 21. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 2.....	143
Resim 22. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 3.....	144
Resim 23. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübünün Hazırlamış Olduğu Vatanseverlik Panosu	145
Resim 24. ÇEDES Projesi Kapsamında Polis Teşkilatının Kuruluşunun 180. Yılı Sebebiyle Değerler Kulübünün İlçe Emniyet Müdürlüğü Ziyareti.....	146
Resim 25. ÇEDES Projesi Kapsamında Polis Teşkilatının Kuruluşunun 180. Yılı Sebebiyle Değerler Kulübünün İlçe Emniyet Müdürlüğü Ziyareti 2.....	146
Resim 26. Tif- Diyanet Bursa İzcilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi’n’de Tefekkür Yürüyüşü 1	147
Resim 27. Tif- Diyanet Bursa İzcilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi’n’de Tefekkür Yürüyüşü 2.....	148
Resim 28. Tif- Diyanet Bursa İzcilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi’in’de Tefekkür Yürüyüşü 3	148
Resim 29. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Olarak Okullara ve Gençlik Merkezlerine Pano Hazırlığı	149

Resim 30. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Olarak Okullara ve Gençlik Merkezine Pano Hazırlığı 2	149
Resim 31. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Kurum Ziyaretleri	150
Resim 32. ÇEDES Projesi Hakkında Okullarda Bilgilendirme Seminerleri.....	150
Resim 33. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Bursa Gezisi.....	151
Resim 34. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Mevlevihane ve Müzesi Gezisi.....	151
Resim 35. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Mevlevihane ve Müzesi Gezisi.....	152
Resim 36. ÇEDES Projesini Yürüten Din Görevlilerinin Öğrencileriyle Bursa Ulu Cami Ziyaretlerinden	152
Resim 37. ÇEDES Projesi Kapsamında Halı Saha Etkinlikleri	153
Resim 38. ÇEDES Projesi Kapsamında Okçuluk.....	154
Resim 39. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Kestel Olimpik Buz Pateni Salonu Etkinliği.....	154
Resim 40. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Hacı Rasih Çelik Camii	155
Resim 41. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Vanimehmet Camii ve Kabri.....	155
Resim 42. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Hacı Salahattin Yıldız Camii	156

KISALTMALAR

b.	: bin (oğlu)
bk.	: bakınız
ÇEDES	: ‘Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi’
DHGM	: Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
GHGM	: Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
GSB	: Gençlik ve Spor Bakanlığı
HBÖGM	: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
Hz.	: Hazreti
MEB TEGM	: Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MTEGM	: Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
nşr.	: neşreden
ö.	: ölümü
s.	: sayfa
s.a.s	: sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	: sayı
TEGM	: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
trc.	: tercüme eden
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca din, bireyin varoluşuna, yaşamın anlamına ve ahlaki yönelişine dair sorularına cevap veren en temel referans kaynağı olmuştur. Din; insanın Allah ile, kendisiyle, diğer insanlarla ve tüm yaratılmışlarla olan ilişkisini düzenleyen, inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini içeren ilahî kaynaklı bir sistemdir. Peygamberlik kurumunun gerekliliğini, Hz. Peygamber'in kim olduğunu ve günümüz insanı için taşıdığı öneminin anlaşılması, büyük ölçüde, getirdiği dinî anlaşılmasına bağlıdır.¹ Değerleri, Hz. Peygamber'in sünnetlerinin değerler eğitimi ile ilişkisini kurabilmek için temelde dinî tanımı, din ihtiyacının kaynağı ve en önemlisi mahiyeti, Peygamber'in gerekliliği² gibi konular üzerinde kısaca durmak gerekir.

Dinî tanımını, genel anlamda: “*İnsanın kaderini bağlı gördüğü üstün bir güç ve ya ilkeye inancı, bu inancın sonucu olan ve bir yaşama kuralı yaratabilecek zihni ve ahlaki tutumu*”; İslam’a göre: “*Akıl sahibi şuurlu insanları kendi irade ve arzuları ile hak ve gerçeğe, mutlak hayır ve saadete götüren, insanlara saadet yollarını gösteren ve peygamberlerin vahiy ve ilhamına dayanan ilâhi bir kanun*”; toplumsal yönünü ele alarak: “*Ortak yasalara uyarak bir arada yaşayan insanlar topluluğu*”³ şeklinde tanımlama yapmak daha uygun olur.

Dinî mahiyeti üzerinde kısaca duracak olursak din, insanın ahlakileşmesi, bir başka deyişle insanileşmesi içindir. Aynı anda din insana sadece ahlaken iyi ve kötünün, hukukun doğru ve yanlışın ne olduğunu göstermekle yetinmez; iyiyi eylem haline dönüştürebilmesi ve kötüden uzaklaştırabilmesi için, insanı manevi çerçevede hazırlar. Bu yönüyle ele alacak olursak dinî insan için var olduğunu ve toplumsal düzenin sağlanmasındaki yeri ve önemini göz ardı etmemiş oluruz.⁴

Peygamberlik kurumunun dindeki önemi bağlamında Allah, insana gerekli olan bütün ilkeleri vahiy yoluyla bildirmiş, bu ilkelerin sosyal hayata nasıl aktarılacağını ise peygamber aracılığıyla somut bir şekilde ortaya koymuştur. Hz. Peygamber, 23 yıllık risalet sürecinde vahyin rehberliğinde ilahi ilkeleri hayata

¹ Recep Kılıç vd., *Hız. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 4.

² Kılıç vd., *Hız. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, 5.

³ Lütfi Doğan, “*Din ve Toplum*”, *İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi* 17 (17 Eylül 2011).

⁴ Kılıç vd., *Hız. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, 22.

geçirmiş, bu süreçte dinî değerlerin soyut bir söylem olmaktan çıkarak somut bir yaşantıya dönüşmesini sağlamıştır. Onun hayatı, dinî değerlerin toplumsal hayatta uygulanabilirliğini gösteren, görecelilikten uzaklaştırıp objektiflik kazandıran bir örneklik olarak değerlendirilebilir.⁵

1. Araştırmanın Problemi (Konusu)

Bu çalışma, sünnet ve hadislerin eğitimdeki işlevini ÇEDES Projesi bağlamında incelemeyi hedefleyen bütüncül bir araştırmadır. Tarihsel süreçte hadis ve sünnet, müslüman toplumların ortak değerlerini ve ibadet biçimlerini koruyan, toplumsal ve ahlaki yapıyı şekillendiren temel referanslar olarak işlev görmüştür. Sünnet, bu çerçevede yalnızca tarihsel bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda müslüman kimliğinin inşasında ve korunmasında merkezi bir rol üstlenmektedir.

Ancak tarihsel süreçte sünnetin hem birleştirici hem de ayırıcı bir fonksiyona sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, sünnetin çağdaş toplumsal sorunlar karşısında nasıl yorumlanacağı ve uygulanacağı konusunda metodolojik bir sorun oluşturmaktadır. Özellikle sünnetin vahdetin hemde çözülüş ve ayrışma yönün olduğunu ve bunun önüne geçmenin, hadislerin doğru anlaşılması ve yorumlanmasıyla doğrudan ilişkilidir.⁶ Sünneti günümüz koşullarında eğitim bağlamında ele almak, geçmişin birikiminden yararlanarak yeni uygulamalar üretme ve değerler eğitiminde somut etkiler oluşturma perspektifiyle mümkündür.

Araştırmanın kapsamı, *ÇEDES Kılavuzu* perspektifinde öğretmenlerin tecrübeleri ve uygulamaları üzerinden hadis ve sünnetin eğitimdeki işlevini değerlendirmeyi içermektedir.

Araştırmada yanıt aranan temel sorular şunlardır:

Öğreticiler, *ÇEDES Kılavuzu'nda* yer alan hadislere ne ölçüde başvurmaktadır?

Bu hadisler öğrencilerin gelişimine nasıl katkı sağlamaktadır?

Hadis ve sünnet, günümüz eğitim ve toplumsal sorunlarına dair hangi problemlere doğrudan temas etmektedir?

⁵ Kılıç vd., *H. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, 22, 28, 29.

⁶ Mehmet Görmez, *Sünnet ve Hadisi Anlama Kılavuzu* (Ankara: OTTO, 2021), 29.

Hadislerin öğrencilere aktarımı hangi yöntemlerle gerçekleştirilmektedir?

Bu süreç hangi etkinliklerle desteklenmektedir?

Bu sorular çerçevesinde araştırma, ÇEDES Projesi'nin öğrenciler üzerindeki etkilerini öğreticilerin perspektifinden değerlendirmekte ve sünnet ile hadislerin eğitimdeki işlevine dair mevcut problemleri belirlemeyi hedeflemektedir. Araştırmanın kapsamı dahilinde, *ÇEDES Kılavuzları* öğreticilerin kullandığı kaynaklar arasında *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* ders kitapları, seçmeli ders materyalleri, *Hadislerle İslam*, *Etkinliklerle Değerler Eğitimi*, *Dinîmi Öğreniyorum* gibi öğreticilerin kaynak olarak yararlandığı yardımcı kitaplar, değerler eğitimiyle ilgili akademik makaleler, hadis ve peygamberî yöntemleri ele alan kök değerler eksensli eserler, Hz. Peygamber'in gençlere yaklaşımını işleyen siyer kitapları ve kök değerleri temsil eden önemli şahsiyetlerin biyografik kaynakları incelenmiştir.

2. Araştırmanın Amacı

Tarih boyunca Müslüman toplumların inanç, ibadet ve ahlak dünyasına yön veren hadis ve sünnet, bireysel ve toplumsal hayatın şekillenmesinde birleştirici bir unsur olarak işlev görmüştür. Günümüzde ise bu mirasın sahil bir biçimde anlaşılması ve genç nesillere doğru yöntemlerle aktarılması, din eğitiminin en temel ihtiyaçlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda araştırma, hadis ve sünnetin yalnızca tarihsel bir bilgi aktarımı olmadığını; aynı zamanda bireylerin gündelik yaşamına yön veren pratik ve evrensel ilkeler sunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, ÇEDES Projesi'nin hadis ve sünnetin hurafe ve yanlış inanışlardan arındırılarak değerler eğitimi kapsamında öğrencilere kazandırılmasındaki rolü de çalışmanın odak noktalarından biridir. Böylelikle Hz. Peygamber'in sünnetinin eğitsel işlevleri tespit edilerek gençlerin ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimlerine katkıları bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilecektir.

Bu araştırmanın temel amacına gelince, ÇEDES Projesi bağlamında Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinin eğitimdeki işlevini ve hayata aktarılma biçimlerini incelemektir. Çalışmada hadislerin sıhhatini belirlemek temel amaç olmayıp, *ÇEDES Kılavuzu'nda* yer alan hadisleri tespit etmek, bu hadislerin öğreticiler perspektifinden öğrenciler üzerindeki etkilerini analiz etmek hedeflenmektedir.

Araştırmanın alt amaçları ise şu şekilde özetlenebilir:

Öğreticilerin, kurumlarında kullandıkları materyallerden ne ölçüde yararlandıklarını ve bu bilgi-tecrübeyi öğrencilere hangi yöntemlerle aktardıklarını belirlemek.

ÇEDES Kılavuzu'nda yer alan hadislerin hangi etkinliklerle hayata geçirildiğini ortaya koymak.

Öğreticilerin, kılavuzda yer alan kök değerlerle hadisler arasındaki ilişkiyi kurma becerilerini incelemek.

Toplumsal problemlerin çözümünde hadislerin bir başvuru kaynağı olarak kullanılmasının farkındalığını kazandırmak.

Öğreticilerin hadis sunumlarında güvenilir kaynakları esas almalarını teşvik etmek ve hadisleri “planlama, hadis yorumlama, yaparak öğrenme, fotoğraf yorumlama” gibi pedagojik yöntemlerle öğrencilere daha etkili biçimde sunmalarını sağlamak; bu yöntemlerin öğrenciler üzerindeki olumlu etkilerini tespit etmek.

ÇEDES Eğitici Kılavuzu'nun güçlü ve zayıf yönlerini analiz ederek gelecekteki çalışmalara ışık tutmak.

3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, ÇEDES Projesi'nin Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetlerini öğrenciler aracılığıyla ailelerine ve çevrelerine aktarırken üstlendiği rolü öğretmenlerin bakış açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Proje, kök değerler eğitimi çerçevesinde gençlere dinî, ahlaki ve toplumsal değerlerin kazandırılmasına hizmet etmekte; teorik bilginin yanı sıra uygulamalı etkinlikler ve geziler aracılığıyla öğrencilerin değerlerine sahip çıkan, çevresine duyarlı bireyler olarak yetişmesini desteklemektedir.

Literatür incelendiğinde, ÇEDES Projesi ve hadis-sünnet merkezli değerler eğitimi üzerine akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yürütülen araştırma, hem değerler eğitimi hem de Hz. Peygamber'in sünnetinin hayata aktarılması ve pedagojik yansımaları açısından literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik özgün bir katkı sunmaktadır. Nitel yöntemle elde edilen saha verileri, teoriyi

uygulamayla birleştirerek yerel bağlamın etkisini ortaya koymakta ve farklı illerdeki uygulamalarla karşılaştırma imkânı sağlamaktadır.

4. Araştırmanın Kaynakları / Araştırmayla İlgili Literatür

Bu araştırmada, “*Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum (ÇEDES) Projesi*” ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında, ÇEDES Projesi hakkında doğrudan yapılan iki çalışmaya ulaşılmıştır.

İlk çalışma, 10 Eylül 2023 tarihinde Mevzu-Sosyal Bilimler Dergisi’nde yayımlanan Ali Gül’e ait “*Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütölen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli ve Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi*”⁷ başlıklı makaledir. Bu çalışmada yazar, ÇEDES Projesi’nin içeriği, paydaş kurumların katkıları ve uygulama alanları hakkında kısaca bilgi vermektedir. Ayrıca, cami dışı din hizmetleri kapsamında yer alan Diyanet Gençlik Merkezlerinde, değerler eğitimi çerçevesinde uygulanan ÇEDES Projesi, öğretmen, diyanet personeli, öğrenci ve veli görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Araştırma yöntemi olarak, çok sayıda bireyden oluşan örneklemden bilgi toplayarak belirli bir grubun özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan tarama (survey) modeli kullanılmış; veriler, anket ve görüşme teknikleriyle elde edilerek analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın önemli yönlerinden biri, ÇEDES Projesi hakkında ilk akademik çıktılarından biri olmasıdır. Ancak çalışma, ÇEDES Projesi henüz uygulamada yeterince olgunlaşmadan gerçekteştirildiği için, proje hakkındaki bazı değerlendirmelerin yüzeysel kalabildiği; özellikle uygulayıcı öğreticilerin doğrudan görüşlerine derinlemesine yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu yönüyle söz konusu çalışma, projeye alakalı temel bir çerçeve sunmakla birlikte uygulama süreçlerine dair sınırlı bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Konuyla ilgili diğer bir çalışma, 2024 yılında Pamukkale Üniversitesi’nde Kübra Bakan Fışkın tarafından hazırlanan “*Millî Eğitim Bakanlığı’nın ‘Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum’ Projesi Hakkında Nitel Bir Araştırma*”⁸

⁷ Ali Gül, “*Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütölen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli ve Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi*”, *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (15 Eylül 2023), 543-583.

⁸ Kübra Bakan, *Millî Eğitim Bakanlığının “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum” Projesi Hakkında Nitel Bir Araştırma* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu tez çalışmasında ÇEDES Projesinde, okullarda gönüllü olarak görev yapan öğretmenler, öğrenciler ve velilerle yapılan görüşmeler yoluyla olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmıştır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış, veriler mülakat tekniğiyle toplanmıştır.

Fıfşkın'ın çalışması, akademik alanda önemli bir boşluğu doldurmakla birlikte, çeşitli yönlerden sınırlılıklar barındırmaktadır. Öncelikle, çalışma sürecinde öğrenci görüşleri dikkate alınmış olsa da, bu tür görüşlerin zaman içinde değişkenlik gösterebilmesi nedeniyle, değerlendirme sürecinde daha az rasyonel sonuçlara ulaşılmış olabilir. Ayrıca, ÇEDES Projesini uygulayan ve sahada birebir etkinlik yürüten din görevlilerinin (özellikle Diyanet personelinin) görüşlerine yer verilmemesi, çalışmanın önemli bir eksikliğidir. Oysa ÇEDES Projesi'nin en temel paydaşlarından biri olan din görevlileri, projenin pedagojik boyutunu destekleyen ve uygulamada etkili olan bir aktör konumundadır. Bu nedenle ÇEDES Projesi'nin özellikle değerler eğitimi ve sünnet ve hadislerin pratik alana etkisi açısından çok paydaşlı yapısı göz önünde bulundurulduğunda, din görevlilerinin katkı ve değerlendirmeleri ihmal edilmemelidir.

Bunun yanında; ÇEDES Projesi'nin içeriği gereği; uygulandığı ilin sosyal ve kültürel yapısı, öğrencinin yaşadığı çevre, okul türü ve bölgesel değer öncelikleri gibi etkenler, uygulamanın etkisini doğrudan şekillendirebilmektedir. Bu bağlamda; ÇEDES Projesi'nin yalnızca belirli bölgelerde değil, il bazlı özgün çalışmalarla değerlendirilmesi daha sağlıklı ve yerinde olacaktır. Fıfşkın'ın çalışmasında bu farklılıklar yeterince dikkate alınmamış; proje, genel bir çerçevede ele alınmıştır.

Yukarıda bahsi geçen iki çalışma, literatürde yer alan sınırlı sayıda akademik çalışmalardandır. Henüz yeni bir proje olması nedeniyle, ÇEDES Projesi'nin özellikle hadis ve sünnet temelli etkilerinin pedagojik yansımalarını konu alan özgün çalışmalara ihtiyaç devam etmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmamız, doğrudan öğretici görüşlerine odaklanması, ÇEDES Projesi'nin sünnet/hadis eksenindeki pedagojik etkilerini analiz etmesi ve il bazında (Bursa özelinde) uygulanması açısından literatürdeki boşluğa önemli katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

Buna ilaveten, bu çalışmanın önceki çalışmalardan ayırıcı yönü; sahaya dayalı olarak doğrudan ÇEDES'in öğretmenleriyle yapılan görüşmelere dayanmasıdır. Nitekim ÇEDES Projesi'nin ilk uygulayıcılarından biri olmamız, projenin sahadaki gerçek

etkilerini hem içeriden gözleme hem de pedagojik bağlamda değerlendirme imkânı sunmuştur. Bu yönüyle çalışmamız, teorik bir incelemeden öte, uygulama sürecinde yaşanan zorluklar, başarılar ve iyileştirme alanlarını doğrudan tecrübe etmiş öğretmenlerin bakış açısından yola çıkarak hazırlanmıştır.

Ayrıca; daha önce yapılan çalışmalarda, genellikle ÇEDES Projesi'nin genel yapısı ve değerler eğitimi yönüne odaklanılsa da özellikle Hz. Peygamber'in sünneti ile doğrudan ilişkisine yeterince temas edilmemiştir. Oysa projenin temelini oluşturan değerlerin, Hz. Peygamber'in sözleri (hadisleri) ve yaşamı (sünneti) ile güçlü bir bağ kurduğu açıktır. Bu bağlamda; çalışmamızın, mezkûr projenin uygulama süreçlerinde sünnetin ne derece referans alındığını, hadislerin öğretmenler aracılığıyla öğrencilere aktarılmasındaki yöntem ve etkilerini ortaya koyması bakımından literatüre özgün bir katkı sunması beklenmektedir. Dolayısıyla uygulama süreçlerine odaklanan bu çalışma, hem teorik hem pratik açıdan önceki iki çalışmanın tamamlayıcısı mahiyetindedir.

5. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada, ÇEDES Projesi'ni uygulayan öğretmenlere yönelik yapılan mülakatlar doğrultusunda aşağıdaki varsayımlar temel alınmıştır:

1. Değerler eğitiminin, öğrencilerle birlikte okul dışı etkinlikler yoluyla hayata aktarılmasının, öğrencilerin sosyalleşme süreçlerine olumlu katkı sağlayacağı varsayılmaktadır.

2. Değerler eğitiminin hayata aktarılmasında, Hz. Peygamber'in hadisleri ve sünnetinin temel referans olarak alınmasının, ÇEDES Projesi'ne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Hadis ve sünnetin öğretmenlerin rehberliğinde ÇEDES Projesi çerçevesinde nasıl uygulandığı tespit edilerek, uygulamaların güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulabileceği için bu durum projenin geliştirilmesine katkı sunacaktır.

4. ÇEDES Projesi'ni ortak yürüten “Millî Eğitim Bakanlığı”, “Diyanet İşleri Başkanlığı” ve “Gençlik ve Spor Bakanlığı” gibi kurumların, öğretmenleriyle yapılan mülakatlar aracılığıyla söz konusu kurumların proje üzerindeki analiz edilecek; katkı düzeyleri değerlendirilecek ve nihayetinde projenin olumlu ya da geliştirilmesi gereken yönleri ortaya çıkarılacaktır.

Bu varsayımlar doğrultusunda elde edilen bulguların, hem mevcut uygulamaların değerlendirilmesi hem de ÇEDES Projesi'nin daha etkili ve sürdürülebilir kılınması açısından yol gösterici olması beklenmektedir.

6. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, hadislerin sened-metin analizinden ziyade, anlam, değer ve eğitim boyutu ön plana çıkarılmıştır. Bu doğrultuda, konulu ve anlam merkezli hadis tasnif yöntemleri esas alınmış; hadislerin bireyin ahlâkî gelişimine katkıları ile toplumsal işlevleri tematik bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Araştırmanın deseni olarak nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın ana bölümü olan ikinci bölümdeki konu başlıkları altında öğretmenlere yöneltilen sorular öncesinde kaynaklar verilerek konu ile ilgili ön bilgilendirme yapılmakta ve bu bilgiler ışığında öğretmenlerin mülakat sorularına verdikleri cevapların okuyucular tarafından akademik boyutta daha iyi analiz edilebileceği ümit edilmektedir. Burada öğretmenlere yöneltilen sorular dört ana kategoriye ayrılmıştır:

A) Öğreticilere yönelik demografik ve temel hadis bilgilerini ölçmeye yönelik sorular,

B) ÇEDES ve kök değerlerle ilgili sorular,

C) Bursa ile ilgili sorular ve

D) Genel değerlendirme soruları.

Araştırmanın örneklemini, ilk pilot bölge olması hasebiyle Bursa ilinde görev yapan ve ÇEDES Projesi'ne aktif katılım sağlayan toplam 20 öğretici oluşturmaktadır. Öğreticiler, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş, 10'u Diyanet personeli (D harfiyle), 10'u ise Millî Eğitim personelidir. (M harfiyle). Öğreticiler, ÇEDES Projesine katılım süresi ve deneyim düzeylerine göre seçilmiştir. Ayrıca araştırmada öğrenciler örnekleme dâhil edilmemiştir. Bunun sebebi, ÇEDES Projesi kapsamında yer alan öğrencilerin farklı okul kademelerinde bulunmaları ve bu farklılıkların araştırma çerçevesinde homojen bir örneklem oluşturmayı güçleştirmesidir. Öğrenciler ve velilere yönelik ayrı bir çalışma yapılması daha uygun olacağından, bu araştırma yalnızca öğretmenler üzerine odaklanmıştır.

Araştırmanın evreni olarak Bursa ilinin seçilme nedeni ise, ÇEDES Projesi'nin ilk kez bu ilde pilot olarak uygulanmış olmasıdır. Ayrıca her şehrin kendine özgü kültürel ve toplumsal değerler barındırması, Bursa'yı bu bağlamda uygun bir örneklem alanı hâline getirmektedir. Bu çerçevede Bursa'da gerçekleştirilen saha çalışmasının, diğer illerde yapılacak araştırmalara hadis ve sünnet bağlamında örnek teşkil edebileceği ve literatürdeki mevcut boşluğu doldurarak akademik alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÇEDES Projesi'nin paydaş kurumları arasında yer alan Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki öğretmenlerden oluşturulmuştur. Araştırmada Gençlik ve Spor Bakanlığı'na (GSB) yer verilmemesinin temel nedeni, çalışmanın öğretmenler bağlamında ele alınmış olmasıdır. Zira GSB, ÇEDES Projesi'nde daha çok mekân ve fizikî imkân sağlayıcı rol üstlenmekte; doğrudan öğreticilik faaliyetleriyle projede yer almamaktadır.

Mülakatlar yüz yüze gerçekleştirilmiş ve toplamda yaklaşık 1200 dakika (20 saat) ses kaydı alınmıştır. Veri toplama süreci, yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlarda, öğretmenlerin rızaları alınmış; görüşmeler 30 ila 50 dakika arasında sürecek şekilde planlanmıştır. Öğreticilerin kendi deneyim, gözlem ve düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri uygun bir görüşme ortamı sağlanmıştır.

Verilerin analizi içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Alınan 1200 dakikalık ses kaydının yaklaşık 800 dakikası, "Voiser"⁹ programı aracılığıyla yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu metinler, önceden belirlenen dört ana kategoride öğretmenlerin verdiği cevaba göre sistematik biçimde analiz edilmiştir.

Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla mülakat soruları, ilgili literatür taraması doğrultusunda hazırlanmış ve "*Hz. Peygamber'in Sünnetlerinin Hayata Aktarılması ve ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler-Bursa Örneği*" başlıklı tez kapsamında, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Eşer'in uzman görüşüne sunulmuştur. Ardından, 28.03.2025 tarihli ve 2025/03-37 sayılı karar ile Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği kapsamında ayrıca Bursa İl Müftülüğü ve Millî Eğitim Bakanlığı

⁹ Voiser (VOISER), "Voiser Deşifre Ses ve Video Dosyalarını Metne Dönüştür" (Erişim 28 Haziran 2025).

aracılığıyla Bursa İl Milli Eğitim'den yazılı izin alınarak veri toplama süreci resmî çerçevede yürütülmüştür.

Araştırmanın uygulama bölümüne geçmeden önce, ilk tarihte yayımlanan ÇEDES Öğretici Kılavuzları detaylı biçimde analiz edilmiştir. Kılavuzun birinci bölümünde, ÇEDES Projesi'nin amaçları, paydaş kurumlar, uygulayıcı kadro ve yürütme süreci gibi konulara geniş yer verilmiştir. Bu bölüm, teorik altyapının ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir. İkinci bölüm ise, uygulamaya ilişkin yöntem ve teknikleri içeren ve hadislerin eğitime aktarımı açısından “*Mesajını Güçlendir*” başlığı altında doğrudan kaynaklarıyla birlikte sunulan hadisler tablo halinde gösterilmiştir. Ayrıca, dolaylı da olsa dijital içerik, multimedya, video vb. geçen hadisler de değerlendirme kapsamına alınmıştır.

ÇEDES Kılavuzları, çok yazarlı eserler olarak kaleme alındığından, kaynaklar ve kaynakçada karışıklığın önüne geçmek adına her eserin yayın yılına ek olarak yayın ayı da belirtilmiştir. Kılavuz başlıklarına o aya ait “*kök değer*” eklenmiş, böylece içeriklerin hangi döneme ve değere ait olduğu net biçimde belirlenmiştir. Bu titiz yaklaşım, araştırmanın hem teorik hem uygulamalı yönlerini sağlam temellere oturtturarak bilimsel güvenilirliğini artırmıştır. Birinci bölümde teorik arka plan ayrıntılı şekilde verilmiş; ikinci bölümde ise ara başlıkların altında konu kaynakları ile ele alınmış ve sahadan elde edilen verilerle uygulama boyutu desteklenmiştir. Böylece çalışmada teori ve pratiğin bütüncül biçimde harmanlandığı, daha verimli ve derinlikli bir analiz yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca ikinci bölümde, ÇEDES Projesi kapsamında görev yapan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş; bu sayede hadislerin değerler eğitimiyle ilişkili yönleri, sahadaki uygulayıcıların (öğreticiler) bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Bu yönüyle araştırma, klasik hadis tasnifinden çok, uygulamalı pedagojik yaklaşıma dayanan anlam temelli nitel bir yöntem benimsemektedir. Hadislerin eğitimdeki işlevini anlamaya yönelik bu yöntem, ÇEDES Projesi bağlamında Peygamberimizin sünnetinin günümüz değer dünyasına aktarımı konusunda bütüncül bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmamızın son bölümünde 9 maddelik “Öneriler” başlığına altında okuyucuya kısa açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca bu önerilerin bir kısmı öğretmenler tarafından yapılmıştır.

7. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın kapsamı, "*Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum (ÇEDES)*" Projesi bağlamında yürütülen değerler eğitiminin, Hz. Peygamber'in sünneti ve hadisleriyle ilişkilendirilerek öğreticiler aracılığıyla öğrencilere ve çevrelere nasıl aktarıldığını incelemek üzerine temellendirilmiştir. Araştırma, özellikle 2023 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan ÇEDES Öğretici Kılavuzları esas alınarak yapılandırılmıştır.

Bu çerçevede; Aralık 2023 "*Edep, Saygı, Nezaket*", Ocak 2024 "*Sorumluluk-Özdenetim*", Şubat 2024 "*Vatanseverlik*", Mart 2024 "*Sevgi-Dostluk-Vefa*", Nisan 2024 "*Adalet ve Dürüstlük*", Mayıs 2024 "*Mütevazılık-Saygı-Estetik*", Ekim 2024 "*Dürüstlük-Adalet-Özgürlük*", Kasım 2024 "*Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam*", Aralık 2024 "*Sabır*", Ocak 2025 "*Sevgi-Dostluk-Merhamet*", Şubat 2025 "*Yardımseverlik-Vatanseverlik-Çalışkanlık*", Mart 2025 "*Tasarruf ve Duyarlılık*" ve son olarak Mayıs 2025 "*Aile Bütünlüğü ve Mahremiyet*" temalı kılavuzlar incelenerek içerikleri detaylı bir şekilde taranmıştır.

Araştırmanın veri kaynağı olarak, sadece ÇEDES Öğretici Kılavuzları değil; projede görev alan öğretmenlerin kullandıkları diğer kaynaklar da dikkate alınmıştır. Bu kaynaklar arasında:

"İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" ders kitapları, "Hadislerle İslam", "Etkinliklerle Değerler Eğitimi", "Dinîmi Öğreniyorum" ve "Etkinliklerle Dinîmi Öğreniyorum" gibi değerler eğitimi içerikli eserler, Değerler eğitimiyle ilgili makaleler, kök değerlere atıfta bulunan hadis kitapları, Hz. Peygamber'in gençlere yönelik yöntemlerini konu alan siyer kitapları ve Peygamberî metottan ilham alan, kök değerleri temsil eden öncü şahsiyetlerin hayatlarını konu alan çalışmalar yer almaktadır.

Araştırmanın saha uygulaması ise Bursa ili ile Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım, Gemlik, Gürsu, Kestel, İnegöl ve Orhangazi ilçeleriyle sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda, ÇEDES Projesi'nde aktif olarak görev yapan 10 Millî Eğitim personeli ve 10 Diyanet personeli ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Araştırma yalnızca Bursa il merkezine bağlı ilçelerle sınırlı tutulmuştur. Çalışma, bu bölgelerde görev yapan öğretici ve din görevlilerinin bakış açısıyla sınırlı

olup, diğer illerdeki uygulamalara doğrudan genellenemez. Bununla birlikte, yerel uygulamalara ışık tutabilecek nitelikte özgün veriler sunmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, ÇEDES Projesi bağlamında hadis ve sünnet temelli değerler eğitiminin sahadaki yansımalarını, kullanılan kaynakları ve uygulama alanlarını Bursa ili özelinde değerlendirmekte; literatürdeki benzerlerinden farklı olarak saha verileriyle zenginleştirilmiş nitel bir içerik sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNNETİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) sözlerine hadis, bu sözlerin hayatta karşılık bulmuş biçimine ise sünnet adı verilmektedir. Sünnet yalnızca bireysel ve toplumsal dinî sorumlulukları yerine getirme işleviyle sınırlı kalmayıp, çağımızda karşılaşılan küresel problemler karşısında alternatif çözüm önerileri sunabilme kapasitesine de sahiptir.¹⁰ Özellikle insanlığın karşı karşıya bulunduğu değerler krizi, toplumsal adaletsizlik, ekonomik sömürü ve ahlaki çözümler gibi sorunlara karşı Hz. Peygamber'in örnekliği, sunduğu evrensel ilkelerle yalnızca Müslümanlar için değil, tüm insanlık için bir ilham ve rehberlik kaynağı olma potansiyeli taşımaktadır.

Bu noktada, Türkiye'de uygulanmakta olan ÇEDES Projesi, Hz. Peygamber'in sünnetinin bireysel ve toplumsal düzeyde hayata aktarılmasını hedefleyen uygulamalı bir model olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda özellikle tarihî hafızamızın önemli unsurlarından biri olan Bursa Kanunnâme-i İhtisâbı,¹¹ geçmişte toplumsal düzenin sağlanmasında dinî ve ahlaki ilkelere dayalı düzenlemelere nasıl yer verildiğini göstermesi açısından örnek teşkil etmektedir. Osmanlı döneminde Bursa'da uygulanan bu kanunnâme, fahiş fiyat artışı, karaborsacılık ve haksız kazanç gibi halkı doğrudan etkileyen sosyal problemlere karşı kamu düzenini tesis etmeyi amaçlamış; bu yönüyle hem bireysel hem toplumsal sorumluluk bilincini kurumsallaştırmıştır.¹²

Keşf-i kadîm vâz'-ı cedîd ilkesi doğrultusunda, geçmişteki bu başarılı uygulamalardan ilham alınarak, günümüz gençliğinin sosyal problemlere karşı duyarlılığının artırılması ve Hz. Peygamber'in sünnetinden beslenen çözüm odaklı projeler üretmesi elzemdir. ÇEDES Projesi bu yönüyle yalnızca dinî değerlerin öğretilmesini değil, aynı zamanda bu değerlerin güncel problemler karşısında aktif bir şekilde kullanılmasını da amaçlamaktadır. Nitekim genç bireylerin, tarihten aldıkları

¹⁰ Mehmet Hayri Kırbasoğlu, *Sünneti Çağa Taşımak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları: 2021).

¹¹ Kırbasoğlu, *Sünneti Çağa Taşımak*, 181-183.

¹² Recep Özdemir, "Tarihte Tüketici Haklarına Yönelik Yapılan İlk Kanun: Kanunnâme-i İhtisab-ı Bursa", *Mecmua* 2/4 (31 Aralık 2017), 1-16 ; Mustafa Fayda, "İhtisâb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, c. 22, İstanbul: TDV Yayınları, 2000, 471-474.

ilhamla güncel meselelere yönelik yenilikçi çözümler üretmesi, dinin hayata geçirilmesini sağlayan en somut örneklerden biri olacaktır.

Nebevi sünnetin bir model olarak hayata aktarılmasında önemli bir girişim olarak değerlendirilen ÇEDES Projesi, üç kurumun iş birliği çerçevesinde rehber öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla yürütülmekte olup, sünnetin toplumsal yaşama yansıtılmasında dikkate değer bir rol üstlenmektedir. Bu bölümde, proje hakkında genel bilgilere yer verilecek; *ÇEDES Kılavuzun'da* yer alan yöntem ve teknikler, hadislerin seçimi ve sunumu, projenin tarihsel gelişimi ile uygulama süreçleri ele alınacaktır. Ayrıca, araştırmanın örneklem alanı olan Bursa'daki eğitim kurumları ve öğretmenleri ele alınacaktır.

1.1. ÇEDES Projesi

03.11.2021 tarihinde kurumlar arası protokol ile yürürlüğe giren proje gönüllü öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine yönelik; sevgi, saygı, sabır, sorumluluk, dürüstlük, adalet, öz denetim, vatanseverlik, dostluk, yardımseverlik kök değerlerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Projenin fikir sahibi 15 Temmuz Gazisi, MEB Eğitim Uzmanı Abdülaziz Güven'dir.¹³ Millî Eğitim Bakanlığının "*Din Öğretimi Portalında*" ÇEDES Projesi hakkında arşivler ve dokümanlar güncel bir şekilde yayımlanmaktadır.¹⁴

ÇEDES Projesi temel dört unsurdan meydana gelmektedir. Bunlar ilgili portalda şöyle özetlenmektedir:

Okul dışı değerler kulübü çalışmaları ki bu çalışma "*ÇEDES Öğretici Kılavuzu (Fasikülü)*" kapsamında yapılan etkinliklerdir. Bu kılavuz öğretmenlerin ÇEDES Projesinin sürdürülmesi ile ilgili öğreticiye rehberlik sunmakta olup Eğitim-Öğretim dönemi içerisinde her ay kök değerler konulu yayımlanmaktadır.

Okul, İlçe ve İl Temsilci Öğrenci Çalışmaları ise; ÇEDES Projesini sürdüren öğrencilerden oluşan "Değerler Kulübü" öğrencilerle birlikte öğretmenlerin yaptığı çalışmaları içerir. ÇEDES Projesinde yer alan "*Değerler Kulübündeki*" öğrencileriyle okuma gurupları oluşturulur. Bu guruplarla belirlenen o ayın yayınlanan Kılavuzda

¹³Ali Gül, "*Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütülen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli ve Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi*", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (15 Eylül 2023), 543-583.

¹⁴ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "*Din Eğitimi Portalı*" (Erişim 3 Şubat 2025).

(Fasikülde) yer alan “Kök Değerler” konulu eserler belirlenip bunlar öğrenciler arasında dönüşümlü bir şekilde okul dışında “Diyanet Gençlik Merkezleri, Diyanet Genç Ofisleri veya doğada okunup öğrenciler arasında kitap okuma kritikleri (Kitap Analizleri) yapılır. Ayrıca Değerler Kulübü öğrencileriyle gönüllü rehber öğrencilerin de bulunduğu ekiple mekân ziyaretleri yapılır. Ayrıca bu öğrencilerle yaz ve kış kampları vb. etkinlikler yapılmaktadır.

Değerler Kulübü Öğrenci velileri ile haftalık/aylık buluşmalar yapılır. Bu buluşmalar ile sadece öğrenciler ile değil aileleri ilede çeşitli etkinlikler yapılarak öğrenci velilerilerinin de kendi aralarında ilişkilerin güçlenmesi hedeflenir.

Son olarak her yıl bahar döneminde, tüm öğrencilerin gönüllülük esasına göre davet edildiği ve veli izin belgesi ile katılımlarıyla projede yer alan öğrencilerle ÇEDES Projesinde yer alan üç kurum “*Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik Spor Bakanlığı protokolü çerçevesinde İl ve İlçeler bağlamında “Yıl Sonu Etkinlikleri”* yapılır.¹⁵

Proje hakkında genel bilgilere yer verecek olursak; ÇEDES Projesi’nin amacı, kapsamı, dayanağı, ortak paydaş kurumları ve bu kurumların sorumlulukları hakkında ilgili projenin iş birliği protokolünde şu bilgiler yer almaktadır:

Projenin amacı: Öğrencilerin “millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerimizi benimseyen, koruyan ve geliştiren” fertler olmalarına, ayrıca çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış, bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı; millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerimizi kendi yaşantılarında inşa etmiş; akl-ı selim, kalb-i selim ve zevk-i selim sahibi, bedensel ve sosyal bakımdan dengeli bireyler olarak yetiştirilmesine katkı sağlanması beklenmektedir.

Projenin kapsamı: “*MEB DÖGM, HBÖGM, MTEGM TEGM, OGM*”ye bağlı okullar, eğitim merkezleri, halk eğitimi merkezleri, “*DİB DHGM*”ye ve *GSB GHGM*”ye bağlı kurum ve kuruluşlar ile gerçekleştirilen “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi İş Birliği Protokolü Uygulama Usul ve Esaslarını kapsar.

¹⁵ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), “*Din Eğitimi Portalı*” (Erişim 3 Şubat 2025).

Projenin dayanağı: 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 Nolu Kararname, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği, Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uygulama Genelgesi, Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Etkinlik İzni Yönergesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, Çevre Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi İş Birliği Protokolü'ne dayanarak hazırlanmıştır.¹⁶

ÇEDES Projesi hayata geçilirken öğrenciler arasında gönüllülük esasına göre velilerden veli izin belgesi alınır ve proje çalışmalarını yürütmek üzere kulüp rehber öğretmeni tarafından “*MEB Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğine*” göre “*Değerler Kulübü*” oluşturulur. Değerler Kulübü çalışmalarının yürütülmesinde temsilci öğretmen (kulüp rehber öğretmeni) görevli olmakla birlikte, diğer öğretmenlerden gönüllü olanlar da projede görevlendirilebilir. Değerler Kulübü faaliyetleri kapsamında öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda halk eğitim kurslarından yararlanılabilir.¹⁷

1.1.1. ÇEDES Projesin’de Görev Alan Öğreticiler

ÇEDES Projesi, Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen bir değerler eğitimi projesidir.¹⁸ Projenin ülkemiz genelinde İlköğretim ve Ortaöğretim seviyesinde gönüllülük esasına göre uygulanabilmektedir. Bursa özelinde genel nitelikli okulların yanı sıra İmam Hatip Ortaokulları ve Proje İmam Hatip Ortaokullarında da yürütülmektedir.

Projenin yürütülmesinde Milli Eğitim ve Diyanet Personelleri önemli yere sahiptirler. Her ilde Diyanet ve Millî Eğitim Bakanlığında ÇEDES il ve ilçe sorumluları vardır. İki kurumun personelleri koordineli çalışmalarını sürdürmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında okul müdürleri, öğretmenler projede görev aldığı gibi; Diyanet’te ise vaizler, din hizmetleri uzmanları,

¹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “*Çevre Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi İş Birliği Protokolü*” (Erişim 13 Eylül 2021).

¹⁷ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), “*ÇEDES Usul ve Esasları*” (Erişim 12/02/2024).

¹⁸ MEB, “*ÇEDES Usul ve Esasları*”

genç ofislerde ve gençlik merkezlerinde görevli manevi danışmanlar, Kur'an Kursu öğreticileri hem de yönetici olarak projede görev yapabilmektedir.

Proje öğrencilerin millî, manevî, ahlaki ve kültürel değerleri tanması ve hayata aktarması için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunu yaparken öğrenciye okul dışında da rehberlik edecek öğretmenler ve din görevlilerinin bulunması bu paydaş kurumların olması bu görevlilerin kurumun imkanlarını öğrenciye sunma açısından katkı sağlayacaktır. Biz burada projenin uygulanmasına katkıda bulunan görevli personelin ve hizmet alanlarından bahsedeceğiz.

1.1.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığı ve İl/İlçe Müftülüklerinin Görevlileri

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), birey ve toplumun İslam dinîyle ilgili eğitim, rehberlik ve uygulama ihtiyaçlarını karşılamak üzere 3 Mart 1924'de kurulmuştur.¹⁹ DİB kendine verilen, yapılış amacı, şekli ve etkinlikleri ile itibari yaygın eğitim kapsamında değerlendirilen bu çalışmalarını genel olarak din hizmetleri ve eğitim hizmetleri şeklinde iki ana kategoride sürdürmektedir.²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı halkın sahih dinî bilgi edinmesinde, din konusunda aydınlatılmasında ve ibadet yerlerinin yönetiminde kaynak eserleriyle de önemli bir yere sahiptir. "İslam Dinînin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; başkanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş olup²¹ eğitim hizmetlerinde hafızlık müessesesinin sürdürülmesinde; yaz kurslarında, 4-6 yaş Kur'an kursları, cami dersleri, dijital Kur'an dersleri gibi eğitim-öğretim hizmetlerinde de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca camiye merkeze alarak manevi bir sorumluluk bilinciyle vatandaşa faydalı olmak, ibadetlerin sahih bir şekilde ifası, cami dersleri yapılması, sorulan sorulara cevap verilmesi, sorunlara Kur'an ve sünnetten beslenen çözümler üretilmesi gibi önemli vazifeler icra eden DİB, ÇEDES Projesinde de önemli görevler ifa etmektedir. İlgili projede görev alan Diyanet İşleri Başkanlığı personellerine değinmeden önce il/ilçe müftülüklerinin bazı yükümlülüklerine temas edecektir. Bunlar diyanet gençlik merkezlerinde görev alacak diyanet görevlisini ve gönüllü rehber öğrencilerin belirlenmesi, proje

¹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Kurumsal Tarihçe" (Erişim 12 Nisan 2025).

²⁰ Millî Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği (MEBYEKY), Resmi Gazete 27587 (21 Mayıs 2010), md. 3/1-p.

²¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (CMBS), "Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, 32, 37. Madde" (Erişim 11 Ocak 2025).

kapsamında yapılacak çalışmalarda il ve ilçelerdeki diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin yapılması, il/ilçede yürütülen proje çalışmalarında müftülük tarafından koordinasyonu sağlaması, ildeki gençlik merkezlerinin belirlenmesinde ve bu merkezlerde yıllık plana uygun olarak etkinliklerin yapılmasını planlaması, her yıl bahar döneminde düzenlenecek olan yıl sonu etkinliklerinin koordinasyonunu yapması ve personel desteğinin sağlanması gibi sorumluluklardır.²²

1.1.1.1.1. Vaizler

İl ve ilçe müftülüklerine bağlı olarak görev yapan vaizler, toplumu dinî konularda bilgilendiren, irşat ve rehberlik hizmeti sunan²³ ve pek çok irşad vazifelerinde bulunan vaizler proje kapsamında sahada görev yaptıkları gibi ÇEDES il/ilçe koordinatörlük vazifesi de yapmaktadırlar. Özellikle proje bünyesinde düzenlenen seminer, konferans ve söyleşilerde öğrencilerle bir araya gelir ve hitap kabiliyetleriyle gençlere değer aktarımında etkili bir rol üstlenirler. Bilhassa üç aylar, Ramazan gibi özel dönemlerde manevi içerikli sunumlarla öğrencilerin bilinçlenmesine katkı sağlamak dahil yaptıkları pek çok ÇEDES vazifesiyle ön plana çıkmaktadırlar.

1.1.1.1.2. Kur'an Kursu Öğreticileri

Müftülük tarafından düzenlenen irşat ve eğitim programlarında görev alan, gerektiğinde seminer, panel, sempozyum gibi toplantılara katılmak, konferans vermek ve aile ve dinî rehberlik büro ve merkezlerinde görev yapmak²⁴ gibi vazifelerde bulunurlar. Kur'an kursu öğreticileri özellikle 4-6 yaş diyanet kreşlerinde ve ihtiyaç odaklı Kur'an kurslarında yetişkinlere Kur'an-ı Kerim derslerinde vazife aldıkları gibi özellikle ilköğretimde sürdürülen ÇEDES Projesinde de çeşitli görevler almaktadırlar.

1.1.1.1.3. İmam-Hatipler ve Müezzin-Kayyımlar

Camilerde görevli imam-hatipler ve müezzin-kayyımların, cami merkezli dinî hizmetlerin yanı sıra, görev mahallinde bulunan çocuklar ve gençlerin dinî ve ahlaki

²² MEB, “ÇEDES Usul ve Esasları.”

²³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (CMBS), “Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, 32. Madde” (Erişim 11 Ocak 2025).

²⁴ CMBS, “Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Madde 37.”

eğitimlerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak gibi vazifeleri²⁵ yanında okul faaliyetleri kapsamında öğrencilere yönelik değerler buluşması, cami tanıtımları ve ortak ibadet faaliyetleri de düzenlemektedirler. Öğrencilerin özellikle yaz Kur'an kurslarında, okul dışında ibadet alışkanlıkları kazanmaları, okullarda yıl içerisinde gördükleri “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*”, “*Kur'an Dersleri*”, “*Temel Dinî Bilgiler*”, “*Dinîmi Öğreniyorum*” vb. seçmeli derslerin pratik hayata aktarılmasında ibadet yerlerinde bizatihi uygulama alanı olarak kullanım imkânı sağlamaktadır. Ayrıca sahih dinî bilgileri kaynağından öğrenmeleri ve bilinçli bir gençlik yetişmelerine rehber konumuna sahiptirler.

1.1.1.1.4. Manevi Danışmanlar

Manevi danışmanlık, danışanların inanç dünyalarının hayatlarına etkilerini fark etmelerine destek olan ve onların din veya maneviyatla ilişkilendirdiği sorunlarıyla başa çıkmalarında modern danışma teknikleri ile dinî ve manevi yöntemleri birlikte kullanan bir meslek alanıdır.²⁶

Diyanet İşleri Başkanlığının hastaneler, Kredi Yurtlar Kurumu yurtları, ceza ve tutuk evleri, yaşlı bakım ve huzur evleri, yetimhane ve yetiştirme yurtları, dezavantajlı bireylere yönelik manevi destek hizmetleri ve aile rehberlik bürolarında görev almaktadırlar.

Manevi danışmanların üstlendikleri görevler ve görev yerleri epey geniştir. Gençlik merkezleri, genç ofisler, diyanet okuma salonları, ve öğrenci yurtlarında görev yapan bu danışmanlar; bireysel danışmanlık görüşmeleri, dinî rehberlik ve okuma grubu çalışmaları ile Diyanet gençlik sohbetleri planlaması vb. faaliyetlerde bulunur.

1.1.1.1.5. Din Hizmetleri Uzmanları

“Din Hizmetleri Uzmanları” Din hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde topluma sunulması konusunda araştırmalar yapmak, projeler geliştirmek, teklifler sunmak ve raporlar hazırlamak; başkanlığın kurumlar arası iş birliği yoluyla sunduğu hizmetlerin yürütülmesinde görev almak; gençlere yönelik çalışmaları ile aile ve dinî rehberlik büro veya merkezlerinde görev almak gibi vazifeleri vardır. Ayrıca öğrenci

²⁵ CMBS, “Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Madde 40”

²⁶ Sakarya Üniversitesi (SAÜ), “*Sakarya Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı*” (Erişim: 1 Şubat 2025).

yurtları, gençlik merkezleri ve kampları, ceza infaz kurumları, sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kurumları ve benzeri yerlerde iş birliği esasına göre manevi danışmanlık ve din hizmeti sunmak; göçmen, engelli, bağımlı gibi toplumun desteğe muhtaç kesimlerine yönelik manevi danışmanlık hizmetleri yürütmek; görev alanı ile ilgili seminer, panel, sempozyum ve benzeri bilimsel etkinliklere katılmak, kurumsal kültürün gelişmesine katkıda bulunmak ve ihtiyaç duyulması halinde vaaz ve irşat faaliyetlerinde bulunmak²⁷ gibi vazifeleri de vardır. Din hizmetleri uzmanları, ÇEDES Projesinin içeriğine yönelik akademik ve teorik katkılar sundukları gibi. etkinlik planlarının pedagojik ve dinî açıdan uygunluğunu da değerlendirerek, saha uygulamalarında gözlem ve danışmanlık yaparlar. Ayrıca proje kitapçıklarının, rehber dokümanlarının hazırlanmasında aktif görev alırlar.

1.1.1.2. Millî Eğitim Bakanlığı ve İl/İlçe Milli Eğitim Bakanlığının Görevlileri

Millî Eğitim Bakanlığı Anayasa, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı'nın kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir.²⁸ Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan il/ilçe milli eğitim müdürlüklerinin ÇEDES projesinin sürdürülmesinde bazı yükümlülükleri vardır:

Etkinlik ve çalışmalarda eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde eğitim yöneticisi, öğretmen, personel ve usta öğreticileri mevzuatına uygun olarak görevlendirmesi, mekân desteği sağlaması ve okullarda gereken önlemleri alması, İl/ilçe MEM'lerin, proje kapsamında yer alan kurum yöneticilerine ve görevli öğretmenlere yönelik proje tanıtım toplantılarının yapılmasını sağlaması, yıllık faaliyet planının yürütülmesinde taraflarla iş birliği yapması ve her türlü gözetim, izleme, denetim ve rehberlik faaliyetini gerçekleştirilmesi, proje kapsamında açılacak kurslara katılımın sağlanmasına yönelik duyuru yapılmasında taraflarla iş birliği yapması, proje kapsamında mevzuata uygun kurslar açılması ve öğretici görevlendirilmesi, il, ilçe ve okul temsilci öğrencilerinin belirlenmesini sağlaması, İl

²⁷ CMBS, “*Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Madde 37,*” DİB Görev ve Çalışma Yönergesinin 64. Maddesi

²⁸ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “*Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Madde 1,*” (Erişim 22 Mayıs 2025).

ve ilçelerde Proje Yürütme Kurulu'nun oluşturulmasını sağlaması, yerel yönetimler, üniversiteler ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlar ile koordinasyonu sağlaması şeklinde sıralanabilir.²⁹

1.1.1.2.1. Öğretmenler

Temsilci öğretmen (Kulüp Rehber Öğretmeni) olarak genelde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan sınıf öğretmenleri ve özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri, projenin en önemli uygulayıcıları arasında yer alır. Kulüp rehber öğretmen ilçe müftülüklerinin ÇEDES Projesinin sürdürülmesinde seçmiş olduğu görevlileri ile bu çalışmaları ortak yürütür ve bazı yükümlülükler taşır. Bunlar; değerler kulübünün oluşturulmasını ve etkinliklerde yer alacak gönüllü öğrencilerin ve okul temsilcisi öğrencilerin seçilmesi, yıllık faaliyet planının doğrultusunda; proje paydaşlarıyla okul yıllık faaliyet planının hazırlanması ve okul müdürün onayına sunması, değerler kulübü çalışmalarının MEB Eğitim Kurumları sosyal etkinlikler yönetmeliğine uygun yürütülmesi ve proje çalışmalarıyla ilgili belgelerin dosyalanmasını ve muhafaza edilmesini sağlamasıdır.³⁰

1.1.1.2.2. Okul Yöneticileri (Müdür ve Müdür Yardımcıları)

ÇEDES Projesinin yürütülmesinde önemli bir yere sahiptirler. Çalışmayla ilgili çeşitli yükümlülükleri vardır:

Değerler Kulübü rehber öğretmenin belirlenmesi, proje faaliyetlerinin ders dışı saatlerde saatlerde yapılmasının sağlanması, Değerler Kulübü'nün gerçekleştireceği etkinliklerin takip ve denetimini yapılması Okul Temsilci Öğrencilerinin belirlenmesi, her yıl bahar döneminde gerçekleştirilmesi planlanan *Yıl Sonu Etkinliklerinin* koordine edilmesinde ve okullarda duyurulmasında gençlik merkezlerine destek vermesi gibi görevlerdir.³¹

1.2. ÇEDES Projesinin Hadis ve Sünnet Temelli Dayanakları

ÇEDES Projesi'nin temelinde yer alan kök değerler, yalnızca teorik bir aktarımın ötesinde, bireylerin gündelik hayatlarında davranışa dönüşmesi hedeflenen evrensel ve ahlaki ilkelerdir. Bu değerlerin öğrencilerde kalıcı bir şekilde

²⁹ MEB, “ÇEDES Usul ve Esasları.”

³⁰ MEB, “ÇEDES Usul ve Esasları.”

³¹ MEB, “ÇEDES Usul ve Esasları.”

yerleşebilmesi için güçlü dinî ve manevi referanslara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu noktada, Hz. Peygamber'in hadis ve sünneti, değerlerin hem anlam kazanmasında hem de hayata tatbik edilmesinde vazgeçilmez bir rol üstlenmektedir.

Hadisler, dürüstlük, adalet, yardımseverlik, sabır, sorumluluk gibi kök değerlerin davranışlara dönüşmesinde yol gösterici bir ilke ve motivasyon kaynağıdır. Sünnet ise, bu değerlerin uygulanabilir bir modelini ortaya koyarak öğrencilere örneklik teşkil etmektedir. Böylelikle ÇEDES Projesi, değerler eğitimini yalnızca soyut kavramlar düzeyinde bırakmamakta; hadis ve sünnet aracılığıyla somut, yaşanabilir ve kuşatıcı bir boyuta taşımaktadır.

Bu çerçevede, öncelikle “değer”, “kök değer” ve “değerler eğitimi” kavramlarının tanımı yapılacak, ardından değerler, ahlak ve ÇEDES Projesi arasındaki ilişki açıklanacak, son olarak ise hadis ve sünnetin ÇEDES Projesi bağlamındaki rolü üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Değerler, Kök Değerler ve Değerler Eğitimi

Değerler toplumun yapı taşı, harcını oluşturan, bir araya getiren ve var eden, bireyin olumlu davranışlarına kaynaklık eden, ailenin dışardan gelebilecek saldırılara savunma mekanizması olan kalkandır. ÇEDES Projesinde önemli bir yere sahip olan değerler ve bunların insanlara aktarımı manasındaki değerler eğitiminin önemi göz ardı edilemez. Bu başlıkta çalışmayla doğrudan bağlantılı olmaları nedeniyle “*Değerler*”, “*Kök Değerler*” ve “*Değerler Eğitiminin*” tanımı yapılacaktır.

Sözlükte “meziyet” ve “kıymet” anlamlarına gelen değer, inanca, kültüre, millî ve manevi varlığa ait nitelikleri ifade etmektedir.³² Daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise değerler; toplumsal hayatın temelini oluşturan, kültürel birikimin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan ve bireyde davranışa dönüşmesi beklenen ilkeler olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda değerlerin gerçek anlamını kazanması, yalnızca zihinsel bir kabul ya da teorik bir bilgi düzeyinde kalmalarıyla değil, eyleme dönüşerek ahlak haline gelmeleriyle mümkündür. Zira herhangi bir değer, bireysel ya da toplumsal düzeyde hayata geçirilmediği sürece kendiliğinden bir kıymet ifade etmez.

³² Ercüment, Erbay (ed.), *Etkinliklerle Değerler Eğitimi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 1/9.

Kök Değerler ise (adalet, sabır, saygı sevgi, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, öz denetim, yardımseverlik ve vatanseverlik) kazanımı hedeflenen değerler arasında öncelikli öneme sahip olan ve diğer disiplinlerle ortak olarak kazandırılması hedeflenen temel değerlerdir.³³

Değerler eğitimi sadece kitaplarla ve akademik bilgilerle verilecek bir eğitim değildir. Örnek alma, iyiliği/güzeli sevdirmeye/özendirme yanlıştan/kötüden uzaklaştırma/sakındırma boyutları olan çok yönlü bir eğitimidir. Değerler eğitimi zamansal olarak belli sürede alınacak ya da belli zamanlarda kullanılmak üzere verilen bir eğitim değil; aksine hayatın her alanında gerek karar verme gerekse uygulama noktasında sürekliliği olan bir eğitimidir. Bazen çok uzun zamana yayılabilen bir eğitim olduğu için eğitimcilerdeki azim, kararlılık ve sabır çok kıymetli ve gereklidir.³⁴ Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim sistemine yeni bir soluk getirmek için yürürlüğe konulan “*Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi*”³⁵ bu adımlardan biridir.

Şekil 1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

³³ Nadire Emel Akhan vd., “Öğretmen Adaylarının Kök Değerlere İlişkin Görüşleri”, *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 3(2) (16 Aralık 2020), 115-134.

³⁴ Erbay vd., *Etkinliklerle Değerler Eğitimi*, 1/9.

³⁵ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “*Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi*”, (Erişim: 1 Haziran 2025).

Değerlerin görseldeki gibi bir anlam ifade edebilmesi eylem haline gelebilmesi ile mümkündür. Bu eylemin merkezi insandır ve din ve dinî değerler de insan içindir. Dinî insan için olması demek insan merkezli bir yaklaşım içerisinde olmak demektir. “Din insan içindir” demek, insanın girebileceği düşünülen her türlü ilişkide dinî bir takım düzenlemeler yapması, aslında dinî insanın bütün bu ilişkilerini düzenlediği anlamına gelir. Dinî sadece insan ile herhangi bir ilişki türüne indirgemek yanlış olmasa bile eksik bir din anlayışıdır. Çünkü o, insanın sadece Allah ile ilişkilerini değil aynı zamanda insanlarla âlem ile ilişkilerini düzenlemek üzere, Allah tarafından kurulmuş olan değerler manzumesinin adı şeklinde tarif edilebilir.³⁶

Dinî öncelikli olarak düzenlediği alan, insanın Allah ile kurduğu ilk ilişkiler alanıdır. Bu şekilde insanın mutlak varlık olan Allah ile bir bağlantısı söz konusudur. İkinci olarak, insanın birde hem cinsleri ile girdiği ilişki bağı vardır. Bunlar da komşuluk, akrabalık, ticari vb. ilişkileri kapsamaktadır. Bir de temel değerler olarak adlandırılan kök değerler din ile ilişkileri çerçevesinde ele alınacak olursa; dinî insana en yakın olan ve değerlerin değerleri dediğimiz kök değerler vardır ki bunalar tam olarak hayata geçilmediğinde çevresindeki değerleri de zehirlemekte ve insanın hayatında olumsuz etkiler bırakabilmektedir.

Bu kök değerlerin başlıcası, “Adalet, Saygı ve Sorumluluktur.” Bunları hayata uygulamakla başladığımızda diğer değerler olumlu bağlamda harekete geçer ve onlarla insan kalıcı mutluluğu yakalamış olur. Ayrıca; bu temel değerler İslam medeniyetinin üstünde yükselerek fitrata uygun toplumsal duyarlılık oluşturan ve dönüşüm sağlayan ahlaki ve manevi temellerdir. Bu değerler, her türlü aşırılıktan uzak, itidal eksenli bir yaklaşımı temsil etmekte ve bireyleri güzelliklere yönelten evrensel bir çağrı niteliği taşımaktadır.

Dinî düzenlediği son alan olarak insanın içinde yaşadığı fiziki çevresi ile girdiği ilişkisi vardır ki bu çevre insanın dışında canlı cansız bütün varlık alemini kapsamaktadır.³⁷

³⁶ Kılıç vd., *Hiz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, 20-23.

³⁷ Kılıç vd., *Hiz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*, 23.

1.2.2. Değerler, Ahlak ve ÇEDES Projesi İlişkisi

Hadis ve sünnetin başlıkta verilen kavramlarla ilişkisine geçmeden önce şunu belirtmek gerekir:

“Değerler”, soyuttan somuta ve teorikten pratiğe ancak ahlak aracılığıyla geçebilen olgulardır. Değerlerin anlam kazanması, değerler eğitimi yoluyla ahlak haline gelmesine bağlıdır. Benzer şekilde, ahlakın da bir değer olarak işlev kazanabilmesi, eğitim ahlaki sayesinde teoriden pratiğe, soyuttan somuta dönüşmesiyle mümkün olmaktadır.

ÇEDES Projesi'nin temelinde değerlerin hayata aktarım ve muhatabın üzerinde olumlu etkiler oluşturabilmesi için hayata tatbik edilebilecek bir ortam hazırlanması yatar. ÇEDES Projesi bu değerlerin “Eğitim Ahlakı” ile sistemli bir şekilde okul dışında da hayata aktarımını sağlamak üzere öğrencinin yaşadığı yerdeki öncü şahsiyetleri ve onların bıraktığı maddi ve manevi mirası, ailede ve sosyal hayatta kısacası çevresinde olumlu bir etki bırakmasına zemin hazırlamaktadır.

ÇEDES Projesinin merkezinde değerler ve değerler eğitimi vardır. Hadislerin değerler ile ilişkisine geldiğimizde ise değerlerin; eğitimi yoluyla teoriden pratik hayata aktarılmasında hadislerin tetikleyici gücü göz ardı edilmemelidir. Ayrıca bu konu sonraki ÇEDES Projesinin “*Hadis ve Sünnet ile İlişkisi*” alt başlığı adı altında ele alınacaktır.

Kılavuzda işlenen kök değerlerin, hadislerle ilişkisine gelecek olursak; kök değerler projenin temelini oluşturur. Bunlar sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, dürüstlük, sabır, adalet, vefa, hoşgörü gibi temel insani ve ahlaki değer, Hz. Peygamber'in hadislerinde hem teorik hemde pratik düzeyde güçlü karşılıklar bulmaktadır. ÇEDES Projesi, öğrencilerin söz konusu kök değerleri yalnızca bilgi düzeyinde öğrenmelerini değil, aynı zamanda hadislerin yönlendirici ve örneklik teşkil eden boyutu aracılığıyla bunları davranışa dönüştürmelerini hedeflemektedir. Bu süreçte öğrencilerin edindikleri değerler, bireysel hayatın ötesinde, aile ve çevre üzerinde de dönüştürücü bir etki oluşturarak değer odaklı bir yaşam tarzının benimsenmesine katkı sağlamaktadır.

1.2.3. ÇEDES Projesi'nin Hadis ve Sünnet ile İlişkisi

ÇEDES Projesi, özü itibarıyla bir “Değerler Projesi” olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda proje, bireylerde sorumluluk bilinci geliştirmeyi, çevreye ve topluma duyarlı olmayı ve köklü değerleri sahiplenme olgunluğunu kazandırmayı amaçlamaktadır.³⁸ Projede kullanılan materyal ve etkinliklerde İslamî referansların, özellikle de hadislerin, değer eğitiminde temel dayanaklar olarak öne çıktığı görülmektedir. Nitekim dürüstlük değerinin kazandırılmasında Hz. Peygamber'in “Bizi aldatan bizden değildir.”³⁹ hadisi örnek olarak kullanılmaktadır. Ayrıca hadis ve sünnet, sadece bireysel ahlakın inşasında değil; çevre kirliliği, sosyal adalet, emek sömürsü, israf, ayrımcılık ve dışlanma gibi günümüzün küresel problemlerine de alternatif çözüm önerileri⁴⁰ sunmaktadır. Böylece Hz. Peygamber'in hayatı ve sünneti, değerler eğitimi kapsamında çağdaş sorunların çözümüne yol gösterici bir kaynak⁴¹ olarak değerlendirilmektedir.

1.3. ÇEDES Eğitici Kılavuzu

Eğitim-Öğretim dönemi içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde Ekim 2023 tarihinden itibaren⁴² Milli Eğitim ve Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan uzman alanında yetkin olan kurul tarafından her ay kök değer konulu *ÇEDES Öğretici Kılavuzu (Pusulastı)* yayınlanmaktadır. Bu kılavuz başlangıçta “*Öğretmen Kılavuzu*” olarak yayınlanmış daha sonra “*Öğretici Kılavuzu*” diye isimlendirilmiştir.

1.3.1. ÇEDES Kılavuzunda Geçen Kök Değerler

ÇEDES Kılavuzun'da kök değerler konu başlığı olarak kullanılmaktadır. Bu değerlerin konusuna göre etkinlikler, yöntemler, hikâyeler, videolar ayet ve hadislerle ve bazı atasözü ve deyimlere yer verilmektedir. Her sene yayınlanan kılavuzdaki kök değerlerin yerleri değişebilmekte ve bir sonraki sene yeni kök değerler belirlenip

³⁸ MEB, “*ÇEDES Usul ve Esasları*”

³⁹ Müslim, “İmân”, 164; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), *Hadislerle İslam*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 503.

⁴⁰ Mehmet Hayri Kırbaçoğlu, *Sünneti Çağa Taşımak* (Ankara: Ankara Okulu, 2019), 49., 91., 83., 150-157., 182-183.

⁴¹ Huriye Martı, *Hadisler Ekseninde Çevre Ahlakı* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2023), 128.

⁴² Ali Gül vd., *Çevremi Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretmen Kılavuzu Edep, Saygı ve Nezaket* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ekim, 2023). 1-72.

kılavuzda yayınlanmaktadır. Tablo 1’de şu şekilde yayınlanan öğretici kılavuzunu görebiliriz:

Tablo 1. ÇEDES Öğretici Kılavuzları

S.N.	Kılavuz	Kök Değerler	Yıl/Ay
1	ÇEDES Öğretmen Kılavuzu	Edep-Saygı-Nezakat	Ekim 2023
2	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sorumluluk- Özdenetim	Kasım 2023
3	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Yardımseverlik- Merhamet	Aralık 2023
4	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sabır	Şubat 2024
5	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Vatanseverlik	Mart 2024
6	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sevgi-Dostluk-Vefa	Nisan 2024
7	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Adalet ve Dürüstlük	Mayıs 2024
8	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Mütevazılık-Saygı-Esteti	Ekim 2024
9	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Dürüstlük-Adalet-Özgürlük	Kasım 2024
10	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam	Aralık 2024
11	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sabır	Ocak 2025
12	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Sevgi-Dostluk-Merhamet	Şubat 2025
13	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Yardımseverlik-Vatanseverlik-Çalışkanlık	Mart 2025
14.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Tasarruf ve Duyarlılık	Nisan 2025
15.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	Aile Bütünlüğü-Mahremiyet	Mayıs 2025

Kaynak: Din Eğitimi Portalı (2025).

2023-2024 eğitim-öğretim ile 2024-2025 eğitim-öğretim yılında *ÇEDES Kılavuzları'nın* aylık yayınlanmakta olup kılavuzun içeriği 4 haftaya ayrılmadan önce; fasikül hakkında, “Etkinlikler Uygulanırken Nelere Dikkat Edilmeli”, “Grup Oluşturmada Alternatif Öneriler”, “Etkinlik Hazırlayıcıya ve Uygulayıcıya Notlar”, “Etkinlik Uygulama Rehberi”, “Hazırlanalım”, “Karar Verelim”, “Teşvik Edelim”, “Zenginleştirelim” vb. başlıklarıyla öğrenciyi o ayın içeriğine hazırlamaktadır. Sonrasında ise her hafta “Hedefini Belirle”, “Hangi Faaliyetleri Yapacağını Belirle”, “Öğrenciyi Teşvik Et”, “Mesajını Güçlendir”, “Hedefin Neresinde Olduğunu Kontrol Et” alt başlıklarına ayrılmıştır. En sonunda ilgili ayın kök değerleri hakkında “Ön Test Değerlendirme Ölçeği”, “Değerlendirme Ölçeği Veli Destek Mektubu” ve yine o ayın değeri ile ilgili sözlüğe yer verilmektedir.⁴³

⁴³ Gül vd., *ÇEDES Eğitici Kılavuzu*, 58-63.

2023-2024 eğitim-öğretim yılı için yayımlanan *ÇEDES Kılavuzu* ile 2024-2025 eğitim-öğretim yılı kılavuzu arasında dikkat çekici farklılıklar da bulunmaktadır. 2024-2025 kılavuzu, etkinliklerin tablo şeklinde sunulması ve dijital içeriklerle desteklenmesi sayesinde öğretmenlere daha sistematik ve zenginleştirilmiş bir kaynak niteliği taşımaktadır. 2023-2024 eğitim-öğretim yılı mart ayında yayımlanan kılavuzda “Sevgi-Dostluk-Vefa”⁴⁴ kök değerleri ön plana çıkarılmış olup içerik açısından önceki yıllara kıyasla belirgin bir değişiklik görülmemiştir. Buna karşılık 2024-2025 eğitim-öğretim yılı şubat ayında yayımlanan kılavuzda kök değerlerden “Vefa” yerine “Merhamet”⁴⁵ tercih edildiği, ayrıca dijital içeriklerin video materyalleriyle zenginleştirildiği tespit edilmektedir.

Tablo 2. 2024-2025 Yılı ÇEDES Kılavuzu İçerik Rehberi/Etkinlik Havuzu Bölümleri

1.	Aktif Öğrenme	Öğrencilerin öğrenirken eğlenebileceği oyun, yarışma vb. etkinlikler ile gezerek, araştırma yaparak öğrenmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir. Öğretici uygun gördüğü etkinlikleri seçerek çalışma planına alabilir.
2.	Edebî Metin	Aydın değerlerini destekleyen, temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde kullanılacak hikâye, deneme vb. metinlere yer verilmiştir. Öğretici, uygun gördüğü hikâyeyi veya denemeyi seçerek çalışma planına alabilir.
3.	Görsel Yorumlama	Aydın değerlerini destekleyen, temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde kullanılacak örnek görsellere yer verilmiştir. Öğretici, uygun gördüğü görsel içerikleri aylık çalışma planına alabilir.
4.	Dijital İçerik	Aydın değerlerini destekleyen temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde kullanılacak örnek dijital içeriklere yer verilmiştir. Öğretici uygun gördüğü dijital içeriği seçerek çalışma planına alabilir.
5.	Mesajını Güçlendir	Aydın değerlerini destekleyen temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde kullanılacak ayet, hadis, özlü söz ve Esmâü'l Hüsnâ'ya yer verilmiştir. Planladığınız etkinliği yaparken değer ve o değere ait alt bileşenleri ilişkilendirilebilecek örnek ayet, hadis ve özlü sözlerden faydalanabilirsiniz.
6	Veli Etkinliği	Velileri de sürece dâhil ederek öğrencilerde istedik yönde davranış değişikliği oluşturmak amaçlanmıştır. Veli etkinlikleri hem aile içerisinde yapılabilecek etkinlikleri hem de tüm velilerin bir araya gelerek

⁴⁴ Mehmet Güven vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Eğitici Kılavuzu, Sevgi-Dostluk-Vefa* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2024), 1-68.

⁴⁵ Cander Ayşegül vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu, Sevgi- Dostluk-Merhamet* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2025), 1-80.

Tablo 2-Devamı

		yapabilecekleri etkinlikleri içerir. Proje uygulamalarında velilerin aktif rol alması önemsenmektedir.
7.	Veli Dijital İçerik	Velilerin çocuklarının eğitim ve gelişim süreçlerini sağlıklı yürütebilmelerini desteklemek amacıyla MEB tarafından yayımlanan "Velivizyon Ailem" dizisinden videolar ile ayın değerlerini içeren dijital içeriklere yer verilmiştir. Öğretici, dijital içerik örneklerinin linklerini mümkünse her haftaya en az bir tane gelecek şekilde velilerle paylaşır.
8.	Veli Mektubu	Ayın değerleri ile ilgili yapılacak etkinlikler ve bu etkinliklere nasıl destek verilebileceğine dair velilere bilgilendirmeler yapılır Öğretici, aylık çalışma planına aldığı etkinlikleri her ayın ilk haftasında veli mektubu aracılığıyla velilere ulaştırmalıdır..

Kaynak: ÇEDES Eğitici Kılavuzu (2024).

Tablo 2’de yer alan bilgiler genel olarak ÇEDES Öğretici Kılavuzu’nun temelini oluşturan ana başlıklardır. Bu başlığın içeriğine ‘Dijital İçerik ve Veli Dijital İçerik Bölümlerinde’ yer alan videolarda hadis ve sünnetlere doğrudan veya dolaylı temas edildiği görülmektedir. 2024-2025 yılı ÇEDES Kılavuzu’nun İçerik Rehberinde’ yer alan bölümlerde “Etkinlik Havuzları” ile özellikle “Diyanet TV Resmi Youtube Kanalı”,⁴⁶ “Diyanet Çocuk”,⁴⁷ “TRT Çocuk”⁴⁸ ve “Millî Eğitimin Dijital İçeriklerine”⁴⁹ daha fazla yer verildiği görülmektedir.

2023-2024 eğitim-öğretim yılında yayımlanan ÇEDES Kılavuzlarında “Dijital İçerik” bölümü olarak değil “Multimedia Önerisi”⁵⁰ başlığı altında incelenmektedir. Burada Diyanet İşleri Başkanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu özellikle “Diyanet TV”⁵¹, “Diyanet Çocuk”⁵², “TRT Çocuk”,⁵³ “TRT Türk”,⁵⁴ “Eba TV.”⁵⁵ gibi kanallardaki konu ile ilgili videolarda geçen hadislerle yer verildiği gibi⁵⁶

⁴⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Diyanet TV Resmi Youtube Kanalı” (Erişim 18 Haziran 2025).

⁴⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Diyanet Çocuk Resmi Youtube Kanalı” (Erişim 18 Haziran 2025).

⁴⁸ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), “TRT Çocuk Resmi Web Sitesi” (Erişim 15 Mayıs 2023).

⁴⁹ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), “Temel Eğitim Genel Müdürlüğü” (29 Haziran 2025).

⁵⁰ Güven vd., ÇEDES Öğretici Klavuzu, 16, 17.

⁵¹ DİB, “Diyanet TV Resmi Youtube Kanalı”

⁵² DİB, “Diyanet Çocuk Resmi Youtube Kanalı”

⁵³ TRT, “TRT Çocuk Resmi Web Sitesi”

⁵⁴ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT Türk), “You Tube Kanalı” (Erişim 12 Ocak 2025).

⁵⁵ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), “TRT Eba Defterini Al İzle” (Erişim 12 Ocak 2025).

⁵⁶ Yusuf Emre Şimşek-Zahit Kaplan, “Sevgi - Değer ve İnsan 27. Bölüm”, Diyanet TV (Erişim 16. Aralık 2024), 00:00-26:43.

adabı muaşeret kuralları, bunlar arasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti temelli ahlak kuralları da yer almaktadır.

“Etkinlik Havuzu” bölümünde ise, sünnet ve hadislere yer verilmektedir. “Anne baba, kişinin cennete girmesine vesile olacak en yüce kapılardan birisidir. Bu kapıdan girme fırsatını kaybetmek ya da değerlendirmek artık senin arzuna kalmış!”⁵⁷ hadisi şerifinin örnek olarak verildiği gibi bu bölümde, “*Merhamette Zirve*” konulu “Peygamber'in (s.a.v.) hayvanlara merhamet gösterdiği örneklerden yola çıkarak öğrencilerde merhamet duygusunu pekiştirmek” amaçlı yapılan etkinliği örnek olarak gösterebiliriz.⁵⁸

“Görsel Yorumlama” bölümünde başka bir ifade ile “*Fotoğraf Yorumlama*” tekniği ise, hadis ve sünnet ile ilgili bir fotoğrafın öğrencilerde çağrıştırdığı düşünceler ve yorumlara yer verilmekte olup bu başlık hadisler üzerinde çok başvurulan bir yöntem değildir.⁵⁹ Örnek olarak “Anne baba, kişinin cennete girmesine vesile olacak en yüce kapılardan birisidir. Bu kapıdan girme fırsatını kaybetmek ya da değerlendirmek artık senin arzuna kalmış!” hadisi şerifi Görsel Yorumlama Önerisine⁶⁰ örnek olarak verilebilir.

“Edebî Metin” bölümünde hikâye, deneme vb. metinlere yer verilmiş bu metinlerde Peygamber Efendimiz ve sahabilerin hayatlarından kesitler sunulmuştur.

Son olarak, “Aktif Öğrenme” bölümünde ise, öğrencilerin öğrenirken eğlenebileceği oyun, yarışma vb. etkinlikler ile gezerek, araştırma yaparak öğrenmelerini sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir.

1.3.1.1. ÇEDES Kılavuzun'da Geçen Hadisler

ÇEDES Kılavuzların'da özellikle ‘Mesajı Güçlendir’ başlığı altında ayet ve hadislere kaynaklarıyla birlikte yer verildiği görülmektedir. 2022-2023 ve 2024-2025 eğitim-öğretim yıllarından önce yayımlanan kılavuzlarda ise, hadislerin sunumundan önce öğretmenlere ilgili değerlerle ilişkilendirilebilecek hadis örneklerinin aktarıldığı ve ayrıca belirtilenlerin dışında güvenilir kaynaklardan farklı hadislerin de

⁵⁷ Cander vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 25.

⁵⁸ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 36.

⁵⁹ Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizî*, çev. İsmail Lütü Çakan (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “*Birr*”, 3.

kullanılabileceğine dair yönlendirmelerin yapıldığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, kılavuzun farklı bölümlerinde hadis ve sünnetten çeşitli örneklere de yer verildiği tespit edilmektedir.⁶¹ Ayrıca, *ÇEDES Kılavuzların'da* sünnet ve hadislerle ilişkin doğrudan metinlerin yanı sıra, kaynaklarla bağlantılı videolar, hikâyeler ve benzeri dijital içerikler aracılığıyla dolaylı biçimde de hadislerin işlendiği görülmektedir. İlk yayımlanan kılavuzlarda bu dolaylı içeriklere sınırlı düzeyde yer verilirken, özellikle 2024-2025 eğitim-öğretim yılı kılavuzunda “Dijital İçerik”⁶² bölümünde hadislerin daha yoğun bir şekilde işlendiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın devamında kök değerler temelinde kılavuzda yer verilen hadisler incelenecek olup, ilk olarak ‘Edep-Saygı-Nezaket’ değerine dair hadisler ele alınacaktır.

1.4.1.1.1. ‘Edep- Saygı- Nezaket’ Değerine Dair Hadisler

Edep-Saygı ve Nezaket temel değerler konulu *ÇEDES Öğretici Kılavuzun'da* ‘Mesajını Güçlendir’ bölümünde Tablo 3’de şu hadis-i şeriflere yer verilmiştir:⁶³

Tablo 3. ‘Edep- Saygı- Nezaket’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	‘Mesajını Güçlendir’ Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Kardeşinle tartışmaya girme, onunla (kırıcı şekilde) şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin sözü verme.”	Tirmizî, “Birr”, 58.
2.	“...Hoş/güzel söz sadakadır...”	Buhârî, “Cihâd”, 128.
3.	“Her kim Allah’a (c.c.) ve âhiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya da sussun...”	Müslim, “Îmân”, 74.
4.	“Muhakkak ki Allah (c.c.) güzeldir, güzelliği sever...”	Müslim, “Îmân”, 147.
5.	“(Mü’min) Kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır.”	Tirmizi, “Birr”, 36.
6.	“Her dinin (kendine özgü) bir ahlâkı vardır; İslâm ahlâkı (nın özü) hayadır.”	İbn Mâce, “Zühd”, 17.

⁶¹ Gül vd., *ÇEDES Öğretmen Kılavuzu*, 1- 68.

⁶² Mehmet Güven vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Sabır* (Ankara: Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2024), 17, 34, 51, 61.

⁶³ Gül vd., *ÇEDES Öğretmen Kılavuzu*, 22, 32, 43, 56.

Tablo 3-Devamı

7.	“Allah (c.c.) Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lütfeder.”	Tirmizî, “Birr”, 75.
8.	“Her duyduğunu söylemesi kişiye günah olarak yeter.”	Ebu Davud, “Edep”, 80.
9.	“Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün saygınlığını kabul etmeyen bizden değildir”.	Tirmizî, “Birr”, 15.

“Edep-Saygı-Nezakat” konulu *ÇEDES Kılavuzun’da* ”Mesajı Güçlendir” başlığı dışında *ÇEDES Kılavuzu (Pusulasında)* dolaylı yönden bazı hadislerle de yer verilmektedir. Burada dolaylı yönden verilen hadisler ile ilgili kastedilen “Mesajı Güçlendirme” başlığı dışındaki hadislerden başka video, dijital etkinlikler kapsamında zikredilen bazı hadisleri içermektedir.

ÇEDES Kılavuzu’nun giriş kısmında iyi ahlak, güzel terbiye ve eğitim bağlamında edep kavramının tanımı yapılmakta ve bu çerçevede ‘Beni Rabb’im terbiye ettiği için edebim güzel oldu.’ ifadesine yer verilmektedir.⁶⁴ Ancak bu söz, hadis literatüründe güvenilir kaynaklar arasında kabul edilen Kütüb-i Tis’a, Ahmed b. Hanbel’in Müsned’i, Dârimî veya Taberânî gibi eserlerde senediyle birlikte rivayet edilmemektedir. Aclûnî’nin *Keşfü’l-Hafâ* adlı eserinde ise ‘Rabbim beni (dil ve edebiyat konusunda) eğitti ve eğitimimi en iyi şekilde verdi.’ şeklinde zikredilmekte, ancak isnadının oldukça zayıf olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla söz konusu ifade, Hz. Peygamber’e (s.a.s.) atfedilen ve kelam-ı kibar (veciz söz) niteliği taşıyan bir rivayet olmakla birlikte, sahih hadis kaynaklarında senediyle sabit bir hadis olarak yer almamaktadır.⁶⁵

*ÇEDES Kılavuzun’da*⁶⁶ edep tanımının ardından zikredilen ikinci rivayet ise kaynağı belirtilmeden ‘Çocuklarınızı şahsiyetli yetiştiriniz ve onların edeplerinin güzel olması için çalışınız.’ şeklinde aktarılmıştır.⁶⁷ Bu söz de kılavuzda hadis olarak sunulmakla birlikte, klasik hadis literatüründe kaynağına dair açık bir isnada rastlanmamaktadır.

⁶⁴ Gül vd., *ÇEDES Öğretmen Kılavuzu*, 64.

⁶⁵ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ* ve *Müzilü’l-İlbâs ‘ammâ’şehere mine’l-Ahâdis ‘alâ Elsineti’n-Nâs*, ed. Akçaoğlu, Faik, çev. Genç, Mustafa (İstanbul: Beka, 2019), 164.

⁶⁶ Gül vd., *ÇEDES Öğretmen Kılavuzu*, 64.

⁶⁷ Gül vd., *ÇEDES Öğretmen Kılavuzu*, 64.

Dolaylı yönden verilen utanma, zarafet başlığı altında; insanlara söz ve hareketlerinde güzel davranışta bulunma kısmından sonra kaynağı ile birlikte yer verilmiş olan şu hadistir: “Bir baba, çocuğuna edepten daha güzel bir miras bırakmaz.”⁶⁸

“*Dijital İçerik*” bölümündeki; “*İslam her işte nezaketi emreder*”⁶⁹ videosunda geçen hadisler ise şunlardır:⁷⁰

“Mümin, ırza, namusa dil uzatan, lânet eden, çirkin işler yapan, edepsiz konuşan kimse değildir.”⁷¹

“...Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey size söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız.”⁷² hadisidir.⁷³

“Diğer hadisler ise çeşitli etkinlikler bağlamında ele alınmıştır. Örneğin, selamlaşma etkinliği kapsamında öğrencilerle birlikte esnaf ziyaretleri gerçekleştirilmekte ve öğretici, ‘Bugün mahallemizdeki komşularımızı, büyüklerimizi ve esnaflarımızı ziyaret ediyoruz. Çünkü Sevgili Peygamberimiz hoşgörü, saygı ve sevgi ile insanların birbirlerine değer vermelerini öğütlemekte ve bizlere şöyle buyurmaktadır: Allah (c.c) hayırlı ve bereketli kazançlar nasip etsin.’⁷⁴ şeklinde nezaket ifadeleri içeren hadisleri aktarmaktadır. Bu tür örneklerle, hadislerin günlük yaşam pratikleriyle ilişkilendirilerek öğrencilerin değer eğitimi sürecine katkı sağlamasının amaçlandığı görülmektedir.”

Diğer videoda da kaynak olarak Diyanet Çocuk kanalında yayımlanan “*Doğa Takımının 6. Bölümünde İnsanlara Sevgi ve Saygı Göstermek*” başlığı adı altındaki videoda örnek hadisler geçmekte ve Hz. Peygamberin insanlarla ilişkilerin sünnet çerçevesinde nasıl olması gerektiği ile ilgili örnekler verilmektedir. Ayrıca videoda, çevreye duyarlı olmanın ve toplumsal ilişkilerin önemine vurgu yapılmaktadır. Esnafın günlük yaşamında insanlarla kurduğu iletişim örnekleri üzerinden, selamlaşmanın ve

⁶⁸ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 48.

⁶⁹ Tirmizî, “Birr”, 33.

⁷⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Yayınları, “*İslam Her İşte Nezaketi Emreder- İslam Nedir?*” (15 Şubat 2024), 0:00:00- 0:00:22.

⁷¹; Tirmizî, “*Birr*”, 48; İbn Hanbel, I, 405.

⁷² Müslim, “*İmân*” 93.

⁷³ Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Yayınları, “*İslam Her İşte Nezaketi Emreder- İslam Nedir?*” 0:00:00- 0:02:22.

⁷⁴ Gül vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 17.

hal hatır sormanın toplumda nasıl bir yer tuttuğu anlatılıyor. Videonun ana teması, güzel iletişim kurarak sosyal bağları güçlendirmenin yanı sıra, bu davranışların manevi değerlerimizin korunmasındaki rolüyle ilgili açıklamalar yapıyor.⁷⁵ Videoda geçen hadisler şunlardır:

Peygamber Efendimiz'den nakledildiği gibi selam vermenin cennete giden büyük amellerden biri olduğu belirtiliyor. Bu hadisin aslı şudur:

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Aranızda selâmı yayın.”⁷⁶

“Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi bir iyiliği bile sakın küçük görme!”⁷⁷

“Mü'min kardeşine tebessüm etmen sadakadır.”⁷⁸

“İnsanların Allah katında en makbul olanları, selâma ilk başlayanlardır.”⁷⁹

ÇEDES Kılavuzun'daki bu videonun içeriğinde “Bir insan meclise girdiğinde selam vermeli. Selam veren kişi her verdiği selam karşılığında Allah katında on kat sevap kazanıyor” hadisini örnek veriyor. Biz bu hadise kaynaklarda şu şekilde rastladık:

İmrân İbni Husayn radiyallahu anhümâ şöyle dedi: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm, dedi. Hz.Peygamber onun selâmına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– “On sevap kazandı” buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da:

⁷⁵ Gökçin Dokumacı, “İnsanlara Sevgi ve Saygı Göstermek- Doğa Takımı 6. Bölüm”, Diyanet TV Diyanet Çocuk (15 Ağustos 2022), 00:30:40-00: 04:10.

⁷⁶ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî el- Müslim, *el-Müsnedü 'ş-şahîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “İmân”, 93.

⁷⁶ Müslim, “*Birr*”, 144.

⁷⁶ Tirmizî, “*Birr*”, 36.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen* (İstanbul: Çağrı, 1992), “Edeb”, 133.

⁷⁷ Müslim, “*Birr*”, 144

⁷⁸ Tirmizî, “*Birr*”, 36.

⁷⁹ Ebû Dâvûd, “*Edeb*”, 133.

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah, dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selâmın aynıyla mukâbelede bulundu. O kişi de yerine oturdu. Hz. Peygamber:

– “Yirmi sevap kazandı” buyurdu. Daha sonra bir başka adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh, dedi. Hz. Peygamber o kişiye de selâmının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Efendimiz:

– “Otuz sevap kazandı” buyurdular.⁸⁰

ÇEDES Kılavuzun'da dolaylı yönden verilen diğer örnek hadislerle ise, Veda Hutbesi bağlamında kılavuzda şu şekilde yer verilmiştir:

• Ey insanlar! Biliniz ki Rabb'iniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem'den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır.

• Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah (c.c.) katında üstünlük ancak takva ilemdir.

• Biliniz ki bu şehriniz Mekke, bugününüz arefe ve bu ayınız zilhicce nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır.

• Cahiliye devrinin kan davaları da kaldırılmıştır.

• Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan (c.c.) korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın (c.c.) emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.

• Kadınlar hususunda Allah'tan (c.c.) korkun ve onlara en iyi şekilde davranın.

• Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz.

• Ödünç alınan şeyler sahibine geri verilmelidir. Yararlanılmak üzere alınan şeyler de sahiplerine iade edilmelidir. Borçlar ödenmelidir.

• Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin.

⁸⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 132; Tirmizî, “İsti'zân” 2.

• Rabb'iniz olan Allah'tan (c.c.) Sakının, O'na kulluk edin. Beş vakit namazınızı kılın. Ramazan Ayı'nda oruç tutun, hac ibadetini yerine getirin, mallarınızın zekâtını gönül hoşluğuyla verin.

• Yöneticilerinize Allah'ın (c.c.) kitabına uydukları sürece itaat edin ve böylece Rabbinizin cennetine girin.

• Benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir.

• Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığımız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırılmazsınız. Bunlar Allah'ın (c.c.) kitabı Kur'an'la Peygamberinin sünnetidir.⁸¹

1.4.1.1.2. 'Sorumluluk-Özdenetim' Değerine Dair Hadisler

Sorumluluk ve Özdenetim temel değerler konulu *ÇEDES Öğretici Kılavuzun'da* "Mesajını Güçlendir" bölümünde doğrudan Tablo 4'de şu hadis-i şeriflere yer verilmektedir:

Tablo 4. 'Sorumluluk-Özdenetim' Değerine Dair Hadisler

S.N	"Mesajını Güçlendir" Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	"Her kim bir Müslümanın saygınlığının kaybolacağı, onurunun zayıflayacağı bir yerde yardımsız bırakırsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini arzu ettiği yerde yalnız bırakır. Kim de bir Müslümana onurunun zayıflayacağı ve saygınlığının yitirileceği bir yerde yardım ederse, Allah da ona kendisine yardım edilmesini arzu ettiği bir yerde yardım eder."	Ebu Davud, "Edep", 36.
2.	"Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin!"	Buhârî, "el-Edebül-Müfred" 168.
3.	"Allah Teâlâ'nın koymuş olduğu sınırlara uygun yaşayanlar ile bu sınırları ihlâl eden kimselerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kura ile belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer; Bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmıda üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için üsttekilerin yanına giderler.) (Bir süre sonra), "(Sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek." derler.	Buhârî, "Şirket", 6.

⁸¹ Gül vd., "ÇEDES Eğitimci Kılavuzu", 47; Müsned, VII, 307, 330, 376; Buhârî, "Hac", 132, "Meğâzî", 78; Müslim, "Hac", 147; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56, 61.

Tablo 4-Devamı

	Eğer yukarıda bulunanlaraşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verilerse gemidekiler hep birlikte helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.”	
4.	“Nerede olursan ol, Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlâka uygun biçimde davran!”	Tirmizi, “Birr”, 55.
5.	“Kardeşinle (düşmanlığa varan) tartışmaya girme, onunla (kırıcı şekilde) şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin sözü verme.”	Tirmizî, “Birr”, 58.

Tablo 4’de *ÇEDES Kılavuzun’da ‘Mesajını Güçlendir Bölümünde’* beş hadis-i şerife kaynaklarıyla yer verilmiştir.⁸²

1.4.1.1.3. ‘Yardımseverlik Merhamet’ Değerine Dair Hadisler

Yardımseverlik Merhamet temel değerler konulu *ÇEDES Eğitici Kılavuzun’da ‘Mesajını Güçlendir Bölümünde’* doğrudan Tablo 5’de şu hadis-i şeriflere yer verilmektedir:⁸³

Tablo 5. ‘Yardımseverlik Merhamet’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	‘Mesajını Güçlendir Bölümünde’ Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”	Müslim, “Birr”, 66.
2.	“Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”	Tirmizî, “Birr” ve “Sıla”, 15.
3.	“(Mümin) kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır.”	Tirmizî, “Birr”, 36.; Mehmet vd., 2023.
4.	“Çorba pişirdiğinde suyunu biraz fazla koy, sonra komşularına bak, uygun bir şekilde çorbandan onlara da ikram et.”	Müslim, “Birr”, 143.
5.	“İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.”	Buhârî, “Tevhid”, 2.

⁸² Mehmet, Güven vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu, Yardımseverlik-Merhamet* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2023),. 1-65.

⁸³ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 24, 38, 51, 60.

Dolaylı yönden zikredilen hadisler ise “*Etkinlikler Bölümünde*” “*Hikâye Yorumlama Önerisi*” tekniği ile Hz. Peygamberin hayatından çocuklara olan şefkat ve merhametinin anlatıldığı, “*Kuşu Ölen Çocuğu Ziyaretine*” yer verilmiştir.⁸⁴

Ayrıca; “*Multimedia Önerisi*” başlığında ÇEDES Kılavuzunda “*Diyanet TV.*” de yayınlanan “*Şefkat Medeniyeti-2*”adında medeniyetimizde merhamet örneklerinden olan “*Zimem Defteri*”⁸⁵ ile ilgili hazırlanmış bir videodur.⁸⁶ Osmanlı Devletin’de ecdadımızın Peygamber Efendimiz’in merhamet ile ilgili sünnetinden ilham alan örneklerdendir ki bu minvalde Resulullah şöyle buyurmuştur;

“Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Arş’ın gölgesinde gölgelendirir... Sağ elinin verdiğini sol elinin bilmediği kadar gizli sadaka veren kimse...”⁸⁷

“Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”⁸⁸

Hadis-i şerifinin yardımseverlik ve merhamet kök değerlerinin hayata yansımalarına katkı sağladığı ifade edilmektedir.

Yardımlaşma ve merhamet konulu kök değeriyle ilgili olabilecek diğer bir husus da ÇEDES Kılavuzun’daki “*Dene/Söyle/Üret Harekete Geç Önerisi*” bölümünde ecdadın önem verdiği vakıf geleneğidir. Bu geleneğin dayandığı ana kaynakları, Kur’ân ve sünnet ya da diğer bir ifadeyle hadis ve rivayetler oluşturmaktadır. Bu geleneğin dayanağı olan “*Sadaka-i Cariye*” kısaca insanın ölümünden sonra sevâbı devam eden sadaka şeklinde anlaşılabilir ki bunun temeli de Rasûlullah’tan (s.a.v.) aktarılan şu hadise dayanır:

“İnsan ölünce şu üçü dışında amelleri(nin sevabı) kesilir: Sadaka-i câriye (faydası süregelen hayır), faydalanılan ilim ve arkasından dua eden hayırlı evlât.”⁸⁹

⁸⁴ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 15.

⁸⁵ Alper Kaya, “*Şefkat Medeniyeti 5. Bölüm- Zimem Defteri*”, Diyanet TV (6 Haziran 2017), 00:01:13-0. 05:37.

⁸⁶ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 16.

⁸⁷ Müslim, “*Zekât*”, 91.

⁸⁸ Müslim, “*Birr*”, 66; Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 24.

⁸⁹ Müslim, “*Vasiyye*”, 14.

Bu kılavuzda ise “*Dene/Söyle/Üret Harekete Geç Önerisi*” bölümünde, “*Tarihte İlginç Vakıflar*” adlı eserden bazı vakıf örnekleri yer alır ki bunlar arasında Bursa’da 1500 öksüz ve yetim olup okumaya gelen çocukların barınması için kurulmuş öksüz ve yetimleri barındıran “*Mehmet Bey bin Mustafa Bey Vakfı*”⁹⁰ dikkat çekicidir.

ÇEDES Kılavuzu yardımseverlik ve merhamet kök değerleri⁹¹ ile dolaylı yönden temes edilen hadisler İslam medeniyetinin merhamet örneklerinden olan “*Kuş Evleri*”⁹²; “*Arife Çiçeği*”⁹³; “*Askıda Ekmek*”⁹⁴; “*Sadaka Taşı*”⁹⁵ üzerine hazırlanmış videolarda bu temel değerlerin kaynağı ve örneği olan Hz. Peygamberin hadis ve sünnetinden misaller verilmektedir.

Mesela “*Arife Çiçekleri*” Arife günü bayramlıklarını giyip etrafta dolaşan çocuklara Arife Çiçeği denmesinden hareketledir. Bayramda yetim ve öksüz çocukları giydirme kültürünü yansıtan böylece bayramda yeni kıyafet giyemeyen çocukları sevindirmeyi tavsiye eden bu öğeleri, videodaki şu hadisleri çağrıştırmaktadır:

“Ben ve yetime kefil olan kimse (işaret ve orta parmağını birleştirerek) cennette şöyleyiz dedi.”⁹⁶

Sadaka taşı geleneği ise “Sadaka malı eksiltmez.”⁹⁷ hadisinden mühlhemdir.

“Askıda Ekmek”, geleneği ihtiyaç sahiplerine gizlice yardım etmeyi esas alarak infak ve sadaka kültürünü yaşatan bir geleneğini yaşatır. Bu anlayışın temelinde Hz. Peygamber’in (sav) hadis ve sünnetleri önemli bir yer tutar. İşte bu geleneği besleyen verenin bilinmediği, alanın da rencide edilmediği bir sadaka biçimi olduğu için yukarıda da zikredilen şu hadisteki ruhu taşır:

⁹⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), “*Tarihte İlginç Vakıflar*” (15.04.2025).

⁹¹ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 32.

⁹² Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), “*Tarihte İlginç Vakıflar*” (15.04.2025).

⁹³ Alper Kaya, “*Şefkat Medeniyeti 5. Bölüm- Arife Çiçeği*”, Diyanet TV (13 Nisan 2020), 00:01-23-04:27.

⁹⁴ Alper Kaya, “*Şefkat Medeniyeti 6. Bölüm- Askıda Ekmek*”, Diyanet TV (13 Nisan 2020), 00:00-03-0:03:49.

⁹⁵ Alper Kaya, “*Şefkat Medeniyeti 8. Bölüm- Sadaka Taşı*”, Diyanet TV (13 Nisan 2020), 00:00-34-0:03:42.

⁹⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi ‘u’l-müsnedü’s-şâhihu’l-muhtasar min umûri Resûlillâh şallallahü ‘aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “*Edeb*”, 24.

⁹⁷ Müslim, “*Birr*”, 69.

“Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Arş’ın gölgesinde gölgelendirir... Sağ elinin verdiği sol elinin bilmediği kadar gizli sadaka veren kimse...”⁹⁸

1.4.1.1.4. ‘Sabır’ Değerine Dair Hadisler

Sabır kök değeri ile ilgili Şubat 2024 ve Ocak 2025 tarihinde iki kılavuz yayınlanmıştır. Bunlara konunun hadisler bağlamında ele alınmasına göre baktığımızda bazı değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Mesela Şubat 2024 tarihinde “*Sabır*” temalı yayınlanan öğretici kılavuzunda hadislerin içinde bulunduğu “*Multimedya Önerisi*” başlığının yerini Ocak 2025 “*Dijital İçerik*” başlığının aldığını görüyoruz. İki kılavuzda “Müminin durumu ne hoştur! Her hâli kendisi için hayırlıdır. Bu durum yalnız mümine mahsustur. Başına sevinecek bir hâl geldiğinde şükreder; bu onun için hayır olur. Başına sıkıntı gelecek olursa ona da sabreder; bu da onun için hayır olur.”⁹⁹ hadisi gibi ortak hadisler vardır.¹⁰⁰

Bu hadis, 2024 Şubat’ta Sabır konulu yayınlanan kılavuzda sayfa 26’da 2025 Ocak’ta sabır konulu yayınlanan *ÇEDES Kılavuzun*’da ise sayfa 35’te yer alır. Biz burada iki kılavuzda geçen konu ile ilgili bazı hadisleri ele alacağız.

Tablo 6. ‘Sabır’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	‘Mesajını Güçlendir Bölümünde’ Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Bilin ki hoşlanmadığınız şeylere sabretmekte çok hayır vardır...”	Ahmed, I, 307.
2.	“Müminin durumu ne hoştur! Her hâli kendisi için hayırlıdır. Bu durum yalnız mümine mahsustur. Başına sevinecek bir hâl geldiğinde şükreder; bu onun için hayır olur. Başına sıkıntı gelecek olursa ona da sabreder; bu da onun için hayır olur.”	Müslim, “Zühd”, 64.
3.	“Allah, Müslüman’ın vücuduna batan bir dikene varıncaya kadar meşakkat, hastalık, endişe, keder, acı ve kaygı gibi musibetleri, onun günahlarına kefarete kılar.”	Buhârî, “Merdâ”, 1; Müslim, “Birr”, 50
4.	“‘İman nedir?’ sorusuna, ‘Sabırlı ve hoşgörülü olmak.’ diyerek cevap vermişti.”	İbn Hanbel, IV, 386.
5.	“... Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir.”	Müslim, “Zekât”, 124.

⁹⁸ Müslim, “*Zekât*”, 91.

⁹⁹ Müslim, “*Zühd*”, 64.

¹⁰⁰ Azize, Durmaz vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Sabır*, (Ankara: Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2025), 35.

Tablo 6-Devamı

6.	"...Namaz bir nurdur, sadaka bir delildir, sabır bir ışıktır..."	Müslim, "Tahâret", 1.
7.	"Müminin durumu ne hoştur! Her hâli kendisi için hayırlıdır. Bu durum yalnız mümine mahsustur. Başına sevinecek bir hâl geldiğinde şükreder; bu onun için hayır olur. Başına sıkıntı gelecek olursa ona da sabreder; bu da onun için hayır olur."	Müslim, "Zühd", 64.
8.	"...Kim sabrederse, Allah ona dayanma gücü verir. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir."	Müslim, "Zekât", 124.

2025 yılı sabır temalı *ÇEDES Kılavuzun'da* etkinlikler bölümünde "Güçlü kimse, insanları güreşte yenen değil, bilakis öfke anında kendisine hâkim olandır."¹⁰¹ hadisine de yer verilmiştir.

"Dijital İçerikler" bölümündeki Hz. Peygamber'in sabrın en kıymetli zamanının musibetin ilk geldiği an olduğuna dair rivayete yer verilmektedir.¹⁰² Sabır ile ilgili bu hadise diğer videoda da detaylı bilgi verilmiştir.¹⁰³

Kılavuzdaki diğer hadislerin yer aldığı bölüm ise "*Veli Dijital İçerik*" bölümüdür. İzani Turan ilgili videoda;¹⁰⁴ sabrın önemine dikkat çekmekte sabrı başarıya ulaşmanın anahtarı olarak tanımlamaktadır. "Kim sabretmeye çalışırsa, Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve geniş bir nimet verilmemiştir."¹⁰⁵ ve "Sabır cennet hazinelerinden bir hazinedir."¹⁰⁶ Videoda geçen hadisler farklı kaynaklarda şu şekilde yer almaktadır:

"...Kim sabrederse, Allah ona dayanma gücü verir. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir."¹⁰⁷

"...Namaz bir nurdur, sadaka bir delildir, sabır bir ışıktır..."¹⁰⁸

Enes b. Malik (ra) anlatıyor:

¹⁰¹ Müslim, "*Birr*", 107.

¹⁰² Hakan Bozbey, "*Peygamberimiz ve Adalet*", TRT TÜRK (27 Mayıs 2023), 00:03.58-00:04:05.

¹⁰³ Güven vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 2024.

¹⁰⁴ Ali Bektaş, "*Bereket Vakti Sabır Nedir?*", Diyanet TV (7 Mayıs 2021), 00:00:20-00:02:57.

¹⁰⁵ Buhârî, *Rikâk*, 20; Müslim, *Zekât*, 130.

¹⁰⁶ Durmaz Azize vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu Sabır*, 55.

¹⁰⁷ Müslim, "*Zekât*", 124.

¹⁰⁸ Müslim, "*Tahâret*", 1.

“Rasulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kabrin yanı başında ağlayan bir kadının yanından geçti.

Kadına:

-“Allah’tan kork ve sabırlı ol!” dedi.

Kadın:

-“Beni rahat bırak! Çünkü benim başıma gelen musibet sana gelmedi, sen bunu anlamazsın” dedi.

Daha sonra kadına:

-“Bu, Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem-’dir, denilince”, kadın, Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem-’in kapısına geldi ve kapının önünde bekçiler yoktu. İçeri girerek:

-“Ey Allah’ın Rasulü! Ben seni tanıyamadım” dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

-“Gerçek sabır, ilk musibet anında gösterilen sabırdır.!” dedi. Başka bir rivayette: "Kadın, çocuğuna ağlıyordu." şeklinde gelmiştir.¹⁰⁹

1.4.1.1.5. ‘Vatanseverlik (Şehitlik)’ Değerine Dair Hadisler

Mart 2024 tarihinde yayımlanan ‘Vatanseverlik (Şehitlik)’ temel değerli *ÇEDES Kılavuzun* ‘Mesajımı Güçlendir’ bölümünde zikredilen hadislerle¹¹⁰ tablo 7’de yer vereceğiz:

Tablo 7. ‘Vatanseverlik (Şehitlik)’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	Mesajımı Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Bir gün ve bir gece nöbet tutmak, bir ay oruç tutup geceleri namaz kılmaktan daha hayırlıdır.”	Müslim, “İmâre”, 163.
2.	“İki günü birbirine eşit olan ziyandadır, aldanmıştır.”	Keşfü’l-Hafâ, II, 323.
3.	“Bir kimse kendinî, dinini, namusunu ve malını korurken öldürülürse şehittir.”	Tirmizi, “Diyat” 22.
4.	“Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o Müslüman için sadaka olur.”	Müslim, “Müsâkât”, 10.

¹⁰⁹ Buhârî, “Cenâiz”, 31. ; Müslim, “Cenâiz”, 14.

¹¹⁰ Güven, vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 26., 40., 53., 63.

1.4.1.1.6. ‘Sevgi-Dostluk-Vefa’ Değerine Dair Hadisler

2024’ün “Sevgi-Dostluk-Vefa” kılavuzu ile Şubat 2025’de yayımlanan “Sevgi-Dostluk-Merhamet” kılavuzuna yer vereceğiz. Ayrıca bu iki kılavuzdan yararlanırken “Kılavuz İçerik Rehberi” ile “Etkinlik Havuzu” kısımlarını göz ardı etmemek gerekir.

Tablo 8. 2024 Mart Kılavuzu

S.N.	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey öğreteyim mi? Aranızda selâmi yayın.”	Müslim, İmân, 93.
2.	“Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kimsede hayır yoktur.”	İbn Hanbel, II, 400.
3.	“İyi arkadaşla kötü arkadaşın örneği, misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın!”	Müslim, Birr, 146.
4.	“Kime bir iyilik edilirse o iyiliğe karşılık versin. Eğer verecek bir şey bulamazsa kendisine yapılan iyiliği övsün, teşekkür etsin.”	Tirmizi, Birr 87.
5.	“Allah katında komşuların en hayırlısı, komşusuna karşı en güzel davranandır.”	Dârimî, Siyer, 3.

Dolaylı yönde de hadislere yer verilmiştir ki hadisi şerifler şunlardır:

Peygamberimiz (a.s) şöyle buyurmuştur: “Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!”¹¹¹

Peygamber Efendimiz (a.s.) şöyle buyuruyor; “Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kimsede hayır yoktur.”¹¹²

“Etkinlik Havuzu”¹¹³ bölümünde geçen hadisler şunlardır:

“Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey öğreteyim mi? Aranızda selâmi yayın,”¹¹⁴

¹¹¹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 113.

¹¹² Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned li'l-İmâm Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), İbn Hanbel, II, (No 400).

¹¹³ Güven, “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 36.

¹¹⁴ Müslim, “İmân”, 93.

“Hediyeleşin, çünkü hediye, dostluğu artırır, kini, düşmanlığı giderir,”¹¹⁵

“Hediye, Allahü Teâlâ’nın gönderdiği güzel bir rızıktır. Hediyeyi kabul edin ve karşılığında daha güzelini verin!”¹¹⁶

“Görsel Yorumlama Önerisi”¹¹⁷ bölümünde öğreticinin öğrenciye yönelik;

“Değerli öğretici, bu bölümde ilgili değerın kazanımlarını pekiştirmek amacıyla kullanabileceğiniz, öğrencilerle yorumlama yapılabilecek görsel içerikler bulacaksınız.” açıklaması ile bir fotoğraf verip o fotoğrafın altına ayet ve hadisler vererek sorular eşliğinde ayet ve hadis perspektifinde görselin yorumlanmasını ister. Burada yer verilen hadis şudur:

“Anne baba, kişinin cennete girmesine vesile olacak en yüce kapılardan birisidir. Bu kapıdan girme fırsatını kaybetmek ya da değerlendirmek artık senin arzuna kalmış!”¹¹⁸

2025 şubat kılavuzunda ise; Sevgi-Dostluk-Merhamet Konulu Şubat 2025 konulu bu kılavuzda özellikle “Etkinlik Bölümü”¹¹⁹ ve “Dijital İçerikler Bölümünde”¹²⁰ ve “Mesajı Güçlendir”¹²¹ bölümlerinde hadislere yer verildiği görülmektedir.

Tablo 9. 2025 Şubat Kılavuzu

S.N.	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”	Buhârî, “Edeb”, 27.
2.	”Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle dostluk kurulamayan kimsede hayır yoktur.”	İbn Hanbel, II, 400
3.	”Kim bir Müslümanın dünya sıkıntılarında bir sıkıntıyı giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim darda kalan bir kimsenin işini kolaylaştırırsa Allah da dünya ve ahirette onun işlerini kolaylaştırır. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da dünya	Ebû Dâvûd, “Edeb” 60.

¹¹⁵ Taberani, Ebu Nuaym

¹¹⁶ Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Neysebûrî, *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990), c. 2, s. 419, h. no: 2325.

¹¹⁷ Güven, “ÇEDES Öğretici Kılavuzu”, 47.

¹¹⁸ Tirmizî, “Birr”, 3.

¹¹⁹ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 14-32.; 37-47.; 51- 59.; 68- 74.; 83, 84

¹²⁰ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 34., 48., 65., 79.

¹²¹ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 35., 49., 66., 80.

Tablo 9-Devamı

	ve ahirette onun ayıplarını örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da onun yardımcısı olur.”	
4.	”Allah katında arkadaşların en hayırlısı, arkadaşına karşı hayırlı davranandır. Allah katında komşuların en hayırlısı ise komşusuna karşı hayırlı davranandır.”	Tirmizî, “Birr”, 28.
5.	“Amellerin en faziletlisi Allah için sevmektir...”	Ebû Dâvûd, Sünnet”, 2.
6.	“Kardeşinle (düşmanlığa varan) tartışmaya girme, onunla (kırıcı şekilde) şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin sözü verme.”	Tirmizî, “Birr”, 58.
7.	”...Hoş/güzel söz sadakadır...”	Buhârî, “Cihâd”, 128

“Mesajı Güçlendir” bölümü adı altında kaynakları ile toplam aşağıdaki yedi hadise kılavuzda yer verilmiştir.¹²²

2024-2025 eğitim-öğretim yılında yayınlanan ek kılavuzlarda etkinlik bölümlerine hadislere daha çok yer verilmektedir. Biz burada bu etkinliklerde geçen hadisler ve bu hadislerin uygulaması üzerine duracağız. Şubat 2025 Sevgi-Dostluk değerinden örnek verecek olursak:

1. Hafta'nın Etkinlik 12'sinde bir fotoğraf verilir. Öğrencinin bu fotoğrafı, ayet ve hadisler perspektifinden yorumlanması istenir.¹²³ Ayrıca ayet ve hadisler okunup öğrencilerin bunlardan neler anladıkları sorulduktan sonra; Anne, baba, akraba ve komşularımıza vefalı davranmanın önemi, Yüce Allah'ın (cc) ve Peygamberimiz 'in (as) anne, baba, akraba ve komşu hakkına verdiği önem konusunda sohbet edilir.¹²⁴

Tablo 10. Etkinlik

Etkinlik	Görsel Yorumlama
Hedef Kitle	Temel Eğitim-Ortaöğretim
Amaç	Vefalı bir insanın özelliklerini, anne, baba ve dostlarla bağları sağlam tutmanın önemini fark etmek.

¹²² Cander vd., ÇEDES Eğitici Kılavuzu, 35., 49., 66., 80.

¹²³ Güven, ÇEDES Öğretici Kılavuzu 2024, 29.

¹²⁴ Cander vd., ÇEDES Öğretici Kılavuzu, 29.

İkinci Hafta’da ise “*Hediyeleşme Etkinliğinde*”¹²⁵ geçen etkinlik tablosu çizilip “*Etkinliğin İsmi*”, “*Hedef Kitle*” ve “*Amacı*” verilir. Aşağı kısımda ise hadisler verilip rivayet perspektifinde aşağıdaki gibi bazı yorumlar yapılır.

Tablo 11. Etkinlik

Etkinlik	Merhamette Zirve
Hedef Kitle	Temel Eğitim-Ortaöğretim
Amaç	Peygamber'in (sav) hayvanlara merhamet gösterdiği örneklerden yola çıkarak öğrencilerde merhamet duygusunu pekiştirmek.

Öğretici, merhamet kavramını anlatır. Hz Muhammed'in (sav) hayvan sevgisi ve hayvanlara duyduğu merhamet ile ilgili aşağıdaki metni okur veya linkteki videoyu izletir:

“Resulullah (as) Mekke’ye gitmek üzere ihramlı olarak Medine’den çıktı. Yolda giderken gölgede kıvrılıp uyumakta olan bir ceylan gördü. Resulullah (as) bir şahsa, herkes geçinceye kadar ceylanın yanında bekleyip kimseye hayvanı tedirgin ve rahatsız ettirmemesini söyledi.”¹²⁶

Diyanet Dijital Youtube kanalında ‘*Merhamet Medeniyeti*’ adlı videoda ise Mekke Fethi’ne doğru gidilirken hayvanlara muamele hususunda yine muhteşem bir tablo sergileyen Peygamberimiz on bin kişilik muhteşem ordusuyla Mekke’ye doğru giderken yolda yavrularının üzerine gerilmiş ve onları emzirmekte olan bir köpek gördü. Hemen ashabından birini yanına çağırarak onu bu köpek ve yavrularının başına nöbetçi dikti. Anne köpeğin ve yavrularının ordu tarafından ürkütülmemesi hususunda tembihte bulundu.¹²⁷

“Etkinlik” bölümünde ise şu hadis geçmektedir:

Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah, merhametli olanlara merhamet eder. O halde yeryüzünde merhametli olun ki, gökyüzündekiler de size merhamet

¹²⁵ Cander vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 47.

¹²⁶ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta*. Çev. Ahmed Davudoğlu. 2. bs. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), *el-Muvatta*, Hacc, 79; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Çev. Muhammed Abdulfettah el-Halef, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), Nesâî, Hacc, 78.

¹²⁷ Diyanet Dijital, “*Merhamet Medeniyeti*”, Diyanet TV (23 Mart 2024), 00:00:00-00:00:44.

etsin.”¹²⁸ Bu hadis, merhametin Allah’a ait olduğunu ve insanlara da bu merhameti aktarma sorumluluğunun verildiğini açıkça ifade eder.

1.4.1.1.7. ‘Dürüstlük-Adalet-Özgürlük’ Değerine Dair Hadisler

Mart 2024 tarihinde yayınlanan “*Dürüstlük-Adalet-Özgürlük*” konulu ÇEDES Öğretici Kılavuzlarında “*Mesajını Güçlendir*” başlığı adı altında kaynakları ile birlikte beş hadis verilmiştir.¹²⁹ Hadisler Tablo 12’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 12. ‘Dürüstlük-Adalet-Özgürlük’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	”Her hak sahibine hakkını ver.”	Buhârî, “Savm”, 51.
2.	“Mümin bal arısı gibidir. Temiz olanı yer, temiz olanı (balı) üretir, bir çiçeğe konduğunda onu kırıp bozamaz.”	İbn Hanbel, II, 199.
3.	“Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeylerden uzak durması, iyi bir Müslüman olduğunu gösterir.”	Muvatta’, “Hüsnü’l-hulk”, 1.
4.	”Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında “doğru/sıddik” olarak kaydedilir...”	Müslim, “Birr”, 105.
5.	”(Herhangi bir konuda) hakemlik yaptığınız zaman adil olun.”	Taberânî, “el-Mu’cemü’l-evsat”, VI, 40-41.

“*Djital İçerik*”¹³⁰ bölümünde Bahadır Yenişehirlioğlu'nun yaptığı 'Mesele' ‘*Adalet-Meselesi 5. Bölüm*’ başlığında¹³¹ “Peygamber Efendimiz’in şu hadisi geçmektedir:¹³²

“Adilin, bir saatlik adaleti; abidin bir saatlik ibadetinden evladır.” buyurmuştur.” Biz bu sözüne “Aclûnî’nin, *Keşfu’l-Hafâ*”¹³³ adlı eserinde “Bir günlük adalet, altmış yıllık ibadetten daha faziletlidir.”¹³⁴ şeklindeki versiyonuna ulaşabildik.

¹²⁸ Ebû Dâvûd, *Edeb*, 58; Tirmizî, *Birr*, 16

¹²⁹ Cander vd., “*ÇEDES Öğretici Kılavuzu*”, 23., 36., 49.

¹³⁰ Cander vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 35.

¹³¹ Zeliha Akın, “*Mesele 5. Bölüm - Adalet*”, Diyanet TV (12 Haziran 2017), 00:03:40-00:00:03:50.

¹³² Cander vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 35.

¹³³ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfu’l-hafâ* ve müzîlü’l-ibâs ‘amme’stehere mine’l-eḥâdis ‘alâ elsineti’ n-nâs, ed. Akçaoğlu, Faik, çev. Genç, Mustafa (İstanbul: Beka, 2019).

¹³⁴ Bkz. İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, II, 58, 1721; Aclûnî, “*Keşfu’l-Hafâ*”, 3. Cild, 116 (No.1721).

1.4.1.1.8. ‘Mütevazılık-Saygı-Estetik’ Değerine Dair Hadisler

Mart 2024 tarihli ve ‘Mütevazılık-Saygı-Estetik’ konulu ÇEDES Öğretici Kılavuzunun “Mesajını Güçlendir” başlığında Tablo 13’de sekiz hadis-i şerife yer verilmiştir.¹³⁵

Tablo 13. ‘Mütevazılık-Saygı-Estetik’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Allah için tevazu gösteren kişiyi Allah ancak yüceltir.”	Müslim, “Birr”, 69.
2.	”...Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter...”	Müslim, “Birr”, 32.
3.	”Allah (cc) Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lutfeder.”	Tirmizî, “Birr” 75.
4.	”Kardeşinle (düşmanlığa varan) tartışmaya girme, onunla (kırıcı şekilde) şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin sözü verme.”	Tirmizî, “Birr”, 58.
5.	”Allah her işte ihsanı (güzel davranmayı) emretmiştir...”	Tirmizî, “Diyât”, 14.
6.	“Güzel söz sadakadır.”	Buhârî, “Cihâd”, 128.
7.	“ Muhakkak ki Allah güzeldir, güzelliği sever...”	Müslim, “Îmân”, 147.
8.	“Allah’ım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlâkımı da güzelleştir.”	İbn Hanbel, I, 403.

ÇEDES Kılavuzun’da Hz. Peygamberin hadis ve sünnetlerinde temas ettiği kök değerli dolaylı olarak “Etkinlik Havuzu”, “Dijital İçerik Bölümü”, “Hikâye/Deneme”, “Veli Etkinliği” ve “Veli Mektubu” bölümlerinde ele alınmıştır.¹³⁶

ÇEDES Kılavuzun’da bulunan videolarda geçen temel değerlerin sunumunda Hz. Peygamberin hadislerine dolaylı yönden hikâyelerin etkinliklerinin içinde yer verdiği görülmektedir.¹³⁷

Dijital İçerik bölümünden örnek hadisler:¹³⁸

¹³⁵ Sevda Demirbağ vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Mütevazılık-Saygı-Estetik* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2024), 27., 36., 43., 56.

¹³⁶ Demirbağ vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 1-66.

¹³⁷ Uysal vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 35.

¹³⁸ Uysal vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 36.

Etkinlik 9’da “*Diyanet Çocuk-YouTube Kanalında*” yayınlanan “Hikâyelerle Çocuk Tiyatrosu” 1. Bölüm “*Kibir*” konulu videoda¹³⁹ giriş kısmında tevazu ile ilgili hadislerden yola çıkarak; “Peygamber Efendimiz bizlere hep tevazu sahibi olmayı öğütlemiştir.” denmiştir.¹⁴⁰

Etkinlik 18’deki “*Heybeli Tiyatrosu*” 1. Bölüm” videoda ise doğaçlama tiyatro yapan ailenin komşuluk ilişkileri ve dostluğun önemine vurgu yapan hikâyede Hz. Peygamberin hadislerinde komşu ilişkileri, yardımlaşma ve saygı gibi temel konulara dolaylı yönden yer vermektedir.¹⁴¹

1.4.1.1.9. ‘Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam’ Değerine Dair Hadisler

Tablo 14’de “*Mesajını Güçlendir*” başlığı adı altında *ÇEDES Eğitici Kılavuzun*’da şu hadis-i şerif yer almaktadır:

Tablo 14. Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam’ Değerine Dair Hadisler

S.N	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Sizden herhangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin, ona da gücü yetmiyorsa kalbiyle tavır koysun. En azından bunun yapılması bir sorumluluktur.”	Müslim, “İmân”, 78.
2.	”Beş şey gelmeden önce beş şeyin değerini bil. İhtiyarlığından önce gençliğinin, hastalığından önce sağlığının, fakirliğinden önce zenginliğinin, meşguliyetinden önce boş vaktinin ve ölümünden önce hayatının.”	Hâkim, “Müstedrek”, IV, 341.
3.	Nerede olursanız ol, Allah’a karşı sorumluluğun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlarada güzel ahlâka uygun biçimde davran!.	Tirmizî, “Birr”, 55.
4.	“Yarın kıyamet kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin!	Buhârî, “el-Edebü’l-Müfred” 168.
5.	“Senin üzerinde bedeninin de hakkı vardır!	Tirmizî, “Edeb”, 41.
6.	“...Rahatsız edici bir şeyi yoldan kaldırmak sadakadır.”	Buhârî, “Cihâd”, 168.

¹³⁹ Fahrettin Aydın, “*Hikayelerle Çocuk Tiyatrosu 1. Bölüm- Kibir*” Diyanet Çocuk Kanalı (28 Eylül 2020) , 00:00:39-00:00:50.

¹⁴⁰ Müslim, “*Birr*”, 32.

¹⁴¹ Alper Kaya, “*Heybeli Tiyatro - 1.Bölüm*”, Diyanet Çocuk Kanalı (14 Haziran 2024), 00:11:15-00:12:20.

“Dijital İçerik” bölümünde ise yer alan hadislerlere yer verecek olursak bu hadislerin dolaylı bir şekilde ele alındıkları görülür.¹⁴² Bunlar “Etkinlik Havuzu”, “Dijital İçerik Bölümü”, “Görsel Yorumlama”, “Hikâye/Deneme”, “Veli Etkinliği”, ve “Veli Mektubu” bölümlerindeki¹⁴³ “*Gençlerin Dilinden, Ekmek gerçekten arkamızdan ağlar mı? İsrâf | Tüketim | Çevre ile ilgili videoda*”¹⁴⁴ canının çektiği her şeyi yemen israftır.”¹⁴⁵ ve “Hiç bir kişi, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendinî ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır.”¹⁴⁶ hadislerine yer verilmektedir.

“Hikâyelerle Çocuk Tiyatrosu”¹⁴⁷ 9. Bölümde “Temizlik” konusu işlenmekte konuya “Temizlik İmandandır” sözü ile giriş yapmakta ayrıca bu hususta bir çok hadis rivayet edilmiştir.¹⁴⁸

1.4.1.1.10. ‘Tasarruf-Duyarlılık’ Değerine Dair Hadisler

Mart 2024 tarihinde yayınlanan “*Tasarruf-Duyarlılık*” konulu *ÇEDES Eğitici Kılavuzların’da* “Mesajımı Güçlendir” başlığı adı şu hadis-i şeriflere yer verilmiştir:¹⁴⁹

Tablo 15. ‘Tasarruf-Duyarlılık’ Değerine Dair Hadisler

S. N.	Mesajımı Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	“Faydasız işleri terk etmek kulluğun güzelliğindedir.”	Tirmizî, “Zühd”1, 11.
2.	“Beş şey gelmeden önce beş şeyin değerini iyi bilmelisin: Ölümünden önce hayatının, meşguliyetinden önce boş zamanının, fakirliğinden önce zenginliğinin, ihtiyarlığından önce gençliğinin ve hastalığından önce sağlığının.”	İbn Ebû Şeybe, “Musannef”, Zühd, 6.
3.	“...Rahatsız edici bir şeyi yoldan kaldırmak sadakadır.”	Buhârî, “Cihâd”, 128.

¹⁴² Cander vd., “*ÇEDES Eğitici Kılavuz*”, 25., 35., 43., 54.

¹⁴³ Cander vd., “*ÇEDES Eğitici Kılavuz*”, 1-68.

¹⁴⁴ Mustafa Duman, “*Gençlerin Dilinden Ekmek gerçekten arkamızdan ağlar mı? İsrâf | Tüketim Çevre*”, Diyanet TV Youtube Kanalı (15 Ekim 2021), 00:14:55-00:17:07.

¹⁴⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *İbn Mâce, Sünen*, haz. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), Et’ime, 51.

¹⁴⁶ Tirmizî, “*Zühd*”, 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, “*Et’ime*” 50.

¹⁴⁷ Fahrettin Aydın, “*Hikâyelerle Çocuk Tiyatrosu 9.Bölüm–Temizlik*”, Diyanet Çocuk (22 Kasım 2020), 00:00:50-00:00:56.

¹⁴⁸ Müslim, “*Taharet*”, 1.

¹⁴⁹ Ayşegül Cander vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Klavuzu Tasarruf-Duyarlılık* (Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2025), 31.,56.,72.

Tablo 15-Devamı

4.	“Her kim bir ağaç diker de ondan bir insan yahut Allah’ın yarattığı herhangi bir canlı yere muhakkak bu, o kimse için bir sadaka olur.”	İbn Hanbel, VI, 443.
5.	“Allah Teâlâ, birinizin yaptığı işi en iyi şekilde yapmasından memnun kalır.”	Beyhakî, “Şüabü’l-îmân”, 4/334.
6.	“Kişiye günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter.”	Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80.

“*Dijital İçerik*” bölümündeki hadisler ise: Peygamberimiz ve İsrâf Konulu TRT Türk Kanalında Örnek/17. Bölümdeki videoda¹⁵⁰

Dr. Faik Özdengül’e “*İsrâf*” konusunda soruları yöneltilip onun da rivayet perspektifinden konuyu ele aldığı cevaplarda karşımıza çıkar. Bu bağlamda temas edilen hadisler şunlardır:¹⁵¹

Peygamberimizin israfa bakışı nasıldı? sorusuna verilen cevap şu hadisi içermektedir:

Abdullah b. Amr anlatıyor: Bir gün Sa’d (b. Ebû Vakkâs) abdest alırken Resûlullah (sav) onun yanına uğramıştı. “Bu ne israf?” buyurdu. Sa’d, “Abdestte de mi israf olur?” diye sorunca, Resûlullah (sav), “Evet, akan bir nehirde(n) bile (abdest alıyor) olsan (israf olur).” diye cevap verdi.¹⁵²

Allah, vermeniz gereken şeyleri vermeyip hakkınızda olmayan şeyleri almayı size haram kılmıştır. Dedikodu etmeyi, anlamsız çok soru sormayı ve malı israf etmeyi ise sizin için hoş karşılamamıştır.¹⁵³

Videoda “*İsrâf mı cimrilik mi daha zararlı?* sorusuna da verilen cevapta geçen hadisler şunlardır:

“Allah Teâlâ size anne-babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kılmıştır.”¹⁵⁴

¹⁵⁰ Faik Özdengül, “Peygamberimiz ve İsrâf”, TRT Türk, (26 Mayıs 2023), 00:02:44-00:09:00.

¹⁵¹ Cander vd., *ÇEDES Öğretici Kılavuzu*, 30., 55., 7.

¹⁵² İbn Mâce, “*Tahâret*”, 48.

¹⁵³ Buhârî, “*İstikrâz*”, 19.

¹⁵⁴ Buhârî, “*İstikrâz*”, 19., “*Edeb*” 6, “*Zekât*” 53; Müslim, “*Akdiye*” 10-14.

Videodaki “Peygamber Efendimiz harcamanın sınırlarını nasıl tarif etmiştir?” sorusuna şu hadis çerçevesinden cevap verilmiştir:

“Kibre düşmeden ve israfa kaçmadan dilediğiniz gibi yiyin, sadaka verin, harcayın”!¹⁵⁵

1.4.1.1.11. ‘Aile Bütünlüğü-Mahremiyet’ Değerine Dair Hadisler

Mayıs 2025 tarihli ve ‘Aile Bütünlüğü-Mahremiyet’ konulu ÇEDES Eğitici Kılavuzu’da şu hadis-i şeiflere yer verilmiştir:¹⁵⁶

Tablo 16. ‘Aile Bütünlüğü-Mahremiyet’ Değerine Dair Hadisler

S.N.	Mesajını Güçlendir Bölümünde Geçen Hadisler	Kaynak
1.	”Sıla-i rahim yapan, akrabasından gördüğü iyiliğe karşılık veren değil, akrabası kendisiyle ilişkiyi kestiğinde bile ona iyilik yapandır.”	Buhârî, “Edeb”, 15.
2.	”Rabbin hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna, O’nun öfkesi ise anne babanın öfkesine bağlıdır.”	Tirmizî, “Birr”, 3.
3.	”Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım...”	Tirmizî, “Menâkıb”, 63.
4.	“Allah’tan korkun ve evlâtlarınız arasında âdil olun!”	Buhârî, “Hibe”, 13
5.	”Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinizle üstünlük yarışına girmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize kin beslemeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!”	Buhârî, “Edeb”, 57.
6.	”Bir kişi bir söz söyleyip sonra da (kimsenin duymadığından emin olmak için) etrafına bakınırsa, o söz emanettir.”	Ebû Dâvûd, “Edeb”, 32.
7.	”Hiç kimsenin izinsiz olarak bir başkasının evinin içine bakması helâl değildir. Eğer bakarsa (eve) girmiş demektir...”	Tirmizî, “Salât”, 148.
8.	”Meclislerde konuşulanlar emanet hükmündedir.”	Ebû Davûd, “Edeb”, 37.

Kılavuzda dolaylı yönde verilen hadisler ise şunlardır: Meclislerde konuşulanlar emanet hükmündedir.”¹⁵⁷

¹⁵⁵ Nesâî, “Zekât”, 66.

¹⁵⁶ Ayşegül Cander vd., *Çevre ve Değerlerde Pusula Aile Bütünlüğü ve Mahremiyet* (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2025), 36., 59., 89., 113.

¹⁵⁷ Ebû Davûd, “Edeb”, 37.

“Dijital İçerik” bölümünde de ¹⁵⁸ bazı hadisine yer verildiği görülmektedir.

Ailem Dağılmasın! - Ailem 8. Bölümdeki¹⁵⁹ yer alan videoda geçen hadisler şunlardır:

Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir.”¹⁶⁰

“Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.”¹⁶¹

"Kadınların haklarını yerine getirme hususunda Allah'tan korkunuz! Zira siz onları Allah'ın bir emaneti olarak aldınız."¹⁶² hadisleridir.

1.3.1.2. ÇEDES Kılavuzun'da Geçen Hadislerin Değerlendirilmesi

ÇEDES Kılavuzları'nda yer alan hadisler incelendiğinde, Buhârî, Tirmizî, Müslim, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Dârimî, Keşfü'l-Hafâ, İmam Mâlik'in Muvatta'ı, İbn Mâce, İbn Ebî Şeybe, Hâkim'in Müstedrek'i, Beyhakî ve Taberânî gibi temel hadis kaynaklarından yararlanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, söz konusu hadisler tablo ve grafik yöntemleriyle değerlendirilmiş, kök değerler bağlamında sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

Tablo 17. ÇEDES Eğitici Kılavuzları ve Kök Değerlerde Verilen Hadis Sayıları

S.N.	Kılavuz	Kök Değer	Mesaj Destekli	Görsel/Anlatı Yöntemleri	Toplam
1.	ÇEDES Öğretmen Kılavuzu	“Edep-Saygı-Nezakat”	9	14	23
2.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Sorumluluk-Özdenetim”	5	0	5
3.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Yardımseverlik-Merhamet”	5	6	11
4.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Sabır”	8	7	16

¹⁵⁸ Cander vd., ÇEDES Öğretici Kılavuzu, 35., 58., 87., 112.

¹⁵⁹ Mustafa Duman, “Ailem Dağılmasın! - Ailem 8. Bölüm”, DİYANET TV (13 Kasım 2020), 00:02:24-00:02:38.; 00:06:06-00:06:45.

¹⁶⁰ Müslim, “Nikâh”, 5.

¹⁶¹ Tirmizî, “Radâ”, 11.

¹⁶² Müslim, “Sahih, Kitâbü'l-Hac”, 1218; Buhârî, Sahih, “Kitâbü'n-Nikâh”, 5186; Ebû Dâvûd, Sünen, “Kitâbü'l-Menasik”, 1905.

Tablo 17-Devamı

5.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Vatanseverlik”	4	0	4
6.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Sevgi-Dostluk-Vefa”	5	5	10
7.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	”Sevgi-Dostluk-Merhamet”	7	2	9
8.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Dürüstlük-Adalet-Özgürlük”	5	1	6
9.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Mütevazılık-Saygı-Esteti”	8	1	9
10.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Sorumluluk-Temizlik-Sağlıklı Yaşam”	6	3	9
11.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Tasarruf ve Duyarlılık”	6	4	10
12.	ÇEDES Eğitici Kılavuzu	“Aile Bütünlüğü-Mahremiyet”	8	4	12

Tablo 17’de görüldüğü üzere, *ÇEDES Eğitici Kılavuzları*’nda toplam 124 hadis-i şerif yer almaktadır. Bunlar arasında en fazla hadis, Edep–Saygı–Nezakat temasını içeren ÇEDES Öğretmen Kılavuzu’nda (23 hadis) bulunmaktadır. En az hadis ise vatanseverlik değerine ilişkin kılavuzda (4 hadis) yer almaktadır.

Ayrıca, her bir temel değer bağlamında “Mesajı Güçlendir” bölümlerinde sunulan hadisler incelendiğinde; Edep–Saygı–Nezakat başlığı altında dokuz¹⁶³, Sorumluluk–Özdenetim bağlamında beş,¹⁶⁴ Yardımseverlik–Merhamet kapsamında beş¹⁶⁵, Sabır başlığında sekiz hadis bulunduğu tespit edilmiştir.¹⁶⁶ Mart 2024’te yayımlanan “Vatanseverlik (Şehitlik)” konulu kılavuzda 4 hadis yer alırken, 2024 yılında yayımlanan “Sevgi–Dostluk–Vefa” ve Şubat 2025’te yayımlanan “Sevgi–Dostluk–Merhamet” kılavuzlarında toplam 12 hadis bulunmaktadır. Yine Mart 2024’te yayımlanan “Dürüstlük–Adalet–Özgürlük” temalı kılavuzda beş¹⁶⁷, “Mütevazılık–Saygı–Estetik” başlıklı kılavuzda ise sekiz hadis-i şerif yer

¹⁶³ Gül vd., “ÇEDES Öğretmen Kılavuzu”, 22, 32, 43, 56.

¹⁶⁴ Güven vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 23., 33., 43., 56.

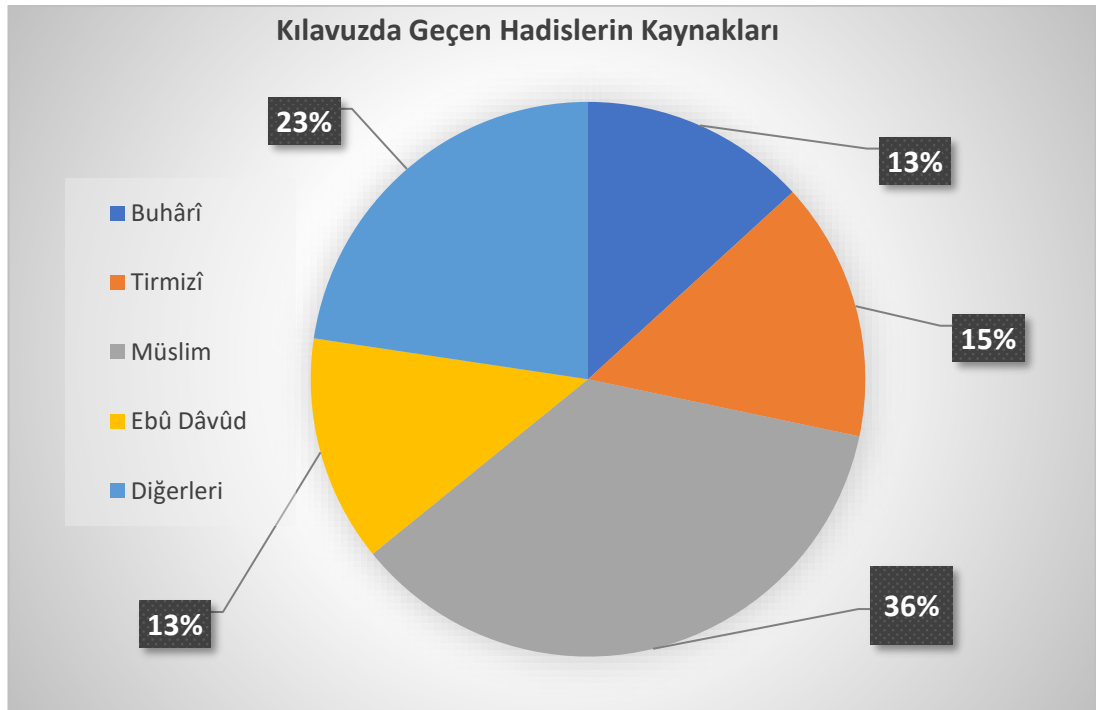
¹⁶⁵ Güven vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 24, 38, 51, 60.

¹⁶⁶ Güven, vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 26., 40., 53.,63.

¹⁶⁷ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 23., 36., 49.

almaktadır.¹⁶⁸ Aynı yıl yayımlanan “Sorumluluk–Temizlik–Sağlıklı Yaşam” temalı kılavuzda altı¹⁶⁹, “Tasarruf–Duyarlılık” temalı kılavuzda ise alt hadis aktarılmıştır¹⁷⁰. Son olarak, Mayıs 2025’te yayımlanan “Aile Bütünlüğü–Mahremiyet” kılavuzunda 8 hadis yer almakta olup¹⁷¹, bu alt başlıklar toplamında 76 hadis-i şerif tespit edilmiştir.

Bu veriler, *ÇEDES Kılavuzları’nda* yer alan hadislerin kök değerler çerçevesinde sistematik olarak dağıtıldığını göstermektedir. Çalışmada ayrıca, hadislerin kaynaklarına göre çeşitliliği ve kök değerlerle ilişkisi betimsel istatistik yöntemleriyle değerlendirilmiş, elde edilen bulgular tablo 17’de ve pasta grafiklerle yüzde oranları üzerinden görselleştirilmiştir.

Grafik 1. ÇEDES Kılavuzlarında Geçen Toplam Hadis Eserleri

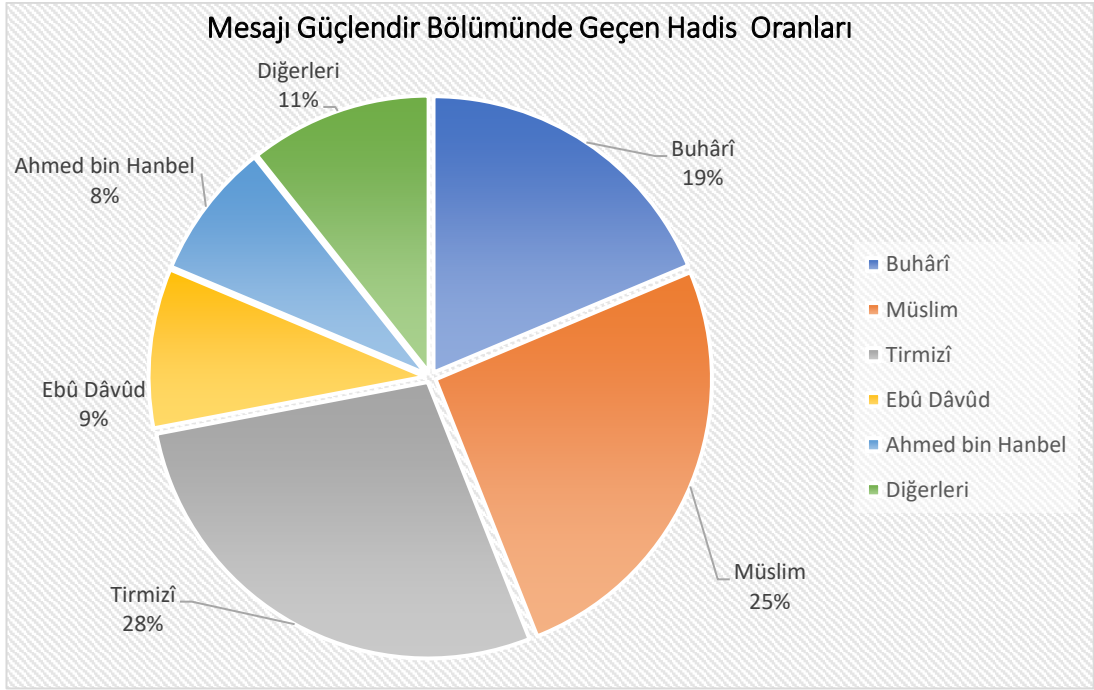
Yukarıdaki grafiğe bakıldığında kılavuzda mesajı güçlendir bölümlerinde geçen hadislerin kaynaklarına baktığımızda; Tirmizî 8 (%15); Müslim 19 (%36); Buhârî 7 (%13); Ebu Dâvûd 7 (%13) ve diğerleri 12 (%23) defa geçmektedir.

¹⁶⁸ Demirbağ vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 27., 36., 43., 56.

¹⁶⁹ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 26., 35., 44., 56.

¹⁷⁰ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 31., 56., 72.

¹⁷¹ Cander vd., “ÇEDES Eğitici Kılavuzu”, 36., 59., 89., 113.

Grafik 2. Mesajı Güçlendir Bölümünde Geçen Hadis Eserleri

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında kılavuzda mesajı güçlendir bölümlerinde geçen hadislerin kaynaklarına baktığımızda; Tirmizî 21 (%29) defa; Müslim 19 (%27) defa; Buhârî 14 (%25) defa; Ebu Davud 7 (%10) defa; İbn Hanbel 4 (%5) ve diğerleri 8 (%4) defa geçmektedir.

1.4. Bursa'da ÇEDES Projesi

Bursa İl Müftülüğünün raporlarına göre ÇEDES Projesinin Bursa'daki uygulanma sürecine baktığımızda 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde pilot bölgelerden biri olarak Osmangazi İlçesinde Nilüfer Mukaddes Yazıcılar Ortaokulu ile Nilüferköy Gençlik Merkezi; Barakfakih Ortaokulu ile Barakfakih Cami Gençlik Merkezi; Hacı Huriye Tinç Ortaokulu ile Gürsu Gençlik Merkezi bünyesinde başladığı görülmektedir.

2024 yılına geldiğinde ise 15 İlçede 220 mekânda uygulanmaya başlanan projede 35 koordinatör ve 36 manevi danışman aktif olarak rol almıştır. Büyükorhan, Gemlik, Harmancık, İnegöl, İznik, Karacabey, Keles, Kestel, Kemalpaşa, Mudanya, Orhaneli, Orhangazi, Osmangazi, Yenişehir, Yıldırım projenin sürdürüldüğü ilçelerdir.

Tablo 18. ÇEDES Projesinin Bursa’da Uygulandığı İlçelere Ait Bilgiler

S.N.	İlçeler	Mekân Sayısı	Öğrenci	Görevli Personel Adedi
1.	Büyükorhan	3	21 Kız ve 21 Erkek	1 Koordinatör 3 Manevi Danışman
2.	Gemlik	23	232 Kız ve 275 Erkek	1 Koordinatör 3 Manevi Danışman
3.	Harmancık	3	21 Kız ve 21 Erkek	1 Koordinatör 3 Manevi Danışman
4.	İnegöl	31	465 Kız ve 465 Erkek	2 Koordinatör 2 Manevi Danışman
5.	İznik	26	390 Kız ve 390 Erkek	1 Koordinatör
6.	Karacabey	41	383 Kız ve 481 Erkek	1 Koordinatör 3 Manevi Danışman
7.	Keles	5	45 Kız ve 33 Erkek	1 Koordinatör 6 Manevi Danışman
8.	Kestel	24	373 Kız ve 414 Erkek	2 Koordinatör 1 Manevi Danışman
9	M. Kemalpaşa	6	138 Kız ve 200 Erkek	1 Koordinatör 5 Manevi Danışman
10	Mudanya	7	49 Kız ve 58 Erkek	3 Koordinatör 4 Manevi Danışman
11	Orhaneli	4	38 Kız ve 38 Erkek	12 Koordinatör 3 Manevi Danışman
12	Orhangazi	4	48 Kız ve 48 Erkek	3 Koordinatör 1 Manevi Danışman
13	Osmangazi	1	15 Kız ve 15 Erkek	2 Koordinatör 2 Manevi Danışman
14	Yenişehir	2	0 Kız ve 30 Erkek	1 Koordinatör
15	Yıldırım	40	170 Kız ve 405 Erkek	3 Koordinatör 2 Manevi

Kaynak: ÇEDES Projesinin Bursa’da Uygulandığı İlçelere Ait Bilgiler (2024)

İKİNCİ BÖLÜM

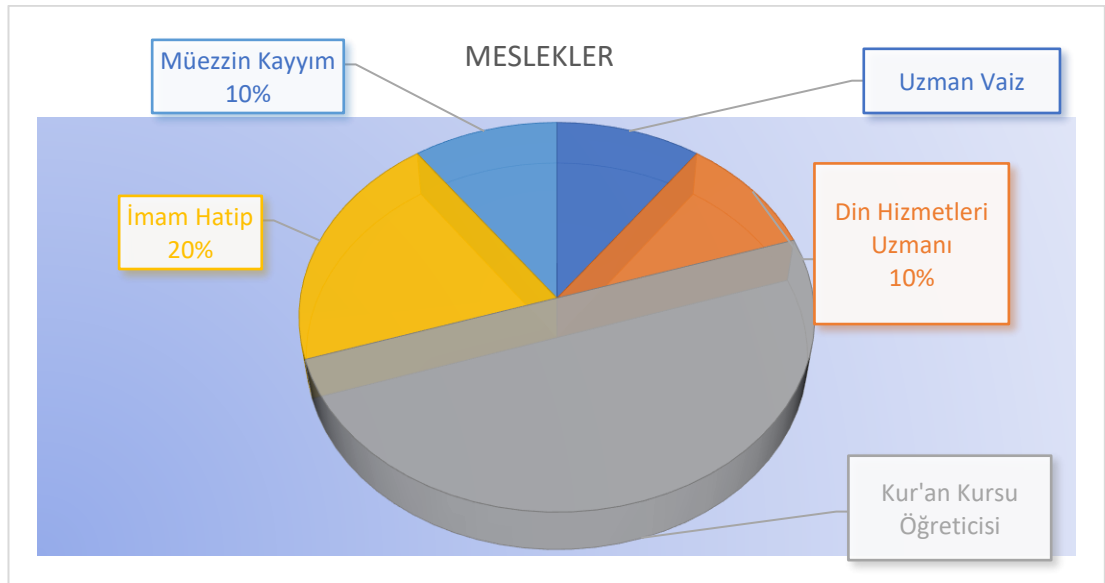
SÜNNETİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ

BURSA ÖRNEK UYGULAMALARI

Bu bölümde Bursa'da ÇEDES Projesini ortak yürüten 10 öğretmen ve 10 din görevlisinin katılımıyla yapılan mülakatta öğretmenlerin verdikleri yanıtlar üzerinden projeye yönelik değerlendirmeler yapılacaktır. İlk olarak eğitimcilerle ilgili demografik bilgilere yer verilecek ardından yanıtları üzerinden Peygamberin Sünnetlerinin hayata aktarılmasında projenin ne gibi katkılar sağladığını öğretmenler bağlamından ele alınacaktır.

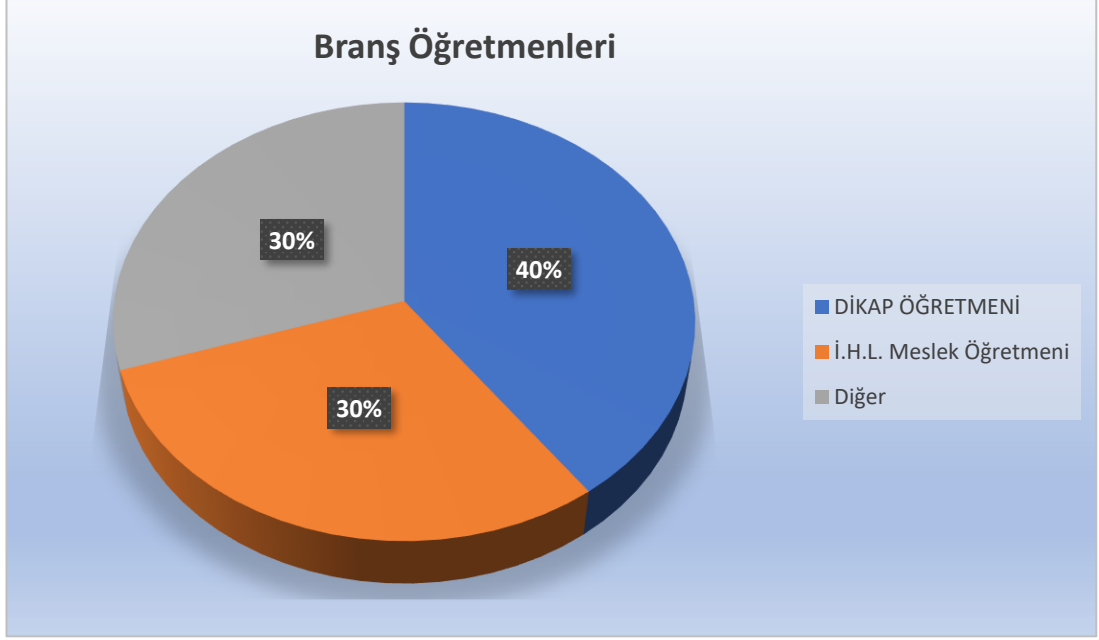
2.1. Eğitimcilerle İlgili Demografik Bilgiler

Mülakat yapılan en küçüğü 31, en büyüğü 56 yaşındadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında 12'si erkek 8'i kadındır. Meslekî dağılımları açısından öğretmenlerin 10'ü müftülük personeliyken 10'u öğretmen olarak görev yapmaktadır. Eğitim seviyesi itibariyle 2'si yüksek lisans, 14'si Lisans ve 4'ü ön lisans mezunudur. Görev süreleri bağlamında ise en düşük görev süresine sahip olan kişi 6, en tecrübeli olan da 37 yıldır. Projeye katılım süreleri açısından 2 kişi bir yıldır, 16 kişi iki yıldır, 2 kişi üç yıldır ve en tecrübeli olan 2 kişi ise -projenin başlangıcından bu yana- 4 yıldır görev yapmaktadır.

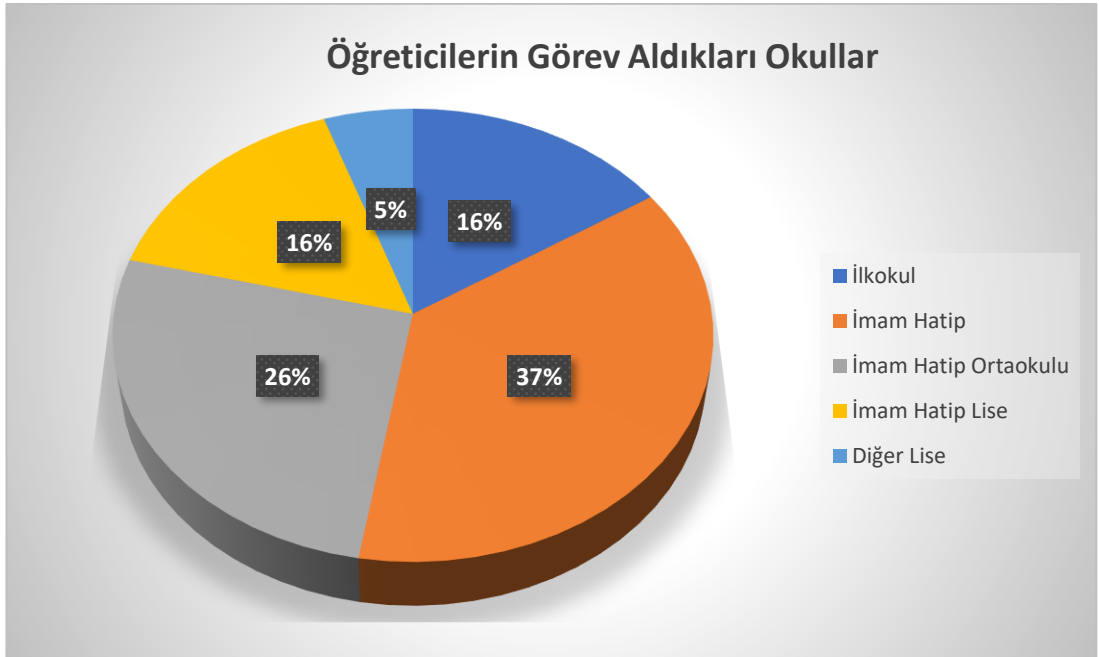
Grafik 3. Müftülük Eğitimcilerinin Meslek Bilgileri Personeli

Projede görevli müftülük personelinin meslek bilgilerine bakıldığında 5 (% 56) Kur'an Kursu Öğreticisi, 1 Uzman Vaiz (% 10), 1 (% 10) Din Hizmetleri Uzmanı, 1 (% 10) Müezzin Kayyım, ve 2 (% 20) İmam Hatip vardır.

Grafik 4. ÇEDES Projesinde Görev Alan Öğretmenlerin Branşı

Paydaş kurum olan MEB'deki öğretmenler ise 4 (%40) DKAB 3'ü (% 30) Branş (Meslek) ve 2'si (% 20) Sosyal Bilgiler alanlarıdır.

Grafik 5. ÇEDES Projesinde Öğreticilerin Görev Aldıkları Okulları

Öğreticilerin görev yaptıkları okullar seviyesi açısından incelendiğinde 3'ü (% 16) İlkokul, 7'si (% 37) Ortaokul, 3'ü (% 16) İmam Hatip Lisesi ve 1'i (% 5) ise diğer liseler gurubunda yer alır.

Tablo 19. ÇEDES Projesinde Görev Alan Öğreticilerin Demografik Bilgiler

Öğretici	Yaş	Cinsiyet	Branşı	Görevi ve Görevli Olduğu Okul	Eğitim Düzeyi	Görev Süresi	Projeye Katılım Süresi
D1	34	Kadın	Kur'an Kursu Hocası	Öğretici/İmam Hatip Ortaokulu	Lisans	10	2
D2	39	Kadın	Kur'an Kursu Hocası	Öğretici/Kız İmam Hatip Lisesi	Ön Lisans	6	2
D3	39	Erkek	Kur'an Kursu Hocası	Öğretici/İmam Hatip Ortaokul	Lisans	11	3
D4	42	Kadın	Kur'an Kursu Hocası	Öğretici/Ortaokul	Ön Lisans	18	2
D5	56	Erkek	İmam Hatip	İl ÇEDES Koordinatörü/İmam Hatip Ortaokulu	Ön Lisans	37	4
D6	46	Kadın	Kur'an Kursu Hocası	Öğretici/İlkokul	Ön Lisans	10	2
D7	38	Erkek	Müezzin Kayyım	Öğretici/İlkokul	Lisan	12	2
D8	47	Kadın	Uzman Vaiz	Öğretici/Diğer Lise	Yüksek Lisans	15	2
D9	40	Kadın	Din Hizmetleri Uzmanı	Manevi Danışman/Ortaokul	Lisan	13	2
D10	32	Erkek	İmam Hatip	Öğretici/Ortaokul	Lisans	8	2
M1	35	Kadın	Branş Öğretmeni	Okul Müdürü/Proje İmam Hatip Lise	Lisans	8	1
M2	53	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Öğretici/ İlkokul	Lisans	20	2
M3	44	Erkek	Branş Öğretmeni	Öğretici/ Proje İmam Hatip Ortaokulu	Lisans	19	1
M4	55	Erkek	DKAB Öğretmeni	Öğretici/Ortaokul	Lisans	29	2
M5	56	Kadın	DKAB Öğretmeni	Öğretici/Ortaokul	Lisans	10	3
M6	53	Erkek	DKAB Öğretmeni	Öğretici/İlkokul	Lisans	30	2
M7	51	Erkek	Branş Öğretmeni	Öğretici/Proje İmam Hatip Lise	Lisans	29	2

Tablo 19-Devamı

M8	35	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Öğretici/ Ortaokul	Yüksek Lisan	13	2
M9	53	Erkek	DKAB Öğretmeni	Öğretici/Ortaokul	Lisans	30	2
M10	48	Erkek	Tarih Öğretmeni	ÇEDES İlçe Yöneticisi	Lisans	20	2

2.2. ÇEDES Projesini Yürüten Öğreticilerin Temel Hadis Bilgileri

2.2.1. Hadis ve Sünnetin Tanımı

Hadis, “Resûlullah’a (s.a.s.) ait olduğu bildirilen söz (kavl), fiil, onaylama (takrir) ve hâl ile ilgili haberler” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım, hadis âlimleri tarafından genel kabul görmüş olup, söz konusu rivayetler zamanla bu kapsamda “hadis” olarak adlandırılmıştır. Sünnet ise, “Resûlullah’ın (s.a.s.) sözleri, fiilleri, onayları ve tavsiyeleri” şeklinde tanımlanmış ve bu anlayış yaygınlık kazanmıştır.¹⁷² Ayrıca literatürdeki bu kavramsal çerçeve, öğretmenlerle yapılan mülakatlarda hadis ve sünnetin aynı anlamda iç içe kullanılmasının arka planını anlamada önemli bir zemin oluşturmaktadır. Bunun temel nedeni ise, halk arasında bu iki kavram arasındaki yakın ilişkinin genellikle birbirinin yerine kullanılacak şekilde algılanmasıdır. Ancak İslâm’ın ilk asırlarında hadis ve sünnet kavramlarına yüklenen anlamlar birbirinden farklıdır. Sözcük anlamlarına paralel olarak sünnet, daha çok davranışa ve pratik yönüyle uygulamaya işaret ederken; hadis, sözlü rivayetler ve nazari bilgiye karşılık gelmektedir.¹⁷³

Öğreticilere yönelik ilk olarak “Hadis nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplara baktığımızda şu tablo ile karşılaşılmaktadır:

Öğreticilerden D1, D2, D3, D4, D5, D7, D8, D9, D10, M1, M2, M3, M4, M9, M8 ve M10, hadisi yalnızca “Peygamberimiz’in sözleri” şeklinde tanımlayarak sadece söz boyutuna vurgu yapmışlardır.

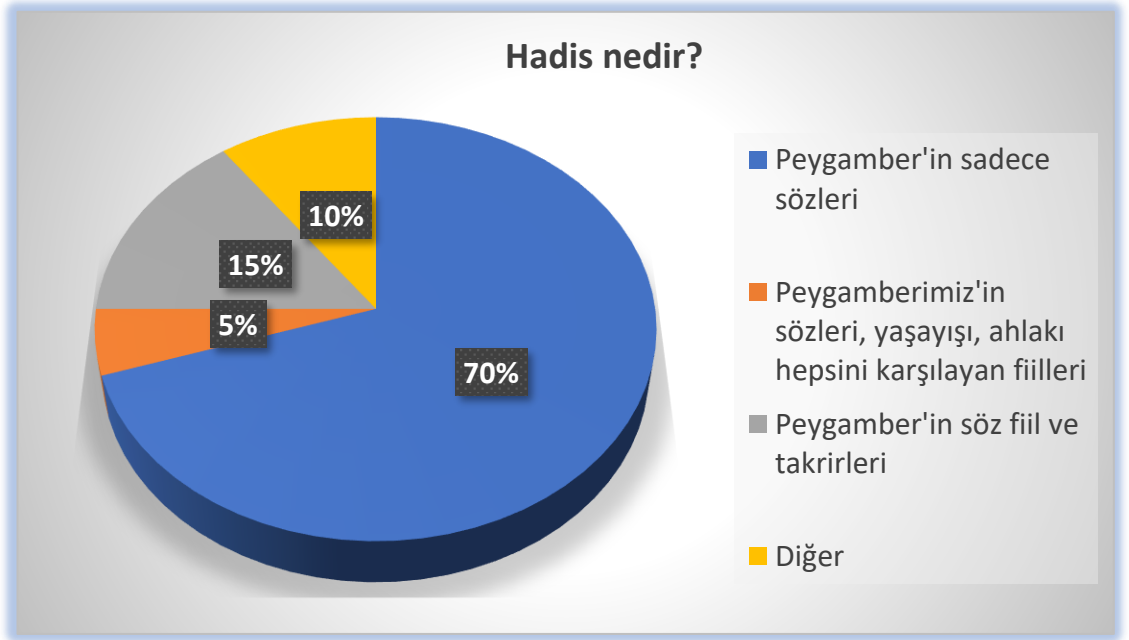
M5 ve M7 ise hadisi daha geniş bir perspektiften ele almış; “Peygamberimizin sözleri, yaşayışı, ahlakı, kısacası hepsini kapsayan fiil ve sözleridir” ifadeleriyle sözlerin yanı sıra fiilleri ve onaylarını da kapsam içine dahil etmişlerdir.

¹⁷² Abdullah Aydın, *Hadis İstihlaları Sözlüğü*, (İstanbul: İFAV, 2021), 101.

¹⁷³ Mehmet Görmez, *Hadis İlminin Temel Meseleleri* (Ankara: OTTO, 2018), 27.

M6 rumuzlu öğretici ise, “Peygamber Efendimiz’in hayatına uygulayışı, ikrarları ve tekrarlarıdır” şeklindeki ifadesiyle hadisi, Peygamber’in hayatına tatbikatı, ikrar ve tekrarları bağlamında yorumlamış ve özellikle uygulama ile hayata yansıma boyutuna dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin büyük çoğunluğu hadisi yalnızca “Peygamber’in sözleri” şeklinde dar kapsamlı bir tanımla ele alırken, azınlık bir grup (M5 ve M7) hadisi söz, fiil ve takrir boyutlarıyla tanımlamış ve böylece klasik hadis anlayışına daha uygun bir yaklaşım ortaya koymuştur. Ayrıca M6, hadisi daha çok pratik boyutu ve hayata aktarımı üzerinden değerlendirmiştir.

Grafik 6. Öğreticilerin Hadis Bilgileri

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında ilgili soruya Öğreticilerin 14’ü (%70) “Peygamber’in söz fiil ve takrirleri”; 3’ü (% 15) “söz, fiil ve takrirleri”; 2’si (% 10) “Peygamber’in sözleri, yaşayışı, ahlakı, hepsini karşılayan fiilleri” ve 1’i (%5) ise “diğer” cevabını vermişlerdir.

Öğreticilere yöneltilen ikinci soru “Sünnet nedir?” olmuştur. Öğreticilerin bu soruya verdikleri cevaplar, sünnet anlayışlarının hem ortak yönlerini hem de farklı açılımlarını ortaya koymaktadır.

D6, D5, D7, D8, D9, D10, M1, M2, M3, M4 ve M7 rumuzlu öğreticiler, klasik tanım çerçevesinde sünneti “Hz. Peygamber’in fiilleri, sözleri ve takrirleri, yani sahabenin uygulamalarını görüp onaylaması” şeklinde tanımlamışlardır.

D1 ve M2 rumuzlu öğreticiler, sünneti daha geniş bir çerçevede ele alarak “Hz. Peygamber’in ümmete örnek teşkil eden tüm söz ve davranışlarını kapsayan bütüncül bir kavram” olarak değerlendirmiştir.

D3, D4, M9 ve M10 rumuzlu öğreticiler ise sünneti, yalnızca Hz. Peygamber’in değil, aynı zamanda sahabenin uygulamalarını da içine alan bir çerçevede tanımlamışlardır.

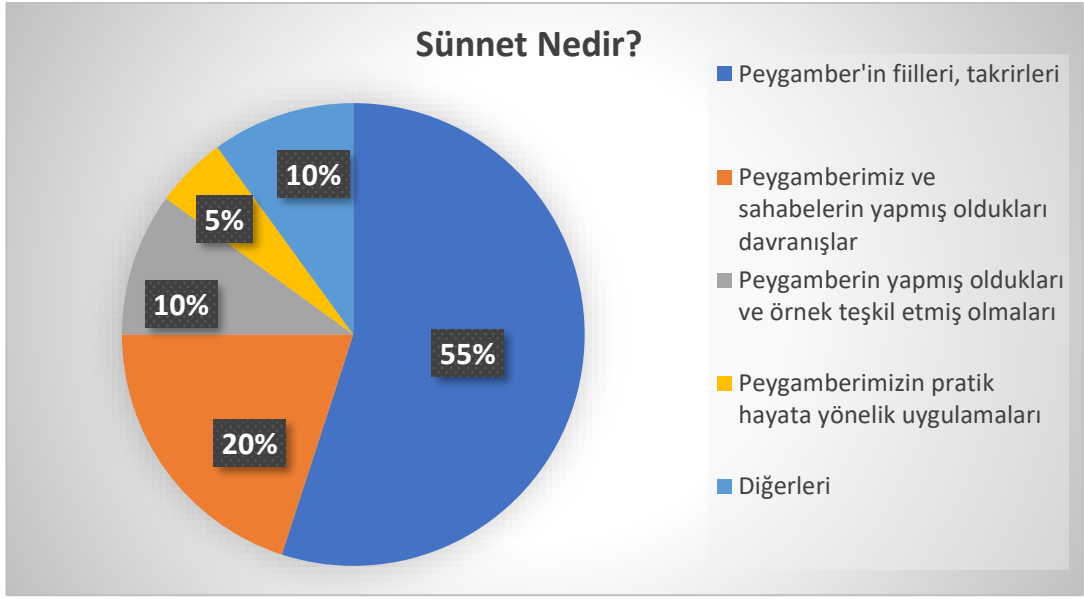
M5, sünneti pratik hayata yönelik uygulamalar bağlamında ele almış ve Hz. Peygamber’in günlük yaşantısındaki davranışlarını ön plana çıkarmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber’in beşerî yönü ile risalet yönü arasında bir ayırım yaparak, söz ve davranışlarının peygamberlik misyonu içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

M6, sünneti yaşayış tarzı ve kapsamı genişletilmiş bir kavram olarak yorumlamıştır. Bu bağlamda sünneti yalnızca Hz. Peygamber’in değil, diğer peygamberlerin uygulamalarını ve Allah’ın değişmez yasaları olan sünnetullahı da içine alan geniş bir kavramsal alan şeklinde tanımlamıştır. Öğreticinin bu yaklaşımı, doğrudan onun “peygamber tasavvuru”¹⁷⁴ ile ilişkilendirilebilir.

Son olarak M8, sünneti hadislerin pratik yaşama aktarımı şeklinde değerlendirmiştir. Öğretici, özellikle “tefekkür sünneti”ni (Hz. Peygamber’in Hira’da inzivaya çekilmesi) örnek vererek, sünnetin bireysel yaşamla bütünleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak, öğreticilerin sünnet tanımlarında ortak yön, sünnetin Hz. Peygamber’in söz, fiil ve takrirlerini kapsayan bir bütün olduğudur. Bununla birlikte, bazı öğreticiler klasik tanımda kalırken; bazıları sünneti pratik uygulamalar, beşerî–risalet ayrımı veya peygamber tasavvuru üzerinden değerlendirmiş; diğerleri ise kavramı sünnetullah ve önceki peygamberlerin uygulamalarıyla ilişkilendirerek daha geniş bir perspektifte yorumlamıştır.

¹⁷⁴ Hasan Yenibaş, “*Sıhhatli Bir Peygamber Tasavvuru Açısından Peygamberimizin Beşerî ve Nebvî Şahsiyeti,*” Diyanet İlmî Dergi 49/3 (2013) 65.

Grafik 7. Eğitimcilerin Sünnet Bilgisi

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında kısaca sünnetin ne olduğunu öğreticilerin 11'i (%55) "Peygamber'in fiil ve takrirleri"; 4'ü (%20) "Peygamber'in ve Sahâbeler'in yapmış oldukları davranışlar"; 2'si (%10) "Peygamber'in yapmış oldukları ve örnek uygulamalar"; 2'si (%10) ise "diğer" ve 1'i (%5) "Peygamber'in pratik hayata yönelik uygulamaları" şeklinde cevap vermişlerdir.

Sonuç olarak verilen cevaplar incelendiğinde, öğreticilerin hadis ve sünneti genellikle bir kabul ederek ortak bir tanımlama yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda, "Peygamber'in sözleri" ifadesi öğreticiler arasında öne çıkan ortak tanımlamalardan biridir. Dolayısıyla öğreticilerin cevapları, hadis kavramını çoğunlukla sünnetle eşdeğer görme eğilimini yansıtmaktadır.

2.2.2. Hatemül Enbiya

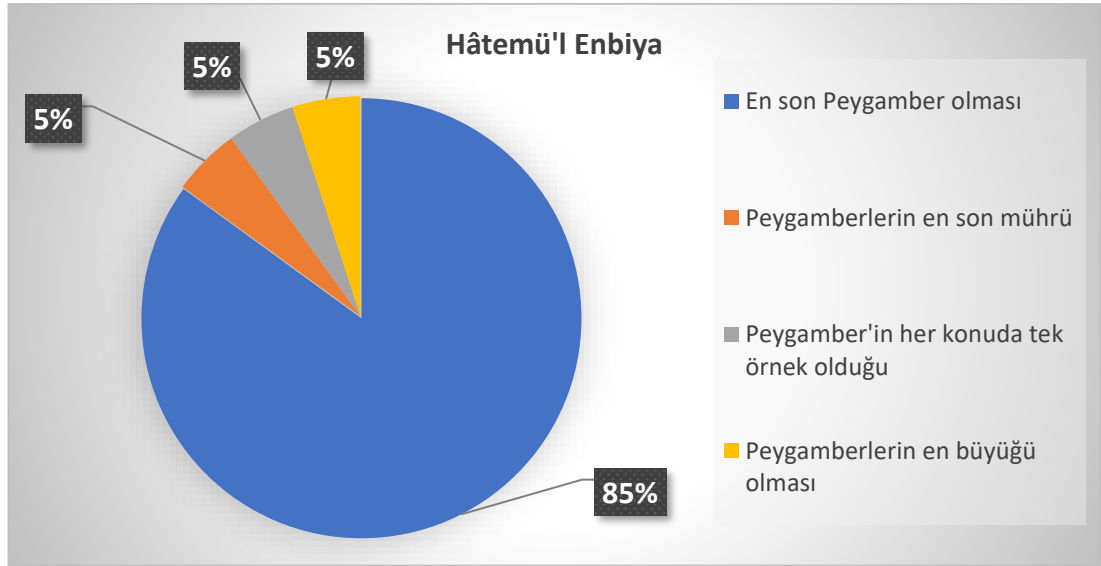
D2, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M9 ve M10 rumuzlu Öğreticiler, "Hâtemü'l-Enbiyâ" kavramını Hz. Muhammed'in peygamberlik zincirinin son halkası olması ve kendisinden sonra başka bir peygamberin gelmeyeceği şeklinde tanımlayarak "son peygamber vurgusu" üzerinde durmuşlardır.

D3 ise kavramı, "peygamberlerin en son mührü" olarak nitelendirmiş ve Hz. Muhammed'in peygamberlik silsilesini mühürleyen son peygamber olduğunu belirtmiştir.

D1, Hz. Muhammed'in yalnızca son peygamber değil, aynı zamanda her konuda tek ve nihai örnek şahsiyet olduğunu ifade ederek farklı bir vurgu yapmıştır.

Son olarak M8, Hâtemü'l-Enbiyâ'yı, Hz. Peygamber'in bütün peygamberler içinde en üstün ve en büyük olarak gönderildiği şeklinde yorumlamıştır.

Sonuç olarak, öğreticilerin büyük çoğunluğu Hâtemü'l-Enbiyâ'yı, Hz. Muhammed'in son peygamber oluşuna işaret eden klasik anlamıyla açıklamıştır. Buna karşın azınlıkta kalan bazı öğreticiler, kavramı “peygamberlerin mührü” (D3), “her konuda tek örnek şahsiyet” (D1) ve “peygamberlerin en büyüğü” (M8) şeklinde farklı yorumlarla ele almıştır.

Grafik 8. Öğreticilerin Hâtemü'l-Enbiyâ Bilgisi

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında Öğreticilerden 17'si (%85) “En son Peygamber olması”, 1'i (%5) “Peygamberlerin en son mührü”; 1'i (%5) “Peygamber'in her konuda tek örnek oluşu” ve 1'i (%5) “Peygamberlerin en büyüğü olması” şeklinde cevap vermiştir.

2.2.3. Üsve-i Hasene

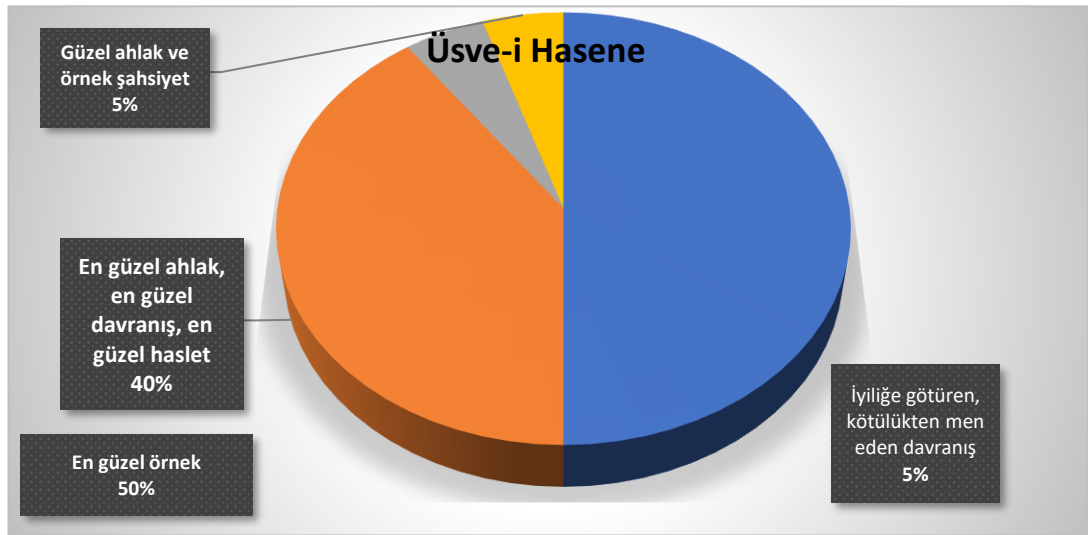
D1, D2, D5, D6, D7, D8, D9, M1, M9 ve M10 rumuzlu öğreticiler, Üsve-i Hasene kavramını “en güzel örnek” vurgusu üzerinden açıklamış ve bu bağlamda Hz. Peygamber'in doğrudan örnek şahsiyetine işaret etmişlerdir.

D3, D4, D10, M2, M3, M4, M6 ve M7 ise kavramı “ahlâk ve güzel davranışlar” çerçevesinde değerlendirmiş; Hz. Peygamber’in ahlâkî hasletleri ve davranışları üzerinden tanımlamışlardır.

M8, “iyiliğe teşvik ve kötülükten men” vurgusuyla Hz. Peygamber’in insanları hayra yönlendiren ve kötülükten uzaklaştıran davranışlarını “Üsve-i Hasene” olarak nitelendirmiştir.

M5 ise kavramı daha kapsamlı ve evrensel bir örneklik boyutuyla ele almıştır. Ona göre Hz. Peygamber’in örnekliği yalnızca belirli bir dönem ve coğrafyayla sınırlı olmayıp bütün zaman ve mekânları kuşatan bir evrensellik taşımaktadır. Ayrıca Peygamber’in örnekliği yalnızca ibadet alanıyla sınırlı kalmayıp ticaret, aile hayatı, dua, toplumsal ilişkiler gibi hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır.

Sonuç olarak, öğreticilerin büyük çoğunluğu Üsve-i Hasene’yi “en güzel örnek” ve “ahlâk/güzel davranışlar” üzerinden açıklarken; daha az sayıda öğretici kavramı “iyiliğe yönelten ve kötülükten meneden davranışlar” (M8) ya da “hayatın bütününe kuşatan evrensel örneklik” (M5) şeklinde daha geniş bir perspektiften yorumlamıştır.

Grafik 9. Öğreticilerin “Üsve-i Hasene” Bilgisi

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında üsve-i haseneye Öğreticilerden 10’u (%49) “En güzel örnek olması”; 8’i (%40) ‘Hz. Peygamber’in en güzel ahlak, en güzel davranış, en güzel haslet’; 1’i (%5) ‘İyiliğe götüren kötülükten meneden davranış’ 1’i (%5) de ‘Güzel ahlak ve şahsiyet’ şeklinde cevap vermiştir.

2.2.4. Kütüb-i Sitte Tanımı ve Eserleri Hakkında Bilgi

Öğreticilere hadis literatürü bilgilerini değerlendirmek adına “*Kütüb-i Sitte*’nin tanımı ve eserleri nelerdir?” diye sorduk.

Tablo 20. Kütüb-i Sitte Tanımı ve Eserleri Hakkında Öğreticilerin Veddiği Bilgiler

Öğretici	Kütüb-i Sitte	Kütüb-i Sitte Eserleri
D1	Altı tane hadis kitabı	“Buhârî”, “Tirmizî”, “Ebu Davud”, “İbn Mâce”
D2	Sağlam hadislerin bir araya toplandığı altı hadis kitabı	“Buhârî”, “Tirmizî”, “İbn Mâce”
D3	Birçok hadislerin toplandığı değerli eserler	“Buhârî”
D4	Sahih hadislerin toplandığı altı hadis kitabı	“Buhârî”, “Müslim” ve “Tirmizî.”
D5	Hadis literatürüne girmiş altı büyük eser	“Buhârî”, “Müslüm”, “Tirmizî”, “Ebu Davud”, “Sünen-i Nesâî”
D6	Altı hadis kitabı	“Buhârî”, “Müslüm”, “Tirmizî”, “Ebu Davud”, “İbn Mâce”
D7	Altı tane hadis kitabının yazıldığı eserler	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”, “Ebu Davud”, “Ahmed b. Hanbel”
D8	Hadis alanındaki otorite sahibi olan en üst düzeydeki altı hadis kitapları	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”
D9	Hz. Peygamberimizin hadis ve sünnetlerin yer aldığı güvenilir altı hadis kitabı	Bunlar; “Buhârî”, “Tirmizî” ve “Nesai”
D10	Bizim için kaynak teşkil edilen güvenilir altı hadis kaynakları.	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”, “İbn Mâce”
M1	Altı hadis kitabı	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”
M2	Tevattür yoluyla günümüze ulaşmış sağlamlığı konusunda ittifak edilmiş altı hadis kitabı	“Buhârî”, “Müslim”, “Ebu Davud”, “Tirmizî”, “Nesai’nin Süneni”
M3	Altı hadis kitabı	Buhârî ve Müslüm
M4	Hadis eserleri arasında en sağlam kaynaklarından olan altı tane hadis aliminin kitapları.	Buhârî” ve “Müslim”
M5	Ehli sünnet tarafından kabul görünen altı tane sahih, hadis kitapları. Yani Kur’ân-ı Kerimden sonra bize yol gösterebilecek olan Peygamber’in hadisi şeriflerinin toplandığı temel kaynaklarımız.	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”, Ebu Davud”

Tablo 20-Devamı

M6	Hadis alanında itibar edilecek, güvenilecek altı ana kitabı ele alıyor bu	“Buhârî”, “Müslim”
M7	Altı meşhur hadis kitabı.	“Sahihi Buhârî”, “Sahihi Müslüm”, “Ebu Davud”, “Mesai”, “Ebu Davud”, “İbni Mâce”
M8	Peygamber Efendimiz’in sözlerini ve bütün sünnetleri içeren güvenilir mecmua.	“Buhârî”, “Müslim” ve “Tirmizî”
M9	Altı temel hadis eserleri.	“Buhârî”, “Müslim”, “Tirmizî”, “Ahmet b. Hanbel”
M10	Peygamber Efendimiz’in hadislerinin derlendiği, toplandığı bir araya getirildiği kitaplar.	“Sahih-i Buhârî”, “Sahih-i Müslim”, “Sünen-i Nesâî”, “Sünen-i Tirmizî”, “Sünen-i Ebu Davud”, “Sünen-i İbn Mâce”

İlgili soruda verilen cevapların hemen hemen hepsinde “altı hadis kitabı” ifadesi yer almış, eserlerin hangileri olduğunu sorduğumuzda ise hepsinde ”Buhârî ve Müslim” yani “Sahihayn” ortak olarak bulunmaktadır.

İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yapan M10, hadis kaynaklarına ilişkin görüşünde özellikle Kütüb-i Sitte’yi öne çıkarmaktadır. Öğreticiye göre, “Peygamber Efendimiz’in hadislerinin derlenip toplandığı ve sahih kabul edilen eserler” olarak *Kütüb-i Sitte*, *Sahih-i Buhârî*, *Sahih-i Müslim*, *Sünen-i Nesâî*, *Sünen-i Tirmizî*, *Sünen-i Ebû Dâvud* ve *Sünen-i İbn Mâce*’den oluşmaktadır. Öğretici, bu altı eserin hadislerin en sahih kaynakları arasında kabul edildiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, okullarda okutulan ders kitaplarının kaynak kısmında bu detaylara geniş şekilde yer verilmediğini, öğrencilerin ise sınavlarda yalnızca “ilgili konuya dair bir ayet ve bir hadis yazmaları” yönünde teşvik edildiklerini ifade etmiştir. Böylece, öğrencilerin hadis kaynaklarına ilişkin ayrıntılı bilgi edinmesinden ziyade, temel düzeyde farkındalık kazanmalarının amaçlandığını dile getirmiştir.

2.2.5. Sened/İsnad ve Rivayet

İsnadın lügatta birçok anlamı vardır. Projedeki yürüten öğreticilere ‘*Sened/İsnad nedir?*’ sorusunu yönelttiğimizde daha çok lügat manasını söylemektedirler. Bunlardan birinin de “*itimad etmek, dayanmak*” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Hadis ıstılahında ise, isnad, sözün araçlar vasıtasıyla asıl

sahibine yükseltilmesidir.¹⁷⁵ Terim olarak, “rivayet için kullanılan lafızlarla râvi veya râvileri anarak hadis metnini ilk söyleyenine ulaştırmak, hadis metnini nakleden râvileri rivayet sırasına göre zikretmek” anlamına geldiği gibi, bir hadisi veya bir sözü ilk söyleyene nisbet etmek için senedinde yer alan râvilerin adlarını zikretme anlamına gelir.¹⁷⁶

Rivayet ise: Sözlükte “*sulamak, su başına gidip kana kana su içmek; nakletmek*” mânasında olup terim olarak ‘hadis vb. haberleri senediyle nakletmek, onları söyleyene veya yapana isnat etmek’ anlamında kullanılır.¹⁷⁷

“*Kütüb-i Sitte Eserleri ve rivayet nedir?*” sorumuzda Tablo 21’de eğitimciler şu cevapları vermişlerdir.

Tablo 21. Sened/İsnad ve Rivayet Hakkında Bilgi

Öğretici	Sened/İsnad	Rivayet
D1	Hadislerin rivayet sistemi.	Resulullah’tan hadislerle gelen ravilerle bizlere kadar ulaşması.
D2	Hadisin ravi silsileleri.	Ravilerin o sözü aktarması.
D3	Hadislerin kronolojik sırası	Efendimizden Ashâba, tabiun vb. bize kadar ulaşan rivayet zinciri.
D4	Hadisleri rivayet edenlerin isimlerinin geçmesi	Senette ismi geçen kişilerin Peygamberimizden duyduklarının söz ile ifade edilmesi.
D5	Peygamberimizden hadisleri yazıya geçirene kadar geçen râviler zincirini halkalarıdır.	Metnin bizzat kendisidir. Yani Râvi'nin sözünü bizzat kendisidir. Râviye biz senet diyoruz. Ravinin sözüne de rivayet diyoruz.
D6	Peygamber Efendimizin sözünün olduğu kısım.	Hadislerin söylenmesi.
D7	Ravilerin sıralanması, rivayet zinciri.	Hz. Peygamberden duydukları sözleri bize aktarmaya.
D8	Hadislerle ilgili rivayet zinciri ve metni diyebiliriz.	Hz. Peygamber’den sonraki ulaşım süreci. Kimlerden kimlere uğrayarak bugüne geldiği.
D9	Rivayet edilen hadislerin dayanağı ve kaynağı.	Peygamberimiz’den bize kadar gelme noktasındaki bağlantı diyebilirim.
D10	Hadisteki ana kaynaklar.	Konuyla alakalı ravinin verdiği bilgi.

¹⁷⁵ Talât Koçyiğit, *Hadis Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 149.

¹⁷⁶ Raşit Küçük, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,

¹⁷⁷ Mehmet Efendioğlu, “*Rivayet*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35. cild, 135-137.

Tablo 21-Devamı

M1	Hadisin üstte bulunan bize aktardıkları isimler.	Hadisin kimden geldiği.
M2	Hadis rivayeti yapılan metinleri.	Hadisin aktarımı.
M3	Hadislerin metni.	Hadisi nakletme.
M4	Hadisinin başında kimden gelmiş, kim kime söylemiş, kimden aktarılmış olduğu.	Hadisin söylenmesi rivayet edilmesi, birbirine aktarılması.
M5	İtimad etmek, dayanmak.	Haberi ulaştırın kişi.
M6	Senet bir hadisin gelişi; isnat ise kimden geldi ve kime isnat edildiği.	Hadisi senediyle rivayet etmek.
M7	Komple hadislerin dayandırıldığı kaynak.	Gelen haber.
M8	Hadislerin dayanağı.	Peygamber Efendimiz hadis ve sünnetlerinin, nesillerden nesille aktarılması.
M9	Hadislerin hangi kişilerden alındığı.	Rivayet kişilerden alınması başka yere aktarılması.
M10	Hadislerin Peygamberimizden duyup bizi ileten kişilerin isimleri.	Hangi kaynaklardan hangi sahâbiler aracılığıyla bize ulaşmış rivayet eden kişiler.

2.2.6. Sıhhat ve Sünneti Nebeviyye

Sözlükte “sağlam ve sağlıklı olmak, hastalıktan kurtulup iyileşmek”¹⁷⁸ anlamındaki sıhhat kelimesi, terim olarak, adalet ve zapt sıfatlarına haiz olan ravilerin muttasıl senetle rivayet ettikleri şaz ve muallel olmayan hadislerdir.¹⁷⁹

Sünnet-i Nebeviyye ise Hz. Peygamber’in söz fiil ve takrirlerini kapsamakta olup sünnetin hayatın her alanında uygulama bütünüdür. ‘*Sıhhat ve Sünnet-i Nebeviyye nedir?*’ sorusunu yönelttiğimizde verilen cevaplarda yukarıdaki tanıma yakın tanımlar yapıldığı görülmektedir.

Tablo 22. “Sıhhat ve Sünneti Nebeviyye” Hakkında Bilgi

Öğretici	Sıhhat	Sünneti Nebeviyye
D1	Kesinliği, doğruluğu, Peygamberin bizzat söylediği.	Resulullah’ın kesin yaptığı ve bizlerinde yapmasını istediği şeyler.

¹⁷⁸ H. Yunus Apaydın, “*Sıhhat*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 37/110-111.

¹⁷⁹ Talât Koçyiğit, *Hadis Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 32.

Tablo 22-Devamı

D2	Hadisin doğruluğunun olup olmaması	Peygamberimize ait olan yaşam tarzları.
D3	Hadislerin sağlıklı olması.	Peygamberimize ait olan yaşam tarzları.
D4	Hadislerin ve ravilerin ne kadar güvenilir olduğu.	Efendimizin sürekli yaptığı sünnetleri.
D5	Hadislerin güvenilir ve sağlam olup olmadığını belirleyen bir terimdir.	Hz. Peygamberin hayatı boyunca uygulamış olduğu yapmış olduğu hayatı ve yaşam tarzı.
D6	Hadislerin ve ravilerin güvenilirliği ve dereceleri.	Peygamberimiz'in sözleri, davranışları ve takdirleri sünneti.
D7	Hadisin güvenilirliğinin seviyesi.	Hz. Peygamberin fiili ve sünnetleri.
D8	Metnin ve ravinin güvenilirliği.	Peygamberimiz'in sünneti yani hayata bakış açısı, yaşam şekli.
D9	Hadislerin güvenilirliği ve güvenilir dereceleri.	Hz. Peygamberimizin uygulayışı, yapmış olduğu uygulamalar diyebiliriz.
D10	Adalet ve zabt yönünden hadisin durumu.	Hz. Peygamberin bizlere öğrettikleri, yaşantı ve onun uygulamaları.
M1	Hadisin doğruluğunu teyit ettiğimiz kısımdır.	Peygamber Efendimiz'in sünneti.
M2	Hadisin güvenilirliği.	Peygamberimizin sünnetleri ve davranışları.
M3	Hadisin doğruluğu.	Peygamber Efendimiz'in sünnetleri.
M4	Hadisin doğruluğuyla ilgili hadisi nakleden kişiler incelenmesi, hadisini nakledenlerin akıl sağlığı vb. şartları taşınması.	Peygamber Efendimiz'in sünnetleri.
M5	Hadisinin sahihlik derecesi.	Peygamber Efendimiz'in Sünneti.
M6	Hadisin doğruluk derecesi.	Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'nin yaşam tarzı ve söylemleri.
M7	Hadislerin sağlamlığı.	Hz. Peygamber'in hayat yolu.
M8	Hadisin başkasına ait olmaması ve uydurma bir hadis olmaması.	Peygamber Efendimiz'in sünneti.
M9	Hadisin güvenilirlik derecesi.	Hz. Peygamber'in sünnetlerine denir.
M10	Hadis bize ulaşırken herhangi bir aksaklık kusur olmadan bize olduğu gibi ulaşmış ulaşmadığı.	Hz. Peygamber'in sünnetlerine denir.

M5'e göre Sünneti Nebeviyye yalnızca Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla sınırlı olmayıp, önceki peygamberlerin sünnetlerini de kapsamaktadır. Nitekim kurban

ve hac ibadetlerinin Hz. İbrahim'in sünneti olarak günümüze kadar devam ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Peygamberimiz'in ve peygamberlerin sünnetleri. Yani İslam dinî Hz. Peygamberin bir zincirin halkası şeklinde Hz. Adem'den Hz. Peygamberimize kadar devam eden silsilenin devamı. Peygamberimiz de bu silsilenin son halkası. Yoksa İslam Peygamberimizde ortaya çıkmış bir din değil. Hz. Adem'den başlayan tevhit mücadelesinin tevhit dinî akidesinin bir devamı. Peygamberimiz'in risaletiyle bu müttekâmil hale geliyor.”

M8 ise ‘*Sünneti Nebeviyye*’ ile ilgili Peygamber'in sünnetinin hayatın birçok alanında olması gerektiğini şu sözlerle anlatır:

”Peygamber Efendimiz "Ben size iki şey bırakıyorum diyor ya birisi Kur'ân-ı Kerim, ikincisi de benim sünnetim." Yani bu ikisine sarıldığın zaman kurtuluşu erersiniz. Sarıldığın zaman hayatımızı Peygamber Efendimiz'in yaşantısına uydurarak onun sözü amellerini gerçekleştirmeye çalışarak insanı rahatlatıyor ve yaşantısını tasarlıyor. Yani otururken kalkarken, yürürken, afedersiniz lavaboya girerken, yemek yerken, yatarken yani hayatını her anını bizim için örnek teşvik etmiş bir zat Peygamber Efendimiz var.”

2.3. ÇEDES Projesi ve Hz. Peygamberin Sünnetinin Günümüze Yansıması

Bu bölümde, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi aracılığıyla öğrencilerin bakış açısından ÇEDES Projesi ile Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetleri arasındaki ilişkinin niteliği, bu ilişkinin nasıl kurulduğu ve sünnetin teoriden pratiğe aktarım sürecindeki yansımaları ele alınacaktır.

2.3.1. Hadis ve Sünnet Bağlamında ÇEDES Projesi

Bu başlıkta, öğrencilere yönelik ‘ÇEDES Projesi hadis/sünnet bağlamında size ne çağırıyor?’ sorusunu yönelttiğimizde genellikle ÇEDES Projesini normal çevre projesi olarak gördüklerini, daha sonra ise Hz. Peygamber'in hadislerinin çevreye bakışının daha geniş yelpazede ele alındığını fark ettiklerine dair cevablar dikkat çekmektedir. Ayrıca öğrenciler, ÇEDES'in açılımı olan “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum” ifadesinde iki temel çevre boyutu bulunduğunu belirtmiştir:

Öğreticiler, çevreyi fiziksel/doğal çevre (bitkiler, doğa, tabiat) ve sosyal çevre (insan ilişkileri, toplumsal yapı) olmak üzere iki boyutta değerlendirmişlerdir. Görüşmelerde özellikle sosyal çevreye dikkat çekilmiş, Hz. Peygamber'in esas

itibarıyla bu alan üzerinde yoğunlaştığı ve insanları ıslah etmeye yönelik ciddi bir mücadele verdiği vurgulanmıştır. Öğreticiler, projeyi kök değerler, ahlâk ve Hz. Peygamber'in çevresine karşı gösterdiği duyarlılık bağlamında geniş bir yelpazede değerlendirmişlerdir. Bu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde;

D3, M1, M2, M3 ve M9'un ÇEDES Projesi öncesinde çevreyi yalnızca 'temizlik' kavramıyla ilişkilendirdikleri, ancak proje sürecinde Hz. Peygamber'in sünneti bağlamında çevre ve değer eğitimi etkinliklerinin somutlaştığını ve yaygınlaştığını ifade ettikleri görülmektedir.

Diğer öğretmenler ise aynı soruya şu cevapları vermişlerdir:

D1 "Manevi değerlere sahip çıkma ve özellikle değerler eğitimiyle beraber insanın duygularını hissederek yaşamasını sağlamak o vicdanın işte rahmetin duanın adaletin merhametin sevginin ilhamını Peygamberden aldığımız kök değerlerin topluma nasıl yansıdığını öğrencilerle beraber daha iyi gözlemleyerek görmüş olduk."

D2 ise "Peygamberimizden -salat ve selam üzerine olsun- daha iyi çevreye yararlı olan değerlerine sahip çıkan hiçbir şahıs yoktur. Dolayısıyla örnek olarak yine Peygamberimiz'i (s.a.v) model alıyoruz ve onun hadisleri çerçevesinde biz çevremize nasıl duyarlı olabiliriz değerlerimize nasıl sahip çıkabiliriz bunu örnek uygulamalar üzerinden görmüş oluyoruz."

D4: ÇEDES Projesini ilk duyduklarında bu çalışmanın sadece kendi çevreleriyle sınırlı kalmayıp, farklı inanç ve yaşam tarzına sahip bireylere de ulaşabileceğini düşündüklerini belirtmiştir. Ancak uygulamada ÇEDES Projesi'nin daha çok İmam Hatip öğrencileriyle sınırlı kaldığını, bu nedenle dinî bilgisi az olan gençlere ulaşma fırsatının kaçırıldığını ifade etmektedir. Yine de zamanla bu faaliyetlerden olumlu geri dönüşler alındığını dile getirmiştir. O, ÇEDES projesinde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nebevî metodunun uygulanmasının önemine dikkat çekmiştir. Peygamberimizin gençlerle kurduğu ilişki biçimi, sabrı, anlayışı ve güzel ahlakı örnek alınarak öğrencilere yaklaşıması gerektiğini savunmuştur. Özellikle Enes b. Malik örneği üzerinden, Hz. Peygamber'in sertlikten uzak, sevgi ve güven temelli yaklaşımı vurgulanmıştır. Son olarak, Peygamber Efendimizin sevgi, güven ve temsil gücüne dayalı öğretim metodunun, öğrencilerle daha etkili iletişim kurmak ve onları olumlu yönde etkilemek için esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu temsil sorumluluğunun ciddiyeti ve etkisi üzerinde özellikle durulmuştur."

D5: “Hz. Peygamber’in gönderildiği toplumun adaletsizlik, zulüm, ahlaki çöküntü ve sosyal ayrışmanın hâkim olduğu bir dönem yaşadığını dile getirerek öğretici, bu çöküş ortamında Allah’ın rahmetiyle gelen Peygamberin, hiçbir korkuya kapılmadan insanları doğruya davet ettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, ÇEDES Projesi’ni sosyal çevrenin ıslahı açısından önemli bir araç olarak değerlendirmiştir.” Kur’an’da geçen “en yakınlarından başlayarak erişebildiğin herkesi uyar”¹⁸⁰ ayetine atıfla, tebliğin önce yakın çevreden başlaması gerektiğini ve Hz. Peygamber’in bu yöntemi uyguladığını belirtmiştir. Peygamberimiz, akrabalarına hitap ederken önce onların güvenini test etmiş ve onların kendisine duyduğu güvenle hareket etmiştir. Bu da tebliğde güven unsurunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.” O, öğretici, “Hz. Peygamber’in tebliğ metodunun Kur’an’da da övüldüğünü hatırlatmış; “ Sen onlara sırf Allah’ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi”¹⁸¹ ayetine dikkat çekerek, Peygamberimizin yumuşak huyluluğunun ve şefkatinin model alınması gerektiğini vurgulamıştır. ÇEDES Projesi’nde görev alan eğitimcilerin bu nebevî metodu esas alarak hareket etmeleri durumunda, daha etkili ve başarılı sonuçlar elde edeceklerini ifade etmiştir. Son olarak, Allah’ın rahmetinin yalnızca Peygamber Efendimize değil, tüm müminlere yönelik olduğunu; bu nedenle insanlara karşı merhametli davranmanın bir mümin sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir.”

D6: “ÇEDES Projesi kapsamında çocuklara öncelikle edep ve hayâ kavramlarının kazandırılmasına önem verdiklerini ifade etmiştir. “Kendinî bilen haddinî bilir” anlayışıyla hareket edilerek, bu kavramlar üzerinden çocuklara görgü kuralları, adab-ı muaşeret, iyilikseverlik, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi değerlerin de öğretildiğini belirtmiştir. Projenin hadis ve sünnet bağlamında temel değerleri (örneğin sevgi, merhamet) hatırlattığını ve çocuklara bu değerleri kazandırmada önemli katkılar sunduğunu vurgulamıştır.”

D7: “ÇEDES Projesi’nin kendisine Hz. Peygamber’in üsve-i hasene (en güzel örnek) oluşunu ve “Ağaç yaşken eğilir” atasözünü hatırlattığını ifade etmektedir. Projenin çocuklara küçük yaşta hadis, sünnet, edep ve ahlakın kazandırılması

¹⁸⁰ *Kur’an Mesajı Meal-tefsir*, çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 2011), eş-Şuarâ 26/214.

¹⁸¹ *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, çev. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), Âl-i İmrân Suresi 3/159

açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Görünüşte sosyal bir etkinlik gibi algılansa da özellikle camilerde ve dinî ortamlarda yürütüldüğünde, çocukların ahlaki eğitimi üzerinde derin ve olumlu etkiler bıraktığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle, ÇEDES'in sadece dışsal davranışları değil, Peygamber ahlakını esas alan bir nesil yetiştirmeye hizmet ettiğini dile getirmiştir.”

D8: “ÇEDES Projesi’ni gençlere (ilkokul, ortaokul, lise) ulaştırmak ve onlara değerleri aktarmak için bir fırsat olarak gördüğünü belirtmektedir. Değer eğitimi sürecinde zaman zaman hadislerden ve ahlaki ilkelerden destek alındığını, bu yaklaşımın da öğrenciler üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu ifade etmiştir.”

D9: “ÇEDES Projesi’nin kaybedilen değerlerin gençlere yeniden kazandırılmasında etkili olduğunu ifade etmektedir. Projede her ay belirlenen tematik konular (sabır, fedakârlık, yardımseverlik vb.) Kur’an ve hadislerle temellendirilmekte ve bu değerler Hz. Peygamber’in sünnetiyle ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılmaktadır. Özellikle "Temizlik imandandır" hadisi üzerinden hem maddi hem manevi temizlik gibi kavramlar işlenmekte, böylece çocuklarda hem davranışsal hem de ahlaki gelişim hedeflenmektedir.”

D10: “ÇEDES Projesi'nin hadis ve sünnet bağlamında çocuklara ahlaki ve toplumsal değerleri kazandırmada etkili bir araç olduğunu ifade etmektedir. Başlangıçta sadece çevre temizliği gibi düşünülse de zamanla Hz. Peygamber’in sünnetiyle desteklenen derin bir değer eğitimi sürecine dönüştüğünü belirtmiştir. Projenin, çocuklarda iyi birey olma, milli-manevi değerlere bağlılık, çevreye ve topluma duyarlılık gibi kazanımlar sağladığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, Diyanet ve okul iş birliğiyle kurulan gönül köprüsünün projenin etkisini artırdığı dile getirilmiştir.”

M4: “Proje kapsamında Peygamberimiz’in davranışlarını öğrencilerin hayatına taşımaya çalıştıklarını, kök değerleri işlediklerini ve adab-ı muaşeret uygulamaları yaptıklarını belirttilmiştir..”

M5: “Çevre duyarlılığını sadece doğa değil, insan ilişkileri ve toplumsal saygı çerçevesinde ele alındığını sünnetin, değer kazandırıcı yönüyle toplumu iyileştirdiğini vurgulandı. ÇEDES’i İslam dünyasında geçmişteki mektep ve medrese anlayışının yeniden canlandırılması olarak görüş ve projeyi kültürel yozlaşmaya karşı toplumu

koruyacak bir araç olarak değerlendirdi. Böylece öğretici hadis ve sünnet temelli bir eğitim modelini savunmuştur.”

M6: “Sünnetin sadece ibadetle sınırlı kalmadığını, kültür ve değerleriyle hayatın her alanını kapsadığını belirtmiş, ÇEDES Projesi’nin öğrencilerde farkındalık oluşturduğunu, aslında toplum geneline yayılması gerektiğini ifade etmiştir.”

M7: “ÇEDES Projesini başta oyun ve eğlence temelli sanmış; sonra sünnet temelli sosyal faaliyetlerle dolu olduğunu görmüştür. Doğada “Tefekkür Yürüyüşleri” adı altında yürüyüşler gibi etkinliklerin hadislerle ilişkilendirilmesinin faydalı olduğunu savunmuştur.”

M8: “ÇEDES Projesiyle birlikte öğrencilerin hadis ve sünnete daha duyarlı hale geldiğini ve temel değerleri benimsediklerini vurgulamıştır.”

M10: “Çevre denilince akla gelen klasik unsurların dışında, hadis ve sünnet bağlamında çok daha kapsayıcı olduğunu belirtmiştir. Sünnetin yaşanabilir hale getirilmesinin çevre duyarlılığını artırdığını söylemiştir bu şekilde sünneti kök değerlerle ilişkilendirmiştir.”

2.3.2. Hadis ve Sünnetin Yanlış/Eksik Uygulanması ve ÇEDES Projesinin Düzeltici Rolü

Öğreticilere ‘Hadis ve sünnetin günlük hayata aktarımı konusunda toplumda yanlış ya da eksik uygulamalar var mıdır? Varsa, bunları düzeltme konusunda ÇEDES Projesi’nin katkısı nedir?’ sorusu yöneltilmiştir. Öğreticiler, hadis ve sünnetin toplumda yeterince doğru anlaşılmadığı hususunda ortak bir kanaate sahiptirler. Görüşlerde özellikle sünnet ve hadislerin zaman içerisinde hurafe ve kültürel kalıplar çerçevesinde yorumlandığı belirtilmiştir. Ayrıca sünnetin yalnızca ibadet boyutuna indirgenmesi, hurafe, batıl inanç ve kültürel yanlışların sünnet zannedilmesi, hadislerin bağlamından koparılarak anlaşılması, Hz. Peygamber’in ‘üsve-i hasene’ oluşunun yeterince içselleştirilememesi ve bu bağlamdaki temel öğretilerinin aile ve sosyal çevreye yeterince yansıtılmaması gibi yanlış ve eksik uygulamaların varlığı dile getirilmiştir. Öğreticiler, ÇEDES Projesi’nin ise bu yanlış ve eksik uygulamaların düzeltilmesine yönelik önemli katkılar sunduğunu şu sözlerle vurgulamışlardır:

D1: “Toplumda hadislerin yanlış ve eksik aktarımı yaygındır; uydurma hadisler, eksik sunumlar ve kulaktan dolma bilgiler sünnet algısını bozmaktadır. ÇEDES Projesi,

doğru ve sahih hadislerin yaşa uygun şekilde aktarılmasına katkı sağlar, tiyatro ve drama gibi yöntemlerle daha kalıcı ğretim imkânı sunar.”

D2: “Günümüzde sünnet uygulamalarında eksiklik had safhadadır, yanlış uygulamalar ise geçmişe göre azalmıştır. ÇEDES Projesi eksikliği gidererek hadislerin doğru ve uygulanabilir şekilde gençlere aktarılmasını sağlar. Okul müfredatında özellikle “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*” kitapları ile “*Temel Dinî Bilgiler* ve “*Dinîmi ğreniyorum*” tarzı eserler seçmeli ders olarak öğrencilerin hadis ve sünnet ile ilgili temel değerleriyle örtüşen bilgilerin eğitimcilerin gözetiminde tatbik edilememe ve pratik hayatta uygulanamama gibi eksiklerde projesinin katkıda bulunması.”

D3: “Yanlış sünnet anlayışları (rneğin dayakla terbiye, sünnet adı altında şiddet) ocuklara da yansımaktadır. ÇEDES Projesi sayesinde çocukların algı türlerine uygun (görsel, işitsel) yöntemlerle sahih sünnet öğretilmekte ve yanlış inanışlar giderilmektedir.”

Hız. Peygamber’in yaşadığı dönem ile günümüz arasında sağlıklı bir bağ kurulamaması ve her dönemin kendi şartları içerisinde değerlendirilmemesi, toplumda hadis ve sünnetin yanlış veya eksik uygulanmasına yol açmakta; bu durum aynı zamanda ateistlerin eleştirilerine ve saldırılarına da zemin hazırlamaktadır.¹⁸²

Hadis ve sünnetin günlük hayata aktarımı konusunda görülen yanlış veya eksik uygulamalar arasında, hadislere yönelik parçacı yaklaşım da önemli bir yer tutmaktadır. Bu yaklaşım, hadislerin bütüncül bir şekilde ele alınması yerine yalnızca bir kısmının seçilerek bağlamından koparılması ve anlamının çarpıtılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Özellikle by, sihir, khinlik, gayptan haber verme, falcılık ve uğursuzluk gibi konularla ilişkili rivayetler bu duruma örnek teşkil etmektedir. Nitekim Hız. Peygamber’den ‘Uğursuzluk ev, kadın ve at olmak üzere üç şeydedir’¹⁸³ şeklinde rivayet edilen hadis, sened ve metin tahkiki açısından incelendiğinde, aktarımın bütününü yansıtmadığı görülmektedir. Zira hadisin başlangıcında bu sözün Yahudilere ait olduğu, Hız. Peygamber’in ise aslında bu anlayışı eleştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak bazı rivayetlerde hadisin yalnızca ilk kısmı verilmekte veya başlangıcı tamamen atlanarak doğrudan Hız. Peygamber’e nispet edilmektedir.¹⁸⁴ Eksik şekilde aktarılan bu rivayet, Hız. Muhammed’in ‘İslam’da uğursuzluk yoktur’

¹⁸² Recep Emin Gl, *Ateizm ve Hadis* (Konya: Palet Yayınları, 2022), 99-102.

¹⁸³ Buhari, “Tıb”, 54.

¹⁸⁴ İbrahim Sağlan, “*Uğursuzluk  şeydedir*” *Rivayetinin İsnad ve Metin Yönünden Tahlili*”, Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (2017), 82-108.

hadisiyle çelişmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hiçbir şeyi uğursuz kabul etmediğine dair rivayetler de¹⁸⁵ söz konusu hadisle ilgili tartışmalara açıklık getirmektedir.”¹⁸⁶

Öğreticilerin bu konuda ki görüşleri şöyle özetlenebilir:

D4: “Toplumda hurafeler ve kulaktan dolma uygulamalar dinin yerine geçmekte, ÇEDES Projesi ile sağih bilgi kaynağından sunularak çocukların ve ailelerin yanlış uygulamaları düzeltilmesi sağlanmaktadır.”

D5: “Hadis ve sünnet geçmişte kalmamalı, günümüze taşınmalıdır. Peygamberimizin bugünkü şartlarda nasıl davranacağı düşünülerek sünnet yaşanmalıdır. ÇEDES Projesi, geçmişten günümüze bu aktarımı sağlayarak öğrenciler daha derin bir anlayış kazandırır.”

D6: “Halk arasında sünnet deyince sadece şekilsel uygulamalar (örneğin: sağ elle içmek, 3 yudumda su içmek) akla geliyor. Hadislerin amacı, gayesi ve içeriği unutulmuş; sadece yüzeysel bilgi kalmış. Sabır gibi kavramlar dar anlamda algılanıyor (sadece tahammül gibi). Aileler ve çocuklar da bu eksik algının içinde; bilgi eksikliği yaygın. Hadis ve sünnetin derin anlamları (örneğin sabır, vatanseverlik) çocuklara doğru şekilde aktarılıyor. Öğrenciler, konuların çok boyutlu olduğunu fark ediyor, bakış açıları gelişiyor. Yanlış ya da dar bakış açılarının düzeltilmesine katkı sağlıyor.”

D7: “Sosyal medyada yayılan bilgi kirliliği nedeniyle hadis olmayan sözler hadis zannediliyor (örnek: "Levlâke levlâke..." gibi). Hadislerin sened ve kaynağı araştırılmadan doğru kabul ediliyor. Bu yanlış aktarımlar toplumda ve din görevlilerinde de mevcut. Peygamber tasavvuru eksik ya da yanlış. Sadece mucize yönüyle tanınıyor, beşeri yönü ihmal ediliyor. ÇEDES Projesi ise çocuklara hadisleri araştırarak öğrenme bilinci kazandırılıyor. Eğitimciler kendi geçmiş hatalarını fark ederek çocukları uyarıyor. Peygamber'in beşeri ve insani yönleri ön plana çıkarılıyor. Yanlış algılar yerine dengeli ve gerçekçi bir peygamber modeli sunuluyor. Çocuklar, doğru bilgiyle erken yaşta tanışarak gelecekte aynı hatalara düşmüyor.”

D8 ise, “Kur'an merkezli ve hadis/sünneti dışlayan anlayışlar yaygın. “Bize Kur'an yeter” diyerek Hz. Peygamberi sadece bir postacı olarak gören yaklaşımlar mevcut. Kalp temizliğine indirgenmiş din anlayışı, lafzî ve şekilci hadis yorumları ki bu yorumlar hadislerin sadece metnine bağlı kalarak, bağlamından kopuk şekilde uygulanması eksik ve yanlış uygulamalara yol açıyor.”

¹⁸⁵ Ebu Davud, “*Tib*”, 24.

¹⁸⁶ Ramazan Biçer vd., “*Hurafenin Yeni Görünümleri*”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 403 (Temmuz 2024), 15-17.

D9: “Günümüzde bireylerin hadis ve sünnet bilgisine sahip olmalarına rağmen bunları hayata aktarmada ciddi eksiklikler gözlemlenmektedir. Öğrencilere hadis ve sünnet anlatılmasına rağmen uygulamada istenilen düzeyde yansımalar olmamaktadır. Bu durum zamanla anlatıcıyı da olumsuz etkileyebilmekte, motivasyon kaybına yol açabilmektedir. Aileden gelen yanlış ya da eksik uygulamalar çocuklara da yansımaktadır; özellikle ailede öğrenilen eksik dinî pratikler, çocukların doğru dinî bilgiyle tanışmasını zorlaştırmaktadır. ÇEDES Projesinin katkısı ise; öğrencilerle birebir ve interaktif etkileşim sayesinde hadis ve sünnetin hayata aktarımını desteklemektedir. Proje, farklı sosyal ortamlar oluşturarak öğrencilere dinî değerleri yaşayabilecekleri bir atmosfer sunmakta, gönüllerine dokunmaktadır. Eğitim kısa süreli olsa da, öğrencilerin Hz. Peygamber’in sözleriyle muhatap olmaları bile uzun vadede tesir oluşturabilmektedir. Ancak, öğretmen ve okul idaresi ile iş birliği eksikliği, ailelerle doğrudan iletişim kuramama gibi yapısal sınırlamalar da dile getirilmiştir. Buna rağmen ÇEDES Projesi, okullarda tanınan sınırlı alanlar içerisinde dahi önemli katkılar sağlayabilmektedir.”

D10: “Günümüzde toplumda ahlaki değerlerde ve iletişim biçimlerinde zafiyet yaşanmakta; insanlar geçmişteki saygı, edep ve hitap kültüründen uzaklaşmaktadır. Özellikle Osmanlı döneminde yer alan “Ali Beyefendi”, “Ayşe Hanım” gibi saygılı hitap şekillerinin terk edilmesi, değer aşınmasının bir göstergesi olarak sunulmuştur. Batı kültüründen gelen, babaya adıyla hitap gibi davranışların da gençler arasında yaygınlaştığı ifade edilmiştir. Bu değişimler, hadis ve sünnetin yeterince içselleştirilmemesinden kaynaklanan değer kayıplarına işaret etmektedir. ÇEDES Projesi, ahlaki değerlerin yeniden kazandırılması konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Öğrencilere Hz. Peygamber’in hayatı, ahlaki örnekliği ve sahabe modeli tanıtılarak adeta asrın sahâbiler’ini yetiştirme hedefi güdülmektedir. Ahzab Suresi’ndeki "Sizin için Allah’ın Resul’ünde güzel bir örnek (üsve-i hasene) vardır."¹⁸⁷ Ayetinin rehberliğinde öğrencilere ideal örneklik sunulmaktadır. ÇEDES Projesi, çocuklara sadece bilgi değil; davranış kazandırmayı, dinî değerleri günlük hayata yansıtmayı hedefleyen yapısıyla önemli bir eğitim aracı olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, öğreticilerin görüşleri ÇEDES Projesi’nin, toplumda hadis ve sünnetin yanlış/eksik anlaşılmasını gidermede, sahih bilgi aktarımını sağlamada ve değerler eğitimine katkıda bulunmada önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığının ortak yürüttüğü Proje İmam Hatip Okulunda Meslek Derslerine giren M1 ise “*Hadis ve sünnetin günlük*

¹⁸⁷ el-Ahzâb, 33/21

hayata aktarımı konusunda toplumda yanlış ya da eksik uygulamalar var mı?”sorusuna şu yanıtı vermiştir:

“Tabiki vardır. Mesela ‘Babanın yanında büyükler varken çocuklar sevilmaz’ algısı var. Halbuki Peygamberimiz çocuk sevmiş. İslam’da böyle bir şey yok. Toplumda yanlış böyle eksik uygulamalar devam ediyor maalesef.”

“Bunları düzeltme konusunda ÇEDES Projesinin katkısı nedir?” dediğimizde ise M1; şu yanıtı vermektedir:

“Öğrenciler etraflarında gördükleri bu ya da karşılaştıkları problemi bize rahatlıkla sorabiliyorlar ve bu vesile ile bu tarz problemlerin çözümü konusunda Peygamber Efendimiz’in sünneti çerçevesinde çözümü olan sahih hadisleri kaynaklardan öğreniyorlar. Ayrıca bununla ilgili tabii ki Peygamber Efendimiz’in sahih hadislerin toplum içerisinde daha yaygınlaştırabiliriz. Bizim öğrencilerimiz Proje İmam Hatip oldukları için onlara biz mesela şu an haftada bir gün tefsir ve hadis dersleri yapıyoruz. ÇEDES Projesi kapsamında bununla ilgili bazı alt projeler üretilebilir çocuklarla. Bu projedeki öğrencilerimiz arasında Peygamber tasavvurunda ya da hadis ve sünneti yanlış anlama yok. Genel olarak hani zihinlerinde herhangi bir sıkıntı yok. Hani aileden o temel eğitimi güzel almışlar.”

M2: “Özellikle yanlış ve eksik uygulamaları sosyal medya internet vb. alanlarda çok karşılaşılabiliyoruz. Burada yanlış ve kirli bilgilerin çokça fazla olmasından da kaynaklı. Sadece “Kur’an bize yetercilerin” olması ayrı bir sıkıntı. Hadisleri anlayanda anlamayanda sahih zayıf diyorlar ama hangi kaynağa göre dediğimizde susuyorlar.”

M2’ye ‘ÇEDES Projesinin buna katkısı ne olabilir?’ sorusunu yönlendirdiğimizde ise;

“Yani çocuklar bu dediğim gibi sağlıklı bir bilgi aktarımı yapılır, hadisin ve sünnetin önemi çocuklara doğru anlatılırsa bu çocuk eve gittiği zaman anne babasına da doğru anlatabilir. Yani bir taşla birden fazla kuş vurmaya benzer bu. Yani çocuk yaşarsa etrafına da etki eder. Yani çocuktan güzel kokular yayılırsa bu güzel kokulardan faydalanan çokça kişi olur. Bu anne olur, baba olur, dayı olur, teyze olur, kardeş olur abi olur abla olur yani.”

M3: ”Evet vardır. Bu yanlış ve eksik uygulamalar arasında hadisin eksik rivayet edilmesi ve güvenilirliği açısından yani “hadisler güvenilir değildir” şeklinde algılardan dolayı eksik ve yanlış uygulamalar olmakta ve bu uygulamaların düzeltilmesi konusunda ÇEDES Projesindeki öğrencilerimize bu eksik ve yanlış uygulamalardan örnekler verip bunun yanlışlığı konusunda öğrencileri bilgilendiriyoruz. Ayrıca ÇEDES Projesinde çocuklara Peygamber Efendimiz’in örnek davranışları güzel bir şekilde anlatılır,

hadislerle, ayetlerle anlatıldığında çocukların da anlayacağını düşünüyorum. Bir de pratik hayatı aktarma konusunda imkân sağlıyor. Bu proje okul dışında da bir araya gelmemize vesile oluyor. Bu sayede en sahih hadislerle çevre duyarlılık ya da bizim aktardığımız konularla ilgili hadis ve ayetlerle bunu da açıklamış oluruz yani ona bize destek oluyor ayet ve hadisler.”

M4: “Evet var. Ama İmam Hatip Ortaokulu olduğu için çok yok. Projeyi uyguladığımız okul İmam Hatip Ortaokulu olduğu için genelde okula başlamadan aile den hadis ve sünnet konusunda gençlerin alt yapıları oluşuyor. Genel olarak ise şu anda bizim temel değerlerimiz sarsıldığı için hadis sünnetin böyle çok incelğini bilip de böyle çok yanlış ve eksik uygulama açıkçası aşırı yok. Yani var ufak tefek ama bizde asıl iman zedelenme olduğu için imana çok zarar verme olduğu için çocuklar zaten temel şeyleri yapmakta zorlanıyorlar. Yani o temel şeyleri düzeltmeye çalıştık. Biz o konuda ama böyle hani hadisi yanlış biliyorlar. Sünneti yanlış biliyorlar. Tek tük yani çok fazla değil. Ama okulumuzdaki öğrencilerin bazıları Suriyeli oldukları için kendi kültürlerinden ve ailelerinden aldıkları eğitimin göstergesi olarak kesin ve kalıplaşmış görüşleri olabiliyor. “Hayır, bu böyle, kesin böyle!” tarzında görüşleri olabiliyor. Onlarda aileden ne öğrendiyse, bazen de Türkçelerinin yeterli olmadığından açıklayamıyorlar. Belki doğrusunu da biliyor olabilirler. O yönden de bazen çatıştığımız durumlar oluyordu öğrencilerle.”

M5: “Toplumda hurafe ve bidatlere dayalı birçok yanlış uygulama var. Peygamberimizin örnekliği unutulmuş durumda. ÇEDES bu noktada çocuklara doğru rehberliği sunarak sahih sünnet bilgisi veriyor. İnsanlar dinî bilgileri büyüklerinden sorgulamadan alıyor ve bu da yanlış uygulamaları doğuruyor. ÇEDES sayesinde çocuklar hadis ve sünneti doğru öğreniyor, büyüklerinden farklı duyduklarında öğreticilere danışıyorlar.”

M6: “Geleneksel alışkanlıklar din zannediliyor. Mesela "yemek sonunda illa dua yapılmalı" gibi. ÇEDES bu tür örnekleri açıklama ve düzeltme fırsatı veriyor. Hurafelerle mücadelede katkı sağlıyor.”

M7: “Sünnet eksik uygulanıyor, özellikle gençler sadece bazı şekilsel uygulamalara indirgemiş durumda. ÇEDES çocuklara Hz. Peygamber’in davranışlarını örnek göstererek derinlik kazandırıyor.”

M8: “Bilgi kirliliği çok fazla. Dinî bilgiye ulaşım kolay ama doğruluktan uzak. ÇEDES Projesi bu kirliliği temizleyip sade, doğru bilgiyle çocukları buluşturuyor.”

M9: “Dinî uygulamalar, kültürel alışkanlıklarla karıştırılıyor. ÇEDES bu ayrımı yaparak sünnetin ne olduğunu çocuklara öğretiyor.”

M10: “Toplumda “böyle gördük böyle yapıyoruz” anlayışı var. Sünnetin ruhu kaybolmuş. ÇEDES ile çocuklara bunun temeli anlatılıyor, böylece sadece taklit değil

bilinçli uygulama kazandırılıyor. Sünnet sadece namaz, sakal gibi şeylerle sınırlı sanılıyor. Halbuki davranış boyutu önemli. ÇEDES bu dengeyi kuruyor ve öğrencilerin gerçek sünneti öğrenmesini sağlıyor.”

Sonuç olarak öğreticilerin ifadeleri, toplumda hadis ve sünnete yönelik yanlış algıların yaygınlığını, bunun ise kültürel aktarımlar, hurafeler, eksik rivayetler ve sosyal medya etkisiyle beslendiğini göstermektedir. Bununla birlikte *ÇEDES Projesi*, sahih bilgiye dayalı eğitim, sahih rivayetlerin öğretilmesi, kültür-din ayrımının yapılması ve hurafelerle mücadele noktasında güçlü bir işlev üstlenmektedir. Öğreticiler, projenin yalnızca öğrencilerle sınırlı kalmayıp ailelere ve çevreye de dolaylı yoldan olumlu etkiler sunduğunu, böylece toplumsal düzeyde sahih sünnet bilincine katkı sağladığını ifade etmektedir.

2.3.3. ÇEDES Projesinde Kullanılan Hadislerin Öğrenci Yaş Grubuna ve Ders Kitabı İçeriğine Uygunluğu

Eğitim materyalleri/kılavuzda kullanılan hadisler, projedeki öğrencilerin yaş aralığına ve ders kitaplarının içeriğine uygun mudur?” sorusuyla, “eğitim materyalleri” ve “ders kitapları” ifadelerinden neyin kastedildiği açıklığa kavuşturulmak istendi.

“Eğitim materyalleri” ifadesiyle, *ÇEDES Kılavuzu’nda* yer alan hadis ve sünnet temelli içerikleri desteklemek amacıyla kullanılan videolar, dijital bağlantılar, görseller, etkinlik örnekleri ve mesajı güçlendirici bölümler kastedilmektedir. Bunlar; öğrencilerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun bir şekilde Peygamberimizin hayatını, hadislerini ve sünnetini günlük yaşamla ilişkilendirmeye yönelik hazırlanmıştır. Dijital çağın imkânlarından faydalanılarak oluşturulan bu içerikler, değer aktarımını daha etkili ve kalıcı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Öte yandan, “ders kitapları” ifadesiyle ise; eğitimcilerin görev yaptıkları okullarda, *ÇEDES Projesi* dışında öğrencilere yönelik kullandıkları “*Etkinliklerle Dinîmi Öğreniyorum*”¹⁸⁸ gibi değerler eğitimi odaklı eserler ile öğrencilerin müfredat kapsamında gördüğü “*İlköğretim*”¹⁸⁹ ve

¹⁸⁸ Adil Elzerey vd., “*Etkinliklerle Dinîmi Öğreniyorum*”, (Ankara: DİB Yayınları, 2019), 127- 220.

¹⁸⁹ Hulusi Yiğit vd., “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4. Sınıf*” (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, 2021), 52-74., 78-92., Hulusi Yiğit vd., “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5. Sınıf*”, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2021), 60-76., Kazım Dönmez vd., “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6. Sınıf*”, (Ankara: Özgün Matbacılık, 2023), 76-114., Şeyma Karatepe vd., “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7. Sınıf*”, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021), 77-123., Sabahattin Nayir vd., “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8. Sınıf*”, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021), 97-133.

*Ortaöğretim*¹⁹⁰ *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*” ders kitapları ve seçmeli ders kitapları “*Temel Dinî Bilgiler (İslam 1)*”,¹⁹¹ kitapları kastedilmektedir.

Bunlar öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerine uygun olarak çeşitli değerleri işlemekte; bu yönüyle proje kapsamında kullanılan materyallerin tamamlayıcısı niteliğinde değerlendirilmektedir.

Söz konusu sorunun yöneltmesinde, eğitimcilerin görev yaptıkları okul türleri (ilkokul, ortaokul, lise) ve öğrencilerin yaş grupları göz önünde bulundurulmuştur. Çünkü gerek *ÇEDES Kılavuzu*'nda yer alan hadislerin gerekse dijital içeriklerin öğrenciler için uygunluğu; sadece içerik özelliklerine değil, aynı zamanda öğrencilerin gelişim düzeyine, öğrenim ortamına, yaşadıkları çevreye ve ailede aldıkları eğitime bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle çalışmada, eğitimciler görev yaptıkları kuruma ve branşlarına göre kodlanarak değerlendirme yapılmıştır.

Grafik 10. ÇEDES Projesinde Kullanılan Hadislerin Öğrenci Yaş Grubuna ve Ders Kitabı İçeriğine Uygunluğu

¹⁹⁰ Muhammed Şimşek, vd., “*Din kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf*”, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024), 76-114.; Arda Tokuş, “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10. Sınıf*”, (Ankara: Erkad Yayıncılık Matbaacılık Eğitim Turizm Gıda İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti., 2023), 88-107.; Murat Tetik, “*Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11. Sınıf*”, (Ankara: Gezegen Yayıncılık, 2022), 38-64.; Zekai Taşın, “*Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12. Sınıf*”, (Ankara: Erkad Yayıncılık Matbaacılık Eğitim Turizm Gıda İnş. San. Ve Tic. Ltd. Şti., 2023), 10-37.; Alpaslan Durmuş vd., “*Dinîm İslâm Temel Bilgiler*”, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 56-79.,152-187., 264-281.

¹⁹¹ Nurullah Bora, *Temel Dinî Bilgiler (İslam 1, 2)* (İzmir: Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, 2024), 12-93.

Grafik 10’da “Eğitim materyalleri/kılavuzunda kullanılan hadisler, projedeki öğrencilerin yaş aralığına ve ders kitaplarının içeriğine uygun mudur?” sorusuna Öğreticilerden D2, D4, D5, D6, D8, D9, M2, M3,M4, M5, M7, M8 ve M10 13 (%65) uygun; D3, D7, D10, M1, M6, M9 6 öğretici (% 30)’u kısmen uygun; D1 ise (%5)’i uygun değil cevaplarını vermişlerdir.

Öğreticilerin cevaplarındaki gerekçelerini şöyle özetleyebiliriz:

Kız İmam Hatip Lisesinde 2 senedir ÇEDES Projesinde görev alan Kur’an Kursu hocası “D2”:

“Hadislerin içeriklerinden ziyade, bu hadislerin öğrenciye aktarım sürecindeki yöntem ve öğretmenin rolü ön plana çıkmaktadır. Etkinin, metinden çok öğretmenin pedagojik becerisine bağlı olduğu savunulmuş; bu nedenle içerikte büyük değişikliklere gerek olmadığı ifade etmiştir.”

Hafız Kuran Kursunda görev alıp ÇEDES Projesini 2 senedir İmam Hatip Ortaokulunda sürdüren, kılavuzdaki hadislerin İmam Hatip Ortaokulu düzeyindeki öğrenciler için uygun olduğu belirten “D4” ise gerekçe olarak; gerektiğinde sahih kaynaklardan destek alınabileceği ve hadislerin öğrenci seviyesine göre sunulması gerektiği kılavuzda belirtildiğinden, bu esnekliğin süreci kolaylaştırdığını ifade etmiştir.

Bursa’da ÇEDES il sorumlusu olup projenin ilk uygulayıcılarından olan “D5” ise kılavuzun hazırlanma sürecinde Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın iş birliğiyle, eğitim uzmanlarının katkısıyla titiz bir çalışma yürütüldüğü belirtilmiştir. Hadislerin sahih kaynaklardan seçilmesi önemli bir güç olarak görülmekte; içeriklerin yaş düzeyine göre uyarlanabilir olduğu, bu noktada ise uygulayıcı öğretmenin pedagojik yeterliliğinin belirleyici rol oynadığı vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin yöntem ve anlatım tarzıyla hadisleri öğrencilerin seviyesine uygun hale getirebileceği ifade edilmiştir.

Bursa’nın Osmangazi İlçesi Endüstri Meslek Lisesinde bir sene ÇEDES Projesini yürütmüş olan “D6” ise, kılavuzda ağırlıklı olarak ortaokul düzeyine hitap eden içerikler yer almakla birlikte, öğretici tarafından lise gruplarına yönelik uyarlamalar yapılabilmektedir. Hadislerin kendisi değil, sunum şekli yaş grubuna göre farklılık göstermelidir.

Gemlik'te Uzman Vaize olarak görev yapan, ayrıca ilçe gençlik koordinatörlüğünde aktif görev alan "D8'de" içerikleri uygun bulunmuştur. Öğreticilerin belirttiğine göre her ay ilçe koordinatörü tarafından paylaşılan kılavuz doğrultusunda uygulamalar yapılmakta ve hadisler etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Gemlik'te ilçe gençlik koordinatörlüğü yapan, Din Hizmeti Uzmanı "D9", hadislerin ve etkinliklerin özenle hazırlandığı, içeriklerin zengin olduğunu belirtmiştir. Aylık planlamalar ve oyun temelli faaliyetlerin öğrenci ilgisini artırdığı ve projenin amacına ulaştığı ifade etmiştir.

Proje İmam Hatipte görevli olan "M2", hadisleri yaş seviyesine uygun bulmuştur. Öğretici tarafından eğitim sürecinde kademeli bir yapı benimsenmesi önerilmektedir; yani öğrencilerin sınıf düzeyine göre hadis içeriklerinin çeşitlendirilmesi, öğrenme sürecini daha etkili ve anlamlı kılacaktır.

İlkokulda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak aynı şekilde ÇEDES Projesini sürdüren "M3" ise, ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için hadis içeriklerini uygun bulmuştur. Öğreticilere göre kılavuzda hadislerin konulara göre sınıflandırılması, öğrencilerin seviyelerine hitap etmektedir.

İmam Hatip Ortaokulunda iki senedir ÇEDES Projesini yürüten meslek öğretmeni "M4" ise, ortaokul düzeyindeki öğrenciler için hadislerin hem yaş grubu hem de ders kitaplarıyla uyumlu olduğunu, açıklanarak ve uygulamalı biçimde aktarılmasıyla öğrenme sürecinde bir sorun yaşanmadığını belirtmiştir.

Yaklaşık iki senedir ÇEDES ilçe sorumlusu olan ve bulunduğu okulda müdürlük yapan "M5" ise, kılavuzda yer alan hadislerin içeriklerinin yaş gruplarına uygun olduğunu, hazırlayan ekibin alanında yetkin ve güncel ihtiyaçlara göre rehber materyaller ürettiğini ve çocuklara temel değerleri kazandırmak için yeterli ve etkili olduğunu söylemektedir.

Erkek İmam Hatip Lisesinde meslek öğretmenliği yapan ve ÇEDES Projesini bir senedir yürüten "M7", ÇEDES Kılavuzunda yer alan hadislerin içerik ve pedagojik açıdan uygun bulmakta, özellikle ortaokul ve lise düzeyinde uyumlu olduğunu, ancak (kader, mezhep vb.) bazı dinî kavramların yaş seviyesine göre hassasiyetle ele alınması gerektiğini ifade etmiştir.

ÇEDES Projesini dört senedir sürdüren ve projenin ilk uygulayıcısı, eski ÇEDES İlçe Milli Eğitim Koordinatörlüğünü yapmış olan “M8” ise, hadislerin içerikleri uygun bulunmakla birlikte, açıklamalarla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Disiplinler arası yaklaşım sayesinde derslerde bu içeriklerin daha etkili bir şekilde öğrencilere aktarıldığını ifade etmiştir.

Ortaokulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olup projeyi iki senedir yürüten “M10”, hadislerin özellikle ortaokul düzeyine çok uygunu ifade etmiş, doğruluk, güvenilirlik gibi temel ahlaki ilkeleri içeren hadislerin öğrencilerin hayatlarına doğrudan katkı sunduğunu belirtmiştir.

Şimdide yukarıdaki soruya “Kısmen Uygundur” ve “Uygun Değildir” cevabını verenlerin gerekçelerini ise özetleyebiliriz:

İhtiyaç odaklı yani yetişkinler için kurs veren İlkokuldaki değerler kulübünde yer alan “D1” ise, kılavuzdaki hadislerin bir kısmı yaş aralığı ve ders kitaplarının içeriğine uygun değildir. İçeriklerin, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve çağın ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle sahabe örneklikleri üzerinden yaşa uygun anlatım yöntemleriyle (örneğin hikâyeleştirme, rol model sunumu) lise öğrencilerine daha derinlikli ve pratik yönü ağır basan hadisler sunulmalıdır.

Hafızlık Kur’an Kursunda öğretici olup İmam Hatip Ortaokulunda iki senedir ÇEDES Projesini sürdüren, kılavuzda yer alan hadislerin her zaman yaş gruplarına ve eğitim düzeyine tam anlamıyla uygun olmadığını belirten “D3” ise, bu durumun, öğretmenin çocuklarla kurduğu ilişki ve yöntemle aşılabileceğini belirtmektedir. Öğreticiler tarafından öğrencilere ahlaki değerlerin sosyal ve sportif etkinlikler yoluyla davranışa dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Müezzin Kayyım olarak görev yapan ve projeyi iki senedir ilkokulda sürdüren “D7” hadislerin özellikle ortaokul ve lise düzeyinde uyumlu olduğunu düşünmekle birlikte bazı dinî kavramların (kader, mezhep vb.) yaş seviyesine göre hassasiyetle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

İnegöl Müftülüğü Gençlik koordinatörlüğü ve Gençlik Merkezlerinde manevi danışmanlık yapan “D10” ise hadislerin ilköğretim ve özellikle ortaokul düzeyine uygun olduğunu belirtmiş; lise düzeyinde ise içerikleri kısmen yetersiz bulmuş; daha

bilimsel, felsefi ve çağın gençliğine hitap eden argümanlara yer verilmesi gerektiği ifade etmiştir. Ayrıca görsel materyallerin, dijital içeriklerin ve çizgi filmlerin etkisinin artırılması gerektiğini vurgulamıştır.

ÇEDES Projesinde 1 yıldır yer alan ve Proje İmam Hatip Ortaokulu/Lisesinde Meslek Öğretmeni olan “M1’e göre” kılavuzda yer alan hadisler genel olarak uygundur; ancak İmam Hatip Lisesi düzeyindeki öğrenciler için zaman zaman yetersiz ve basit kalabilmektedir.

İlkokulda ÇEDES Projesini sürdüren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olan “M6” ise şöyle demektedir: “Bazı hadisler sade ve anlaşılır olsa da, bazıları öğrenciler tarafından yanlış anlaşılabilir. Bu nedenle yer yer açıklama yapılması gerekir. Etkinlik esnasında hadislerin bağlamı içinde aktarılması öğrenciler üzerinde olumlu etki bırakmaktadır.”

İlkokulda ÇEDES Projesini sürdüren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olan “M9’a göre” hadisler uygun olmakla birlikte, her yaş grubu için içeriklerin uygun biçimde sınıflandırılması gereklidir. İlkokul düzeyinde hikâyelerle desteklenmeli, soyut kavramlar ise lise düzeyine bırakılmalıdır. Öğretmenlerin hazırlıklı olması önemlidir.

İki yıldır Kız İmam Hatip Lisesinde ÇEDES Projesini sürdürüp Hafızlık Kur’an kursunda öğretici olarak görev yapan “D2” ise, metinden çok öğretmenin pedagojik becerisine bağlı olduğunu savunmuş; bu nedenle içerikte büyük değişikliklere gerek olmadığını ifade etmiştir.

2.3.4. ÇEDES Kılavuzlardaki Hadislerden Yararlanma

Öğreticilere yöneltilen ‘ÇEDES Projesi kapsamında yürütülen hadis ve sünnet ile ilgili faaliyetler, projeye katılan öğrencilerin dinî bilgi ve pratikleri üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?’ sorusuna verilen cevaplarda öğrencilerin görüşlerine göre ÇEDES Projesi kapsamında yürütülen hadis ve sünnet odaklı faaliyetler, öğrencilerin dinî bilgi düzeyleri, ahlaki gelişimleri, ibadet alışkanlıkları ve sosyal sorumluluk bilinci üzerinde çok boyutlu ve olumlu etkiler üretmektedir.

D1: Söz konusu faaliyetler, öğrencilerin dinî bilgi düzeylerini artırmakla kalmamış, aynı zamanda dinî pratikler üzerinde de anlamlı ve olumlu değişimlere yol açmıştır. Özellikle Peygamber Efendimiz’in hayatına dair bilgiler konusunda

farkındalık oluşturduğu, örneğin Kudüs gibi İslam tarihi açısından önemli kavramların öğrencilere tanıtıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Öğretici öğrenciler aracılığıyla dolaylı olarak aile bireylerinin de dinî duyarlılıklarının arttığı, namaz gibi temel ibadetlere yönelişin sağlandığı aktarılmıştır. Çocukların edindiği dinî değerlerin, cömertlik gibi ahlaki davranışlara dönüşerek sosyal yardımlaşma faaliyetlerine katılımlarını artırdığı, bu durumun ebeveynler tarafından da gözlemlendiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak proje, yalnızca öğrencilerin değil, ailelerinin de dinî bilinç ve uygulamalarında olumlu dönüşümler sağlamıştır.

D2: ÇEDES Projesi'nin dinî bilgileri soyut kurallar olmaktan çıkararak içselleştirilmiş bir yaşantıya dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Öğreticiye göre öğrencilerin dinî davranışları, Hz. Peygamber'i model alma temelli şekillenmekte; bu bağlamda dinî motivasyon, salt kurallara dayalı yönlendirmelerden daha etkili bir rol üstlenmektedir.

D3: ÇEDES Projesi faaliyetlerinin özellikle sosyal etkinlikler aracılığıyla öğrencilerde dinî bilinç ve aidiyet duygusu oluşturduğunu ifade etmektedir. Öğreticilere göre, görsel ve deneyimsel öğrenme yöntemleri sayesinde öğrenciler dinî değerlere duygusal bağ geliştirmekte ve bu durum dinî pratiklerin kalıcılığını sağlamaktadır.

D4 ise, proje kapsamında Hz. Peygamber'in insani yönlerinin öğrencilere aktarılmasının, onların peygamber algısını daha gerçekçi ve işten bir boyuta taşıdığını belirtmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in torunlarına olan sevgisi ve gençlerle kurduğu iletişim biçiminin örneklendirilmesi, öğrencilerin Peygamber'i kendilerine yakın, sevilebilir ve örnek alınabilir bir şahsiyet olarak görmelerine katkı sağlamaktadır.

D5 ise, ÇEDES Projesi'nin doğrudan dinî bilgi aktarımı konusunda sınırlı kaldığını, ancak esas katkısının ahlaki değerlerin içselleştirilmesi yoluyla ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Teorik değer eğitiminin ötesine geçerek uygulamalı bir eğitim imkânı sunan projenin, öğrencilerde ahlâkî davranış değişiminde etkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Bursa ÇEDES İl sorumlusu olan "D5", bu durumu genel bir değerlendirme ile şu şekilde özetlemiştir:

“ÇEDES Projesi teoriden pratiğe dönüştürme projesidir. Bugün okullarda değerler eğitimi var fakat o değerler eğitimi sadece ders olarak var. Yani teori olarak öğrencilere sunuluyor. Oysa ÇEDES Projesi bunu daha öteye taşıyarak merhamet anlatarak değil örnek bir zat gösterilerek uygulama yöntemiyle beyinler ve gönüllere sokuluyor. İşte erzak kolileri dağıtılarak hasta, yaşlı, engelli ziyaretler yapılarak pazara çıkılıp yaşlı abi ve ablaların ellerindeki yükleri alınıp evlerine araçlarını götürülerek bizzat çocukların, gençlerimizin yardım etme duygusunu yaparak yaşamları kalıcı bir etki meydana getirecektir. Proje'nin dinî bilgi ve pratikler üzerinde böyle bir etki vardır.”

D6: Yaşlı ziyaretleri gibi etkinliklerin öğrencilerin empati kurma, sosyal sorumluluk geliştirme ve aile büyüklerine karşı farkındalık kazanma süreçlerine katkı sunduğunu belirtmektedir.

D7: Sportif ve sosyal faaliyetlerin hadis ve sünnet ekseninde kök değerlerle ilişkilendirilerek uygulanmasının, öğrencilerde dinî farkındalık ve ahlaki bilinç oluşturduğunu, etkinliklerin doğrudan dinî içerikli olmasa bile İslamî değerlerle temellendirilmesi sayesinde öğrencilerde davranışsal düzeyde değişim gözlemlendiğinin altını çizmektedir.

D8: ÇEDES Projesi'nin başarılı olabilmesi için tüm paydaşların sorumluluğu sahiplenmesi gerektiğini vurgulamakta; öğretmenlerin ve din görevlilerinin ilgisizliğinin ÇEDES Projesi'nin etkisini zayıflattığını ifade etmektedir. Ayrıca etkinliklerin okul saatleri dışında yapılmasının zorlayıcı bulunduğu, çocuklara yeterince sorumluluk bilinci kazandırılmadığı, ancak düzenli ve samimi sahiplenme ile etkili dönüşler alınabileceği savunulmaktadır.

D9 tarafından, özellikle uygulamalı ve interaktif etkinliklerin öğrenciler üzerindeki etkisinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Yardımlaşma, dayanışma gibi değerlerin doğrudan yaşanarak öğrenilmesinin dinî bilgi ve pratiklerde kalıcı dönüşüme yol açtığı ifade edilmiştir. Faaliyetlerin öğrencilerin çevresine de olumlu şekilde yansıdığı vurgulanmaktadır.

“D10 tarafından” ise DİB'in uygulamış olduğu yukarıda zikredilen bazı projelerin ÇEDES'e entegre edildiği, proje kapsamında gerçekleştirilen hastane, huzurevi ve rehabilitasyon merkezi ziyaretlerinin öğrencilerde merhamet, yardımlaşma ve sosyal duyarlılık gibi değerleri güçlendirdiği bu uygulamalar sayesinde öğrencilerin hem dinî hem ahlaki düzeyde olumlu yönde etkilendikleri,

ayrıca hijyen, saygı ve paylaşma gibi bireysel davranışların da geliştiği aktarılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmenlerin cevapları ise şu şekildedir:

M1, *ÇEDES Projesi'nin* genel anlamda olumlu etkiler ortaya koyduğunu belirtmektedir. Ancak proje kapsamında kullanılan materyallerin, öğrencilerin yaş ve seviyelerine göre farklılıklar gözetilmeksizin hazırlandığını ifade eden Öğretici, bu nedenle içeriklerin yaş ve düzey uygunluğunu dikkate alacak biçimde zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca “M1’e göre”, proje sürecinde öğretmen-öğrenci ilişkisinin güçlenmesi, öğrencilerin dine ve sünnete bakışlarını olumlu yönde dönüştürmüştür.

“M2” ise, “*ÇEDES Projesi'nin* çocuklarda değerlerin davranışa dönüşmesi noktasında somut etkiler sağladığını belirtmiş; örneğin yardımlaşma, adabı muâşeret, centilmenlik gibi kavramların sportif faaliyetlerde gözlemlenebilir hale geldiğini aktarmıştır. Haftalık konu ve kavramlar çerçevesinde yapılan hadis temelli etkinliklerin, dinî öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı kıldığını vurgulamıştır.”

M3: Kur’an ve dinî eğitime yönelimde artış gözlemlediğini belirtmiş, öğrencilerin hadis ve adabı muâşeret konularında bilinç kazandığını ve velilerden olumlu geri bildirimler aldığını dile getirmiştir.

M4: ise, *ÇEDES Projesinde* hadisle ilgili etkinliklerinin öğrencilerin zihninde daha kalıcı olduğunu vurgulamış; özellikle sabır, vatan sevgisi, hediyeleşme ve yardımlaşma gibi temalar üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerin hem öğrenciler hem de aileleri üzerinde duygusal ve davranışsal dönüşümler yarattığını ifade etmiştir.

M5 ise “*ÇEDES faaliyetlerinin* öğrencilerin kendilerini “değerli ve özel” hissetmelerine katkı sunduğunu; bu duygunun ise namaz, abdest, selamlaşma gibi sünnete dayalı pratikleri içselleştirmelerinde motivasyon oluşturduğunu belirtmiştir. Ayrıca, hadis ve ayet ezber yarışmaları, cami buluşmaları, kitap okuma grupları gibi faaliyetlerin öğrencilerin dinî farkındalıklarını artırdığını ifade etmiştir.”

M6: “*ÇEDES Projesi sayesinde* öğrencilerin hurafe ve yanlış inançları fark etmeye başladığını, ayet ve hadis temelli bilgi sunumunun farkındalık oluşturduğunu, etkisinin artırılabilmesi için daha geniş kitlelere ulaşılması gerektiğini” belirtmiştir.

M7: “ÇEDES Projesinde yer alan sosyal ve kültürel gezilerin asıl amacının dinî değerleri öğretmek olduğunu vurgulamış; öğrencilerin özellikle manevi açıdan zengin olan Ulu Cami, Yıldırım Beyazıt Cami ve Somuncu Baba gibi tarihî şahsiyetlerin ve mekanların ön plana çıktığı yerlerde çocukların ibadetlerle buluşturulmasının, dinî şahsiyetlerin değerini anlamalarına yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, namaz alışkanlığı kazandırma, sünnet-i nebeviyye bilinci oluşturma ve ilhamını Hz. Peygamberin hadis ve sünnetinden almış ecdadımızın mekânlarını ve dinî değerlerimiz hakkında bilgi (örneğin Kâbe ve Kudüs’ün yeri) kazandırma noktasında projenin katkı sağladığını” aktarmıştır.

M8, “mezarlık ve huzurevi ziyaretleri ile öğrencilerin hem ölüm bilinci hem de merhamet ve şefkat değerleri konusunda farkındalık kazandıklarını, sosyal faaliyetlerin öğrencileri farklı yaşam gerçeklikleriyle tanıştırmak değer sosyalleşmesini güçlendirdiğini” belirtmiştir.

M9 ise, “namaz eğitimi, Kur’an okuma alışkanlığı ve ibadet bilincinin kazandırılması bağlamında ÇEDES Projesinin uygulamalarının kalıcı olumlu etkiler bıraktığını, öğrencilerin hem bireysel hem de aile düzeyinde dinî yaşantıya katılımının arttığını” vurgulamıştır.

M10, “ÇEDES Projesi kapsamında özellikle davranış problemi yaşayan öğrencilerin sportif ve grup etkinlikleriyle ahlaki ve sosyal gelişim gösterdiğini ifade etmiş; adabı muâşeret kurallarının davranışa dönüşmesinde bu tür etkinliklerin etkili olduğunu” aktarmıştır.

Sonuç olarak öğreticilerin ifadelerinden hareketle, ÇEDES Projesi’nin hadis ve sünnet merkezli faaliyetlerinin öğrencilerin dinî bilgi, ibadet alışkanlıkları, ahlâkî gelişim ve sosyal sorumluluk bilinci üzerinde çok yönlü ve olumlu etkiler ürettiği görülmektedir. Proje, dinî bilgilerin teorik aktarımının ötesine geçerek uygulamalı öğrenme imkânı sunmakta; öğrencilerin Peygamber’i rol model olarak benimsemelerine, hurafe ve yanlış inançlardan arınmalarına ve değerleri içselleştirmelerine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, faaliyetlerinin ailelere ve toplumsal çevrele de yansiyarak geniş bir etki alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır.

2.3.5. ÇEDES Projesinde Alternatif Kaynak ve Materyal Önerileri: Uygunluk ve Yeterlilik Değerlendirmesi

Öğreticilere yöneltilen “ÇEDES Projesi’nin yürütülmesinde alternatif kaynaklar/materyaller öneriyor musunuz?” sorusuna verilen cevapları grafik 11’de şöyle gösterebiliriz:

Grafik 11. Alternatif Kaynaklar ve Materyaller Önerisi

İlgili soruya öğretmenlerin büyük çoğunluğunu (D1, D2, D4, D5, D7, D8, D9, D10, M2, M4, M5, M6, M7, M8, M9 ve M10) 16 (% 80'u) 'Evet öneriyorum'; D5, D6, M1, ve M3, 4 (% 20'si) 'Hayır Önermiyorum ÇEDES Öğretici Kılavuzu'nun içerik açısından yeterli olduğunu ve alternatif materyallere ihtiyaç duymadıklarını ifade etmişlerdir.' yanıtını vermişlerdir.

Öğreticilere 'Hangi Kaynakları/Materyalleri Öneriyorsunuz? Önerdiğiniz kaynakların ÇEDES Projesine uygunluk ve yeterliliğini değerlendiriniz?' sorusuna öğretmenler şöyle cevap vermektedirler:

D1: Mevcut kaynakların özellikle ergenlik dönemindeki gençlerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını ifade etmekte, öğrencilerin yaşadığı akran baskısı ve sosyo-psikolojik zorluklara dikkat çekerek, dinî eğitimin sadece bilgi aktarmakla sınırlı kalmaması gerektiğini, sosyal çevre inşası ve manevi rehberlik yönünün güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda eğitimci, öğrencilerin inançlarını sürdürme konusunda çevresel destek bulamadıklarında yalnızlaştıklarını ve bu noktada ÇEDES Projesi'nin öğretmen ve din görevlisi iş birliğinde sağladığı

alternatif sosyal çevrenin çok kıymetli olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, hadis merkezli değer aktarımının, genç bireylerin dinî motivasyonlarını artırmada etkili olabilmesi için yaşantısal bir çevre ve örneklikle desteklenmesi gerektiği savunulmuştur.

D2: Kaynakların yaş gruplarına göre seçilmesi gerektiğini, özellikle 4–6 yaş grubuna ait materyallerin ortaokul düzeyinde de uyarlanarak kullanılabilceğini, ancak lise düzeyinde bu tür kaynakların yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Lise düzeyinde öğrencilerin daha eleştirel ve sorgulayıcı olduğunu, dolayısıyla doğrudan öğretim yerine dolaylı ve deneyim temelli materyallere ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Görsel ve sanatsal etkinliklerin bu yaş grubunda etkili olduğunu vurgulamaktadır. Öğreticiler tarafından lise öğrencilerine yönelik (örneğin tuval çalışması gibi) dinî konuların işlenmesinin, öğrencilerin ilgisini artırdığı belirtilmiştir. orgulayıcı yaklaşımları sayesinde hadis ve siyer içeriğine doğal bir yönelim oluştuğu, bu yöntemin pedagojik açıdan etkili olduğu ifade edilmektedir.

D3: Mevcut kaynakları yetersiz bulduğunu belirtmiş, ancak gerekçe sunmamıştır.

D4: Ortaokul düzeyinde mevcut kaynakların yeterli olduğunu, ancak "*Sözler Köşkü*" gibi dijital içeriklerin yapay zekâ ile zenginleştirilmiş sunumlarının daha etkili olduğunu dile getirmiştir.

D7 ise, sahabe hayatını içeren kaynakların yaş grubu uyumuna dikkat edilerek proje için uygun olduğunu belirtmiştir. Sahabenin çoğunun çocuk yaşta olması nedeniyle, bu yaş grubundaki öğrencilere hitap eden içeriklerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Mehmet Nur Akdoğan ve Muhammed Emin Yıldırım'ın sahabe serileri, M. Yaşar Kandemir'in eserleri gibi kısa, özet bilgiler içeren kitapların gençlere hitap ettiğini ifade etmiştir. Eğitimciye göre, bu eserler hem yaş gruplarına uygun hem de pedagojik açıdan sadeleştirilmiş anlatımlarıyla ÇEDES Projesi'nin hedeflerine uygundur.

D8 ise, önerilen kaynakların ÇEDES Projesi'nin amaçlarıyla uyumlu ve yaş gruplarına göre seçildiğinde yeterli olduğunu belirtmektedir. Özellikle "*Etkinliklerle Değerler Eğitimi*" adlı eserin, 7–14 yaş grubundaki öğrenciler için pedagojik açıdan etkili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, "*Hadislerle İslam*" ve "*Kur'an Yolu Meali ve*

Tefsiri” gibi eserlerin hem üst hem de alt düzeydeki bireylerin anlayabileceği dil ve içerik yapısına sahip olduğunu ifade etmektedir. Eğitimciye göre bu tür kaynaklar, yalnızca akademik seviyedeki bireyler için değil, aynı zamanda temel dinî bilgiye sahip olmayan bireyler için de anlaşılır ve işlevsel niteliktedir. Özellikle “*Hadislerle İslam*” eserinin Peygamber’in yaşadığı olaylar üzerinden konuları ayet ve hadislerle açıklaması, her düzeydeki birey için kapsayıcı ve doyurucu bilgiler sunduğu gerekçesiyle öne çıkarılmaktadır. Bu yönüyle eserin temel ve derinlikli bilgileri dengeli bir biçimde sunduğu belirtilmektedir.

D9 ise, Dijital içeriklerin (*Telegram, TRT Diyanet Çocuk, dijital videolar*) bilgiye ulaşma açısından önemli bir katkı sunduğunu ve bu nedenle ÇEDES için uygun olduğunu savunmuştur. Özellikle genç sahabeyle Hz. Peygamber'in iletişimini konu alan eserlerin, sünnetin örnekliliği açısından öğreticiye rehberlik ettiğini ifade etmiştir. “*Hz. Peygamber’in Örnekliliğinde Sözsüz İletişim*” adlı eseri bu bağlamda örnek göstermiştir.

D10: Öğretici, kaynakların temel düzeyde yeterli olduğunu belirtmekle birlikte, materyallerin özellikle görsel ve dijital içeriklerle zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle çizgi roman ve çizgi film gibi görsel anlatım araçlarının çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkisine dikkat çekmiş; bu bağlamda, dinî temaların hikâyeleştirilerek ve çizgi karakterlerle sunulmasının, kalıcı öğrenmeyi destekleyeceğini ifade etmiştir. Örnek olarak, “*Hac Yolunda Fülül*” gibi yapımların eğlenceli biçimde derin mesajlar verebildiğini ve bu tarz içeriklerin çocukların dikkatini çekerek projenin hedeflerine hizmet ettiğini savunmuştur. Ayrıca, “*365 Gün Sevgili Peygamberim*” gibi eserlerin ortaokul ve üzeri düzeydeki öğrenciler için pedagojik olarak uygun olduğunu, içerdiği kısa ayetler, hadisler, dualar ve özlü sözlerle etkili ve sıkmayan bir anlatıma sahip olduğunu belirtmiştir. Diyanet’in dijital platformları, kısa videolar ve “*TRT Diyanet Çocuk*” içerikleri de bu bağlamda sıkça kullanılmakta ve önerilmektedir.

M2, önerilen kaynaklar D8 rumuzlu öğretici gibi “Etkinliklerle Değerler Eğitimi” adlı eser 7–14 yaş grubundaki öğrenciler için pedagojik açıdan etkili olduğunu, *Hadislerle İslam* ve *Kur’an Yolu Meali ve Tefsiri* gibi eserlerin özellikle İmam Hatip Lisesi ile uyumlu olduğunu söylemiştir.

M4: Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatına uygun olarak kullanılan temel ders kitaplarının proje kapsamında yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu kitapların içerdiği değerler eğitimi unsurlarının ÇEDES'in amaçlarıyla ve olduğunu, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesinde etkili olduğunu savunmuştur. Ayrıca *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajları* adlı eserin hem görsel içeriği hem de hadis merkezli sunumuyla öğrencilerin ilgisini çektiğini ifade etmiştir.

M5: ÇEDES Projesi kapsamında kullanılan kaynakların öğrencilerin yaş düzeylerine ve ilgi alanlarına uygun şekilde çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu çerçevede, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarını geliştirmek amacıyla okul kütüphanesindeki eserlerin sistematik biçimde döngüsel olarak okutulduğu, okuma grupları oluşturularak materyallerin aktif biçimde kullanıldığı ifade edilmiştir. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı *Kırk Hadis* kitapçıkları, sade dili, kısa metin yapısı ve görsellerle desteklenmiş olması sayesinde öğrencilerin ilgisini çektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Özkan Öze'nin kitapları, öğrencilerin iç dünyasına yönelmesini sağlama, manevi değerleri sorgulama ve hayatı anlamlandırma açısından etkili eserler olarak değerlendirilmiştir. *Diyanet TV'deki 40 Hadis* videoları gibi kısa görsel içeriklerin, öğrencilerin dikkatini toplama ve hadisleri görsel-işitsel yolla hikâyeleştirerek aktarma konusunda başarılı bulunduğu ifade etmiştir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı *Din Öğretimi Portalı* ve *Diyanet'in Dijital Platformları* güvenilirlik ve içerik çeşitliliği açısından zengin bulunmakta; *Hikâyeler ve Kavramlar* gibi değerleri hikâyeleştiren eserlerin çocukların ilgisini artırdığı düşünür. Eğitimci doğa yürüyüşleri, (örneğin halı saha, buz pateni) gibi sportif faaliyetler, kültürel geziler gibi etkinliklerin de ÇEDES Projesi'nin materyal ve kaynak kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu tür etkinliklerde öğrencilerin davranışlarına müdahale edilerek Hz. Peygamber'in örnekliliği (üsve-i hasene) çerçevesinde davranış düzeltmeleri yapılabildiği belirtilmektedir.

M6, ÇEDES Projesi'nin ilk etapta sunduğu kaynakların yeterli olduğunu, ancak zamanla daha gelişmiş içeriklere ihtiyaç duyulabileceğini belirtmiş, yeni müfredatın hadis ve ayetleri daha sade ve anlaşılır biçimde sunduğunu vurgulamış ve bu durumun öğretimi kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Aylık ÇEDES kılavuzlarında yer alan hadislerin konuyla birebir örtüşmesi ve özlü sunumları sayesinde öğrenciler açısından daha etkili bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca "EBA" ve "DOGM (Din

Öğretimi Genel Müdürlüğü)” platformları üzerinden ulaşılan dijital materyaller, hadis kartları ve *Değerlerle 40 Hadis* gibi içerikler proje için yeterli ve uygun bulunmuştur.

M7 ise, ilgili öğretici, bu soruya doğrudan yanıt vermese de önceki açıklamalarında önerdiği kaynakların ÇEDES Projesi’nin hedefleriyle uyumlu olduğunu ve uygulama sürecine katkı sağladığını ima eden bir yaklaşım sergileyerek ilgili kaynakları yeterli gördüğünü dolaylı olarak ifade ettiği şeklinde değerlendirilebilir.

M8, ise risalelerin özellikle iman esaslarını akli bir çerçevede ele alması ve çağın sorunlarına yönelik çözümler sunması nedeniyle ÇEDES Projesi için son derece uygun ve yeterli olduğunu belirtmiştir. Özellikle gençlerde gözlemlenen iman zafiyetlerini gidermek, Allah’ı tanıtmak ve sevdirmek, Peygamber’i tanıtmak gibi temel dinî gayelere hizmet ettiği ifade etmiştir. *Görgü ve Nezaket* seçmeli dersinin de ahlak temelli hadislerle zenginleştirilerek değerlerin günlük hayata aktarımında etkili olduğu için proje ile örtüştüğünü belirtmiştir.

M9, ise doğrudan ağır olabileceğini düşündüğü bazı kaynakları öğrencilerin seviyesine uygun hale getirerek kullandıklarını ifade etmiştir. Örneğin, *Hadislerle İslam* adlı eserin içerikleri, hikâyeleştirme yöntemiyle öğrencilere aktarılmaktadır. İlkokul öğrencileri için Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir’in *Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis* adlı eser özellikle önerilmiştir. Bu eserin hem yalın dili hem de görsellerle desteklenmiş yapısı sayesinde çocukların Hz. Peygamber’i daha iyi tanımalarına katkı sunduğu belirtilmiştir. Yazarının hadis profesörü olması da, eserin güvenilirliğini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca *365 Günde Sevgili Peygamberim* adlı eser, sade dili ve görselleriyle ÇEDES’in kök değerleriyle uyumlu bulunmuş ve uygulanabilirliği açısından yeterli görülmüştür.

M10 ise, kaynakların okul çevresi, öğrencilerin düzeyi ve bölgesel imkânların dikkate alınarak esnek kullanımının gerektiğini vurgulamıştır. Önerilen kaynaklar arasında *Riyazü’s Salihin*, *Kur’an Yolu Meali ve Tefsiri*, *el-Edebü’l Müfred*, *Bir Konu Bir Ayet Bir Hadis Bir Dua*, *Hikâyelerle 40 Hadis* ve *Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis* gibi hem klasik hem de çağdaş bazı eserler yer almaktadır.

Dijital içerikler açısından ise *Diyanet TV*, *Didiyom TV*, kısa süreli videolar ve görsellerin öğrenciler için daha dikkat çekici ve pedagojik açıdan daha işlevsel olduğu

ifade edilmiştir. Nihayetinde eğitimci, özellikle diyanet kaynaklarını tercih ettiklerini çünkü bu kaynakların devlet eliyle hazırlanmış, tarafsız, cemaatlerden bağımsız ve genel kabul gören içerikler sunduğunu belirtmiştir.

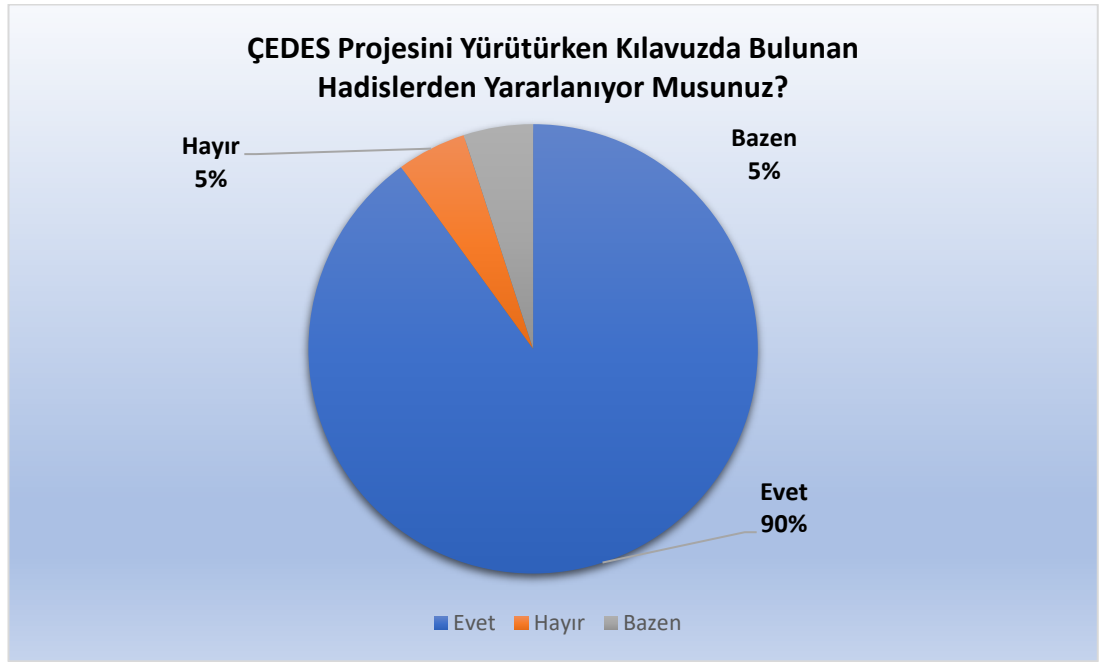
Tablo 23. ÇEDES Projesi Kapsamında Önerilen Kaynak ve Materyallerin *Analizi*

Öğreticiler	Tematik Kodlar	Örnek Kaynak/Materyaller
D1	Diyanet Dijital Kaynakları Görsel Materyaller Gençlik Setleri	“Dinam İslam”, “Diyanet Gençlik Setleri”, “Diyanet Dijital Kaynaklar”, “Dini Fon müzikleri.”
D2	Dua Kitapları	“Üç Aylar Duası” adlı eser
D3	Tiyatro Görselleştirme Öğretmen Geliştirmeli Materyaller	“Tiyatro”, “Resimleme”, “Pinterest Kaynaklı Pano Süslemeleri.”
D4	Diyanet Yayınları Pano Materyalleri Görselleri	“Hadislerle İslam”, “Pano Materyalleri”, “Dijital Kaynaklar.”
D7	Siyer/Sahabe Kitapları Gençlik Eserleri	“Biz Gençlere Dair”, “En Güzel Örnekler”, “Herkesi Siyer.”
D8	Sürelî Yayınlar Hikâyeleştirilmiş Hadisler Çizgi Filmler	“Diyanet Çocuk”, “Hikâyelerle 40 Hadis”, “TRT Çocuk.”
D9	Sosyal Medya Dijital Paylaşımlar Etkileşimli Materyaller	“Telegram Grupları”, “MEB İçerikleri”, “Sözsüz İletişim Kitabı.”
D10	Kur’an Temelli Tefsir Animasyonlar Yazılı Yayınlar	“Hayat Rehberi Kur’an”, “Riyazü’s Salihin”, “Animasyonlar”, “365 Gün Kitabı.”
M2	Diyanet Yayınları	“Hadislerle İslam” ve “Kur’an Yolu Meali ve Tefsiri”.
M4	Akademik Kaynaklar Diyanet Yayınları Okul Kütüphaneleri	“Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı”, “Çevre Ahlakı”, “Riyazü’s Salihin.”
M5	Hikâyeleştirme Kısa Hadis Setleri Medya Destekli	“Hikâyelerle 40 Hadis”, “Diyanet 40 Hadis Kitapçıkları”, “Diyanet TV.”
M6	Okul Kitapları EBA Dijital Hadis İçerikleri	“DOGM Materyalleri”, “Kırk Hadis 40 Hikâye Seti”, “EBA İçerikleri.”
M7	Aktiviteye Dönüştürülebilir Kaynaklar	“Kaynağa Dayalı Aktivite Tasarımı.”
M8	Risale-i Nur Seçmeli Ders Odaklı	“Risale-i Nur”, “Görgü ve Nezaket Dersi.”
M9	Hikâyeleştirilmiş Hadis Günlük Peygamberî Anlatılar	“365 Günde Sevgili Peygamberim”, “Hadislerle İslam.”
M10	Kur’an ve Hadis Temelli Dijital Setler Kısa Videolar	“Bir Ayet Bir Hadis”, “Didiyon TV”, “El-Edebü’l Müfred.”

Sonuç olarak eğitimcilerin önerileri incelendiğinde, kaynakların büyük çoğunluğunun öğrencilerin yaş ve seviyelerine uygun, değerleri ve sünnetleri içeren hikâyeli, görsel ve dijital materyallerden oluştuğu görülmektedir. DİB'in yayınları öne çıkarken; sosyal medya, öğretmenlerin bireysel üretimleri ve dijital platformlar da süreçte etkin rol oynamaktadır. Görsellik ve hikâyeleştirme teknikleri ise özellikle ilkökul ve ortaokul düzeyindeki çocuklar üzerinde etkili olmaktadır. Bu çeşitlilik, projenin öğrenci merkezli, esnek ve sürdürülebilir bir yapıda yürütüldüğünü göstermektedir.

2.3.6. ÇEDES Kılavuzda Hadis Kullanımı ve Değerlendirmesi

Eğitimcilerin 'ÇEDES Projesini yürütürken kılavuzda bulunan hadislerden yararlanıyor musunuz?' sorusuna verdikleri cevaplar şu şekildedir:

Grafik 12. ÇEDES Kılavuzundan Yararlanma

Grafiğe göre öğretmenlerin 18'i (%90) 'Evet' 1'i (%5) 'Hayır' ve 1'i (%5) ise 'Bazen yararlanıyorum' cevabını vermişlerdir.

Öğreticilere yöneltilen "ÇEDES Projesini yürütürken kılavuzda yer alan hadislerden yararlanıyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%90) kılavuzdaki hadisleri aktif biçimde

kullandıkları görülmektedir. Öğreticilerin yalnızca birinin (%5) bu hadislerden hiç yararlanmadığını ifade etmesi, projenin rehberlik fonksiyonunun genel kabul gördüğünü göstermektedir. Ayrıca yine bir öğreticinin (%5) “bazen yararlanıyorum” şeklindeki cevabı, hadislerin kullanımında kısmi bir tercih veya uygulama farklılığına işaret etmektedir. Bu bulgu, kılavuzda yer alan hadislerin proje kapsamında öğretmenler tarafından büyük ölçüde benimsendiğini, ancak sınırlı düzeyde de olsa alternatif yaklaşımların mevcut olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğreticilerin verdikleri yanıtlara yer verecek olursak: D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, M2, M.3 M.4. M.5, M6 M7, M8, M10: ‘Evet yararlanıyorum’ yanıtını vermiş, M9 ise ‘Bazen yararlanıyorum’ cevabını vermiş, M1: ‘Hayır yararlanmıyorum’ cevabını vermiştir. Yukarıdaki bir önceki soruyla bağlantılı olarak ‘Bu hadisleri içerik ve yeterlilik açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? sizce bu hadisler, projenin hedeflerine ulaşmak için yeterli mi?’ alt sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevaplar şöyledir:

D1: ÇEDES Kılavuz’daki hadis sayısını yeterli bulmamakla birlikte özellikle projenin geniş öğrenci kitlesi (ilköğretim ve ortaöğretim) ile aile çevresi dikkate alındığında daha fazla hadise yer verilmesi gerektiğini düşündüğü için içerik ve sayı bakımından projenin hedeflerine ulaşmada yeterli olmadığını dile getirmiştir..

D2: Hadislerin yeterliliğini daha çok sayıya göre değerlendirmiştir. Hadislerin içeriği kitleye göre çeşitlenmeli; sayı ve nitelik açısından artırılmalıdır. Ona göre hadislerin fazlalığı öğreticiye esneklik sağlar ve öğrenci profiline uygun hadis seçimine imkân tanır. Hadislerin öğrencinin gelişim düzeyine göre ayıklanarak aktarılması önemli olduğu için bu bağlamda mevcut hadisler yetersizdir.

D3: Kılavuzdaki hadisler yeterlidir.

D4:’e göre hadislerin nitelik ve yeterliliğine değinmeden önce ahlak konusu ve Peygamberin davranış modellerine temas etmiş ve sonrasında kılavuzdaki hadislerin içeriğinin yaş grubuna göre uyarlanması; örneğin küçük yaş gruplarına görsel unsurlarla desteklenen ve günlük yaşamla ilişkili hadislerin sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Mevcut hadislerin artırılması gerektiğini belirterek yeni nesil öğrencilerin daha farklı içeriklere ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

D5 ise, *ÇEDES Kılavuzun'daki* hadisleri yeterli bulmuş, uydurma hadislerin öğrenci üzerinde olumsuz etki oluşturabileceğine dikkat çekmiştir. *ÇEDES Kılavuzun* konusuna/kök değerlere göre hadis seçiminin, projenin hedeflerine ulaşmada yeterli olduğunu vurgulamıştır.

D6, *ÇEDES Projesi* kapsamında sunulan hadisleri yeterli bulduğunu ancak bunun rivayetlerin muhataplarına sunum yöntemine bağlı olduğunu belirtmiş sade ve anlaşılır bir sunumun birer ikişer rivayetin örnek verilmesinin öğrencilerin zihinsel süreçlerine katkı sağladığını ve öğrenmeyi kolaylaştırdığını belirtmektedir. Sahnede sesli okunması, ardından analiz edilmesi ve günlük yaşantılarına dair örneklerle ilişkilendirilmesinin öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesine katkı sunduğunu aktarmaktadır.

D7, Çocukların ahlaki gelişimine katkı sunduğunu ve içerik açısından uygun olduğunu belirterek kılavuzdaki hadisleri yeterli bulmuştur.

D8, Kılavuzdaki hadislerin içeriğini yeterli bulmuş, bunların yaş düzeyine uygun şekilde sunulmasının yeterli olduğunu belirtmiştir.

D9'a göre, özellikle *ÇEDES Kılavuzun'da* "Mesajı Güçlendir" bölümündeki hadislerin içerik açısından güvenilir yani sahih kaynaklardan seçilmiş olması, öğreticiye avantaj sağlamaktadır. Öğretici tarafından iyi sunulmaları hâlinde bu hadisler yeterli görülmektedir.

D10, hadislerin sayısal ve içerik yönünden artırılması gerektiğini belirtmekte, özellikle lise düzeyinde farklı seviyelere uygun hadislerin eklenmesini önermektedir. "Riyâzü's-Sâlihîn" gibi eserlerin lise öğrencileriyle paylaşılması gerektiğini belirtmiştir.

M1 ise, kılavuzdaki hadisleri kullanmadığını söylemiş ve herhangi bir değerlendirme yapmamıştır.

(İHL'de görevli) M2: İmam Hatip Lisesi öğrencileri için mevcut hadislerin hafif kaldığını belirterek ön bilgiye sahip olmaları nedeniyle bu hedef kitle özelinde kılavuzdaki hadislerin yetersiz kaldığını söylemiştir.

M3, içeriğin yeterli olduğunu, hadislerin değer aktarımında işlevsel ve etkili olduğunu belirtmiştir.

(İHL’de görevli) M4 ise, *ÇEDES Kılavuzdaki* hadislerin değerler eğitimi bağlamında yeterli olduğunu, ancak okul olarak başka dinî kaynaklarla da destekleme yoluna gittiklerini ifade etmiştir. Sahih kaynaklardan alınmış hadislerin rehber niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Peygamberin bütün sünnetlerine *ÇEDES Kılavuzun’da* yer vermek kılavuz kalın yapacağı için bu bağlamda önerilen eserlere yeri geldiğinde müracat etmektedirler.

(İlçe Koordinatörü ve okul müdürü) M5 ise, kılavuzdaki hadis içeriklerinin ve sunulan materyallerin genel anlamda yeterli olduğunu ifade etmektedir. Özellikle “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” öğretmenlerinin hadis külliyatı ve dinî kaynaklara erişim açısından herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını vurgulamaktadır. Öğreticiye göre, projenin farklı branşlardan öğretmenler tarafından da yürütülüyor olması, içeriklerin çeşitliliği ve yaygınlığını gerektirmektedir. Ayrıca, ÇEDES Kılavuzlarının düzenli olarak güncellenip öğretmenlerle paylaşılması, öğretim sürecinde materyal desteği sağlaması açısından faydalı bulunmuştur.

M6, hadislerin başlangıç düzeyinde yeterli olduğunu ancak ilerleyen etaplarda içeriklerinin hayatla bağlantılı ve çağın ihtiyaçlarına uygun şekilde detaylandırılması gerektiğini belirtmiştir. Teknoloji çağında yaşayan öğrenciler için içerik güncellenmelidir.

M7, kılavuzdaki hadisleri yeterli bulmuştur.

M8, ÇEDES Kılavuzunda geçen hadislerin içerik açısından yeterli hedeflerine ulaşmak için etkili olduğunu belirtmiştir.

M9, ÇEDES Kılavuzundaki hadislerin güvenilir kaynaklara dayandığını ve sahihain (Buhârî-Müslim) esas alınarak hazırlandığını vurgulamıştır. Uygulama temelli bir eğitim hedeflendiği için hadislerin yeterli olduğunu ifade etmiştir.

M10 ise, ortaokulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ve projede öğreticidir. Okullarının İmam Hatip olmadığına dikkat çekerek “Değerler Kulübü” öğrencilerine yönelik hadisleri etkinliklerle desteklenerek kullanıldığında yeterli olduğunu ve öğretmenin bu hadisleri bağlama uygun şekilde işlemesinin önemli olduğunu belirtmiştir.

ÇEDES Projesini yürüten öğreticilerine ‘başka eser ve kaynaklar kullanıyor musunuz? kullandığınız kaynaklar nelerdir?’ sorusuna verdikleri cevaplar şunlardır:

Grafik 13. Eğitimcilerin Kullandığı Başka Eser ve Kaynak Kullanımı

Bu grafiğe göre 15 öğretici (%75) “başka eser ve kaynak kullandıklarını”, 5 öğretici (%25)’i ‘başka eser ve kaynak kullanmadıklarını ÇEDES Kılavuzunun kendilerine yettiğini’ söylemektedirler.

Öğreticilerden D1, D3, D4, D4, D7, D8, D9, M1, M2, M4, M5, M6, M8, M9 ve M10 kısaca ‘Evet’; D2, D5, D6, M3 ve M7 ise ‘Hayır’ cevabını vermiştir.

Öğreticilerin ‘Kullandığınız başka eser ve kaynaklar nelerdir?’ sorusuna şu şekilde cevap vermişlerdir:

D1: Evet kullanıyorum. “*Hadislerle İslam*”, “*Etkinliklerle Dinîmi Öğreniyorum*” ve “*Diyanet Dijital Materyalleri*”.

D4: Evet kullanıyorum. “*Hadislerle İslam Kitabı*”.

D5: Hayır kullanmıyorum: Çünkü okulda ve ailede gördüğü teorik bilgileri ÇEDES Projesiyle pratik hayatta aktivitelerle uyguluyoruz.

D6: Hayır kullanmıyorum. ÇEDES Kılavuzu üzerinden oynama yapıp orada paylaşılan videoları özellikle videolardaki hadisleri belirterek öğrencilere anlatıyorum. Ama şunu da belirteyim materyal olarak bilgisayar ve sinevizyon kullanıyorum.

D7: Evet kullanıyorum. Yukarıda tavsiye ettiğim “Mehmet Nur Akdoğan” ve “Muhammed Emin Yıldırım’ın sahabe serileri”, “M. Yaşar Kandemir’in” eserlerinden zaman zaman yararlanıyorum.

D8: Yukarıda tavsiye ettiğim *Etkinliklerle Değerler Eğitimi*, Hadislerle İslam, Kur’an Yolu Meali ve Tefsiri” gibi eserlerin Kaynakları da aynı zamanda kullanıyorum.

D9: Evet Hz. Peygamber’in insanlarla özellikle genç sahâbelerle iletişim kurması hakkında bizlere ışık tutan eserlerde müracaat ediyorum. Çünkü böyle eserler, Hz. Peygamberin insanlara özellikle gençlerle iletişim kurmada biz öğreticilere referans olan eserlerdir. Örnek Zehra Baysal’ın *Hz. Peygamber’in Örneğinde Sözsüz İletişim* adlı eseri.

D10: Yukarıdaki önerdiğimiz *Hac Yolunda Fülül* gibi yapımlar, *365 Gün Sevgili Peygamberim* gibi eserler, Diyanet’in dijital platformları, kısa videolar ve *TRT Diyanet Çocuk* içerikleri gibi kaynakları hem de kullanıyoruz.

M2: Evet kullanıyoruz. Yukarıda tavsiye ettiğim *Hadislerle İslam ve Kur’an Yolu Meali ve Tefsiri* kaynaklarında kullanıyorum vb. Ayrıca, *Hadislerle İslam* adlı eseri, Hz. Peygamberin hayatını anlatan eserler ve Yusuf Kandelevi’nin *Hayatü’s Sahabe* konu edinen eserlerden yararlanıyoruz.

M4: Kullandığımız kaynaklar tavsiye ettiğimiz kaynaklarla aynı kaynaklar. [*Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajları*, Huriye Martı’nın *Hadisler Ekseninde Çevre Ahlakı*].

M5: Evet kullanıyoruz. Tavsiye ettiğimiz kaynakların büyük çoğunluğuna ÇEDES Projesinde kullanıyoruz.

[*Kırk Hadis Kitapçıkları*, Özkan Öze’nin kitapları, Diyanet TV’deki *40 Hadis videoları* gibi kısa görsel içerikleri, Millî Eğitim Bakanlığı *Din Öğretimi Portalı* ve *Diyanet’in Dijital Platformları, Hikâyeler ve Kavramlar*].

M8: Tavsiye ettiğim eserleri aynı şekilde kullanıyorum. Kullandığım kaynakları tekrar hatırlatacak olursam *Risale-i Nurlardan ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* kitaplarından ayrıca seçmeli ders olan *Âdâb-ı Muâşeret* dersi.

M9: Evet kullanıyorum. Önerdiğim kaynakları aynı zamanda kullanıyorum.

Genelde 40 Hadis Kitapçıkları ve Dijital Uygulamalardan yararlanıyorum. Hadislerle İslam adlı eseri *Hikâyelerle Kırk Hadis*, ve *365 Günde Sevgili Peygamberim* gibi eserler.

M10: Evet kullanıyorum. Önerdiğim eser ve kaynakları aynı zamanda kullanıyorum. Özellikle İmam Nevevi'nin *Riyâzu's Sâlihîn* adlı eseri evimizde başucu kitabı olarak bulunması şart diye düşünüyorum.

[*Riyazü's Salihin, Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri, el-Edebü'l Müfred, Bir Konu Bir Ayet Bir Hadis Bir Dua, Hikâyelerle 40 Hadis ve Hikâyelerle Çocuklara 40 Hadis*]

Özet olarak öğreticilerin bir kısmı bir önceki soruda önerdikleri ek bazı kaynak eserlerden yararlandıklarını söylemektedirler. Ayrıca bunların çoğu, yalnızca kılavuz materyalleriyle yetinmeyip çeşitli basılı ve dijital kaynaklardan yararlandıklarını ifade etmiştir. Bu kaynaklar arasında *Hadislerle İslam, Riyâzu's Sâlihîn, Hayatü's Sahabe, Dijital İçerikler ve Diyanet yayınları* gibi hem klasik hem de çağdaş eserler yer almaktadır. Bazı öğreticiler ise ÇEDES Kılavuzu ve multimedya araçlarının yeterli olduğunu, bu nedenle ek kaynaklara ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir.

2.3.7. Hadis ve Sünnetlerin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı

Öğreticilere yönelik 'Hadis ve sünnetlerin hayata aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin rolü ve katkısını değerlendiriniz?' sorusuna verilen cevaplar "dinî eğitim ve rol model olarak Hz. Peygamber", "teoriden pratiğe geçiş ve uygulamalı eğitim, "dinî kimlik, ahlaki değerler ve içselleştirme", "toplumsal güven ve süreklilik" şeklinde şu dört ana tema altında toplanıldığı görülmektedir:

Dinî Eğitim ve Hz. Peygamber'in Rol Model Oluşu:

D1, çocukların Hz. Peygamber'i rol model almasının onları olumsuz etkilerden koruduğunu, ÇEDES'in bu sürece katkı sağladığını ve aileleri de sürece dâhil ederek sahil sünnet bilgisini yaygınlaştırdığını belirtmektedir.

D2, ÇEDES'in gençlerin hayatında Kur'an ve sünnetin kuşatıcı etkisini oluşturduğunu, üç kurumun iş birliğiyle resmiyet kazanmasının veliler açısından güven teşkil ettiğini ve etkinlik takibinin sünnetin hayata aktarılmasını sağladığını vurgulamaktadır.

M2, rojenin hadis aktarımından önce öğrenciyle sevgi temelli bir bağ kurduğunu, bunun öğrenmeye zemin hazırladığını ve özellikle İmam Hatiplerdeki etkinliklerle sünnetin sosyal hayata taşındığını ifade etmektedir.

M3, üç kamu kurumu iş birliği sayesinde velilerde güven oluştuğunu, kurumsal yapının pedagojik sürece olumlu yansıdığını ve Hz. Peygamber'in örneğinin sistematik biçimde öğrencilere aktarıldığını belirtmektedir.

M8 ise, sünnetin hayata geçirilmesinin ön koşulunun "gerçek Müslüman olmak" olduğunu, ÇEDES'in bireylerin örneği yoluyla İslam'ı çevrelerine aktarmada işlevsel olduğunu vurgulamaktadır.

Teoriden Pratiğe Geçiş ve Uygulamalı Eğitim:

D5, ÇEDES'in teorik bilgilerin pratik yaşama aktarılmasında köprü işlevi gördüğünü, etkisinin öğrencinin dinî alt yapısıyla bağlantılı olduğunu ifade etmektedir.

D6, projenin hadis ve sünnetin günlük yaşama aktarılmasında etkili olduğunu, öğreticilerin rol model oluşuyla bu sürecin desteklendiğini; Peygamberimizin hayatından örneklerle etkinliklerin zenginleştiğini belirtmektedir.

M4, ÇEDES'in yaşayarak öğrenmeyi teşvik ettiğini, öğrencilerin hadislerdeki sabır, merhamet, diline hâkimiyet gibi ahlaki öğretileri somutlaştırarak içselleştirdiğini vurgulamaktadır.

M5, etkinliklerin sünnete dair davranış gelişimini desteklediğini, sosyal faaliyetlerin çocuklarda davranışları alışkanlığa dönüştürdüğünü, Hz. Peygamber'in ahlaki mirasının somut olarak aktarıldığını belirtmektedir.

M6, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi* derslerinde zaman yetersizliğini ÇEDES'in telafi ettiğini, planlı etkinliklerin hadis ve sünnetin aktarımında eşsiz bir rol oynadığını ifade etmektedir.

M7 ise, projenin hadis ve sünnetin aktarımında uygulamalı yöntemlerle (film, saha uygulamaları, etkinlikler) desteklenmesinin, çocuklarda bilgiyle birlikte merhamet ve empati gibi değerleri geliştirdiğini belirtmektedir.

Dinî Kimlik, Ahlaki Değerler ve İçselleştirme:

D3, temel değerlerin, atasözlerinin, deyimlerin ve edebî ürünlerin hadislerle örtüştüğünü, Hz. Peygamber'in örnekliliğinin güncel problemlere alternatif çözümler sunduğunu ifade etmektedir.

D4, öğretmenlerin yaşantılarının öğrenciler için model teşkil ettiğini, sözlü ve sözsüz iletişimle öğrencilerle bağ kurarak Peygamber modelini aktarmada ÇEDES'in önemli rol oynadığını belirtmektedir.

D7, ÇEDES'in uzun vadede dinî kimliğin içselleştirilmesine katkı sunduğunu, kısa vadede alınan olumlu geri dönüşlerin zamanla daha kalıcı bir kimlik inşasına dönüşeceğini savunmaktadır.

D8 ise, hadis ve ayetlerin kök değer temalarıyla aktarılmasının faydalı olduğunu, ancak etkinliğin öğrenci ilgisi ve öğretici becerisine bağlı olduğunu; drama ve oyun gibi yöntemlerle katkının arttığını ifade etmektedir.

D9, etkinlik sürelerinin sınırlı olduğunu, bu yüzden geri bildirimlerin zor alındığını; ancak az da olsa yapılan çalışmaların manevi izler bıraktığını belirtmektedir. Projenin, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi* derslerindeki uygulama eksikliğini telafi ettiğini ve öğrenmenin daha kalıcı olduğunu ifade etmektedir.

M1, gönüllülük esasına dayalı yapı sayesinde okul dışı ortamlarda samimi bir atmosfer oluşturduğunu, bu durumun öğrencilerin öğrenme motivasyonunu artırdığını ve dinî bilgilerin içselleştirilmesini kolaylaştırdığını belirtmektedir.

M10 ise, ÇEDES'in değerler eğitimi bağlamında büyük bir potansiyele sahip olduğunu, Diyanet kaynaklarının öğrencilere ulaştırılmasında belirleyici rol oynadığını, ödül-temelli yapısının ise öğrencilerin ilgisini artırdığını ifade etmektedir.

Toplumsal Güven ve Süreklilik:

D10, ÇEDES'in hadis ve sünnetin bireysel ve toplumsal hayata aktarılmasında önemli bir rol üstlendiğini, uygulamalı etkinliklerle değerleri yaşatmayı hedeflediğini ve Diyanet'in diğer projeleriyle entegre edilmesinin verimliliği artırdığını belirtmektedir.

M9 ise gayri resmî faaliyetlerin yerini ÇEDES gibi kurumsal projelerin almasının toplumsal güveni artırdığını, ayrıca yaz Kur'an kurslarındaki süreklilik sorunlarını bu projenin telafi ettiğini ifade etmektedir.

2.3.8. ÇEDES Projesinde Kullanıma Uygun Görülen İlave Hadisler: Tematik Sınıflama ve Çözüm Önerileri

Hadislerin günümüze ulaşmasında izlenen aşamalar, hadis edebiyatının teşekkül sürecine ışık tutmaktadır. Bu süreç; hıfz (ezberleme), kitâbet (yazıya geçirme), tedvîn (resmî derleme) ve tasnîf (konulara göre sınıflama) şeklinde dört temel safhayla özetlenir. Hadis metinlerinin konularına göre belli bölüm ve bâblar altında toplanması, yani hadis kitaplarının sistematik ve tematik olarak düzenlenmesini ifade eden¹⁹² tasnif, bu başlığın temelini oluşturmaktadır. Bu usul, hem hadislerin pedagojik bağlamda değerlendirilmesini hem de (örneğin ÇEDES gibi) çeşitli eğitim projelerinde kullanılabilir uygun içeriklerin belirlenmesini mümkün kılar.

Bu bağlamda, ÇEDES Projesi'nde kullanılmak üzere önerilen hadislerin, klasik hadis tasnif geleneğine uygun şekilde ele alınması, hem ilmî hem de pedagojik açıdan önem arz etmektedir. Öğreticilere yöneltilen “ÇEDES Kılavuzu haricinde tavsiye ettiğiniz hadisler var mı? bu hadisleri konularına göre nasıl sınıflandırırsınız?” sorusu, bu amacı taşımaktadır. Verilen cevaplar, hadislerin hangi başlıklar altında değerlendirildiğini ve sahada hangi konuların öne çıktığını göstermektedir.

Bu çerçevede biz burada Muhammed Fuad Abdülbâkî'nin iki büyük hadis alimi *Buhârî ve Müslim'in Sahih*'lerinden aldığı, *el- Lü'lüü vel-mercân fima't-tefaka aleyhi's-şeyhân* adını vermiş olduğu ve 2024 yılında Türkçe olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından üç cild şerh edilen¹⁹³ eserlin bir kısmını konu başlıklarına göre vereceğiz. Çünkü önerilen hadislerin yer aldığı konu başlıkları genellikle aşağıdaki klasik tasnif sistemine dayanmaktadır:

Tablo 24. El-Lü'lüü ve'l- mercân'daki Hadislerin Konu Başlıkları ve İçerikleri

S.N.	Konu Başlığı (Kitâb/Bab)	İçerik	Kaynak Eser
1	Kitâbü'l-İman	İnanç esasları	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 1. Cild, 3-99.
2.	Kitâbü't Tahâre	Temizlik ve abdest hükümleri	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 1. Cild, 99-115.

¹⁹² İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Yayınları, 2011) 26.

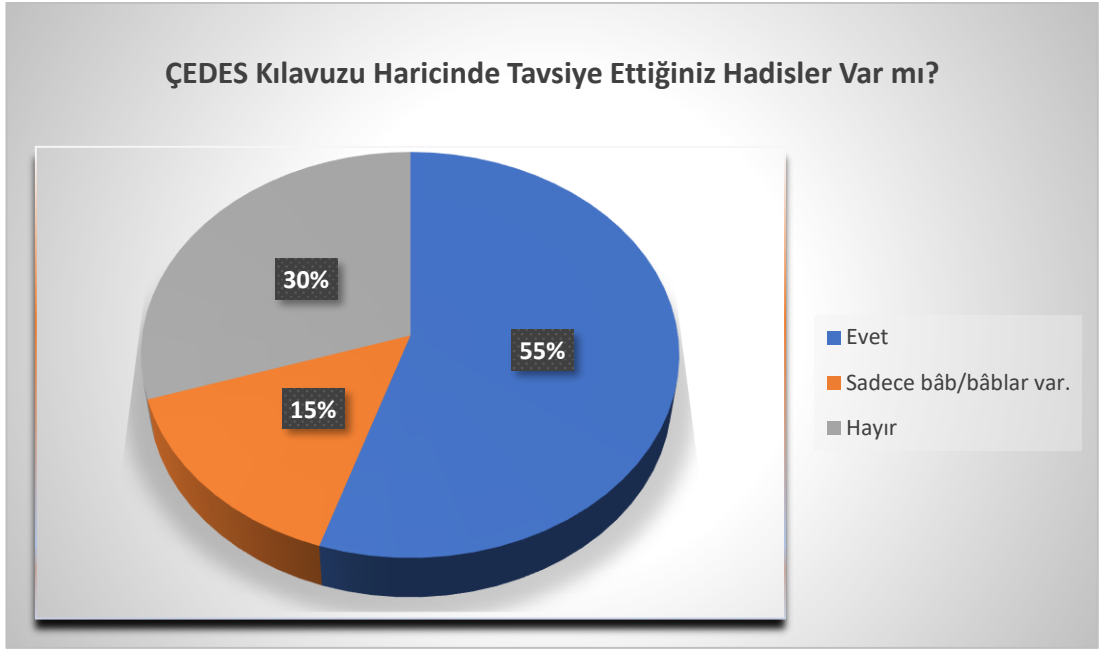
¹⁹³ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el- Lü'lü vel-Mercân fima't-Tefaka aleyhi's-Şeyhân*, nşr. Huriye Martı vd., (Ankara/Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2024).

Tablo 24-Devamı

3.	Kitâbü's-Salât	Namazla ilgili hükümler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 1. Cild, 139-187.
4.	Kitâbü'z-Zekât	Zekât ile ilgili hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 1. Cild, 343-395.
5.	Kitâbü's-Savm	Oruçla ilgili hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 2. Cild, 1-37.
6.	Kitâbü'l-Hacc	Hac ibadetiyle ilgili hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 2. Cild, 41-131.
7.	Kitâbü'l-Buyu'	Ticaret ve alışverişle ilgili hükümler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 2. Cild, 211-227.
8.	Kitâbü'l-Âdâb	Güzel davranışlar, adab-ı muaşeret	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 3. Cild, 63-73.
9.	Kitâbü'l-Cihâd	Mücadele, gayret ve savunmaya dair hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 2 Cild, 327-385.
10.	Kitâbü'n Nikâh	Aile, evlilik, mahremiyet ile ilgili hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 2. Cild, 131-155.
11.	Kitâbü't-Tefsîr	Kur'an'ın açıklanmasına dair rivayetler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 3. Cild, 407-416.
12.	Kitâbü'r-Rikâk	Kalp yumuşatan, zühd ve takvâyı öne çıkaran hadisler	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 3. Cild, 398-407.
13.	Kitâbü'l-Fiten	Fitneler ve Kıyamet Alâmetleri	“el-Lü'lüü ve'l- mercân”, 3. Cild, 369-389.

Kaynak: el-Lü'lüü ve'l- mercân, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 2024

‘ÇEDES Kılavuzu haricinde tavsiye ettiğiniz hadisler var mı?’ sorusuna eğitimciler verdiği yanıtlar, Garafık 14’de şu şekilde gösterilmiştir:

Grafik 14. ÇEDES Projesinde Kullanıma Uygun Görülen İlave Hadisler:
Tematik Sınıflama ve Çözüm

Bu soruya eğitimcilerin 11'i (% 55) "Evet", 6'sı (% 30), "Hayır" ve 3'ü (% 15) ise "Sadece bâb/bâblar var" cevabını vermiştir.

Öğreticilere yöneltilen "ÇEDES Kılavuzu haricinde tavsiye ettiğiniz hadisler nelerdir? Bu hadisleri konularına göre nasıl sınıflandırırsınız?" sorusuna verilen cevaplar şu şekilde özetlenebilir:

D1, D4, M5, M6 rumuzlu öğretmenler, çevre, doğal kaynakların korunması ve hayvan hakları çerçevesinde hadisleri önermiştir. Bu kapsamda; "Sizden bir nehir kenarında olsa bile suyu israf etmesin"¹⁹⁴, "Her canlıya yapılan iyilikte sevap vardır"¹⁹⁵ ve "Kıyametin kopacağını bilseniz bile elinizdeki fidanı dikin"¹⁹⁶ hadisleri örnek gösterilmiş; suyun israf edilmemesi, hayvan haklarına riayet ve doğal dengenin korunması temaları ön plana çıkarılmıştır.

D7, bu bağlamda özellikle su israfı ve diğer toplumsal israf biçimlerine karşı alternatif çözüm önerilerinin geliştirilebileceğini vurgulamıştır.

¹⁹⁴ İbn Mâce, "Tahâret", 48.

¹⁹⁵ Buhârî, "Müsâkât", 9; Müslim, "Selâm", 153.

¹⁹⁶ Buhârî, "el-Edebül-Müfred", 168.

M5, M6 ise, küresel ısınma, doğal kaynakların tükenmesi gibi günümüz çevre sorunlarıyla hadislerin ilişkilendirilmesi gerektiğini ifade ederek çevre merkezli uygulamalı etkinlikler önermiştir.

D4, D6, D10, M7, M10 rumuzlu öğretmenler, kul hakkı ve komşuluk sorumluluğunu bağlamında hadisler önermiştir. Bu öğretmenler, çevre tahribatı ve israfi aynı zamanda ahlâk, sosyal ilişkiler ve âdab-ı muâşeret bağlamında değerlendirmiştir. Öğreticiler, “Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur”¹⁹⁷, “Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”¹⁹⁸ gibi rivayetlerle komşuluk, merhamet, yaşlılara saygı, hediyeleşme ve toplumsal ilişkilerin önemini vurgulamışlardır.

D3, ibadet, manevî gelişim ve tefekkür ekseninde temizlik ve hijyen konularına dikkat çekmiş, özellikle diş temizliği ve misvak kullanımıyla ilgili hadisleri öne çıkararak bireyin iç dünyası, manevi farkındalık açısından değerlendirmeler yapmıştır.

M8, “Bir saat Allah’ı isim ve sıfatlara tefekkür etmek bir yıl nafil ibadetten hayırlıdır.”¹⁹⁹ rivayet üzerinden tefekkür sünnetini öne çıkarmış, bu bağlamda iman hakikatlerini kavrayacak hadislerin önemini vurgulamıştır.

M2, M4, M9 rumuzlu öğretmenler, gençlerin sosyal medya ve dijital oyunlar aracılığıyla karşılaştıkları olumsuz davranışları önlemek amacıyla güzel konuşma ve niyetin önemini öne çıkaran hadisleri tavsiye etmiştir. Bu çerçevede “Ameller niyete göredir”²⁰⁰, “Müslümana sövmek fâsıklıktır”²⁰¹ rivayetlerine dikkat çekmiştir.

D2, D9 ve M9 ise, Kur’an eğitimi bağlamında hadisler önermiştir. Öğreticiler, Kur’an okumanın fazileti ve doğru niyetle yapılan ibadetlerin önemine vurgu yapmış; “Sizin en hayırlınız, Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir”²⁰² hadisini öğrencilerin ahlâkî gelişimi ve niyet eğitimine katkı sağlayacak bir rivayet olarak öne çıkarmıştır.

¹⁹⁷ İbn Hanbel, II, 400.

¹⁹⁸ İbn Hanbel, II, 381.

¹⁹⁹ Aclûnî, I/310.

²⁰⁰ Müslim, “*İmâre*”, 155; Buhârî, “*Bedü'l'vahy*”, 1.

²⁰¹ Nesâî; “*Tahrîmu'd-Dem*”, 27.

²⁰² Tirmizî, “*Fedâilü'l-Kur'ân*”, 15.

Özet olarak, öğretmenler önerdikleri hadislerin çocukların ve gençlerin bireysel davranışlarını, toplumsal ilişkilerini ve ahlâkî bilinçlerini geliştirmeye katkı sağladığını ifade etmiştir.

Öğreticilerden D1, D3, D6, D7, D10, M2, M4, M5, M7, M8 ve M10: hadislerin, öğrencilerin iç dünyasına hitap etmesi gerektiğini, bunda görsel ve uygulamalı materyallerle desteklenmesinde daha etkili olacağını belirtmiştir.

Öte yandan D5, D8, D9, M1, M3 ve M6, *ÇEDES Kılavuzu*'nda yer alan hadislerin yeterli olduğunu, bu nedenle ek bir hadis önerisinde bulunmadıklarını ifade etmiştir.

Öğreticilere yöneltilen “*Bu hadisler doğrultusunda çevrenizdeki sorunları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunlara ne tür alternatif çözüm önerileri sunabilirsiniz?*” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, hadislerin çevresel ve toplumsal sorunların çözümünde rehberlik edici bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin çözüm önerileri iki temel kategori etrafında toplanmaktadır.

Çevresel duyarlılık ve kaynakların korunması:

D1, D4, D7, M5 ve M6 rumuzlu öğretmenler, su israfı, doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi ve çevreye duyarsızlık gibi sorunlara dikkat çekmişlerdir. Çözüm önerisi olarak pano çalışmaları, hayvan barınağı ziyaretleri ve doğa merkezli etkinliklerle öğrencilerde merhamet ve çevre bilincinin geliştirilmesini önermişlerdir.

M5, çevreyle ilgili hadislerin küresel sorunlarla ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmiş; özellikle küresel ısınma ve doğal kaynakların tükenmesi gibi küresel meselelerin gençler arasında farkındalık oluşturabileceğini vurgulamıştır.

M6 ise, “Kıyamet kopsa dahi elinizdeki fidanı dikin”²⁰³ hadisinin çevre bilinci açısından kalıcı bir örnek teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Ahlaki, sosyal ve bireysel davranışların geliştirilmesi:

D2, D3, D6, D10, M2, M4, M8, M9 ve M10 rumuzlu öğretmenler, hadislerin bireysel ve toplumsal ahlâk sorunlarının çözümünde işlevsel bir rol oynadığını vurgulamışlardır. Bu çerçevede öne çıkan temalar şunlardır:

²⁰³ Buhârî, “*el-Edebül-Müfred*”, 168.

D3, “Bireysel temizlik ve hijyen” teması temalı, diş temizliği ve manevi arınmaya ilişkin hadislerin çocuklara aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

D6, D10 ve M10, “ahlâk ve sosyal ilişkiler” temalı, âdab-ı muâşeret, komşuluk, hoşgörü, karşılıklı saygı ve merhamet konularında hadislerin önemini dile getirmiştir.

M2 ve M4, “Sosyal medya ve dijital kültür” temalı, gençler arasında yaygın olan argo, küfür ve kötü dil kullanımına karşı hadislerin dijital içeriklerde referans alınmasının önemine işaret etmiştir.

M8, “İman ve tefekkür” temalı, ateizm ve deizm gibi çağdaş inanç sorunlarına karşı, iman hakikatlerini öğreten hadislerin gençlerin inanç gelişimini destekleyici işlevini vurgulamıştır.

M9, “niyet ve doğruluk” temalı, öğrencilerin Kur’an okuma alışkanlığındaki süreklilik sorunları, gösteriş ve yalan gibi olumsuz davranışlara karşı hadis temelli çözüm önerileri sunmuştur.

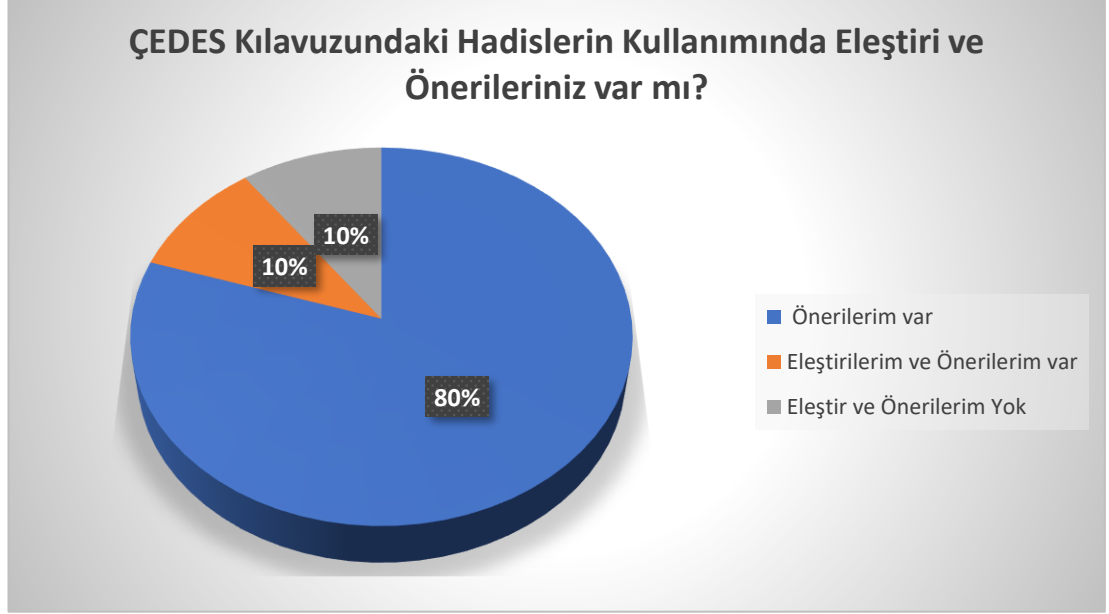
D5, D8, D9, M1 ve M3, *ÇEDES Kılavuzu’nda* yer alan hadislerin bireysel ve toplumsal sorunların çözümü için yeterli olduğunu belirtmiş, ek öneride bulunmamıştır.

M6 ise, benzer şekilde mevcut hadislerin çevresel ve ahlaki duyarlılığın kazandırılmasında yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak, öğreticilerin yanıtları, hadislerin hem çevresel farkındalığın artırılmasında hem de bireysel ve toplumsal ahlâkın geliştirilmesinde etkili bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk ve gençlere yönelik projelerde hadislerin görsel ve uygulamalı etkinliklerle desteklenmesi; sosyal medya, dijital oyun ve doğa merkezli çalışmalar aracılığıyla hayata geçirilmesi önerilmektedir. Bu yaklaşım, teorik bilgilerin pratiğe aktarılmasını ve değerlerin günlük yaşamla bütünleştirilmesini mümkün kılmaktadır.

2.3.9. ÇEDES Kılavuzundaki Hadislerin Kullanımı: Eleştiriler ve Öneriler

ÇEDES Kılavuzunda yer alan hadislerin kullanılması hakkında önerileriniz ve eleştirileriniz var mı?’ sorusuna öğretmenlerin yanıtları Grafik 15’de şu şekilde vermiştir:

Grafik 15. ÇEDES Kılavuzundaki Hadislerin Kullanımı: Eleştiriler ve Öneriler

Bu soruya D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D10, M2, M4, M5, M7, M8, M9 ve M10 sembolü öğretmenlerden oluşan 16 kişi (% 80) “Sadece önerilerim var”: M1 ve M6 numaralı 2 kişi (% 10) “Önerim ve eleştirim var”; D9, M3, 2 kişi (% 10) “Hiçbir eleştirilerim yok” yanıtını vermişlerdir.

Öğreticilere ‘ÇEDES Kılavuzun’da yer alan hadislerin kullanılması hakkında önerileriniz ve eleştirileriniz var mı? Varsa nelerdir?’ sorusu yöneltilmiş, genel olarak şu yanıtlar alınmıştır:

D1, sadece önerilerinin olduğunu söylemiş, ÇEDES Kılavuzdaki hadislerin yaş grubu ve çağın ihtiyaçlarına göre farklılaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Hadislerin ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde, hatta bireysel farklılıklara göre sunulmasının önemini vurgulamaktadır.

D2, sadece önerilerinin olduğunu söyleyen öğretici, hadislerin biçiminden (lafiz-şekilden) ziyade hayata aktarılabilirliğini esas aldığını ifade etmiştir. Hadislerin uygulanabilirliğinin de eğitime bağlı olduğunu savunmuştur. Coğrafi, kültürel ve

bireysel farklılıklara göre pratiğe aktarma yöntemlerinin de çeşitlilik arz ettiğini de belirtmiştir.

D3: ÇEDES Kılavuzunu detaylı incelemediğini ancak genel olarak hadislerin sunumunun yaş aralığına uygun olmasının ve öğrenci ihtiyaçlarına göre esnek uygulamalar yapılmasının önemini vurgulamıştır. Ayrıca çocuklara yönelik dinî eğitimin okul öncesinden başlaması gerektiğini savunmuş, Osmanlıdan kalan bazı güzel uygulamaların Değerler Kulübünde “Zarafet Dersi” adı altında verilebileceğini söylemiştir.

D4: Sadece önerilerinin olduğunu ve bu kapsamda hadislerin rivayet zincirine ve rivayet eden sahabilere değinilmesi gerektiğini, ya da tam tersi bir işlemle bu sahabeler üzerinden hadislere temas edilip ve kök değerlerle bağlantı kurulmasının etkili olacağını belirtmiştir. Örnek olarak Hz. Ebubekir’in doğruluğu, Hz. Ömer’in adaleti gibi sahabe nitelikleri üzerinden hadislerin işlenmesini önermiştir.

D5: ÇEDES Kılavuzunun oldukça zengin olduğunu, tüm içeriği uygulamakta zorlandığını içerik açısından bir eksiklik görmediğini dile getirmiştir. Öğreticinin görevinin öğrenciyi derste aktif tutmak olduğunu, bunun interaktif yöntemlerle mümkün olacağını, bu yöntemler doğru zamanda ve doğru yerde uygulandığında öğrencilerin dönem içerisinde projenin etkinliklerinin başlamasını iple çekeceklerini söylemiştir.

D6 ise, *ÇEDES Kılavuzun’daki* hadisler günümüz gençlerinin problemlerine çözüm sunacak nitelikte seçilmesini önermiştir. Ayrıca ilgili hadislerin rivayet zincirinde geçen sahabe, tâbiûn ve tebeu’t-tâbiîn gibi kişilik özelliklerinin, günümüz sorunlarına model teşkil edebilecek biçimde işlenmesini önermiştir.

D7, sadece önerilerinin olduğunu söyleyen bu öğretici, *ÇEDES Kılavuzu’nun* her yıl yenilendiğini ve değerlendirme toplantılarında bu tür eksikliklerin ele alındığını belirtmiştir. İlkokul düzeyine özel materyallerin hazırlanması yıl sonu etkinliklerinde hadis ve sünnet temalı drama/tiyatro gösteriminin etkili sonuçlar vereceğini vurgulamıştır.

D8, *ÇEDES Kılavuzun’daki* geçen hadislere için eleştiriden ziyade önerisi olduğunu söyleyen öğretici, önceki yıllarda ilgili kılavuzun detaylı incelemediğini, bu

yıl daha fazla uygulamaya çalıştığını ifade etmiştir. Hadis seçiminde “Değerler Kulübü” öğrencilerinin yaş gruplarına uygun yapılması gerektiğini belirtmiştir.

D10, sadece öneride bulunacağını söyleyen öğretici bu kişi, hadislerin bağlamından koparılmadan sunulması, sebab-i vürudunun göz önünde bulundurulması ve tarihsel arka planın anlaşılmasının uygulama kolaylığı sağlayacağını belirtmiştir. Hadislerin soru-cevap yöntemiyle ilgi uyandıracak şekilde işlenmeli ve kılavuzdaki hadisler de somutlaştırılarak aktarılmalıdır.

M1: Hem eleştirisi hem de önerinin olduğunu söyleyen öğretici, *ÇEDES Kılavuzun'daki* hadislerin kapsamının dar olduğunu, özellikle lise düzeyi için yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Hadislerin dijital ortamlarda sunulmasının olumlu olduğunu ancak içeriğin yaş gruplarına göre daha fazla çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kız ve erkek öğrencilere yönelik içerikler de farklılaştırılmalıdır.

M2, sadece önerisinin bulunduğunu söyleyerek *ÇEDES Kılavuzundaki* hadislerin halk arasında bilinen, kısa ve özlü hadislerden yer seçiminin gençlerin değerlerle bağ kurmalarına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

M4, sadece önerisinin bulunduğu söyleyerek sosyal medyanın olumsuz etkilerine karşı gençleri motive edecek, adab-ı muaşeret ve itikadi konulara dair hadislerin daha fazla kullanılmasını önermiştir.

M5 ise, eleştiride bulunmamış; ancak güçlü öneriler sunmuştur. Hadislerin hikâyeleştirilerek sunulmasının öğrencilerin zihninde daha kalıcı etkiler bıraktığını belirtmiştir. Mesela M. Yaşar Kandemir'in *Çocuklara 40 Hadis* isimli kitabındaki gibi hikâye destekli materyallerin faydalı olacağını savunmuştur. Ayrıca sünnetin gündelik hayata aktarılmasının önemini vurgulamış, toplumsal ahlaki yozlaşmanın nedenlerinden birinin sünnet bilgisinden yoksunluk olduğunu belirtmiştir.

M6, eleştiri ve önerisi olduğunu söyleyerek *ÇEDES Kılavuzun'daki* hadislerin öğrencilerin seviyesine genel anlamda uygun olduğunu, ancak rehber öğretmenler ve temsilciler gibi proje uygulayıcılarının sayıca artırılması gerektiğini savunmuştur. Öğrencilerin dinî bilgileri genellikle aile çevresinden kulaktan dolma yöntemlerle edindiğini, bu nedenle daha nitelikli rehberliğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

M7, sadece önerisinin olduğunu ifade ederek *ÇEDES Kılavuzu'nda*; günümüzün toplumsal problemlerine çözüm sunabilecek hadislere öncelik verilmesini

çevre, ibadet ve huzurevleri gibi alanlara yönelik hadislerin de kılavuza eklenmesini önermiştir.

M8, sadece önerisinin olduğunu söyleyerek ortaokul düzeyi için kılavuz uygun olmakla birlikte itikad ve ahlaka yönelik hadislerin artırılmasının faydalı olacağını belirtmiştir. Ahlaki değerlerle bağlantılı hadislerin değerler eğitimi açısından önemlidir.

M9, sadece önerisi olan bu öğretici hadislerin sözel olarak değil, uygulamalı biçimde öğretilmesi gerektiğini rivayetlerin niyet ve davranış boyutuna vurgu yapılmasını önermiştir. Eğitimin gençlerin ihtiyaçlarına çözüm üretmediği sürece amacına ulaşamayacağını, bu bağlamda unutulmuş ve az uygulanan itikâf gibi sünnetlerin yeniden gündeme getirilmesini önermiştir.

M10, sadece önerilerinin olduğunu bu önerileri kabilinden her hafta bir hadisin tahtaya yazılması ve öğrencilerin defterlerine geçirmesinin hem sınıf disiplinine katkı sağlayacağını hem de öğrencilerin bilinçaltında hadislerin yer etmesine yardımcı olacağını ifade etmiştir.

2.3.10. Hadislerin Kök Değerlerle İlişkisi ve Uygulamadaki Rolü

Hadislerin kök değerlerle ilişkisi ve uygulamadaki rolünü daha iyi anlamak için “Ahlâk”, “Edep”, “Değer”, “Değerler Eğitimi”²⁰⁴ kavramları ile, “Ahlaki Değerler ve Hadislerin birbiriyle ilişkisi”, “Edep Literatürü ve Hadis”, “Teori ve Pratik, Hadis ve Ahlâk”, “Hadis Literatüründe Ahlâkın Konumu ve Değeri”, “Ahlâk Hadisleri”²⁰⁵ konu başlıklarına kısaca temas edilmesinin çalışmamıza katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Arapçada h-l-k kökünden türeyen ahlâk kavramı, insanın karakter yapısı ve eylemlerine bakan yönüyle; bireyin davranışlarını şekillendiren toplumsal bir olgu olarak; ayrıca insanın karakter ve eylemlerini toplumsal kurallar çerçevesinde düzenleyen bir unsur olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır.²⁰⁶ Bu tanımlar arasında ahlâk, kimi zaman yumuşak huyluluk ve insanlar arasında övgüye değer davranış; kimi zaman karakter (huy, seciye, mizaç, erdem); kimi zaman da âdet (alışkanlık, gelenek,

²⁰⁴ Recep Kaymakcan – Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2020), 15-29.

²⁰⁵ Suat Koca, *Hadis ve Ahlâk* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020), 67-124.

²⁰⁶ Kaymakcan – Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 16-18.

sünnet) ve din bağlamında ele alınmıştır.²⁰⁷ Bu çalışmada ise özellikle ahlâk, değerler ve hadisler arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır.

Genelde soyut bir nitelik taşıyan kök değerlerin davranış biçimine dönüşmesi, yani soyuttan somuta yansımaları ahlâk olarak tanımlanabilir. Bu değerlerin ilahî bir hüviyet kazanmasını ise hadisler sağlar. Başka bir ifadeyle, değerler toplumun doğru ve kabul edilebilir olanı temsil eder; ahlâk bu değerleri somut davranışlara dönüştürür; hadisler ise bu değerleri ilahî bir referansa dayandırarak dinî bir kanun niteliği kazandırır. Örneğin, “merhamet” bir değerdir. Bu değer topluma yansımaları, yani yaşlılara, ebeveynlere ve genel olarak tüm canlılara merhamet gösterilmesi ahlâkın tezahürüdür. Söz konusu değer dinî bir temele oturtulmasını ise hadisler sağlamaktadır. Nitekim, “İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez”²⁰⁸ hadisi bu bağlantıyı açıkça ortaya koymaktadır. Böylece, değerler, ahlâk ve hadisler arasındaki ilişki özetlendikten sonra, hadislerin kök değerler ve ahlâk ile ilişkisi ile uygulamadaki rolü daha sağlam bir zemine oturtulmuş olacaktır.

Değer ve kök değerleri, *Kütüb-i Sitte*, *Muvatta* ve *Sünen-i Dârimî*'den oluşan sekiz hadis mecmuasında doğrudan-dolaylı olarak “Birr ve Sıla (iyilik yapmak ve iyi davranmak)”, “Edeb (ahlâk ve terbiye)”, “Fedâil (faziletler)”, “İsti’zan (izin istemek)”, “Rikâk (yumuşak kalplilik)” ve “Züht (kanaatkâr olmak, az ile yetinmek ve dünyaya düşkünlük göstermemek)” gibi birçok ve çeşitli bölümlerde yer alır.²⁰⁹ Ayrıca, İbn Ebî Şeybe'nin *Kitâbu'l-Edeb*, İbn Habîb es-Sülemî'nin *Mekârimu'l-Ahlâk*, el-Buhârî'nin *el-Edebu'l-Müfred* adlı eserleri, Berkî'nin *Mekârimu'l-Ahlâk* ve İbn Ebî'd-Dünyâ'nın *Mekârimu'l-Ahlâk* adlı eserleri²¹⁰ gibi pek çok çalışma da Edeb ve Ahlâk başlığını taşıyan müstakil kaynaklardır. Bu da kök değerlerin uygulanmasında hadislerin rolünün büyük olduğunu, teori ve pratik arasında hadis ve değerler eğitimi ve bunun hayata yansımaları olan ahlakla²¹¹ ne kadar ileri düzeyde ilişki içerisinde olduğu göstermektedir. Bu girişin ardından sünnetler ve hadislerin değerler eğitimi ve ahlâk ile olan ilişkisini öğreticiler gözünden aktarmak faydalı olacaktır.

²⁰⁷ Koca, *Hadis ve Ahlâk*, 49-59.

²⁰⁸ Buhârî, “*Tevhid*”, 2.

²⁰⁹ Ahmed Ürkmez, *Ahlâk Ekseninde Hadis* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014), 31-47.

²¹⁰ Koca, *Hadis ve Ahlâk*, 167-176.

²¹¹ Koca, *Hadis ve Ahlâk*, 89-98.

Bu bağlamda ‘Kök değerlerin uygulanmasında hadislerin rolü var mıdır? varsa bunlar arasında nasıl bir bağlantı vardır?’ sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtları şu kategori çerçevesinde değerlendirilmiştir:

Hadis ve Sünnetin Değerlerin Temel Kaynağı Olması:

D1, D2, D9, D10, M1, M2, M5 ve M10 rumuzlu öğretmenlerin önemli bir kısmı, hadis ve sünneti kök değerlerin hem teorik temellendirilmesi hem de pratik hayata aktarılması noktasında asli kaynak olarak değerlendirmiştir. Ayrıca öğretmenler, hadis ve sünnet olmadan değer eğitiminin ruhsuz ve içeriksiz kalacağını, değerlerin ancak Nebvî örneklikle ilahi bir anlam kazandığını vurgulamaktadır.

Özellikle D2 ve D9, Kur’an ve sünnetin ayrılmazlığına dikkat çekmiş; sünnetin gençlere disiplin ve bağlayıcılık kazandırdığını ifade etmiştir.

M10 ise, hadis ve sünnetin aşırılıkların önüne geçtiğini ve değerleri tevhid ekseninde birleştirdiğini belirtmiştir.

Değerlerin Somutlaştırılması ve Eğitimde Kalıcılık:

D3, D7, D8, M3, M4, M6, M8 ve M9 rumuzlu öğretmenler, kök değerlerin çocuklara aktarımında hadislerin somut ve yaşanabilir örnekler sunduğunu ifade etmiştir. Özellikle “D3”, değerlerin çocukların yaş seviyesine uygun örneklerle somutlaştırılmasının kalıcı etki bırakacağını vurgulamıştır.

D7, erken yaşta hadis temelli eğitimin bilinçaltını şekillendirdiğini ve bireyi ileriki yaşamında yönlendirdiğini belirtmiştir.

D8, Hz. Peygamber’in insani yönlerinin (şakalaşma, aile ilişkileri vb.) çocuklarda yakınlık ve aidiyet duygusu oluşturduğunu ifade etmiştir.

M4 ve M6, çevre bilinci, edep ve nezaket gibi değerlerin hadislerle temellendirilmediğinde soyut ve etkisiz kalacağını savunmuştur.

M8 ve M9, hadislerin değerlerin yalnızca davranışsal değil aynı zamanda ruhsal boyutunu da beslediğini vurgulamıştır.

Hadis ve Sünnetin Değerlerde Denge Sağlayıcı Rolü:

D5 ve M10 rumuzlu öğretmenler ise, hadislerin değer eğitimine ruh kattığını, sünnetin ise bu değerleri dengeleyici bir unsur olarak işlev gördüğünü belirtmiştir.

Özellikle “D5”, örneğin hayvan sevgisi gibi değerlerin sünnet aracılığıyla aşırılıktan korunarak dengelendiğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım, değerlerin yalnızca beşerî bir olgu değil, aynı zamanda Nebevî örneklikle dengelenmiş bir yaşam biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Hadislerin Sosyal, Ahlaki ve Evrensel Değerlerle İlişkisi:

D4, M7 rumuzlu öğreticiler ise, hadislerin, kök değerlerin sosyal ilişkiler, evrensel insanlık değerleri ve çağdaş sorunlar bağlamında işlev gördüğünü belirtmiştir.

D4, sünnetin çevre bilinci gibi modern meselelerde dahi yol gösterici olduğunu, sıradan davranışların bile Peygamber örneğiyle anlam kazandığını ifade etmiştir.

M7, hadislerin özellikle vatan sevgisi, bağımsızlık ve merhamet gibi hem milli hem evrensel değerlerle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak öğretici görüşleri genel anlamda şu ortak noktada birleşmektedir:

Hadisler, kök değerlerin kaynağını oluşturan ve onları soyuttan somuta dönüştüren temel araçtır. Sünnet, değerlerin dengesini sağlayarak onların aşırılıktan uzak, uygulanabilir ve anlamlı bir biçimde hayata geçirilmesini mümkün kılar. Değer eğitimi sürecinde hadis ve sünnetten bağımsız bir yaklaşım düşünülemez; çünkü bu durumda değerler yalnızca dünyevi kurallara indirgenir ve ilahi bağlayıcılığını yitirir. Bu çerçevede hadis ve sünnet, kök değerlerin hem teorik hem de pratik boyutunu güçlendiren, değer eğitimini kalıcı, dengeli ve ilahi temelli kılan birer anahtar unsur olarak görülmektedir.

2.3.11. Kök Değerlerinin Öğrenciye Aktarımında ÇEDES Projesi'nin Katkısı

'Kök değerlerin öğrenciye aktarımında ÇEDES Projesinin katkı sağladığını düşünüyor musunuz?' sorusuna öğretmenlerin verdiği yanıtlar şu şekildedir.

Grafik 16. Kök Değerlerinin Öğrenciye Aktarımında ÇEDES Projesi'nin Katkısı

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında 19 öğretici (%95) değer aktarımında projenin katkısına "Evet" yanıtını verirken "1 öğretici (%5) ise bunun "Öğreticiye/öğreticinin uygulamalarına bağlı olduğunu" bildirmiştir.

Öğreticileri projenin değer aktarımına katkı sağladığı kanaatine iten sebep "Ahlâkî ve Sosyal Değerlerin Davranışa Dönüşmesi" dir. Huzurevi ziyaretleri, yardımlaşma etkinlikleri, sorumluluk projeleri ve sınıf içi davranış gözlemleri aracılığıyla öğrencilerin sevgi, saygı, merhamet, vefa ve yardımseverlik gibi temel değerlere karşı duyarlılık kazandığı belirtilmiştir. Sunnet rehberliğinde gerçekleştirilen bu tarz etkinliklerin çocuklarda kalıcı olduğu ve olumlu davranış değişikliğine neden olduğunu ve kök değerlerin içselleştirildiği ifade edilmiştir.

"D3" ve "D5": Sağlanan katkıya "Uygulayıcının Rolü ve Pedagojik Yöntemler" çerçevesinde cevap vererek bunun öğreticinin yaklaşımına, iletişim becerilerine ve pedagojik yeterliliğine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Özellikle "D5", soyut değerlerin somutlaştırılarak ve örnek davranışlarla gösterilerek daha etkili

şekilde aktarılabileceğini belirtmiş; teorik bilgi yerine deneyim temelli öğretimi vurgulanmıştır.

“D3”, “D6” ve “M10”: “Aile Katılımı ve Okul-Aile İş Birliği” çerçevesinde ÇEDES Projesinde ailelerle kurulan bağın değer aktarım sürecini pekiştirdiğini belirtmiş, özellikle ev ziyaretleri, çay/kahve buluşmaları gibi etkinliklerle ailelere ulaşıldığı, bu sayede öğrencinin yaşam çevresinin de olumlu etkilendiği dile getirilmiştir. Bu sayede velilerde güven oluştuğu ve eğitimin etkisinin sadece öğrenciyle sınırlı kalmadığı ve yaygın hale dönüştüğü vurgulanmıştır.

“D3 ve M10”: “Sosyal Farkındalık ve İhtiyaç Tespiti” çerçevesinde ÇEDES Projesi'nin sadece değer öğretiminde değil, aynı zamanda ihtiyaç sahibi öğrencilerin tespitinde ve sosyal sorumluluk çalışmalarının yürütülmesinde önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Gözlem ve birebir iletişimle ihtiyaçların daha sağlıklı belirlendiği ve yardımların daha etkili şekilde ulaştırıldığı ifade edilmiştir.

D6 ve M9: “Kalıcı Etki ve Geçmiş Öğrenci Geri Bildirimleri” çerçevesinde ÇEDES Projesine katılmış öğrencilerin zamanla değer eğitiminin etkilerini hissettikleri ve bu etkilerin uzun vadede kalıcı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin mezuniyet sonrasında bile projeyi hatırlamaları ve olumlu değerlendirmeleri, üzerlerinde güçlü izler bıraktığını göstermektedir.

“M5”: “Kültürel ve Toplumsal Dönüşüm Açısından Önemi” çerçevesinde ÇEDES Projesi'nin dijitalleşme ve bireyselleşme çağındaki değer kaybına karşı milli ve manevi değerleri korumak adına sistematik bir müdahale modeli sunduğunu belirtmiş, toplumsal gelecek açısından stratejik bir konuma sahip olduğunu ifade etmiştir.

M6: “Aşamalı ve Planlı Aktarım Modeli” çerçevesinde değerlendirdiği ÇEDES Projesinin Kur'an'ın iniş sürecine benzer şekilde kök değerlerin aşamalı ve planlı bir biçimde öğrencilere aktarılmasını sağladığını vurgulamıştır. Bu yöntem sayesinde öğrencilerde daha sağlıklı bir anlamlandırma süreci gerçekleştiği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak öğreticilerin çoğunluğu, ÇEDES Projesi'nin öğrencilerde kök değerlerin kazandırılmasında bireysel, toplumsal ve ailevi düzeylerde olmak üzere önemli katkılar sağladığını vurgulamaktadır.

2.3.12. ÇEDES Projesinde Geçen Kök Değerlerin Hadisler Bağlamında Değerlendirilmesi

Öğreticilere ‘Çevrenizden yola çıkarak, ÇEDES Projesinde Geçen Aşağıdaki Kök Değerleri Hadisler Bağlamında Değerlendiriniz?’ sorusu sorularak alınan yanıtlar kaydedilmiştir. Bu sorunun öğretmenlere yöneltilmesindeki amaç, ÇEDES Projesi’nde kök değerlerin hadisler aracılığıyla nasıl anlam kazandığını, öğretmenlerin bu hadisleri kendi çevrelerinden hareketle nasıl yorumladıklarını ve eğitimsel süreçte nasıl işlevselleştirdiklerini tespit etmektir. Yanıtların kaydedilmesiyle, projenin sahadaki etkisi, hadislerin değer aktarımındaki rolü ve öğretmenlerin uygulamadaki katkıları ortaya konmak istenmiştir.

2.3.12.1. Edep-Saygı-Nezaket Örnek Hadisi

Öğreticilerin ÇEDES Eğitici Kılavuzun’da; “Edep, Saygı ve Nezaket” kök değerleri kapsamında zikredilen “Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “(Mü’min) Kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır” hadis-i şerifini²¹² değerlendirilmesi istenmiştir. Başlıklar halinde öğretmenlerin ilgili rivayet çerçevesinde değerlendirmeleri şöyledir:

Tebessüm ve Sosyal İlişkiler:

D1, D3, D6, D9, M1, M5 ve M8 rumuzlu öğretmenler, tebessümün sadece bireysel bir davranış değil, aynı zamanda sosyal güven, özsaygı ve aidiyet hissi oluşturan bir unsur olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda tebessümün “sadaka” olarak değerlendirilmesi, öğrencilerin olumlu sosyal ilişkiler kurmasına katkı sağlamaktadır. Modern toplumda tebessüm ve selamlaşmanın giderek kaybolduğu, bu nedenle Hz. Peygamber’in mütebessim yönünün eğitim süreçlerinde örnek model olarak aktarılması gerektiği ifade edilmiştir.

Sadaka Anlayışının Genişlemesi:

D3, D4, D7 ve M3 ise, sadaka kavramının yalnızca maddi yardımla sınırlı olmadığı, tebessüm, yol göstermek, iyiliği emretmek ve çevreye zarar veren unsurları

²¹² Tirmizi, “Birr”, 36. ; Gül vd., ÇEDES Öğretici Kılavuzu, 44.

kaldırmak gibi bedensel ve davranışsal iyiliklerin de sadaka kapsamına dâhil olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin iyilik kavramını daha kapsayıcı şekilde anlamalarını sağlamaktadır.

Etkinlik Temelli Uygulamalar:

D1, D2, D5, D9, D10, M2, M4, M7, M9 ve M10 rumuzlu öğretmenler, öğrenciler, hadisi uygulamalı yöntemlerle öğrencilerin hayatına taşımaktadır. Yol üzerindeki taşların toplanması, çevre temizliği, drama ve tiyatro yöntemleri, yaşlı ve esnaf ziyaretleri, empati çalışmaları ve anlık geri bildirimler gibi faaliyetler aracılığıyla hadis, soyut bir bilgi olmaktan çıkarılıp davranışa dönüştürülmektedir.

Merhamet, Nezaket ve Empati Eğitimi:

D5, D8, M6 ve M9 rumuzlu öğretmenler hadisin bireyler arası merhamet, nezaket ve empati geliştirmede güçlü bir pedagojik potansiyele sahip olduğu ifade edilmiştir. Drama yöntemleri, toplu taşıma ve sosyal hayatta gözlemlenen yozlaşmaların ele alınması, huzurevi ziyaretleri ve farklı kültürlerden öğrencilerin kaynaştırılması bu çerçevede öne çıkan uygulamalardır.

Sorumluluk ve Model Olma:

D6, D10, M2, M7 ve M10 rumuzlu öğretmenler ise, hadisin bireylere toplumsal sorumluluk bilinci kazandırdığını vurgulamışlardır. Özellikle çevre temizliği, israf bilinci ve kamu malına zarar vermeme konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin “model olma” rolünün, öğrencilerde davranış dönüşümü sağlamada kritik önemde olduğu dile getirilmiştir.

Sonuç olarak öğretmenlerin değerlendirmeleri, söz konusu hadisin yalnızca bir ahlâkî öğüt değil; sosyal, pedagojik ve değerler eğitimi açısından çok boyutlu bir öğretim aracına dönüştürülebileceğini göstermektedir. Hadisin tebessüm, nezaket, sadaka anlayışı ve sorumluluk bilinci bağlamında farklı yöntemlerle öğrencilerin hayatına aktarılması, ÇEDES Projesi'nin amaçladığı değer eğitimine somut katkılar sunmaktadır.

2.3.12.2. Sorumluluk-Özdenetim Örnek Hadisi

ÇEDES Öğretici Kılavuzundaki “Sorumluluk-Özdenetim Örnek Hadisi” kök değerleri kapsamında zikredilen “Allah Teâlâ'nın koymuş olduğu sınırlara uygun

yaşayanlar ile bu sınırları ihlâl eden kimselerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kura ile belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer; Bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmı da üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için) üsttekilerin yanına giderler. (Bir süre sonra), (Sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek.”derler. Eğer yukarıda bulunanlar aşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verirlerse gemidekiler hep birlikte helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.” hadis-i şerifini öğreticilerin bu değerlendirmesi istenmiştir.

Öğreticilerin kısaca “Gemi Hadisi”ne yönelik değerlendirmeleri şu şekildedir:

“D1, D2, D3, D6, D8 ve D9” numaralı öğreticiler, hadisi özellikle “Bir Yanlış Görüldüğünde Müdahale Etme ve Emr-i bil ma’ruf ve nehy-i anil münker (İyiliği emretme kötülüklerden kaçınma İyiliği Emredip Kötülüklerden Men Etme)” sorumluluğunun altını çizen, ahlaki ve dinî bir uyarı olarak görmektedir.

“D1, D3, D5 ve D6” numaralı öğreticiler ise çocuklara ve öğrencilere zararların sadece yaparı değil, dolaylı olarak aslında toplumu da etkilediğini göstermek amacıyla metafor/örneklem olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Hadis, "başkasının yaptığı hatayı görmezden gelmenin" sonuçlarının tehlikeli olabileceğini vurgulamak için eğitimsel bir araç olarak öne çıkmaktadır.

“D4, D7 ve D10” ise, hadisi “Bireysel özgürlüklerin sınırlarını çizmek ve toplum yararı bilincini kazandırmak” bağlamında yorumlamışlardır. Örneğin “D4”, bu hadisin sadece dinî veya ahlaki değil; aynı zamanda çevresel bir bilinç geliştirme açısından da işlevsel olduğunu savunmakta, dünya nimetlerinin birer emanet olduğu ve bu emanete riayet etmenin insanın hem dünyevi hem uhrevi kurtuluşu açısından zorunlu olduğu fikrini temellendirmektedir. Ayrıca öğretici, bireyin eylemlerinin başkalarının yaşam alanlarını etkileyebileceği gerçeği üzerinden "toplum içinde yaşama ahlakını” ayet ve hadislerden örneklerle vurgulamıştır.

D2, D4, D6, D7 ve D10 numaralı öğreticiler ise, “Gemi” hadisinin özellikle “Sosyal Sorumluluk”, “Empati, Merhamet, Yardımlaşma ve Zarar Vermeme” gibi kök değerlerle doğrudan ilişkilendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bunlardan D4, atık pil ve petşişe gibi doğaya zarar verecek maddelerin geri dönüşüme kazandırılması gibi

sosyal sorumluluk projelerini ÇEDES öğrencileri ile hayata geçirdiklerini belirtmiştir. Özellikle D7, *ÇEDES Kılavuzun'daki* “Sorumluluk ve Özdenetim” değeri adı altında verilen “Gemi” hadisi ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirir:

Toplumda meşhur “Bana ne?”, “Neme lazım”, “Her koyun kendi ayağından asılır” gibi sözler, - mefhum-ı muhalifiyle de düşünebileceğimiz- “Bir müslüman kendi nefsi için istediği şeyi başkası için de istemezse gerçek manada mümin olmaz”²¹³ hadisinde olduğu gibi Peygamberimiz’in sünnetlerinin ruhuna uygun değildir. Gemi benzetmesiyle dile getirilen hususu, sosyal sorumluluk hadisi olarak görüyorum.

“D2, D6, D9, M2, M6 ve M10” numaralı öğretmenlerin “Gemi” hadisini sırf dinî boyutuyla ele aldıkları gözlemlenmiştir. Mesela öğretmenler bu hadisi, Âl-i İmrân 104, Tevbe 112 ve Hûd 116. ayetlerindeki "Emr-i bil ma'ruf ve nehy-i anil münker; iyiliği emretme kötülüklerden kaçınma" dinî temel prensipleriyle birebir örtüştüğü için dinî bir görev ve bilinç kazandırma açısından güçlü olduğunu dile getirmiştir.

ÇEDES Projesinde görev alan ve değerler kulübü öğrencilerini gönüllülük esasına göre seçen Milli Eğitim Bakanlığındaki öğretmenlerden “M1, M2 ve M3” hadisin okullarda rehberlik faaliyetlerinde ve sınıf içi değerler eğitiminde kullanılabileceğini özellikle öğrencilerin “başkasının hatasını görmezden gelmenin” sonuçlarını anlamaları açısından oldukça işlevsel olduğunu vurgulamışlardır.

“M4, M5 ve M6” numaralı öğretmenler, hadisi “sosyal bütünlük”, “dayanışma ve birlikte yaşama kültürünün” öğretilmesinde etkili bir araç olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda, hadis “empati”, “yardımlaşma” ve “zarar vermeme” gibi kök değerlerin içselleştirilmesine katkı sağlamaktadır.

“M7, M8, M9 ve M10” ise hadisi, ahlaki duyarlılığın gelişimi, toplumsal düzenin korunması ve doğal kaynakların tahribi yönünden ele almış; bireyin yaptığı yanlışın çevresini nasıl etkileyebileceği konusunda çocuklara farkındalık kazandırmak için pedagojik açıdan uygun olduğunu belirtmişlerdir. Mesela M7, bu noktada, “Abdullah b. Amr anlatıyor: Bir gün Sa’d (b. Ebû Vakkâs) abdest alırken Resûlullah (sav) yanına uğramıştı. “Bu ne israf?” buyurdu. Sa’d, “Abdestte de mi israf olur?” diye

²¹³ Tirmizî, “*Sıfatü'l-kıyâme*”, 59

sorunca, Resûlullah (sav), “Evet, akan bir nehirden bile (abdest alıyor) olsan (israf olur).”²¹⁴ hadisini rerefans aldığını söylemiştir.

2.3.13. ÇEDES Projesinde Geçen Kök Değerler Kapsamında Hadislerin Teoriden Pratiğe Aktarılması

Ku’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere baktığımızda bilginin sıralama olarak “Okuma, Anlama ve Yaşama” şeklinde üç temel esas üzerine kurulduğunu görürüz. Bunun delili, Ahmed b. Hanbel’in “Müsnedin’in’deki” Ebu Abdurrahman’dan gelen bir rivayete göre sahabeden aldıkları bilgilere göre sahabe, Allah Resulü’nden öğrendikleri 10 ayetteki ilim ve ameli yeterince öğrenip tatbik etmeden diğer 10 ayete geçiş yapmıyorlardı. Onlar, Allah Resulü bize hem ilmi hem de ameli öğretti derken²¹⁵ İbn Cerîr et-Taberî’nin *Câmi’u’l-beyân fî tefsîri’l-Kur’ân* adlı tefsirinde Abdullah b. Mesud’dan gelen “Bizden birisi 10 ayetin manasını ve nasıl yaşanacağını öğrenmeden başka ayetlere geçmezdi. Bizden birisi 10 ayeti öğrenince bu 10 ayetin manasını ve nasıl yaşanacağını öğrenmeden diğer ayetlere geçmezdi²¹⁶ rivayeti de bunu destekler niteliktedir.

ÇEDES Projesinde temel kök değerlerin teoriden pratiğe aktarımı esas olduğu için bunların hadislerle bağlantısının güçlü olduğu aşikardır. Biz “bu bağlamda yapılan bazı etkinliklere “ÇEDES Projesini sürdürürken hadisler bağlamında yaptığınız etkinlikler nelerdir?” sorusu üzerinden temas edeceğiz.

D1, D3, D5, D7 ve M3: “Sağlıklı Yaşam Kök Değeri” ile “Temizlik imandandır”, “temizlik imanın yarısıdır”²¹⁷ hadisiyle sınıf içi temizlik nöbetçiliği uygulaması, abdest eğitimi, sabun yapımı ve temizlik farkındalığı, sabah sporu, sağlıklı beslenme ve “Beden bize emanettir” anlayışıyla hadis temelli çeşitli uygulamalar yaptıklarını ifade etmişlerdir.

D2, D6 ve M2: “Vatanseverlik“ kök değeri ile “Vatan sevgisi imandandır”²¹⁸ ilkesiyle İstiklal Marşı’nın anlamını hadislerle ilişkilendirme; “Medine sevgisi” üzerinden çevreye bağlılık ve yaşadığı yeri sahiplenme, “Şehitlik-gazilik temalı pano”

²¹⁴ İbn Mâce, “Tahâret”, 48.

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/410.

²¹⁶ İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-beyân fî tefsîri’l-Kur’ân*, 1. Cilt, 80.

²¹⁷ Müslim, “Tahâret” 1; Tirmizî, “Daavât”, 86.

²¹⁸ Aliyyü’l-Kâri, *el-Esrâru’l-Merfûa*, 189-191.; Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, 346-347.

hazırlığı, vatan sevgisinin önemine dikkat çeken hadis temelli bazı etkinlikler yaptıklarını ifade etmişlerdir.

D4, D5 ve M4: “Sevgi, Saygı ve Merhamet” kök değeri ile “Küçüğe merhamet etmeyen, büyüğe saygı göstermeyen...”²¹⁹ hadisi ışığında, öğrenci-aile ve çevre ekseninde saygı zinciri grup etkinliği, hayvan barınağı ziyareti; “Merhamet etmeyene merhamet edilmez”²²⁰ hadisi bağlamında çevre temizliği çalışmaları, aileye mektup yazma etkinliği ile sevgi ve sorumluluk bağının güçlendirilmesi; “Mümin kardeşine tebessüm etmen sadakadır”²²¹ hadisiyle tebessüm kampanyası ve selamlaşma alışkanlığı kazandırma, yaşlı bireylerle empati atölyesi; “merhamet etmeyene merhamet edilmez”²²² rivayetinden ilhamla sınıf içi “İyilik Defteri” uygulaması gibi hadis merkezli davranış geliştirme gayesinden hareketle ilhamını rivayetten alan çok farklı etkinlikler yapmışlardır.

Sonuç olarak öğretmenler, ÇEDES Projesi bağlamında kök değerleri, sadece teorik düzeyde bırakmayıp pratik dökerek yani doğrudan ruhunu hadisten alan farklı etkinliklerle gündelik yaşamına entegre etmektedir. Özellikle temizlik, vatan sevgisi, sosyal ilişkilerde saygı ve merhamet gibi temel alanlarda hadislerin davranışa dönüştürülmesi hedeflenmiş; uygulamalı çalışmalarla da ahlaki bilinç düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir.

Öğreticilerin ÇEDES Projesinde “Sevgi”, “Saygı”, “Dostluk”, “Vefa”, “Yardımsaver”, “Merhamet” ve “Vatanseverlik” gibi kök değerler kapsamında etkinlikler düzenledikleri gözlemlenmiştir. Benzer şekilde “Edep”, “Nezakat”, “Sorumluluk”, “Özdenetim” ve “Sağlıklı Yaşam” gibi değerler üzerinden de “Değerler Kulübü” bünyesinde pek çok aktiviteler yapılmaktadır. Bunlar arasında “Huzur Evleri”, “Öğrenci Velileri”, “Hayvan Barınağı”, “Hayvanat Bahçesi”, “Darülaceze”, “Sevgi Evleri”, “Şehit ve mezarlık ziyaretleri”, yaşadığı il/ilçelerde ön plana çıkan şahıslar ve mekanların ziyaret edilmesi gibi çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Bu tür faaliyetlerin özünü sünnet/hadisten alması için Peygamber Efendimiz’in hayatından pek çok örnekler verilmektedir.

²¹⁹ Tirmizî, “*Birr*”, 15.

²²⁰ Buhârî, “*Edeb*”, 18.

²²¹ Tirmizî “*Birr*”, 36.

²²² Buhârî, “*Edeb*”, 18.

Biz burada söz konusu referanslarla düzenlenen ve bir kısmı yukarıda zikredilen çeşitli etkinlikleri, çekilen fotoğraflarla görsel hale getirerek sunmak istiyoruz.

2.3.13.1. Hadis ve “Sevgi-Dostluk-Vefa” Kök Değerleri Etkinlikleri

D4, D5, ve M1 numaralı öğretmenler, “Sevgi-Saygı” Kök Değerleri çerçevesinde zikredilen “Küçüğe merhamet etmeyen, büyüğe saygı göstermeyen bizden değildir” hadisini merkeze alarak sosyal ilişkilerde saygı ve sevgi temelli bazı davranışların geliştirilmesini amaçlayan etkinlikler düzenlemiştir. Örneğin D4, “saygı zinciri” adlı grup etkinliği ile öğrenciler arasında empatiyi artırmayı hedeflediğini belirtmiştir. D5, aile bireylerine yönelik mektup yazma çalışmalarısıyla hem saygıyı hem de duygusal yakınlığı güçlendirmeye çalışmıştır. M1 ise “güleryüzlü olma ve selamlaşma” değerlerini kökleştirmek üzere bu kapsamdaki hadislerden hareketle okul koridorlarında ve çarşıda esnaflarla tebessüm kampanyası yürüttüklerini söylemiştir. Öğreticilerin yaptıkları etkinliklere fotoğraflar eşliğinde bazı örnekler verebiliriz:

D1: Üniversite öğrencileri ile çocuklar buluşturularak yaşlı ziyaretleri gerçekleştirilmiş; böylece nesiller arası iletişim desteklenmiş ve çocuklara sevgi, vefa ve sosyal sorumluluk değerleri kazandırılmıştır. Üniversite öğrencileri ile ÇEDES grubu çocukları buluşturularak yaşlı ziyaretleri gerçekleştirilerek nesiller arası diyalog ve sosyal sorumluluk vurgulanmıştır. Değerler Kulübü ile hadis ve sünnet temelli buna benzer pek çok aktiviteler yapılmıştır.

D2: Yardım projeleri kapsamında öğrencilerin harçlıklarından biriktirerek Türkiye ve yurt dışındaki yetimlere maddi destek sağlamaları teşvik edildiği gibi engelli bireylerle gerçekleştirilen etkinlikler aracılığıyla da empati ve yardımlaşma değerleri işlenmiştir. Hayvan barınağı ziyaretleri yapılarak merhamet ve sorumluluk bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır.

D3: Huzurevi ziyaretleriyle çocuklara vefa duygusunu kazandırma amaçlanmıştır. Ayrıca çocuklar/gençlere, anne babaya sevgi ve sorumluluk göstermeleri için uygulamalar yapılmış; hediyeleşme ve aile içi iletişimi artırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ramazan ayında yardım kolileri hazırlanarak dağıtılmış, böylece öğrencilerin paylaşma ve yardımlaşma bilinci pekiştirilmiştir.

Resim 1. ÇEDES Projesi'ndeki Değerler Kulübünün “Merhamet Temasıyla” Ziyaret Ettiği Hayvan Barınağı

Resim 2. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyaretleri

Resim 3. Değerler Kulübü Öğrencileri ve Mustafa Tunalı'nın Ailesi ile Birlikte Mustafa Tunalı'yı Anma Programı

D4: Taziye ziyaretleri ile öğrencilere ölüm, dua ve toplumsal dayanışma bilinci aşılanmış; ihtiyaç sahibi ailelere yardımlar ulaştırılarak sosyal sorumluluk duygusu pekiştirilmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı iş birliğiyle sürdürülen çalışmalar, çocukların kolektif iyilik faaliyetlerine katılımını teşvik etmiştir.

Resim 3'de ise bir eğitim aşığı ve Kestel'in tanınmış simalarından olan Mustafa Tunalı, hayatta iken Kestel'de yapılan iki okul için büyük yardımları dokunmuştur. Okulun açılışından önce vefat eden Mustafa Tunalı'nın isminin yaşatılması için yeni açılan İmam Hatip Ortaokuluna ismi verilmiştir. Okulu yaptıran hayırseverlere ve ailelerine yönelik programlar, vefa ziyaretleri, mevlit programları ve çocuklara yönelik hediye etkinlikleri yapılmış; kabir ziyaretleriyle de vefa duygusu pekiştirilmiştir.

D5: Pazarda yaşlı bireylerin yüklerini taşıma ve hasta ziyaretleri gibi birebir yardım uygulamalarıyla çocuklara merhamet, yardımseverlik ve toplumsal farkındalık gibi değerler uygulamalı olarak kazandırılmıştır.

D7: Cami merkezli programlar aracılığıyla gençlerle yaşlılar sabah namazlarında buluşturulmuş, ikramlar ve hediyeleşmelerle sevgi, dostluk ve vefa duyguları pekiştirilmiştir. Cami merkezli etkinlikler kapsamında gençlerle yaşlıları

buluşturacak programlar düzenlenmiş; sabah namazı buluşmaları, çorba ikramları, harçlık dağıtımı ve kura ile bisiklet verilmesi gibi uygulamalarla sevgi ve dostluk değerleri desteklenmiştir.

Sabah Namazı Buluşmaları Devam Ediyor...

Tüm halkımızı sabah namazına ve duaya davet ediyoruz...

Üç nesil Dede-Baba-Torun Camideyiz

Namaza katılan 1 ÇOCUĞUMUZA BİSİKLET 10 ÇOCUĞUMUZA HARÇLIK ZARFI hediye edilecektir!

PROGRAM
*Sohbet * Namaz * Kur'an-ı Kerim Tilâveti * Tesbihat ve Dua * Çorba İkramı

31 ARALIK 2023 PAZAR
KESTEL VANİ MEHMET CAMİİ
Sabah Namazı Başlama Saati: 07.18

Kestel İnce Mürterüğü **kimder** **TÜRKİYE GENÇLİK VAKFI Kestel Temsilciliği** **Kestel İnce Milli Eğitim Müdürlüğü**

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.” (Bakara - 110)

SABAH NAMAZI BULUŞMASI
(Dede-Baba-Torun Üç Nesil Camideyiz)

10 Çocuğumuza Harçlık Zarfı

1 kişiye hediye bisiklet

8 MART CUMA
YER: HACI SELAHATTİN YILDIZ CAMİ
NAMAZA BAŞLAMA SAATİ: 06:20
Sohbet/Namaz/Kur'an-ı Kerim Tilaveti/Dua
Çorba ikramımız vardır.

Resim 4. “Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi” Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 1

Resim 5. “Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi” Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 2

Resim 6. “Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi” Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 3

Resim 7. “Dede-Baba-Oğul Camideyiz Projesi” Kapsamında ÇEDES Projesi Öğrencileri Sabah Namazı Buluşmaları 4

D8: “*Mum Dibini Işıttır*” projesi kapsamında sadece veli ve yaşlı ziyaretleri gerçekleştirilmiş aynı zamanda kurum personellerinin çocukları ile birlikte ÇEDES Projesi kapsamında yapılan etkinliklere katılmaları teşvik edilerek öğretmenlerle öğrenciler arasında aidiyet ve merhamet ilişkisi güçlendirilmiştir.

D9: Cami cemaati içerisindeki yaşlı bireylerle öğrenciler arasında kurulan ilişki aracılığıyla sevgi ve vefa değerleri işlenmiştir. Filistin’e yönelik yardım kampanyalarıyla öğrencilerin uluslararası insani duyarlılık geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Resim 8. ÇEDES Projesi Kapsamında “Değerler Kulübü” Öğrencilerinden Büyüklere Vefa

D10: Şehitlik ziyaretleri ile vatanseverlik ve toplumsal bilinç kazandırılmış; yaşlı ve engelli bireylerin evlerine yapılan ziyaretlerle vefa ve sosyal empati desteklenmiştir. Ramazan ve zekât yardımları ile birebir yardım ulaştırma tecrübesi yaşatılmıştır. Vatanseverlik kapsamında şehitlik ziyareti yapılmış; ayrıca yaşlı, engelli bireylerin evlerinde ziyaret edilmesiyle vefa ve toplumsal duyarlılık pekiştirilmiştir.

M1: Ramazan kampanyaları ile “Merhamet”, “Paylaşma” ve “Ümmet Bilinci” kazandırılmaya çalışılmış; öğrencilerin topluluk içinde sorumlu bireyler olarak hareket etmeleri teşvik edilmiştir.

Resim 9. ÇEDES Projesi Kapsamında İhtiyaç Sahiplerine Ramazan Kolisi Desteği

M2: Hayvan barınağı ziyaretleri ile canlılara “Sevgi” ve “Merhamet” temaları işlenmiştir. Bu değerler kapsamında yaşlı ve hasta bireylerle kurulan temaslar aracılığıyla toplumsal şefkat ve sorumluluk geliştirilmiştir. Ayrıca, kermeslerle dayanışma kültürü desteklenmiştir.

M3: Aile içi iletişimi geliştirmeye yönelik “*Hediyeleşme, Sevgi ve Sorumluluk*” etkinlikleri düzenlenmiştir. Ayrıca grup üyeleri arasında empatiyi güçlendiren uygulamalarla hasta ve kayıp yaşayan bireylere destek verilmiştir.

M4: Hayırseverlere ve ailelerine yönelik yapılan yakınlarla ve yaşlılara “Vefa Ziyaretleri”, “Kabir Ziyaretleri” ve “Mevlit Programları” ile vefa ve minnettarlık bilinci oluşturulmuştur. Yetim ve ihtiyaç sahiplerine Ramazan yardımları ulaştırılmıştır.

Resim 10. ÇEDES Projesi kapsamında İhtiyaç Sahibi Velilere Ramazan Kolisi Desteği

M5 numaralı öğretici, Hz. Peygamber'in aile fertlerine gösterdiği vefa örnekleri merkez alınarak öğrencilerde "Vefa", "Merhamet" ve "Sorumluluk" değerleri kazandırılmıştır. Aynı zamanda Filistin destek etkinlikleriyle yıl boyu süren sosyal farkındalık faaliyetleri yürütülmüştür. Hz. Peygamber'in ailesine, süt annesine ve amcasına gösterdiği vefa örnekleri merkeze alınarak çocuklara vefa bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır.

Resim 11. ÇEDES Projesi Kapsamında "Değerler Kulübü" Öğrencileri ile Birlikte Hayvan Barınağı Ziyareti

M6: “Anne babası yanında yaşlanıp da cennete giremeyen kimseye yazıklar olsun” hadisine dayalı olarak yapılan huzurevi/yaşlı ziyaretleriyle çocuklarda hem dinî hem ahlaki bilinç inşa edilmeye çalışılmıştır.

Resim 12. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyareti

M7: Huzurevi ziyaretleri planlanarak, öğrencilerin anne-baba sevgisini, merhamet duygularını pekiştirmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca çeşitli maddi yardım faaliyetlerine aktif katılımları yoluyla öğrencilerde merhamet ve yardımseverlik duyguları geliştirilmiştir.

Resim 13. ÇEDES Projesi Kapsamında Darül Şifa Bakım Merkezi Ziyareti

M9: İmam hatip lisesin’de görev yaptığımı, bu okulda ÇEDES Projesini burada yürüttüğünün altını çizmiş, projenin öğrencilerin mesleki gelişimlere katkı sağladığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Öğretici tarafından “İsra Suresi” merkezli etkinliklerle anne babaya saygı, yaşlılara hizmet ve dua gibi konular işlenmiş, ezber ve uygulama etkinlikleriyle bu değerlerin içselleştirilmesi sağlanmıştır. Bunu sağlamak üzere Hz. Peygamber’in hadislerinden ve örnek davranışlarından video, sosyal medya içeriklerinden sık sık kareler paylaşılmıştır.

M10: Öğrencilerle birlikte pano çalışmaları yapılmış; hadislerle süslenen bu panolarda ”Sevgi”, ”Vefa ve Dostluk” değerleri işlenmiştir. Ayrıca “Kanser Hastaları, Yaşlı Bakım Merkezleri” ve ”Darüşşafaka” ziyaretleriyle empati becerileri güçlendirilmiş, farkındalık şenliklerine katılım sağlanarak öğrencilerin sosyal sorumluluk duyguları pekiştirilmiştir.

Sonuç olarak ÇEDES Projesinin hadis temelli değer eğitimine dayalı pratik uygulamalarıyla, öğrencilerin duyu, düşünce ve davranış düzeyinde gelişimini hedeflediğini göstermektedir. Bu proje, ahlaki değerlerin yaşanarak öğrenildiği, toplumsal aidiyetin pekiştirildiği ve dinî metinlerin yaşama rehberlik ettiği bir model olarak değerlendirilebilir.

2.3.13.2. Hadis ve “Yardımseverlik-Merhamet” Kök Değerleri Enkinlikleri

D3, D8 ve M4 numaralı öğretmenler “Merhamet” temalı etkinlikleri “Merhamet etmeyene merhamet edilmez” hadisi temelinde hayvan sevgisi, yaşlılara yardım ve engellilere duyarlılık konularında uygulamalı çalışmalar yaptıklarını aktarmışlardır. D3, “hayvan barınağına ziyareti” ettiklerini; D8, “Büyüklerle Empati” atölyesi düzenlediklerini ve öğrencilerin yaşlı bireylerle vakit geçirerek duyarlılık geliştirdiklerini; M4 ise sınıf içinde “İyilik Defteri” uygulaması başlattıklarını ifade etmiştir. Nihayetinde ÇEDES Projesi hadisleri merkeze alan değer aktarımını, çeşitli aktivitelerle destekleyerek öğrencilerde farkındalık ve davranış değişimi sağlama noktasında etkili sonuçlar elde ettikleri söylenebilir. Bu yaklaşım, çocukların hem bireysel hem sosyal sorumluluklarını geliştirici bir rol üstlenmektedir.

D1: Kur'an Kursu hocası D1, okuduğu üniversitedeki sınıf arkadaşlarıyla ÇEDES Projesindeki 'Değerler Kulübü' ile buluşturularak yaşlı ziyaretleri gerçekleştirilmiş; böylece nesiller arası köprünün kurulduğu bir iletişim desteklenmiş ve çocuklara "Sevgi", "Vefa" ve "Sosyal" "Sorumluluk" değerleri kazandırmayı amaçlamıştır.

D2: Görevli olduğu hafızlık Kur'an kursundaki gençlerin ÇEDES Projesinde yer alan değerler kulübü öğrencilerle kaynaştırma etkinlikleri yapmıştır. Özellikle "Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu Kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır" hadis-i şerifinden ilham alarak Diyanet İşeri Başkanlığı'nın "Gençlerle Yoldayız" projesinden yola çıkarak Diyanet Gençlik Ofisi'n'de değerler kulübü öğrencileri ve kurs öğrencileri ile ÇEDES Projesini sürdürmüştür. Ayrıca ihtiyaç sahiplerine yardım amacıyla hazırladığı kıyafetleri öğrencilerle beraber dağıtmışlardır.

D3: Huzurevi ziyaretleri aracılığıyla çocuklara vefa duygusu kazandırılması hedeflenmiş; Ramazan ayında yardım kolileri hazırlanarak dağıtılmış, böylece öğrencilerin paylaşma ve yardımlaşma bilinci pekiştirilmiştir.

Resim 14. ÇEDES Projesindeki Değerler Kulübü Öğrencileriyle Yardım Faaliyetleri

D4: ÇEDES Projesini İmam Hatip Okulu ile beraber sürdürdüğünün altını çizerek bu projenin onların mesleki gelişimlerine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Taziye ziyaretleri ile öğrencilere ölüm, dua ve toplumsal dayanışma bilinci aşılanmıştır; ihtiyaç sahibi ailelere yardımlar ulaştırılarak sosyal sorumluluk duygusu desteklenmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı iş birliğiyle sürdürülen çalışmalar, çocukların kolektif iyilik faaliyetlerine katılımını teşvik etmiştir.

D5: Pazarda yaşlı bireylerin ellerindeki yükleri taşıma ve hasta-yaşlı ziyaretleri gibi birbir yardım uygulamalarıyla çocuklara merhamet, yardımseverlik ve toplumsal farkındalık gibi değerler uygulamalı olarak kazandırılmıştır.

D7, ve D9: Cami merkezli programlar aracılığıyla gençlerle yaşlılar sabah namazlarında buluşturulmuş, ikramlar ve hediyelerle sevgi, dostluk ve vefa duyguları pekiştirilmiştir.

D8: Pazarlarda yaşlılara ve engellilere evlerine kadar eşyalarını taşıyarak yardım gibi pratik uygulamalarla merhamet ve yardımseverlik değerinin içselleştirilmesi sağlanmıştır.

Resim 15. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünününde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 1

D10: “Şehitlik Ziyaretleri” ve “Vatanseverlik” ile toplumsal bilinç kazandırılmış; yaşlı ve engelli bireylerin evlerine yapılan ziyaretlerle vefa ve sosyal empati desteklenmiştir.

M1 ve M2: Ramazan kampanyaları ile “Merhamet”, “Paylaşma” ve “Ümmet Bilinci” kazandırılmaya çalışılmış; öğrencilerin topluluk içinde sorumlu bireyler olarak hareket etmeleri teşvik edilmiştir.

Resim 16. ÇEDES Projesi Kapsamında Huzurevi Ziyareti

M3: Aile içi iletişimi geliştirmeye yönelik hediyeleşme, “Sevgi Bankası” kapsamında sevgi ve sorumluluk etkinlikleri düzenlenmiştir. Ayrıca grup üyeleri arasında empatiyi güçlendiren uygulamalarla hasta ve kayıp yaşayan bireylere destek verilmiştir.

Resim 17. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü İle “Sevgi Bankası” Temalı Yardımsever ve Merhamet Temalı Etkinlik

Resim 18. ÇEDES Projesi Kapsamında Yardımseverlik ve Merhamet Konulu Etkinlik

M4: Hayırseverlere ve ailelerine yönelik yapılan “vefa ziyaretleri”, “kabir ziyaretleri” ve “mevlit programları” ile “vefa ve minnettarlık” bilinci oluşturulmuştur. Yetim ve ihtiyaç sahibi öğrenci ailelerine yardım yardımları ulaştırılmış “yardımseverlik”ve “merhamet” değerleri somutlaştırılmıştır.

Resim 19. ÇEDES Projesinde Yer Alan “Değerler Kulübü” ile Sünnete Uygun Kabristan Ziyaretleri 1

Resim 20. ÇEDES Projesinde Yer Alan “Değerler Kulübü” ile Sünnete Uygun Kabristan Ziyaretleri 2

M5: Hz. Peygamber'in aile fertlerine gösterdiği vefa örnekleri merkez alınarak öğrencilerde “vefa”,“merhamet” ve “sorumluluk” değerleri kazandırılmıştır. Aynı zamanda Filistin destek etkinlikleriyle yıl boyu süren sosyal farkındalık faaliyetleri yürütülmüştür. Filistin konulu etkinlikler ve boykot kampanyaları düzenlenmiş, yardım faaliyetleri de yıl boyunca devam ettirilmiştir.

Resim 21. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 2

M6: “Anne babası yanında yaşlanıp da cennete giremeyen kimseye yazıklar olsun” hadisinden yola çıkarak yapılan huzurevi ziyaretleriyle toplumun son yıllarda yaşlı anne-babalara bakmamak gibi kanayan yarasına karşı çocuklarda hem dinî hem ahlaki bilinç inşa edilmeye çalışılmıştır.

M7: Huzurevi ziyaretleri planlanarak, öğrencilerin anne-baba sevgisini pekiştirmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca maddi yardımlar yoluyla öğrencilerde “merhamet” ve “yardımseverlik” duyguları geliştirilmiştir. Maddi durumu zayıf bireylere yardım çalışmaları yürütülmüş, merhamet duygusunu geliştirmek amacıyla çeşitli faaliyetler uygulanmıştır.

M9: Filistin'e destek için yapılan mitinge ÇEDES Projesinde görev alan değerler kulübü öğrencileriyle yardımseverlik ve merhamet kök değerine yönelik hadis ve sünnetteki tavsiyelerden kapsamında bazı etkinlikler yapılmıştır.

M10: Öğrencilerle birlikte pano çalışmaları yapılmış; hadislerle süslenen bu panolarda “sevgi”, “vefa” ve “dostluk” değerleri işlenmiştir. Ayrıca kanser hastaları,

yaşlı bakım merkezleri ve Darüşşafaka ziyaretleriyle empati becerileri güçlendirilmiş, farkındalık şenliklerine katılım sağlanarak öğrencilerin sosyal sorumluluk duyguları pekiştirilmiştir.

Resim 22. ÇEDES Projesinde Yer Alan Değerler Kulübünde İçinde Bulunduğu Filistin Yürüyüşü 3

2.2.13.3. Hadis ve “Vatanseverlik” Kök Değerleri Etkinlikleri

ÇEDES Projesini sürdüren öğretmenler, Değerler Kulübü ile birlikte, “vatanseverlik değeri” kapsamında “Şehit Aileleri Ziyareti”, “15 Temmuz Gazi Ziyaretleri” ve “Kabir Ziyaretleri” yapmışlardır. Örneğin D5, öğrencilere örneklik oluşturmak üzere kabir ziyaretlerini Peygamber Efendimiz’in sünneti çerçevesinde şu duayla edeb-adab kurallarına uyarak yaptıklarını ifade etmektedir.

D2, D6 ve M2 numaralı öğretmenler, “vatan sevgisi imandandır” prensibinden hareketle öğrencilerde milli şuur oluşturmayı hedeflemişlerdir. D2, okulda vatanseverlik ile ilgili bir pano hazırlanmış ve İstiklal Marşı’nın anlamının içerisindeki hadis atıflarıyla destekli olarak her hafta işlendiğini belirtmiştir.

Resim 23. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübünün Hazırlamış Olduğu Vatanseverlik Panosu

D10: “Bir gün ve bir gece nöbet tutmanın, bir ay oruç tutup geceleri namaz kılmaktan daha hayırlıdır.”²²³, “İki göz vardır ki cehennem ateşi onlara dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve gecesini Allah yolunda nöbet tutarak geçiren göz”²²⁴ manasındaki hadis-i şeriflerden yola çıkarak, Polis Teşkilatının Kuruluşu yıl dönümünde ÇEDES Projesindeki değerler kulübü öğrencileri ile emniyet müdürlüğü/jandarma komutanlığı gibi teşkilatları ziyaret etmişlerdir.

D6: “Vatanseverlilik” değerini somutlaştırmak üzere şehitlik ve gazilik temalı “Pano” çalışmaları yaptıklarını ifade etmiştir. M2, “Hz. Peygamber’in Medine’ye duyduğu sevgi” örneğinden hareketle öğrencilerle yaşadıkları çevreye duyarlı olma bilinci kazandırdıklarını belirtmiştir.

²²³ Müslim, “İmâre”, 163.

²²⁴ Tirmizî, “Fedâilü’l-cihâd”, 12.

Resim 24. ÇEDES Projesi Kapsamında Polis Teşkilatının Kuruluşunun 180. Yılı Sebebiyle Değerler Kulübünün İlçe Emniyet Müdürlüğü Ziyareti

Resim 25. ÇEDES Projesi Kapsamında Polis Teşkilatının Kuruluşunun 180. Yılı Sebebiyle Değerler Kulübünün İlçe Emniyet Müdürlüğü Ziyareti 2

2.3.13.4. Hadis ve “Sağlıklı Yaşam” Kök Değerleri Etkinlikleri

D1, D3, D5, D7 ve M3 numaralı öğretmenler, temizlik değerini kazandırmak adına “Temizlik imanın yarısıdır” hadisi doğrultusunda öğrencilerle hijyen eğitimi, okul tuvaletlerinin temizliği ve çevre düzenleme çalışmaları yapıldığını belirtmiştir. D1, bireysel temizlik alışkanlıklarının kazandırılması için sınıf içi “temizlik nöbetçiliği” uygulaması yürüttüğünü; D3, çocuklarla birlikte sabun yapımı ve abdest eğitimi gerçekleştirdiğini; D5 ise özellikle “Çevre Temizliği” konusunda doğrudan uygulamalı faaliyetlerle sağlıklı yaşam bilincini pekiştirdiğini aktarmıştır. D7, ise sağlıklı yaşam ile ilgili etkinliklerinde, öğrencilerle "abdestin sağlık açısından faydaları" üzerine interaktif etkinlik yaptıklarını, hadis bağlamında ise “Temizlik imanın yarısıdır” ilkesini uygulamalı olarak anlattıklarını belirtmiştir. M3 ise sabah sporu ve sağlıklı beslenme alışkanlıklarının sıhhatin korunmasına dair çeşitli hadislerle ilişkilendirilerek "beden bize emanettir" anlayışıyla işlendiğini ifade etmiştir.

2.3.13.5. Hadis ve ÇEDES Kılavuzunda Geçen Diğer Kök Değerler Etkinlikleri

ÇEDES Projesinde sünnet ve hadis temelli yukarıda sayılan kök değerler ile ilgili pek çok etkinlikler yapıldığı ifade edilmişti. Biz burada ÇEDES Kılavuzunda geçen benzeri diğer değerler bağlamında yapılan etkinliklere öğretmenler dilinden örnekler sunacağız.

Resim 26. Tif- Diyanet Bursa İzçilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi'n'de Tefekkür Yürüyüşü

İzcilik Faaliyetleri “Tif-Diyanet” Bursa İzcilerinin yaptığı faaliyetlere genel olarak ÇEDES Projesin’de yer alan öğrenciler de katılmakta bu izcilik faaliyetleri kapsamında yapılan “tefekkür” yürüyüşünde ayet ve özellikle Peygamber Efendimiz’in sünnetinden örneklerle yer verilmektedir.

Resim 27. Tif- Diyanet Bursa İzcilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi'n’de Tefekkür Yürüyüşü
2

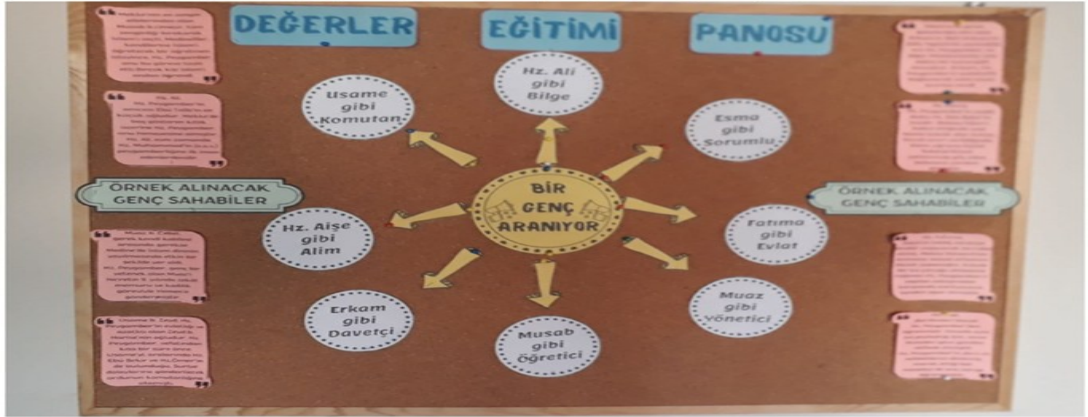

Resim 28. Tif- Diyanet Bursa İzcilik Kulübü ile Barakfakih Mahallesi'in’de Tefekkür Yürüyüşü
3

ÇEDES Projesinde görev alan öğretmenler ayda bir kez olmak üzere okullara, camilere ve gençlik merkezlerine panolar hazırlamakta bu panolarda özellikle genç sahabilerden bahsedilmekte ve Peygamber Efendimizin sünnet ve hadislerinde yer alan temel değerlere temas edilmektedir.

Resim 29. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Olarak Okullara ve Gençlik Merkezlerine Pano Hazırlığı

Resim 30. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Olarak Okullara ve Gençlik Merkezine Pano Hazırlığı 2

ÇEDES öğretmenlerinin risaletinde Değerler Kulübü öğrencileri ile ÇEDES Projesini yürüten kurumları ziyaret etmekte bu şekilde proje ile yapılacak etkinliklerin temeli oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Resim 31. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Kurum Ziyaretleri

Öğreticiler okullara yönelik ÇEDES Projesi hakkında çeşitli sunumlar yapmakta ve bunlarda sünnet ve hadis bağlamındaki ilişkilere temas edilmektedir.

Resim 32. ÇEDES Projesi Hakkında Okullarda Bilgilendirme Seminerleri

Bursa, tarih boyunca ilhamını Peygamber Efendimiz'den alan birçok öncü şahsiyeti yetiştirmiş ve aynı zamanda zengin bir tarihî-kültürel mirasa ev sahipliği yapmıştır. Bu mirasın öğrenciler tarafından tanınması ve değerlerle ilişkilendirilmesi amacıyla, Değerler Kulübü tarafından söz konusu mekânlara yönelik günübirlik geziler düzenlenmektedir.

Resim 33. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Bursa Gezisi

Resim 34. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Mevlevihane ve Müzesi Gezisi

Resim 35. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Mevlevihane ve Müzesi Gezisi

Resim 36. ÇEDES Projesini Yürüten Din Görevlilerinin Öğrencileriyle Bursa Ulu Cami Ziyaretlerinden

ÇEDES Projesi kapsamında okullarda hadis ezberleme yarışmaları düzenlenmektedir. Ayrıca proje paydaşlarının iş birliğiyle ‘Minarenin Gölgesinde’ temasıyla Bursa genelindeki camilerde ve Diyanet Gençlik Merkezlerinde yıl sonu şenlikleri gerçekleştirilmektedir. Bu şenlikler çerçevesinde düzenlenen bilgi yarışmalarında ise, sünnet ve hadis konularının yanı sıra Hz. Peygamber’in hayatına ilişkin sorular da yöneltilmektedir.

ÇEDES Projesini yürüten öğretmenler özellikle Değerler Kulübü ile Peygamber Efendimiz’in “Kuvvet atmaktır, bilesiniz ki kuvvet atmaktır, bilesiniz ki kuvvet atmaktır.”²²⁵ ve “Allah Teâlâ bir ok sebebiyle üç kimseyi cennete koyar...”²²⁶ gibi hadislerinin bulunduğu ve ata sporumuz olan okçuluk; her ayda bir defa yapılan etkinlik olan buz pateni; kurallarının adabı muşere kapsamında öğretmenler gözetiminde Hz. Peygamber’in “Bizi aldatan bizden değildir”, hadisi şerif ışığında doğruluk, dürüstlük merkezli kuralların olduğu ve hedefin sadece/hileyle kazanmak olmadığı halı saha maçları gibi sportif etkinliklerde yapılmaktadır.

Resim 37. ÇEDES Projesi Kapsamında Halı Saha Etkinlikleri

²²⁵ Müslim, “İmare”,167; Ebu Davud, “Cihad”, 23.

²²⁶ Ebû Dâvûd, “Cihâd 23”; Tirmizî, “Fezâilü'l-cihâd” 11; Nesâî, “Hayl” 8.

Resim 38. ÇEDES Projesi Kapsamında Okçuluk

Resim 39. ÇEDES Projesi Kapsamında Değerler Kulübü Kestel Olimpik Buz Pateni Salonu Etkinliği

Gönüllülük esasına göre ÇEDES değerler kulübü öğrencileri ile “Cami Tanıtımları” adı altında buluşmalar yapılmakta bu buluşmalarda hadis ve sünnet üzere “Benim (nasıl namaz kıldığımı) gördüğünüz gibi, siz de öylece namaz kılınız.”²²⁷ rivayetini dikkate alarak ibadetlerin yerinde bir hoca/öğretici/imam gözetiminde uygulanması hedeflenmektedir.

Resim 40. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Hacı Rasih Çelik Camii

Resim 41. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Vanimehmet Camii ve Kabri

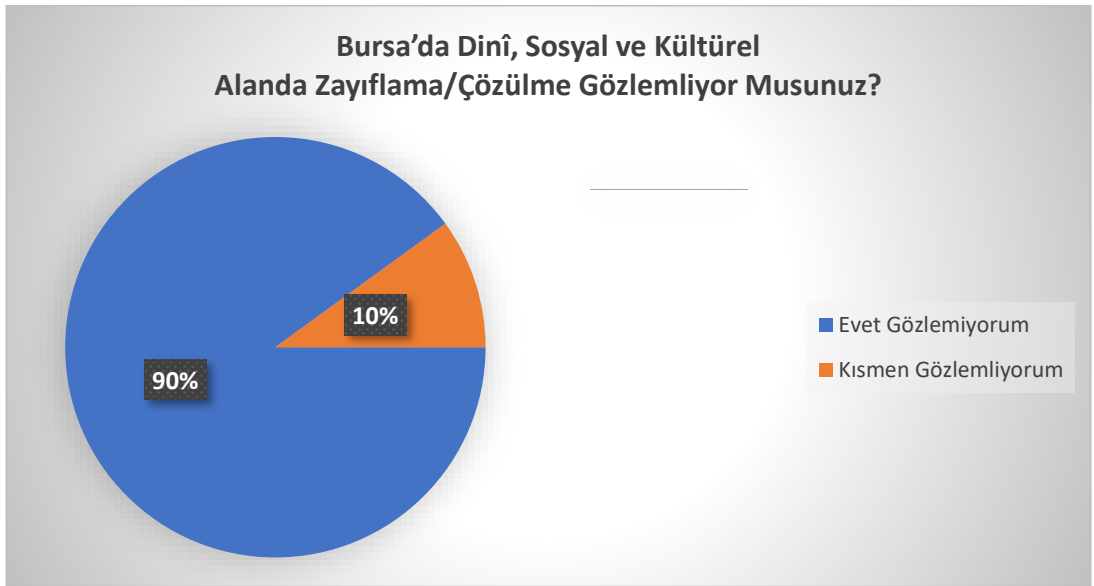
²²⁷ Buhârî, “Ezân” 18.

Resim 42. ÇEDES Değerler Kulübü Öğrencileri ile Cami Tanıtım Günleri: Hacı Salahattin Yıldız Camii

2.3.14. Bursa'da Dinî, Sosyal ve Kültürel Değerlerin Değişimi ve ÇEDES Projesi'nin Rolü

Öğreticilere yöneltilen 'Bursa'da dinî, sosyal ve kültürel alanda zayıflama/çözülme gözlemliyor musunuz?' sorusuna verilen cevaplar şunlardır:

Grafik 17. Bursa'da Dinî, Sosyal ve Kültürel Zayıflama/Çözülme

Grafik 17'ye bakıldığında 18 öğretici (%90) "Bursa'da dinî, sosyal ve kültürel alanda zayıflama/çözülme gözlemliyor musunuz?" sorusuna "Evet gözlemliyorum" yanıtını verirken; 2 öğretici (%10) ise "Kısmen gözlemliyorum" cevabını vermişlerdir. Bu çözümlerin temelinde aile içi iletişimsizlik, dijital bağımlılık, toplumsal değerlerin aşınması ve geleneksel yapının zayıflaması gibi faktörlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Bunların sebeplerini öğretmenler şu gerekçelerle sıralarlar:

D1, D3, D4, D6 ve M1, gençlerin dinî bilgi ve ahlaki bilinç düzeylerinde azalma yaşadıklarını, manevi rehberlikten uzaklaşıp bireyci ve tüketim odaklı bir yaşam tarzına yöneldiklerini, bu durumda ebeveynlerin de payı bulunduğunu vurgulamışlardır. Örneğin D3, kendi anne ve babasının güzel bir rol-model olduğunu belirtirken; D2, D5 ve D7, kültürel yabancılaşmaya ve toplumsal dayanışmanın zayıflamasına dikkat çekmiş, ÇEDES Projesi'nin bu zayıflamanın önüne geçebileceğini ifade etmişlerdir.

D1, D3 ve M2, "Değerler Eğitimi Yoluyla Manevi Bilinç Kazandırma" başlığı altında, ÇEDES'in hadis temelli etkinliklerinin öğrencilerde ahlaki farkındalık, sorumluluk ve sosyal duyarlılık geliştirdiğini belirtmişlerdir.

D4 ve D6, "Toplumsal Aidiyet Duygusunu Pekiştirme" başlığı çerçevesinde, projenin rivayetler eşliğinde yapılan sunumlarla öğrencilerin millet, vatan ve aile gibi kavramlarla olan bağlarını güçlendirdiğini ifade etmişlerdir.

D2, D5 ve M1 ise "Sosyal Bütünleşmeyi Artırma" başlığı altında, ortak değerler etrafında gerçekleştirilen etkinliklerin öğrenciler arasında empati, yardımlaşma ve karşılıklı saygıyı teşvik ettiğini dile getirmişlerdir.

2.3.15. Hadis ve Sünnetin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesinin Rolü ve Katkısı Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Eğitimcilerle yönelik '*Hadis ve Sünnetin Hayata Aktarımında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısını Genel Olarak Değerlendiriniz?*' sorusuna aldığımız cevap şunlardır:

D1, D2, D3, D6, D7, D9, D10, M1, M3, M4 ve M5: ÇEDES Projesi'nin çocukların dinî ve ahlaki gelişiminde uygulamalı ve değer temelli bir öğrenme ortamı sunduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in örneğinde davranış değişimine

katkı sunduğunu ve çocukların yalnızca bilişsel düzeyde değil, duyuşsal ve sosyal alanlarda da dinî yaşantıyı içselleştirmelerine olanak sağladığını belirtmiştir.

D4, D5, D6, D10, M4, M5, M6 ve M7: ÇEDES Projesi'nin rolü ve katkısını, “*Hadis ve Sünnetin Pratikleştirilmesi*” çerçevesinde ele almış, gündelik hayatla bütünleştirildiğini belirtmektedir. Yardımlaşma, sabır, doğruluk, çevre bilinci gibi temalarla Peygamberî öğretilerin tematik ve uygulamalı şekilde işlendiği, böylece öğrencilerin ahlaki değerlerle davranış arasında bağ kurabildikleri vurgulanmaktadır.

D1, D6, D9, M2, M9 ve M10, gibi öğretmenler ise, hadis ve sünnetin hayata aktarımında ÇEDES Projesi'nin rolü ve katkısını, “*Kurumsal İş Birliği ve Uygulama Alanı*” çerçevesinde ele almış, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı arasındaki iş birliğinin projeye kurumsal güven ve operasyonel güç kazandırdığını ifade etmektedir. Özellikle cami, okul ve sosyal alanlarda yürütülen etkinliklerin, çocukların farklı mekânlarda Peygamberî örneklikle tanışmalarına vesile olduğu, ÇEDES Projesinin, gönüllülük esasına göre olması, merdiven altı bir proje olmaması gibi resmî yapı sayesinde ailelerin ÇEDES Projesine güven duyduğu dile getirilmiştir.

D3, D6, M3, ve M8: Bu katkının, “Aile, medya ve çevresel etkilerin dengelenmesi” çerçevesinde ortaya çıktığını düşünmektedir. Öğreticiler, gençlerin olumsuz davranışları, ÇEDES'in aileyi de içine alan etkinlikleriyle aile, medya ve çevre gelen olumsuzluklara karşı alternatif ve dengeleyici bir rol üstlendiğini belirtmektedir. Özellikle sosyal medyanın dil ve davranış kalıplarına etkisi karşısında ahlaki hassasiyet geliştirme işlevi olduğunu ifade etmişlerdir.

D5, M4, M6, ve M10: ÇEDES'in en güçlü yönlerinden biri etkinlik temelli ve yaparak-yaşayarak öğrenmeye dayalı olmasıdır. Bu yöntemle gençler/çocuklar hadis ve sünnet bilgisini sadece duymakla kalmayıp ilgili kurumlar koordinasyonunda gözlemlene, uygulama ve içselleştirme fırsatı bulmaktadır. Özellikle okul dışında cami, Kur'an Kursu, Bursa'da'ki tarihi ve kültürel mekanlarda birebir iletişim ve küçük gruplarla yürütülen faaliyetler öğrencilerde kalıcı olumlu etkiler bırakmaktadır.

D2, D3, D8, ve M1: ÇEDES Projesi'nin gönüllülük esasına dayanmasının uygulama süreçlerinde hem olumlu katkı sağladığı hem de çeşitli zorluklara neden olduğunun altını çizmişlerdir. Ayrıca; öğretmenlerin ailevi yükümlülükleri, yorgunluk

ve motivasyon eksikliği nedeniyle projenin sürdürülebilirliğinin zaman zaman tehlikeye girdiği vurgulanmıştır.

D1, D7, D9, D10, M6, ve M9: ÇEDES Projesi kapsamında görev yapan öğretici ve din görevlilerinin, öğrenciler üzerinde rol model etkisi taşıdığını vurgulamıştır. Bu bağlamda, hadis ve sünnetin hayata aktarımında sadece içerik değil, aktarımı yapan kişinin tutumu ve davranışı da belirleyici olmaktadır. Öğreticiler ile çocuklar arasında kurulan güven ilişkisi, öğretimin kalıcılığını/içselleştirilmesini artırmaktadır.

D7, D8, ve M2: ÇEDES Projesi'nin "değerlendirme ve algı sorunları" çerçevesinde bazı eksik yönlerine temas etmiştir. Örneğin proje kapsamında yürütülen faaliyetlerin denetlenme, izlenme ve değerlendirme mekanizmalarının kimi zaman yeterince işletilemediğini ifade etmiştir. Ayrıca aslında böyle olmamasına rağmen toplumda ÇEDES'in öğrenci-öğretici açısından maddi fayda sağladığı yönünde yanlış algıların projenin daha fazla insana ulaşması, verimliliğinin artmasını engellerken motivasyonun kayıplarına da kapı aralamaktadır.

M2, M8, ve M10: ÇEDES Projesi'nin hedefinin sadece bireyler değil bireyin çevresi üzerinden topluma yayılarak barındırdığı dönüşüm potansiyelini ön plana çıkarmaktadır. Özellikle okul dışı Gençlik Merkezleri, Camiler Kur'an Kursları, Gençlik Spor Müdürlüğünün tesisleri, ÇEDES Projesi'nin yürütüldüğü İl/İlçede bulunan tarihi ve kültürel mekanlar gibi çok çeşitli öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen faaliyetlerin, çocuklardan aileye ve çevreye yayılarak toplumun genelinde dinî farkındalık oluşturmaktadır.

ÇEDES Projesi kapsamında Hz. Peygamber'in hayatından verilen örnekler ve bunların günümüzün çevresel, kültürel problemlerine çözüm sunma imkanı bağlamında ele alınması öğrenciler üzerinde etkisini arttıracak gibi ailesi başta olmak üzere geniş kitlelere ulaşacaktır. Verilen örnekler, kullanılan argümanlar ve gerçekleştirilen etkinliklerin hayvan sevgisi, yardımseverlik ve toplumsal ilişkiler gibi rivayetlerden verilmesi, hadis ve sünnetin özünden koparılmaksızın aktüalde yeniden anlamlandırılmasını, ve çocukların farklı ilgi alanlarıyla gündelik hayatı ilişkilendirilerek öğretimin güçlendirilmesini sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz dünyasında insanlık, yalnızca çevre kirliliği gibi somut etkileri olan küresel sorunlarla değil, aynı zamanda doğrudan gözlemlenemeyen fakat toplumsal yapıyı derinden etkileyen ahlaki ve manevi değerlerin dejenerasyonu gibi ciddi problemlerle de karşı karşıyadır. Bu bağlamda dinî referanslar, özellikle de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti, bireylerin ve toplumların yaşadığı buhranlara karşı çözüm üretebilecek önemli bir kaynak niteliğindedir.

Araştırmamızda bir değerler projesi olan ÇEDES Projesi hakkında bilgi verdikten sonra proje hakkında bazı sorular sorulmuş öğretmenlerin cevapları üzerinden birtakım sonuçlara varıldığı gibi önerilere de temas edilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin genel olarak hadis ve sünnet bilgisine sahip oldukları ve bu bilgilerini öğrenci yaş grubuna ve sosyal çevreye uygun şekilde aktarmaya çalıştıkları söylenebilir. ÇEDES Projesi kapsamında sunulan hadislerin ise içerik ve bağlam bakımından büyük oranda yeterli bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bazı öğretmenler mevcut kılavuzların geliştirerek hadislerin günlük yaşamla daha fazla ilişkilendirilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

ÇEDES Projesi'nin hadis ve sünneti temel alan yaklaşımı sayesinde, kök değerlerin öğrencilere aktarılmasında etkili bir araç olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin bilinçli, sistematik ve pedagojik temelli uygulamaları sayesinde uzun vadede birey ve toplum düzeyinde olumlu dönüşümlerin gerçekleşebileceği görülmüştür. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in sünneti, yalnızca tarihî bir bilgi kaynağı değil, aynı zamanda çağın problemlerine çözüm sunabilecek dinamik bir rehber olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular ise, ÇEDES Projesi'nin Hz. Peygamber'in sünnetinin hayata aktarılmasında etkili bir rol üstlendiğini göstermektedir. Projedeki hadis ve sünnet temelli etkinliklerin, öğrencilerin dinî bilgi, bilinç ve pratiklerinde anlamlı dönüşümlere yol açtığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin daha önce haberdar olmadıkları pek çok kavramla bu sayede tanıştıkları, namaz,

sadaka ve cömertlik gibi dinî ve ahlaki değerleri öğrenmekle kalmayıp bunları davranışa dönüştürdükleri tespit edilmiştir.

Projeye paydaş olarak katkı sunan DİB'in farklı projelerdeki bazı uygulamalar dikkat çekicidir. Örneğin “*Mum Dibini Işıtır*” ve “*Ulu Çınarlar*” gibi sosyal sorumluluk projeleri, ÇEDES Projesi kapsamında Değerler Kulübü öğrencileriyle entegre biçimde uygulanmaktadır. Huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri, hastaneler ve çocuk evlerine gerçekleştirilen ziyaretler aracılığıyla öğrenciler, Hz. Peygamber'in merhamet, şefkat, hasta ve yaşlı ziyareti, yardımlaşma gibi sünnetlerini doğrudan uygulama imkânı bulmaktadır. Bu etkinlikler sayesinde öğrencilerde empati, sosyal duyarlılık, hijyen bilinci, paylaşma ve saygı gibi değerlerde gözle görülür gelişmeler sağlandığı, ayrıca aile ortamlarına da olumlu etkilerin yansdığı belirlenmiştir.

Diyanet personelleri ve öğretmenlerin ortak sürdürdüğü bu faaliyetler, öğrencilerin dinî ve ahlaki yaşantılarına gönüllü bir yönelim kazandırmakta; dinî bilgi ile bireysel ve toplumsal davranışlar arasında güçlü bir bağ kurulmasına katkı sunmaktadır. ÇEDES Projesi bu yönüyle, yalnızca bilgi aktarımına değil, bilgiyi davranışa dönüştüren bir değerler eğitimi modeline dönüşmektedir.

Öğreticilerin tamamı, kök değerlerin uygulanmasında hadislerin vazgeçilmez bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Değerlerin dinî boyutunun anlaşılması, içselleştirilmesi ve davranışa dönüşmesi, Hz. Peygamber'in örneğiyle mümkün görülmektedir. Hadisler, değer eğitimine anlam, bağlayıcılık, kutsiyet, içsel motivasyon ve model teşkil etme işlevleriyle katkı sağlamaktadır. Eğitim ortamlarında kök değerlerin aktarımı, hadislerle desteklendiğinde hem pedagojik hem de ahlaki açıdan daha etkili sonuçlar doğurmaktadır.

ÇEDES Projesi'nin kök değerlerin öğrencilere aktarılmasında çok boyutlu ve etkili bir işlev üstlendiği görülmektedir. Proje, sadece teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, öğrencilerin günlük yaşamlarında bu değerleri içselleştirmelerine katkı sağlayan uygulamalı etkinlikler aracılığıyla desteklenmektedir. Öğreticilerin ifadeleri, özellikle sevgi, saygı, vefa, yardımlaşma, merhamet, sorumluluk gibi değerlerin çocuklarda davranış düzeyinde gözlemlenebilir hale geldiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi, sosyal yardımlaşma bilincinin gelişmesi, ihtiyaç sahibi öğrencilerin tespit edilmesi ve manevi eğitimde öğretmen

model rolü gibi unsurlar, projenin bütüncül bir değer eğitimi yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

ÇEDES Projesindeki faaliyetlere devam ettiği takdirde bunun uzun vadede öğrencilerin hem bireysel gelişimlerine hem de toplumsal aidiyet duygularına olumlu katkılar sunacağı tespit edilmiştir. Ancak bu katkının proje paydaşları MEB, DİB ve GSB'nin destekleri ile öğretmenlerin yeterliliği, iletişimi ve pedagojik yaklaşımlarıyla doğrudan ilişkili olduğu da unutulmamalıdır.

Toplumdaki bireysellik, duyarsızlık, saygı eksikliği ve çevreye ilgisizlik gibi bazı sorunların, Hz. Peygamber'in hadisleri doğrultusunda çözülebileceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte, kimi zaman öğrencilerin davranışlarında kısa süreli olumlu etkiler gözlemlendiği bunun da sürdürülebilirlik ve aile-okul iş birliği eksikliği nedeniyle sınırlı kaldığı düşünülmektedir. Ayrıca, farklı kültürel ve sosyal çevrelerden gelen öğrenciler arasında hadis merkezli değer eğitimi, ortak bir ahlaki zemin oluşturmakta böylece birlik, dayanışma ve kardeşlik duygularını geliştirmektedir. Yardımlaşma, selamlaşma, merhamet, çevre temizliği, israfı önleme, saygı, hoşgörü ve empati gibi değerlerin, hadis merkezli eğitim yoluyla çocuklara aktarılabilirliği gözlemlenmiştir. Yalnızca teorik değil proje kapsamındaki uygulamalı etkinlikler, model davranışlar ve gözlem yoluyla süreç içerisinde devamlılık sağlanması halinde kalıcılığın sağlanabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgulardan hareketle ÇEDES Projesi'nin etkinliğini artırmak ve Hz. Peygamber'in sünnetinin hayata aktarımını daha etkili kılmak amacıyla birtakım öneriler sunulmaktadır:

1. ÇEDES Kılavuzların'da Hadislere Daha Fazla Yer Verilmesi:

Hadislerin özellikle dijital araçlarla desteklenmiş multimedya içerikleri (örneğin kısa videolar, animasyonlar, infografikler vb.) şeklinde sunulması, öğrencilerin ilgisini çekme ve anlamlandırma açısından faydalı olacaktır. Bu noktada drama, canlandırma ve rol oynama gibi etkileşimli etkinliklerle de faydalı olacaktır.

2. Hadisler Rivayet Eden Sahâbilerle Bağlantılı Sunulması:

Sahâbilerin hayat hikâyeleri ve bunların çocuk ve gençlerin karşılaştığı sorunlara nasıl çözümler üretebileceğine dair yönleri öne çıkarılmalıdır. Günümüz çocuk ve gençlerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları dikkate alınarak, onların takip ettiği platformlarda yer alabilecek veya onlara hitap edebilecek örnek hadis içerikleri hazırlanmalıdır. Özellikle sahâbilerin hayatları ile hadisler ilişkilendirilerek dijital ortamda sunulabilir. Ayrıca, sosyal medya ve dijital bağımlılığın yol açtığı olumsuzluklara karşı, bireyleri motive edecek, ahlaki ve dinî bilinç kazandıracak, adab-ı muaşeret, ibadet bilinci ve itikadı kuvvetlendirecek nitelikte hadis ve sünnet içeriklerine yer verilmelidir.

3. Kademeli, Kapsamlı ve İnteraktif Kılavuz Hazırlığı:

Hadisler, pedagojik olarak öğrencilerin (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) yaş düzeyi ve kavrama kapasitesi göz önünde bulundurularak seçilmelidir. Günlük yaşantıya kolayca uyarlanabilmesi için her düzey için uygun dil ve içerik formatı belirlenmelidir. Diğer taraftan israf, saygısızlık, hoşgörüsüzlük ve dijital bağımlılık gibi günümüz sorunlarına dair hadislerin tematik olarak derlendiği kılavuzlar oluşturularak öğretmenlere materyal desteği sağlanabilir.

4. Hediyeleşmenin ve Peygamberî Ahlâkın Uygulamalı Olarak Gösterilmesi:

Hediyeleşmenin sünnet olduğu, Hz. Peygamber'in bu konudaki uygulamalarından hareketle öğrencilere etkinliklerde imkânlar dahilinde küçük hediyeler verilmelidir. Bu tür davranışlar, öğrenci-öğretici arasında duygusal bağ kurulmasına katkı sağlayarak, öğrencinin hem öğreticiyi hem de Hz. Peygamber'i daha çok sevmesine ve örnek almasına vesile olmaktadır.

5. Proje Katılımının Araştırılması ve Kapsamının Genişletilmesi:

ÇEDES Projesi'ne katılımın artırılması amacıyla her okulda mutlaka bir temsilci (tercihen rehber öğretmen) görevlendirilmelidir. Kurumlar arası koordinasyon da güçlendirilmelidir. Ayrıca özellikle kırsal ve dezavantajlı bölgeler hedeflenerek proje, farklı bölgelerde daha fazla okula ve öğrenci grubuna ulaştırılabilir.

6. Din Hizmetleri Uzmanları ve Manevi Danışmanların Kurumsal ve Pedagojik Açından Güçlendirilmesi:

DİB bünyesindeki din hizmetleri uzmanlarının okullar ile bağı güçlendirilmeli, kurum içinde geçici görevlendirmeyle vazife yapan manevi danışmanlara kadro verilerek özlük hakları iyileştirilmelidir. Pedagojik formasyon, sahaya dönük hizmet içi eğitimler ve içerik destekleri ile projedeki verimlilikleri artırılabılır. Ayrıca farklı bölgelerde başarıyla yürütülen birtakım uygulama ve etkinliklerin öğretmenlerle paylaşılması, proje uygulayıcılarına ilham verecek, standardizasyon sağlayacak ve fayda maksimize edilecektir.

7. Akademik İzleme ve Değerlendirme:

Projenin öğrenciler üzerindeki etkileri mezuniyetleri sonrasındaki sosyal hayatlarını da içine alacak şekilde uzun vadeli izlenmeli ve uygulama süreçleri sürekli iyileştirilmelidir. Öğrenci gelişimlerini hedefleyen bu teklif, aile geri bildirimlerini ve öğretici performanslarını belirli aralıklarla nitel ve nicel verilerle izleyip değerlendirmek suretiyle verimli hale getirilebilir.

8. Bölgesel Farklılıkların Dikkate Alınması:

ÇEDES Projesi'nde her il ve bölgenin, Hz. Peygamber'in sünnetinden ilham alarak şekillenen kültürel yapısı ve değer dünyası farklılık arz etmektedir. Bu nedenle, *ÇEDES Kılavuzu* ve ilgili çalışmaların hazırlanmasında bölgesel kurumlarla irtibat kurulması, yerel ihtiyaçların ve kültürel farklılıkların dikkate alınarak uygulamaların bu çerçevede şekillendirilmesi önem arz etmektedir. Böylelikle proje, hem yerel bağlama uygun hem de daha etkili ve kapsayıcı bir şekilde hayata geçirilebilecektir

9. Öğreticilerin Rol-Model Olmaları ve Öğrencilerde Düşünme Becerilerinin Desteklenmesi:

Öğreticilerin kendi yaşamlarında hadislerde yer alan değerlere uygun davranışları, öğrenciler üzerinde daha kalıcı bir etki bırakmaktadır. Bu bağlamda, eğitimcilerin de değer temelli liderlik eğitimleriyle desteklenmesi önerilmektedir. Diğer taraftan rivayetler, yalnızca davranış eğitimi/iyileştirmesi için değil düşünce eğitimi için de kullanılarak öğrencilere hadislerin anlamı üzerine düşünme, soru sorma ve çözüm üretme becerileri kazandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el- Lü'lüü vel-mercân fima't-tefaka aleyhiş-Şeyhân*, Huriye Martı vd. 3. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2024.

Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-ḥafâ' ve müzîlü'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-eḥâdîs 'alâ elsineti'n-nâs*. ed. Akçaoğlu, Faik. çev. Genç, Mustafa. 3 Cilt. İstanbul: Beka Yayınları, 2019.

Adil, Elzerey vd. *Etkinliklerle Dinîmi Öğreniyorum*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

Akhan, Nadire Emel vd., "Öğretmen Adaylarının Kök Değerlere İlişkin Görüşleri", Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi 3(2) (16 Aralık 2020).

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1210603>

Akın, Zeliha. "Mesele 5. Bölüm - Adalet". Diyanet TV (12 Haziran 2017).

<https://www.youtube.com/watch?v=kr4yTJHZ7Ro>

Apaydın, H. Yunus. "Sıhhat". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 37/110-111.

Aydın, Fahrettin. "Hikayelerle Çocuk Tiyatrosu 9. Bölüm – Temizlik". Diyanet Çocuk. (22 Kasım 2020).

<https://www.youtube.com/watch?v=JCvDXC8pyJ0>

Durma, Azize vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Sabır*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ocak 2025.

Bakan Kübra. Millî Eğitim Bakanlığı'nın "*Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum*" Projesi Hakkında Nitel Bir Araştırma. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Bayrak, Sevda Demir vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Mütevazılık-Saygı-Estetik*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ekim 2024.

Bektaş, Ali. “Bereket Vakti Sabır Nedir?”, Diyanet TV. (7 Mayıs 2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=R02kPdeJu7I>

Bora, Nurullah, *Temel Dinî Bilgiler*, İzmir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Devlet Kitapları Döner Sermaye Müdürlüğü, 1. Basım, 2024.

Bozbey, Hakan. “Peygamberimiz ve Adalet”. TRT TÜRK. (27 Mayıs 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=I89qGVxlbNU>

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi ‘u ‘ş-şahîh*. Çağrı Yayınları, 1992.

Cander, Ayşegül vd., *Çevreme Duyarlıyım Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Dürüstlük-Adalet- Özgürlük*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Kasım 2024.

Cander, Ayşegül vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Tasarruf-Duyarlılık*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Nisan 2025.

Cander, Ayşegül vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Aile Bütünlüğü-Mahremiyet*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Mayıs 2025.

Cander, Ayşegül vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi Öğretici Kılavuzu Sorumluluk-Temizlik- Sağlıklı Yaşam*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Aralık 2024.

Cander, Ayşegül vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu, Sevgi- Dostluk- Merhamet*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Şubat 2025.

CMBS, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi “Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Madde 32” (Erişim 11 Ocak 2025).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19795&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Yayınları, 2011.

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı “Kurumsal Tarihçe” (Erişim 12 Nisan 2025).

<https://diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay//1/diyanet-isleri-baskanligi-kurulus-ve-tarihcesi>

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 1. Madde” (Erişim 11 Ocak 2024).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf>

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Diyanet TV Resmi Youtube Kanalı”. (Erişim: 18 Haziran 2025). Erişim:

<https://www.youtube.com/user/diyanetv>

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Ailem Dağılmasın! - Ailem 8. Bölüm”. (Erişim 13 Kasım 2020).

https://www.youtube.com/watch?v=HA7MMV_lSX8

DİB. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Projesi İş Birliği Protokolü”. (Erişim 13 Eylül 2021).

<https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/%C3%87evreme%20Duyarl%C4%B1y%C4%B1m%20Protokol%C3%BC.pdf>

Diyanet Dijital, “Merhamet Medeniyeti”, Diyanet TV. (23 Mart 2024).

<https://youtu.be/Qfcct5AOxCh>

Diyanet İşleri Başkanlığı, “İslam Her İşte Nezaketi Emreder- İslam Nedir?” (15 Şubat 2024), 0:00:00- 0:00:22.

<https://www.youtube.com/watch?v=BwJB-Td2J6A>

Doğan, Lütfi. “Din ve Toplum”, İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi 17 (17 Eylül 2011).

Dokumacı, Gökçin. “İnsanlara Sevgi ve Saygı Göstermek- Doğa Takımı 6. Bölüm”. Diyanet TV Diyanet Çocuk.

<https://www.youtube.com/watch?v=eHAOWYt5FeA>

Duman, Mustafa. “Gençlerin Dilinden Ekmek gerçekten arkamızdan ağlar mı? İsrâf Tüketim Çevre”. Diyanet TV Youtube Kanalı. (15 Ekim 2021).

<https://www.youtube.com/watch?v=wEytAvN4Mvw>

Durmuş, Alpaslan vd. *Dinîm İslâm Temel Bilgiler*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî *el-Mervezî, el-Müsned li'l-İmâm Ahmed b. Muhammed b. Hanbel*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Ebû Dâvûd. *Sünen*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: *Dâr İhyâi's-Sünne*, 1988.

Efendioğlu, Mehmet. “Rivayet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Erişim 28.05.2025).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/rivayet>

Erbay, Ercüment. *Etkinliklerle Değerler Eğitimi.1*. Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2019.

Aydın, Fahrettin. “Hikayelerle Çocuk Tiyatrosu 1. Bölüm- Kibir” Diyanet Çocuk Kanalı (28 Eylül 2020).

<https://www.youtube.com/watch?v=3C-B-1tMzB8>

Fayda, Mustafa. “İhtisâb”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 22/ 471-474. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisi Anlama Kılavuzu*. Ankara: OTTO, 2. Basım, 2021.

Gül, Ali vd. *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretmen Kılavuzu Edep, Saygı ve Nezaket*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ekim 2023.

Gül, Ali. “Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütülen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli ve Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi”. *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (15 Eylül 2023), 543-583.

Gül, Recep Emin. *Ateizm ve Hadis*. Konya: Palet Yayınları, 1. Basım, 2022.

- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu, Sevgi- Dostluk- Vefa*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Mart 2024.
- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Yardımseverlik-Vatanseverlik-Çalışkanlık*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Mart 2025.
- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Sorumluluk ve Öz Denetim*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Kasım 2023.
- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Yardımseverlik-Merhamet*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Aralık 2023.
- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Öğretici Kılavuzu Sabır*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Şubat 2024.
- Güven, Mehmet vd., *Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum Eğitici Kılavuzu Vatanseverlik*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Mart 2024.
- Dönmez, Kazım vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6. Sınıf*. Ankara: Özgün Matbacılık, 2023.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*, haz. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İmam Malik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, el-Muvatta. Çev. Ahmed Davudoğlu. 2. Bs. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İmam Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîh*. Çev. Abdullah Feyzi Kocaer. 8 cilt. Konya: Esra Yayınları, 4. Basım, 2011.
- Kanger, Faruk. *Hz. Muhammed Ahlâkını Referans Alan Bir Karakter Eğitimi Modeli*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Karatepe Şeyma vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.

Kaya, Ahmet. “Şefkat Medeniyeti 2. Bölüm- Zimem Defteri”. Diyanet TV. (6 Haziran 2017).

<https://www.youtube.com/watch?v=lq5kr0-74T8>

Kaya, Alper. “Heybeli Tiyatro – 1. Bölüm”, Diyanet Çocuk Kanalı (14 Haziran 2024).

https://www.youtube.com/watch?v=huGyZOw_LtE

Kaya, Alper. “Şefkat Medeniyeti 6. Bölüm- Askıda Ekmek”. Diyanet TV (13 Nisan 2020).

https://www.youtube.com/watch?v=FE_4avYwQQk

Kaya, Alper. “Şefkat Medeniyeti 8. Bölüm- Sadaka Taşı”. Diyanet TV (13 Nisan 2020).

https://www.youtube.com/watch?v=_F98Ji1Rxn8

Kaymakcan, Recep– Meydan, Hasan. *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 3. Basım, 2020.

Kılıç, Recep vd. *Hz. Peygamber 'in Hayatından Davranış Modelleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Kırbaşoğlu, Mehmet Hayri. *Sünneti Çağa Taşımak*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları 1, 2021.

Koca, Suat. *Hadis ve Ahlâk Kavram, Literatür ve Tasavvur Eksenli Bir İnceleme*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 1. Basım, 2020.

Koçyiğit, Talât. *Hadis Usulü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 12. Basım, 2013.

Kur'an Mesajı Meal-tefsir, çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 6. Basım, 2011.

Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 11. Basım, 2006.

Kur'anı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri çev. Ömer Nasuhi Bilmen İstanbul: Dilmen Yayınevi, 1. Basım, 1965.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi Portalı*”. (Erişim 7 Mayıs 2025).

<http://dkab.meb.gov.tr/>

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı, “Din Öğretimi Genel Müdürlüğü İmam Hatip Okulları İyi Örnekler”. (Erişim 15 Mayıs 2025).

<http://dinogretimiokullar.meb.gov.tr/>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Yabancı Dillerdeki Sitesi”. (Erişim 15 Mayıs 2025).

<http://religiouseducation.meb.gov.tr/>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “Din Öğretimi Genel Müdürlüğü”. (Erişim 1 Nisan 2020).

<http://dogm.meb.gov.tr/>

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı, “*Din Öğretimi Portalı ÇEDES*”. (Erişim 10 Mayıs 2025).

https://dinogretimi.meb.gov.tr/Etkinlik_CevremeDuyarliyim.aspx

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “DÖGM YABANCI DİL” (Erişim 15 Mayıs 2025).

<http://dogmyabancidil.meb.gov.tr/>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “Eba Ne Öğrenmek İstersin?”. (Erişim 1 Haziran 2025).

<https://www.eba.gov.tr/>

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı, “*Temel Eğitim Genel Müdürlüğü*”. 29 Haziran 2025.

<https://tegm.meb.gov.tr/www/temel-egitimde-yeni-dijital-icerikler/icerik/677>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı, “*Okul-Kur’an Kursu İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi*” (Erişim 15 Mayıs 2025).

<http://hafiz.meb.gov.tr/>

MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. “Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi”. Erişim 21 Ekim 2022.

<https://altindag.meb.gov.tr>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. “*Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 1*”. (Erişim 22 Mayıs 2025).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.3797.pdf>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi”. Erişim 1 Haziran 2025.

<https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-cercevesi>

MEB. Millî Eğitim Bakanlığı. “Din Eğitimi Portalı”. (Erişim 3 Şubat 2025).

<https://dinogretimi.meb.gov.tr>

MEBYEKY, Millî Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği Resmî Gazete 27587, (21 Mayıs 2010).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100521-4.htm>

Nayir, Sabahattin vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.

Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, es-Sünenü’l-kübrâ. Çev. Muhammed Abdulfettah el-Halef. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Neysabûrî, Muhammed b. Abdullah el-Hâkim. *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990.

Özafşar, Mehmet Emin, İsmail Hakkı vd. *Hadislerle İslam*. 7. Cilt. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.

Özdemir, Recep, “Tarihte Tüketici Haklarına Yönelik Yapılan İlk Kanun: Kanunnâme i İhtisab-ı Bursa”. *Mecmua* 2/4 31 Aralık 2017.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/396033>

Özdengül, Faik. “Peygamberimiz ve İsrâf”. TRT Türk. (26 Mayıs 2023).

<https://www.youtube.com/watch?v=viGP36udkYw>

Ramazan vd. “*Hurafenin Yeni Görünümleri*”. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 403, Temmuz 2024.

Sağlam, “*Uğursuzluk üç şeydedir*” Rivayetinin İsnad ve Metin Yönünden Tahlili”. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2017.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/304456>

(SAÜ), Sakarya Üniversitesi. “Sakarya Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı”. Erişim: 1 Şubat 2025.

<https://mdr.sakarya.edu.tr/tr/icerik/19833/102219/anabilim-dali>

Şimşek, Muhammed Emin vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024.

Şimşek, Yusuf Emre- Kaplan, Zahit. ” *Sevgi- Değer ve İnsan 27. Bölüm*”. Diyanet TV. (Erişim 16Aralık 2024).

<https://www.youtube.com/watch?v=pNblSsoyrLQ>

Taşın, Zekai. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 12. Sınıf*. Ankara: Erkad Yayıncılık Matbaacılık Eğitim Turizm. 2023.

Tetik, Murat vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 11. Sınıf*. Ankara: Gezegen Yayıncılık, 2022.

Tirmizî, Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî*, çev. İsmail Lütfi Çakan İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Tokuş, Arda. Çiftçi Nazim. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10. Sınıf*. Ankara: Erkad Yayıncılık Matbaacılık. 2023.

TRT Türk, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu “You Tube Kanalı” (Erişim 12 Ocak 2025).

<https://www.trtturk.com.tr/>

TRT, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, “TRT Eba Defterini Al İzle”. Erişim 12 Ocak 2025.

<https://www.eba.gov.tr/trt-ebatv>

TRT, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, TRT Çocuk Resmî Web Sitesi. Erişim 15 Mayıs 2023.

<https://www.trtcocuk.net.tr/>

Ürkmez, *Ahlâk Ekseninde Hadis*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2014.

VGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü “Tarihte İlginç Vakıflar”, (15 Nisan 2025).

<https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/tarihteilgincvakiflar.pdf>

VOİSER, Voiser. “Voiser Deşifre Ses ve Video Dosyalarını Metne Dönüştür”. (Erişim 28 Haziran 2025).

<https://www.isnadsistemi.org/guide/isnad2/isnad-dipnotlu/25-internet-sitesi/>

Yiğit, Hulusi vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, 2021.

Yiğit, Hulusi vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.

EKLER

Ek-1: Öğreticilere Yönelik Mülakat Soruları

HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİNİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI: ÖĞRETİCİLER -BURSA ÖRNEĞİ

Öğreticilere yönlendirilen mülakat soruları bu başlık altında dört ana kategoriye ayrılmıştır:

- A) Temel Hadis Bilgilerini İçeren Sorular,
- B) ÇEDES ve Kök Değerler ile İlgili Sorular,
- C) Bursa ile İlgili Sorular,
- D) Genel Değerlendirme Soruları.

ÖĞRETİCİLERE AİT BİLGİLER

1.1. Öğreticilere Ait Demografik Sorular

Cinsiyet:

Mesleği ve Görev Yaptığı Kurum:

Görev Süresi:

ÇEDES Projesine katılım süreniz:

1.2. Öğreticilere Yönelik Temel Hadis/Kavramları Bilgileri

1.2.1. Hadis ve Sünnetin Tanımı

1.2.2. Hatemül Enbiya

1.2.3. Üsve-i Hasene

1.2.4. Kütüb-i Sitte Tanımı ve Eserleri Hakkında Bilgi

1.2.5. Sened/İsnad

1.2.6. Rivayet

1.2.7. Sıhhat

1.2.8. Sünneti Nebeviyye

EĞİTİCİLERE YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

1. Çevreme Duyarlıyım ve Değerlerime Sahip Çıkıyorum (ÇEDES) Projesi hadis/sünnet bağlamında size ne çağırıştırıyor?

2. Hadis ve sünnetin günlük hayata aktarımı konusunda toplumda yanlış ya da eksik uygulamalar var mı? Varsa bunları düzeltme konusunda ÇEDES Projesi'nin katkısı nedir?

3. ÇEDES Proje'deki eğitim materyalleri/ kılavuzunda kullanılan hadisler ÇEDES Projesinde yer alan öğrencilerin yaş aralığına ve ders kitaplarının içeriğine uygun mudur?

4. ÇEDES Projesi kapsamında yürütülen hadis ve sünnet ile ilgili faaliyetler, projeye katılan öğrencilerin dinî bilgi ve pratikleri üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?

5. ÇEDES Projesi'nin yürütülmesinde alternatif kaynaklar/materyaller öneriyor musunuz?

-Evet ise

5.1. Hangi kaynakları öneriyorsunuz?

5.2. Önerdiğiniz kaynak/kaynakların çedes projesine uygunluğunu ve yeterliliğini gerekçelendiriniz?

-Hayır ise

6. ÇEDES Projesini yürütürken kılavuzda bulunan hadislerden yararlanıyor musunuz?

-Evet ise

6.1. Bu hadisleri içerik ve yeterlilik açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? sizce bu hadisler, projenin hedeflerine ulaşmak için yeterli mi?

-Hayır ise

6.2. Başka eser ve kaynaklar kullanıyor musunuz? kullandığımız kaynaklar nelerdir?

7. Hadis ve sünnetlerin hayata aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin rolü ve katkısını değerlendiriniz?

8. ÇEDES Kılavuzun'da yer alan hadisler dışında tavsiye edebileceğiniz başka hadisler var mıdır?

8.1. Varsa nelerdir?

8.2. Bu hadisler doğrultusunda, çevrenizdeki sorunları nasıl değerlendiriyorsunuz? bunlara ne tür alternatif çözüm önerileri sunabilirsiniz?

9. ÇEDES Kılavuzun'da yer alan hadislerin kullanılması hakkında önerileriniz ve eleştirileriniz var mı? varsa nelerdir?

10. Kök değerlerin uygulanmasında hadislerin rolü var mıdır? varsa bunlar arasında nasıl bir bağlantı vardır?

11. Kök değerlerin öğrenciye aktarımında ÇEDES Projesi'nin katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

12. Çevrenizden yola çıkarak, ÇEDES Projesin'de geçen aşağıdaki kök değerleri hadisler bağlamında değerlendiriniz?

12.1. Edep-Saygı-Nezakat örnek hadisi

Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “(Mü’min) kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. yoldan taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır.

12.2. Sorumluluk-Özdenetim örnek hadisi

Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah teâlâ'nın koymuş olduğu sınırlara uygun yaşayanlar ile bu sınırları ihlâl eden kimselerin durumu, bir gemiye binmiş, gemi içerisindeki yerleri kura ile belirlenmiş iki grup insanın durumuna benzer; bunlardan bir kısmı geminin alt tarafında, bir kısmı da üst tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alt kattakiler (su ihtiyaçlarını karşılamak için) üsttekilerin yanına giderler. (bir süre sonra), “(sudan) nasibimizi almak için (geminin altından) bir delik açsak da yukarıdakileri rahatsız etmesek.” derler. Eğer yukarıda bulunanlar aşağıdakilerin isteklerini yapmalarına izin verirlerse gemidekiler hep birlikte helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.”

13. ÇEDES Projesini sürdürürken hadisler bağlamında yaptığınız etkinlikler nelerdir?

13.1. “Sevgi–Saygı–Dostluk–Vefa” Kök Değerlerle ilgili hadisler bağlamında yapılan etkinlikler

13.2. “Yardımsever–Merhamet” kök değerlerle ilgili hadisler bağlamında yapılan etkinlikler

13.3. ”Vatanseverlik” kök değerlerle ilgili hadisler bağlamında yapılan etkinlikler

13.4. ”Sağlıklı Yaşam” kök değerlerle ilgili hadisler bağlamında yapılan etkinlikler

13.5. *ÇEDES Kılavuzun’da* geçen kök değerlerle ilgili hadisler bağlamında yapılan diğer etkinlikler

14. Bursa’da dinî, sosyal ve kültürel alanda zayıflama/çözülme gözlemliyor musunuz? Bu bağlamda ÇEDES Projesi ne gibi katkılar sunabilir?

15. Hadis ve sünnetin hayata aktarımında ÇEDES Projesi’nin rolü ve katkısını genel olarak değerlendiriniz?

Ek-2: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Kararı

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-20381301-302.14.01-422101
Konu : Konu Belirleme(Ümit KOÇAK)

09.09.2024

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 26.08.2024 tarihli ve 92536002/100/416713 sayılı yazı.

Enstitü Yönetim Kurulu'nun 04/09/2024 gün ve 2024/39 sayılı oturumunda; Anabilim Dalınız yüksek lisans programı öğrencisi Ümit KOÇAK'ın, "Balıkesir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin" 18. maddesi uyarınca Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EŞER'in danışmanlığında "Hz. Peygamber'in Sünnetlerinin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler-Bursa Örneği-" konulu teze başlamasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSR6EC6CML Pin Kodu :42372

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/balikesir-universitesi-ebys>

Adres:Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağış Yerleşkesi 10145 Balıkesir

Telefon:2666121400 Faks:2666121307

e-Posta:sbe@balikesir.edu.tr Web:sbe.balikesir.edu.tr

Kep Adresi:balikesiruniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Ummuhan Süt

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 2666141400-101402

Ek-3: Bursa İl Müftülüğü Mülakat İzin Sonucu

Sayı : E-24477919-205-6039592
Konu : Yüksek Lisans Mülakatı Hk.

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

17.02.2025

MÜFTÜLÜK MAKAMINA

İlgi : Ümit KOÇAK'a ait 14.02.2025 tarihli dilekçe.

İlimiz Kestel İlçe Müftülüğü Hacı Salahattin Yıldız Camii'nde Müezzin - Kayyım olarak görev yapmakta olan Ümit KOÇAK; " Hz. Peygamber'in Sünneti'nin Hayata Aktarılmasında Çedes Projesinin Rolü" alanında Yüksek Lisans yaptığını ifade ederek İlgi dilekçeyle Çedes Projesinde görevli personele proje hakkında mülakat yapmak üzere izin istemektedir.

Bu itibarla; adı geçenin söz konusu proje kapsamında mülakat yapabilmesi hususunu;
Olurlarınıza arz ederim.

Şevket BULUT
İl Müftü Yardımcısı

OLUR
Yavuz Selim KARABAYIR
Vali a.
İl Müftüsü

Ek: İlgi Dilekçe (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 97FF16E3-0387-437D-B12E-8CB0A55705C5 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>
Altınova Mah. İstanbul Cad. No: 394 Osmangazi 16030 BURSA Bilgi için: Recep Ömer SAKIN
Tel: 0 224 220 21 66 - Fax: 0 224 222 56 06 Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Sitesi: bursa.diyaret.gov.tr - Kep Adresi: bursamuftulugu@hs03.kep.tr
Kurumsal Mail Adresi: bursa.dinhizmetleri@diyanet.gov.tr

Ek-4: Bilimsel Araştırma Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.04.2025-E.508273

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı :E-19928322-050.04-508273
Konu :Etik Kurul Kararı

17.04.2025

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24.03.2025 tarihli ve 88958771/108.02/499373 sayılı yazı.

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Ümit KOÇAK'ın yardımcı araştırmacı, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EŞER' in sorumlu araştırmacı olduğu "**Hız Peygamber' in Sünnetlerinin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi' nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler - Bursa Örneği**" başlıklı tez çalışması için Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 28.03.2025 tarihli ve 2025/03-37 sayılı toplantısında alınan etik kurul kararı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSLN8HKC5L Pin Kodu :48862

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/balikesir-universitesi-ebys>

Adres:Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Çağış Yerleşkesi 10145 Balıkesir

Telefon:2666121400 Faks:2666121412

Web:<http://www.balikesir.edu.tr>

KeP Adresi:balikesiruniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Necla Öztürk

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 0266 6121400-101503

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Toplantı Tarihi	: 28.03.2025
Toplantı Sayısı	: 2025/03-37
Toplantı Saati	: 10:00
Araştırmanın Başlığı	Türkçe : Hz. Peygamber'in Sünnetlerinin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler -Bursa Örneği İngilizce : The Role and Contribution of the CHEDES Project in Transferring the Prophet's Sunnah to Life: Based on the Instructors -The City of Bursa Example
SORUMLU ARAŞTIRMACI	
Ad Soyad	: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EŞER
Kurumu	: Balıkesir Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
YARDIMCI ARAŞTIRMACI/ARAŞTIRMACILAR	
Adı Soyadı Ümit KOÇAK	Kurumu Diyaret İşleri Başkanlığı

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 28.03.2025 tarihinde Prof. Dr. Bayram ŞAHİN'in başkanlığında toplandı. Görüşme sonunda, yukarıda bilgileri yer alan araştırmanın Bilimsel Araştırma Etik Kurul Onay Belgesi talebi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunca değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur.

BAŞKAN
Prof. Dr. Bayram ŞAHİN

Prof. Dr. Sebahattin KARAMAN
Üye

Prof. Dr. Salim ÇONOĞLU
Üye

Prof. Dr. Uğur GÜRGAN
Üye

Prof. Dr. Selvihan KILIÇ ATEŞ
Üye

Doç. Dr. İbrahim Murat BİCİL
Üye

Doç. Dr. Nuri Berk GÜNGÖR
Üye

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek-5: Milli Eğitim Bakanlığı Okullarda Mülakat İzin Belgeleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.04.2025-E.508273

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-19928322-050.04-508273
Konu : Etik Kurul Kararı

17.04.2025

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24.03.2025 tarihli ve 88958771/108.02/499373 sayılı yazı.

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Ümit KOÇAK'ın yardımcı araştırmacı, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EŞER' in sorumlu araştırmacı olduğu "**Hz Peygamber' in Sünnetlerinin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi' nin Rolü ve Katkısı: Öğreticiler - Bursa Örneği**" başlıklı tez çalışması için Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 28.03.2025 tarihli ve 2025/03-37 sayılı toplantısında alınan etik kurul kararı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT
Rektör Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSLN8HKC5L Pin Kodu :48862

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/balikesir-universitesi-ebys>

Adres:Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Çağış Yerleşkesi 10145 Balıkesir

Telefon:2666121400 Faks:2666121412

Web:<http://www.balikesir.edu.tr>

KeP Adresi:balikesiruniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Necla Öztürk

Unvan: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 0266 6121400-101503

Atatürk İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 975289

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Atatürk İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzinin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Barakfakih Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 710293

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Barakfakih Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzinin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için <https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula> bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Kestel Belediyesi Esentepe İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 710771

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Kestel Belediyesi Esentepe İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için "<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>" bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Şehit Mustafa Kurt Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 975330

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Şehit Mustafa Kurt Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Mustafa Tunali İmam Hatip Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 763988

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Mustafa Tunali İmam Hatip Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İmam Hatip Ortaokulu

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzinin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Toplu Konutlar Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 710592

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örnekleme / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Toplu Konutlar Ortaokulu

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için "<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>" bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Uludağ Anadolu İmam Hatip Lisesi Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 768153

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Uludağ Anadolu İmam Hatip Lisesi

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu İmam Hatip Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmiştir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Vani Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesi Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2025.026482

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 760608

Adı Soyadı: ÜMİT KOÇAK

Araştırmanın Adı: Hz. Peygamber'in Sünnetleri'nin Hayata Aktarılmasında ÇEDES Projesi'nin Rolü ve Katkısı -Öğreticiler -Bursa İli Örneği-

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Vani Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesi

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu İmam Hatip Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: BURSA

Veri Toplama Aracının Başlığı: Anket yüz yüze ses ve/veya görüntü kaydı mülakat, HZ. PEYGAMBER'İN SÜNNETLERİ'NİN HAYATA AKTARILMASINDA ÇEDES PROJESİ'NİN ROLÜ VE KATKISI ÖĞRETİCİLER -BURSA İLİ ÖRNEĞİ-

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 30.05.2025

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 30.05.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BURSA İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için "<https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>" bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -